UNIWERSYTET ŚLĄSKI

WYDZIAŁ NAUK SPOŁECZNYCH

BARBARA KRZEWIŃSKA

8606

POLSKA POLITYKA WSCHODNIA W OKRESIE RZĄDÓW KOALICJI PO-PSL (2007-2015) ORAZ RZĄDU PiS (2015-2019). ANALIZA PORÓWNAWCZA.

Promotor:

Dr hab. Robert Rajczyk

Instytut Dziennikarstwa i Komunikacji Medialnej

KATOWICE 2024

Słowa kluczowe: Rosja, polityka, bezpieczeństwo

OŚWIADCZENIE AUTORA PRACY

1. Ja, niżej podpisany/a:

imię (imiona) i nazwisko ……..

autor/ka pracy dyplomowej pt. ……..

……

……..

Oświadczam, że ww. praca dyplomowa:

- została przygotowana przeze mnie samodzielnie,

- nie narusza praw autorskich w rozumieniu ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych (tekst jednolity Dz. U. z 2006 r. Nr 90, poz. 631, z późn. zm.) oraz dóbr osobistych chronionych prawem cywilnym,

- nie zawiera danych i informacji, które uzyskałem/łam w sposób niedozwolony, nie była podstawą nadania stopnia doktora nauk, dyplomu wyższej uczelni lub tytułu zawodowego ani mnie, ani innej osobie.

Oświadczam również, że treść pracy dyplomowej zapisanej na przekazanym przeze mnie jednocześnie nośniku elektronicznym jest identyczna z treścią zawartą w wydrukowanej wersji pracy.

Jestem świadomy/a odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

---------- ----------

Miejscowość, data Podpis autora pracy

3:1346406998

Spis treści

Wstęp 6
Rozdział I. Pojęcie polityki zagranicznej w nauce o stosunkach międzynarodowych....17
1.1. Definicje polityki zagranicznej 17
1.2. Uwarunkowania polityki zagranicznej....27
1.3. Interesy i cele polityki zagranicznej....29
1.4. Instrumenty polityki zagranicznej....34
Rozdział II. Uwarunkowania polskiej polityki wschodniej w latach 2007-2019....43
2.1. Uwarunkowania wewnętrzne endogenne....43
2.1.1. Środowisko geograficzne....43
2.1.2. Potencjał ludnościowy 44
2.1.3. Potencjał gospodarczy i naukowo-techniczny 44
2.2. Uwarunkowania wewnętrzne egzogenne....46
2.2.1. Percepcja środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo i władze Polski 46
2.2.2. Postawy społeczne wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii....46
2.2.3. Mniejszości narodowe w Polsce 50
2.3. Uwarunkowania zewnętrzne 55
2.3.1. Trendy ewolucji środowiska międzynarodowego w Europie Środkowo-Wschodniej....55
2.3.2. Pozycja Polski w systemie stosunków i ról międzynarodowych 57
2.3.3. Polacy w Rosji, na Ukrainie, Białorusi, Litwie i w Mołdawii – organizacje i kierunki aktywności 59
2.3.4. Percepcja Polski w Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie 64
2.3.5. Polityka Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii wobec Polski oraz mniejszości polskiej....72
Rozdział III. Koncepcje polityki wschodniej....95
3.1. Polityka wschodnia Polski w ujęciu strategicznym 95
3.2. Polityka wschodnia Polski w ujęciu formalno-prawnym i funkcjonalnym 100
3.3. Kierunki aktywności polskiej polityki wschodniej 104
3.3.1. Wsparcie instytucjonalne 104
3.3.2. Projekty i programy....105
Rozdział IV. Powstanie i rozwój Partnerstwa Wschodniego....111
4.1. Geneza Partnerstwa Wschodniego....111
4.2. Kryzys Partnerstwa Wschodniego 117
4.3. Szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie....118
4.4. Partnerstwo Wschodnie wobec kryzysu i wojny na Ukrainie....120
ROZDZIAŁ V. Polityka wschodnia Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2015) 131

4:8616340130

5.1. Polityka Polski wobec Rosji....131
5.2. Polityka Polski wobec Ukrainy....143
5.3. Polityka Polski wobec Białorusi....153
5.4. Polityka Polski wobec Litwy....161
5.5. Polityka Polski wobec Mołdawii....166
Rozdział VI. Polityka wschodnia Polski w okresie rządów PiS (2015-2019)....171
6.1. Polityka Polski wobec Rosji....171
6.2. Polityka Polski wobec Ukrainy....178
6.3. Polityka Polski wobec Białorusi....183
6.4. Polityka Polski wobec Litwy....189
6.5. Polityka Polski wobec Mołdawii....194
Zakończenie....197
Bibliografia....208

5:6366875324

Wstęp

Polityka wschodnia stanowi jeden z głównych kierunków polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej, a co za tym idzie, jest ważnym obszarem badań z zakresu stosunków międzynarodowych w Europie Środkowo-Wschodniej. Jest to spowodowane wieloma czynnikami, wśród których znajdują się: zaszłości historyczne, występujące w relacjach Polski z sąsiednimi państwami poradzieckimi, oddziaływanie ich sytuacji wewnętrznej i międzynarodowej na stan bezpieczeństwa politycznego, ekonomicznego oraz energetycznego Polski.

Oryginalność tematu pracy, jakim jest *Polska polityka wschodnia w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2015) oraz rządu PiS (2015-2019). Analiza porównawcza*, wynika z faktu, iż dotychczas nie doczekał się on zwartego opracowania w literaturze naukowej. Ponadto polityka wschodnia Polski jest zagadnieniem bardzo aktualnym, a przez to wymagającym ciągłej obserwacji oraz analizy. Warto zwrócić uwagę, że problem polityki wschodniej Rzeczypospolitej Polskiej jest szeroko poruszany w polskiej literaturze naukowej. Opracowania dotyczące tej problematyki koncentrują się przede wszystkim na problemach oraz formach współpracy i rywalizacji występujących w stosunkach Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią i Litwą. W przypadku stosunków polsko-rosyjskich są to: spory historyczne, dotyczące okoliczności wybuchu II wojny światowej, zbrodni katyńskiej oraz dominacji ZSRR w Europie Środkowo-Wschodniej w okresie zimnej wojny i prób ich przezwyciężenia[1], rywalizacja o włączenie Ukrainy i Białorusi w swoją strefę wpływów oraz odmienne koncepcje odnośnie organizacji zajmujących się problemami bezpieczeństwa międzynarodowego, czego najlepszym przykładem jest różnica stanowisk dotycząca kwestii poszerzania NATO o kolejne państwa Europy Środkowo-Wschodniej[2]. Autorzy podejmujący temat relacji polsko-białoruskich szeroko omawiali problemy związane z odmiennym postrzeganiem poszczególnych wydarzeń historycznych, prowadzonymi przez Polskę działaniami na rzecz na rzecz demokratyzacji Białorusi oraz ich wpływu na stan stosunków z Rosją, funkcjonowaniem na Białorusi polskiej mniejszości oraz tworzonych przez nią

[1] Do publikacji poruszających problem polsko-rosyjskich sporów historycznych należą między innymi: W. Wasilewski: *Ludobójstwo: kłamstwo i walka o prawdę: sprawa Katynia 1940-2014*. Łomianki 2014; *Pamięć i polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich*; Red. S. Bieleń, A. Skrzypek. Warszawa 2017.

[2] Wśród polskich opracowań na temat polsko-rosyjskiej rywalizacji w Europie Środkowo-Wschodniej i różnic w polityce bezpieczeństwa można wyróżnić: *UE-USA-NATO a Federacja Rosyjska*. Red. T. Kapuśniak, Lublin 2010; *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich*. Red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Warszawa 2012.

6:1054628688

organizacji[3] oraz wpływu relacji białorusko-rosyjskich na stosunki Warszawy i Mińska[4]. Badacze poruszający zagadnienie relacji między Polską i Ukrainą skupiają się głównie na zaszłościach historycznych dotyczących sytuacji mniejszości ukraińskiej na terenie II RP, działalności OUN i UPA, zbrodni wołyńskiej a także akcji „Wisła"[5], podejmowanych przez Warszawę zabiegów ukierunkowanych na integrację Ukrainy ze strukturami euroatlantyckimi oraz ich oddziaływania na stosunki Rzeczypospolitej Polskiej z Rosją, Białorusią i Litwą[6], jak również na stan bezpieczeństwa międzynarodowego[7]. Relacje polsko-litewskie były natomiast omawiane w kontekście sporów związanych z poszczególnymi wydarzeniami historycznymi, do których należą: unia polsko-litewska, bunt Żeligowskiego i aneksja Wilna oraz działania Armii Krajowej[8], kontrowersje dotyczące sytuacji mniejszości polskiej na Litwie[9] oraz rozwój strategicznego partnerstwa na bazie zbliżonych interesów w dziedzinie

[3] W skład literatury dotyczącej poszczególnych aspektów relacji polsko-białoruskich wchodzą: *Polska-Białoruś: problemy sąsiedztwa*. Red. H. Chałupczak, E. Michalik, Lublin 2005; M. Maszkiewicz: *Między bezpieczeństwem a tożsamością: rosyjskie, ukraińskie i białoruskie interpretacje idei i koncepcji w polskiej polityce wschodniej (1990-2010)*, Wrocław 2013.

[4] Przykładem takiej zależności są wydarzenia z połowy lat 90. XX wieku, kiedy to zmiany w ustroju Białorusi oraz zacieśnianie przez nią współpracy z Rosją doprowadziły do ochłodzenia w stosunkach polsko-białoruskich. Prawidłowość ta ujawniła się także w latach 2008-2010. Prezentowana w tym okresie przez Mińsk gotowość do współpracy z państwami UE była efektem presji ekonomicznej, jakiej doświadczał ze strony Federacji Rosyjskiej. K. Fedorowicz: *Polityka…*, Wyd. UAM, Poznań 2011, s. 256-257, 281.

[5] Do publikacji na temat polsko-ukraińskich sporów historycznych wliczają się: G. Motyka: *Wołyń '43: ludobójcza czystka – fakty, analogie, polityka historyczna*. Kraków 2016; *Stosunki polsko-ukraińskie 1991-2014. Próba bilansu*. Red. M. Pietraś, M. Malskyj, B. Surmacz, Lublin 2016.

[6] Wśród opracowań poruszających kwestię polskich działań ukierunkowanych na integrację Ukrainy z UE i NATO można wyodrębnić: P. Kuspys: *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie 1991-2008: polityka gospodarka, wojsko, sektor pozarządowy*, Kraków 2009; *Razem czy osobno?: dwadzieścia lat stosunków polsko-ukraińskich*, Piotrków Trybunalski 2013.

[7] Zależność między polityką Polski wobec Ukrainy, a jej relacjami z Rosją, Litwą i Białorusią jest łatwo dostrzegalna na przykładzie wydarzeń z lat 2004-2005. Wsparcie jakiego Polska udzieliła obozowi „pomarańczowych" podczas protestów na Ukrainie stanowiło jedno ze spoiw w jej stosunkach z Litwą, ale jednocześnie doprowadziło do napięć w relacjach z Rosją i Białorusią. Łukaszenka, obawiając się „scenariusza ukraińskiego" rozpoczął politykę represji wobec Związku Polaków na Białorusi, który posiadał największą autonomię spośród wszystkich białoruskich organizacji pozarządowych. E. Mironowicz: *Polityka zagraniczna Ukrainy*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 2012, s. 163-172, K. Fedorowicz: *Polityka…*, Wyd. UAM, Poznań 2011, s. 142-143, 276. Wpływ polskiej polityki wobec Kijowa na stan bezpieczeństwa narodowego uwidocznił się w latach 2013-2014. Wysiłki Warszawy na rzecz podpisania przez Ukrainę umowy stowarzyszeniowej z UE spowodowały wybuch protestów w tym państwie, a następnie konflikt zbrojny w jego wschodniej części. M. Stolarczyk: *Główne dylematy bezpieczeństwa zewnętrznego Polski w połowie drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, red. K. Czornik, M. Lakomy, Wyd. RODM, Katowice 2014, s. 21.

[8] W skład pozycji dotyczących polsko- litewskich sporów historycznych wchodzą między innymi: R. Żebryk: *Biała Księga: w obronie Armii Krajowej na Wileńszczyźnie*. Lublin 1991; *Polska – Litwa: historia i kultura*. Red. J. Miziński, J. Święch. Lublin 1994.

[9] Temat polskiej mniejszości na Litwie został przeanalizowany w pracach: *Dziedzictwo pogranicza: realizacja praw mniejszości polskiej na Litwie, Białorusi, Ukrainie i w Czechach oraz mniejszości*

7:6016100107

bezpieczeństwa międzynarodowego[10]. Dotychczas nie ukazało się jednak opracowanie, w którym dokonano by porównania uwarunkowań, celów, środków realizacji oraz implikacji polityki wschodniej Rzeczypospolitej Polskiej w okresie rządów koalicji PO-PSL i rządów PiS. Analiza komparatywna polityki wschodniej Polski w latach 2007-2019 może stać się bodźcem dla dyskursu naukowego i politycznego dotyczącego polskiej racji stanu oraz stanowić podpowiedź dla kolejnych rządów, które staną przed licznymi problemami w stosunkach z Rosją, Ukrainą, Białorusią i Litwą.

Głównym celem badawczym pracy jest ukazanie elementów ciągłości i zmiany w polityce Rzeczypospolitej Polskiej wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii w latach 2007-2019. Analizie zostaną poddane jej cztery najważniejsze płaszczyzny: polityczna, ekonomiczna, wojskowa i społeczna. Wszystkie te sfery są bowiem istotne z punktu widzenia polskiej racji stanu[11], którą w polityce wschodniej jest ochrona niezawisłości oraz integralności terytorialnej przed możliwym atakiem Federacji Rosyjskiej. Należy bowiem zauważyć, iż począwszy od lat 90. XX wieku, kolejne ekipy rządzące żywią przekonanie o imperialnych dążeniach Kremla, stanowiących zagrożenie dla suwerenności i niepodległości Rzeczpospolitej Polskiej[12]. Pogląd ten ma decydujący wpływ zarówno na polską politykę bezpieczeństwa, jak i politykę wobec innych państw obszaru poradzieckiego: Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii. Postrzeganie Federacji Rosyjskiej jako państwa zagrażającego suwerenności oraz integralności terytorialnej Polski sprawił, iż Warszawa podjęła działania na rzecz przystąpienia do NATO, a po akcesji konsekwentnie dążyła (i dąży) do zwiększenia obecności Sojuszu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej. Chcąc wzmocnić swoje bezpieczeństwo, usilnie działa również na rzecz integracji Ukrainy, Białorusi oraz Mołdawii z UE, a w przypadku Kijowa również z NATO. Starania te budzą negatywne reakcje Rosji i stanową stałe źródło sporu między Kremlem i Rzeczpospolitą

---

białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej i czeskiej w Polsce, red. D. Górecki, Łódź 2013; K. Leśniewska-Napierała*: Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji mniejszości polskiej na Litwie i Łotwie po 1990*, Łódź 2015.

[10] Do opracowań w których został ujęty problem strategicznego partnerstwa między Polską a Litwą należą: *Stosunki polsko-litewskie wczoraj i dziś: historia, kultura, polityka*. Red. W. K. Roman, J. Marszałek-Kawa. Toruń 2009; *20 lat polsko-litewskiego sąsiedztwa 1991-2011. Wybrane problemy*. Red. K. Marzęda-Młynarska, J. Olchowski, Lublin 2015;

[11] Istnieje wiele definicji racji stanu. Jedna z nich określa ją jako *zmienny system podstawowych zewnętrznych i wewnętrznych interesów państwa, realizowany w sposób bezkompromisowy*. Obejmuje m. in. takie wartości jak: utrzymanie suwerenności i niepodzielności terytorium, zagwarantowanie bezpieczeństwa państwa, utrzymanie tożsamości narodowej oraz stworzenie możliwie najlepszych warunków dla rozwoju państwa. Cyt. za: *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 364.

[12] M. Stolarczyk: *Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992-2015*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016, s. 252-253.

8:5691222393

Polską. Warto podkreślić, że polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii stanowi system naczyń połączonych – działania, jakie polskie władze podejmują wobec jednego z tych państw niosą konsekwencje w stosunkach z pozostałymi[13]. Co więcej, prowadzona przez Warszawę polityka wschodnia ma znaczący wpływ na stan bezpieczeństwa Polski i Europy Środkowo-Wschodniej. W pełni uwidoczniło się to w latach 2013-2014. Wysiłki polskich rządzących, mające na celu podpisanie przez Ukrainę umowy stowarzyszeniowej z UE, spowodowały wybuch protestów w tym państwie, a następnie konflikt zbrojny w jego wschodniej części[14].

Płaszczyzna ekonomiczna także ma duże znaczenie dla Polski. Rosja, Ukraina, Białoruś i Litwa jako państwa sąsiadujące, zaś Mołdawia jako państwo stowarzyszone z UE są bowiem istotnymi partnerami handlowymi Rzeczpospolitej Polskiej. Współpraca w sferze gospodarczej cechuje się jednak okresowymi trudnościami, związanymi z napięciami politycznymi. Moskwa wykorzystuje bowiem instrumenty ekonomiczne do wywierania wpływu na politykę państw Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski. W tym kontekście należy wspomnieć o zakazie zakupu wybranych rodzajów polskich produktów mięsnych, wprowadzonym przez Kreml w listopadzie 2005 roku[15] bądź kilkudniowej blokadzie handlu z Ukrainą w sierpniu 2013 roku[16]. Ponadto możliwości rozwoju polsko-rosyjskich relacji gospodarczych zostały znacznie ograniczone na skutek sankcji jakie UE nałożyła po wybuchu wojny w Donbasie[17] i agresji Rosji na Ukrainę w lutym 2022 roku[18] oraz zastosowanych

---

[13] Przykładem takiej sytuacji są wydarzenia z lat 2004-2005. Wsparcie jakiego Polska udzieliła obozowi „pomarańczowych" podczas protestów na Ukrainie stanowiło jedno ze spoiw w jej stosunkach z Litwą, ale jednocześnie doprowadziło do napięć w relacjach z Rosją i Białorusią. Łukaszenka, obawiając się „scenariusza ukraińskiego" rozpoczął politykę represji wobec Związku Polaków na Białorusi, który posiadał największą autonomię spośród wszystkich białoruskich organizacji pozarządowych. E. Mironowicz: *Polityka zagraniczna Ukrainy*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 2012, s. 163-172, K. Fedorowicz: *Polityka…*, Wyd. UAM, Poznań 2011, s. 142-143, 276.

[14] M. Stolarczyk: *Główne dylematy bezpieczeństwa zewnętrznego Polski w połowie drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, red. K. Czornik, M. Lakomy, Wyd. RODM, Katowice 2014, s. 21.

[15] *Rosyjskie embargo na polskie mięso zostanie zniesione*, 12.12.2007, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rosyjskie-embargo-na-polskie-mieso-zostanie-zniesione-1682914.html, (dostęp: 27.04.2024)

[16] A. Umland: *Niemiecka polityka wobec Rosji w świetle konfliktu na Ukrainie*, https://forumdialogu.eu/niemiecka-polityka-wobec-rosji-w-swietle-konfliktu-na-ukrainie/, (dostęp: 27.04.2024)

[17] H. Żukowska: *Sankcje wobec Rosji a gospodarka rosyjska w okresie 2014-2018*, „Roczniki Ekonomii i Zarządzania" 2018, nr 3, s. 102-103.

[18] G. Siemiończyk: *Sankcje nałożone na Rosję należy uszczelnić, ale nawet wtedy nie zdziałają cudów*, 27.03.2024, https://klubekspertow.rp.pl/klub-ekspertow/art40075281-sankcje-nalozone-na-rosje-nalezy-uszczelnic-ale-nawet-wtedy-nie-zdzialaja-cudow, (dostęp: 27.04.2024)

9:6335135825

przez Moskwę środków odwetowych[19]. Tego rodzaju sytuacje ujemnie wpływają na kondycję systemu gospodarczego Polski, a co za tym idzie, jej bezpieczeństwo ekonomiczne.

Płaszczyzna wojskowa również stanowi jedno ze źródeł sporu w stosunkach Polski z Rosją i Białorusią. Kreml[20] i Mińsk[21] oskarżają NATO o zbliżanie się do ich granic, co interpretują jako zagrożenie dla swojego bezpieczeństwa. Z kolei Polska regularnie wyraża niepokój organizowanymi przez Federację Rosyjską i Białoruś ćwiczeniami Zapad, postrzegając je jako kolejny dowód na imperialne dążenia Kremla[22]. Żywione przez obie strony obawy, skłaniają je kontynuowania dotychczasowej polityki bezpieczeństwa: Polska konsekwentnie zabiega o wzmocnienie obecności NATO na wschodniej flance, zaś Rosja dąży do utrzymania wpływów na obszarze WNP, nie wahając się przed rozpoczęciem działań zbrojnych. Jednocześnie sfera militarna stanowi jeden z obszarów wspólnoty interesów Polski, Ukrainy i Litwy, co ułatwia utrzymanie dobrych stosunków mimo występujących kwestii spornych, związanych z kwestiami historycznymi i prawami litewskich Polaków.

Płaszczyzna energetyczna ma duże znaczenie ze względu na fakt, iż Federacja Rosyjska, stanowiąca istotne źródło pozyskiwania nośników energii, wykorzystuje szantaż energetyczny do wywierania wpływu na politykę państw Europy Środkowo-Wschodniej. Obawiając się, że Kreml może wykorzystać ten instrument wobec Polski, Warszawa dąży do uniezależnienia się od dostaw surowców energetycznych z Rosji. Lęki związane z hipotetyczną presją energetyczną powodują, iż Polska dąży do dywersyfikacji źródeł energii, nie bacząc na szanse powodzenia danego projektu. Przykładowo w 2006 roku PKN Orlen nabył fabrykę paliw, znajdującą się w Możejkach. Zakup rafinerii nie okazał się sukcesem, gdyż strona rosyjska, sfrustrowana inicjatywą Warszawy, wstrzymała dostarczanie ropy do fabryki. Na dodatek pojawiły się techniczne problemy związane z funkcjonowaniem zakładu, co spowodowało zmniejszenie się generowanych przez niego dochodów[23]. Niepowodzeniem zakończyły się również wysiłki na rzecz wydobycia gazu łupkowego[24]. Jednocześnie sfera energetyczna jest obszarem wspólnoty interesów Polski, Litwy i Ukrainy.

[19] *Konsekwencje rosyjskiego embarga*, https://archive.is/aXCMC, (dostęp: 27.04.2024)
[20] *Kreml: będziemy ściśle monitorować działania NATO w kosmosie*, 22.11.2019, https://space24.pl/polityka-kosmiczna/kreml-bedziemy-scisle-monitorowac-dzialania-nato-w-kosmosie, (dostęp: 27.04.2019)
[21] *Łukaszenka skrytykował NATO i UE. Posłużył się przykładem Polski*, 21.04.2017, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-lukaszenka-skrytykowal-nato-i-ue-posluzyl-sie-przykladem-pol,nId,2385142#crp_state=1, (dostęp: 27.04.2024)
[22] *Rocznik Strategiczny*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2018, s. 293.
[23] W. Modzelewski: *Dwie…*, s. 302-303.
[24] A. Grzeszak: *Gaz łupkowy – koniec marzeń?*, 02.02.2012, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/1523949,1,gaz-lupkowy---koniec-marzen.read, (dostęp: 27.04.2024)

10:1132964795

Wszystkie te państwa sprzeciwiały się bowiem budowę drugiej nitki Gazociągu Północnego, która stworzyłaby Moskwie większe możliwości stosowania presji energetycznej. W przypadku Polski i Litwy, płaszczyzna energetyczna stanowi jedną z dziedzin, skłaniających obie strony do kontynuowania współpracy, niezależnie od sporów w kwestii praw litewskich Polaków.

O dużym wpływie stosunków z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Mołdawią na bezpieczeństwo Polski i Europy Środkowo-Wschodniej świadczy fakt, iż już na początku lat 90. XX wieku Warszawa rozpoczęła z tymi państwami rozmowy w sprawie traktatów, regulujących relacje dwustronne. Chciała ona w ten sposób zwiększyć stabilność swojego środowiska międzynarodowego, przechodzącego gruntowne zmiany na skutek procesu rozpadu ZSRR. Treść traktatów zawierała zobowiązanie do współpracy w wielu różnych dziedzinach m.in.: bezpieczeństwa, gospodarczej, edukacji, nauki i techniki oraz prawnej. Ponadto zawierały one gwarancje praw dla mniejszości narodowych. Należy zwrócić uwagę, że już na etapie negocjacji dotyczących zapisów traktatów, między Polską a Rosją, Ukrainą, Białorusią i Litwą pojawiły się spory, związane m. in. z kwestiami historycznymi. Fakt ten, w połączeniu z okolicznością, iż część regulacji traktatowych (dotyczących praw mniejszości narodowych) nie zostało wypełnionych, pokazuje jak skomplikowane i problematyczne jest właściwe kształtowanie i realizacja polityki wschodniej.

Cele szczegółowe pracy to:

1. Analiza uwarunkowań polityki wschodniej Rzeczypospolitej Polskiej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS.
2. Określenie zbieżności i rozbieżności między celami polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS.
3. Wskazanie zbieżności i rozbieżności między instrumentami realizacji polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS.
4. Wskazanie głównych problemów i wyzwań występujących w polityce wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS.
5. Ocena skuteczności polityki wschodniej Rzeczypospolitej Polskiej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS.
6. Określenie perspektywy stosunków między Polską a Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą oraz Mołdawią.

Hipotezy główne zawierają się w stwierdzeniach:

1. Koalicja rządowa PO-PSL oraz rząd PiS wykazywały daleko idącą zbieżność w zakresie celów polityki wschodniej, a główne różnice między tymi gabinetami dotyczyły

11:1015362409

instrumentów ich realizacji. Głównym celem polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS było powstrzymanie rewizjonistycznych działań Rosji w Europie Wschodniej, któremu podporządkowane były dwa cele. Jednym z nich była demokratyzacja oraz zbliżenie z UE i NATO Ukrainy, Białorusi oraz Mołdawii. Drugim było natomiast uniezależnienie się od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. Ważnym celem polityki wschodniej w omawianym okresie była również ochrona praw mniejszości polskiej na Białorusi i Litwie. Rząd PO-PSL realizował politykę wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi, współpracując z Niemcami i Francją oraz wykorzystując poszczególne instrumenty UE. Rząd PiS nie podejmował tego rodzaju działań i próbował osiągać cele polityki wschodniej poprzez samodzielne działania, jakie podejmował wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi.

2. Polska racja stanu w polskiej polityce wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS nie uległa zmianie i obejmowała ona ochronę niezawisłości i integralności terytorialnej państwa przed możliwym atakiem Federacji Rosyjskiej.

Hipotezy szczegółowe:

1. Realizację celów polityki wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL i rządu PiS utrudniał negatywny charakter jej uwarunkowań, do których należały: percepcja środowiska międzynarodowego przez polskie społeczeństwo i państwo oraz postawy społeczne wobec Rosjan, Ukraińców, Białorusinów i Litwinów, koncepcja polityki wschodniej Polski, koncepcje polityki zagranicznej Rosji i Białorusi oraz ewolucja najbliższego środowiska międzynarodowego, której przejawem był konflikt gruzińsko-rosyjski, wojna we wschodniej Ukrainie oraz pozostawanie Polski poza formatem normandzkim, mającym na celu jej zakończenie. Wśród uwarunkowań, które sprzyjały osiągnięciu celów polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS należy wyróżnić: potencjał ludnościowy, potencjał gospodarczy i naukowo-techniczny, strukturę i zasięg umownych powiązań Polski oraz obowiązujące prawo międzynarodowe.

2. Większość celów polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS pozostawała niezmienna. Należały do nich: poprawa relacji z Rosją, uniezależnienie się od dostaw rosyjskich surowców energetycznych, zwrot wraku Tu-154, obrona przed generowanym przez Rosję zagrożeniem (od 2014 roku), wspieranie demokratycznych i wolnorynkowych reform na Ukrainie i Białorusi, zbliżenie Ukrainy, Białorusi oraz Mołdawii z UE, a w przypadku Kijowa także z NATO i poprawa sytuacji mniejszości polskiej na Litwie. Celem, który w odróżnieniu od koalicji PO-PSL postawił sobie PiS było wyjaśnienie sporów historycznych występujących w relacjach z Rosją

12:4066174572

i Ukrainą. Inaczej były również rozkładane akcenty pomiędzy poszczególnymi celami. Rząd PiS znacznie intensywniej domagał się zwrotu wraku Tu-154 oraz wyjaśnienia przyczyn katastrofy smoleńskiej a także podnosił temat agresywnej polityki Rosji i sposobów przeciwdziałania jej. Cele polityki wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS stanowiły pochodną specyficznego rozumienia idei ULB, zgodnie z którym działania na rzecz wsparcia niepodległości i demokratyzacji Ukrainy i Białorusi miały pełnić funkcję instrumentu służącego obronie Polski przed Rosją.

3. W okresie rządów koalicji PO-PSL polityka Polski wobec Rosji cechowała się dążeniem do rozwoju dialogu i rozwoju współpracy w obszarach nie stanowiących przedmiotu sporu, przy jednoczesnym poszanowaniu odmiennego ustroju Federacji Rosyjskiej. W przypadku Ukrainy rząd PO-PSL działał na rzecz jej zbliżenia Kijowa z UE oraz NATO. Polityka koalicji PO-PSL wobec Białorusi polegała na podejmowaniu działań, mających skłonić władze tego państwa do demokratyzacji systemu politycznego i wprowadzenia gospodarki wolnorynkowej. W stosunkach polsko-litewskich, rząd koalicji PO-PSL wystosowywał żądania dotyczące praw mniejszości polskiej zamieszkującej Litwę. Rząd PiS, inaczej niż koalicja PO-PSL, w relacjach z Rosją nie dążył do dialogu, ograniczając się do formułowania jednostronnych wezwań, dotyczących zwrotu wraku Tu-154, zakończenia rewizjonistycznej polityki w regionie Europy Środkowo-Wschodniej oraz fałszowania historii. Gabinet PiS, tak jak i rząd PO-PSL działał na rzecz zbliżenia Kijowa i Kiszyniowa z UE i NATO. W odróżnieniu od swoich poprzedników zdecydowanie dążył do wyjaśnienia sporów historycznych, od lat występujących w relacjach dwustronnych. Kolejna różnica w polityce wschodniej obu rządów dotyczyła polityki wobec Białorusi. Rząd PiS nie uzależniał normalizacji stosunków z tym państwem od wprowadzenia przez jego władze ustroju demokratycznego i gospodarki wolnorynkowej. W relacjach polsko-litewskich, rząd PiS nie kontynuował działań koalicji PO-PSL, polegających na formułowaniu stanowczych żądań dotyczących praw mniejszości polskiej. Starał się on załatwić tą kwestię w drodze dialogu i budowy dobrych stosunków, opierających się na wspólnocie interesów w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego.

4. Głównymi wyzwaniami dla polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL były: spory historyczne, konflikt rosyjsko-gruziński, wyjaśnienie katastrofy smoleńskiej, wojna na Ukrainie, sytuacja mniejszości polskiej na Białorusi i Litwie.

5. Głównymi wyzwaniami dla polityki wschodniej Polski w okresie rządów PiS, podobnie jak w okresie rządów koalicji PO-PSL były: spory historyczne, wyjaśnienie katastrofy smoleńskiej, wojna na Ukrainie, sytuacja mniejszości polskiej na Białorusi i Litwie.

13:1259093453

6. Politykę wschodnią rządu koalicji PO-PSL oraz rządu PiS cechowała niska skuteczność. Zarówno gabinetowi koalicji PO-PSL i gabinetowi PiS nie udało się zrealizować celów polityki wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy oraz Mołdawii.

7. Nie wydaje się, aby w kolejnych latach w stosunkach Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą miało dojść do przełomu. W relacjach z Rosją przeszkodami dla normalizacji relacji nadal pozostaną spory historyczne, konflikt na Ukrainie, protesty na Białorusi trwające od sierpnia 2020 roku oraz zwrot wraku Tu-154 i wyjaśnienie katastrofy smoleńskiej. Stosunki z Ukrainą w dalszym ciągu będą charakteryzować się występowaniem sporów historycznych. Ponadto należy spodziewać się systematycznego spadku wpływu Polski na sytuację wewnętrzną i międzynarodową Ukrainy. Głównymi aktorami w tej materii będą: Rosja – jako państwo zaangażowane w wojnę w Donbasie a także Niemcy i Francja – członkowie formatu normandzkiego, powołanego dla zakończenia konfliktu na Ukrainie. Relacje z Białorusią również nie ulegną poprawie. Niezależnie od tego, czy na stanowisku prezydenta Republiki Białorusi pozostanie Aleksander Łukaszenka, wydaje się wątpliwe, aby Rosja dopuściła do utraty swoich wpływów w tym państwie. Po przejęciu władzy na Białorusi przez demokratyczną opozycję, Federacja Rosyjska może po raz kolejny wykorzystać mechanizm wojny hybrydowej, bądź dokonać jej zbrojnej aneksji. Stosunki z Litwą mogą przybrać dwie, znane z przeszłości formy. W pierwszej z nich, Polska i Litwa będą zacieśniać współpracę w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego przy równoczesnej marginalizacji kwestii praw mniejszości polskiej na Litwie. W drugiej, naciski Polski na rozszerzenie praw Polaków zamieszkujących Litwę doprowadzi do kryzysu w relacjach dwustronnych. Warszawie być może uda się zrealizować cel, jakim jest wstąpienie Mołdawii do UE, gdyż w grudniu 2023 roku Bruksela i Kiszyniów zainicjowały negocjacje w sprawie akcesji[25].

Aby dogłębnie przedstawić problem badawczy sformułowano szereg pytań badawczych:

1. Jakie uwarunkowania polityki wschodniej sprzyjały realizacji jej celów w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?

2. Jakie uwarunkowania polityki wschodniej nie sprzyjały realizacji jej celów w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?

3. Jakie były cele polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?

[25] *Mołdawia – Consilium*, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/enlargement/moldova/, (dostęp: 28.04.2024)

14:6667793357

4. Jakie były instrumenty realizacji polskiej polityki wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?
5. Jakie były główne wyzwania dla polskiej polityki wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?
6. Jaka była efektywność polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS?
7. Jak w przyszłości rozwiną się stosunki Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Mołdawią?

W celu zweryfikowania sformułowanych hipotez badawczych wykorzystane zostały następujące metody badawcze:
1. metoda porównawcza – pozwoliła określić podobieństwa i różnice między celami, instrumentami oraz implikacjami polityki wschodniej koalicji PO-PSL i gabinetu PiS
2. analiza historyczna – umożliwiła wskazanie źródeł głównych problemów występujących w polityce wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL i gabinetu PiS
3. metoda decyzyjna – pozwoliła wskazać przyczyny, sposób wdrażania i konsekwencje decyzji, jakie w polityce wschodniej podejmowała koalicja PO-PSL i gabinet PiS
4. analiza instytucjonalno-prawna – posłużyła do scharakteryzowania systemu organów i instytucji, biorących udział w kształtowaniu i realizacji polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL i gabinetu PiS
5. synteza – umożliwiła zwięzłą charakterystykę koncepcji polityki zagranicznej Polski, Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii oraz aktów prawnych dotyczących praw mniejszości narodowych w tych państwach
6. opis – pozwolił wskazać najistotniejsze elementy w przebiegu wydarzeń, mających istotny wpływ na politykę wschodnią Polski: m. in. wojny rosyjsko-gruzińskiej, katastrofy smoleńskiej, konfliktu w Donbasie i wojny rosyjsko-ukraińskiej rozpoczętej w 2022 roku
7. analiza – posłużyła do właściwego określenia i interpretacji głównych problemów w polityce wschodniej koalicji PO-PSL oraz gabinetu PiS
8. analiza i krytyka piśmiennictwa i źródeł – umożliwiła zdobycie informacji niezbędnych do dokonania porównania polskiej polityki wschodnie w okresie rządów koalicji PO-PSL i gabinetu PiS

Praca złożona jest z sześciu rozdziałów, wstępu, zakończenia oraz bibliografii.

Pierwszy rozdział, *Pojęcie polityki zagranicznej w nauce o stosunkach międzynarodowych*, stanowi wprowadzenie do dalszej części rozprawy. W pierwszym podrozdziale zaprezentowano definicje polityki zagranicznej, stworzone przez ekspertów

15:1149257703

w dziedzinie nauki o stosunkach międzynarodowych. Podrozdział drugi poświęcony jest problemowi uwarunkowań polityki zagranicznej. Przedstawiono w nim czynniki wpływające na politykę zagraniczną państwa. W podrozdziale trzecim przedstawiono interesy i cele polityki zagranicznej oraz występujące między nimi zależności. Podrozdział czwarty poświęcony został środkom polityki zagranicznej. Wskazane zostały w nim ich rodzaje oraz czynniki, mające wpływ na ich efektywność.

W rozdziale drugim, noszącym tytuł *Uwarunkowania polskiej polityki wschodniej w latach 2007-2019*, scharakteryzowane zostały wewnętrzne (endogenne i egzogenne) i zewnętrzne uwarunkowania polityki Rzeczypospolitej Polskiej wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii oraz ich ewolucja.

Rozdział trzeci, *Koncepcje polskiej polityki wschodniej*, zawiera analizę polityki Polski wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii w ujęciu strategicznym, formalno-prawnym, funkcjonalnym oraz instytucjonalnym. Przybliża również jej wsparcie instytucjonalne oraz realizowane w jej ramach projekty i programy.

Rozdział czwarty, *Powstanie i rozwój Partnerstwa Wschodniego*, poświęcono okolicznościom powstania, celom i instrumentom realizacji projektu Partnerstwa Wschodniego. Przeanalizowane zostały w nim również przyczyny nieskuteczności działań, jakie w ramach tego programu podejmowano wobec Ukrainy.

W rozdziale piątym, *Polityka wschodnia Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2015)* omówiono główne problemy oraz płaszczyzny współpracy w stosunkach Polski z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą i Mołdawią w okresie rządów gabinetu PO-PSL. Dokonano w nim także oceny efektywności polskiej polityki wobec tych państw.

Rozdział szósty, *Polityka wschodnia Polski w okresie rządów PiS (2015-2019)*, zawiera analizę głównych problemów i form współpracy Rzeczypospolitej Polskiej z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą oraz Mołdawią. Podobnie jak w rozdziale piątym, oceniono również skuteczność polityki Polski wobec tych krajów.

Autorka niniejszej pracy pragnie podziękować Panu dr. hab. Robertowi Rajczykowi za opiekę naukową i wsparcie.

Autorka dedykuję pracę swoim rodzicom oraz przyjaciółce Teofili.

16:5011792868

Rozdział I. Pojęcie polityki zagranicznej w nauce o stosunkach międzynarodowych

1.1. Definicje polityki zagranicznej

W literaturze naukowej występuje wiele definicji polityki zagranicznej. Sposób rozumienia tego pojęcia przez poszczególnych badaczy jest uzależniony od teorii, zgodnie z którą analizują oni stosunki międzynarodowe. W nauce o stosunkach międzynarodowych wyróżnia się dwa główne paradygmaty: realistyczny i liberalny. Paradygmat realistyczny ukonstytuował się w latach 40. i 50. XX wieku[26]. Fundamentem dla jego powstania były myśli Tukidydesa, Hobbesa oraz Machiavellego. Pierwszy z nich, autor dzieła *Wojna Peloponeska*, przedstawił prawidła stosunków między państwami na przykładzie konfliktu między Spartą a Atenami. Stwierdził on, iż wojna peloponeska została spowodowana wzrostem siły Aten, który Sparta postrzegała w kategorii niebezpieczeństwa. Z całej tej sytuacji można wyciągnąć wniosek, że państwom nieustannie towarzyszy poczucie zagrożenia, przez co rozpoczynają konflikty z innymi. Chcąc zapewnić sobie bezpieczeństwo, muszą podejmować działania na rzecz rozwoju własnego potencjału oraz uzyskania przewagi nad pozostałymi państwami. Tego rodzaju polityka skazuje państwa na walkę między sobą[27].

Niccolo Machiavelli, włoski filozof okresu renesansu, zgłębiał problem efektywnego sprawowania władzy. Stał on na stanowisku, iż monarcha musi robić wszystko, co jest konieczne dla dalszego sprawowania rządów. W celu obrony swojego panowania, musi on być gotowy na popełnianie największych niegodziwości, stojących w jaskrawej sprzeczności z zasadami moralnymi. Dokonując wyboru instrumentów działania, władca powinien brać pod uwagę wyłącznie ich skuteczność oraz użyteczność w gwarantowaniu państwu niezakłóconego istnienia. Machiavelli uznawał, iż natura człowieka jest zła i jedynie bezwzględne egzekwowanie norm jest w stanie zmusić go do ich przestrzegania[28]. Uważał także, że dobro państwa jest celem pierwszorzędnym, dla którego osiągnięcia można poświęcić nawet ludzkie życie. Pogląd ten stał się podstawą do stworzenia w późniejszym czasie pojęcia racji stanu[29].

---

[26] J. Czaputowicz: *Teorie stosunków międzynarodowych: krytyka i systematyzacja*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 59, 71.
[27] Sz. Maciejewski: *Filozoficzne korzenie realizmu politycznego*, [w:] *Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Wyd. Rambler, Warszawa 2014, s. 58-59.
[28] N. Machiavelli: *Książę*, Wyd. Oskar, Warszawa 1984, s. 15-23.
[29] T. Raburski: *Niccolo Machiavelli: klasyczny realizm i republikanizm*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna" 2012, nr 1, s. 114.

17:7842121027

Thomas Hobbes, w swej analizie zagadnień politycznych również poświęcał wiele uwagi funkcjonowaniu człowieka. Twierdził, iż człowiek nie posiada skłonności altruistycznych, a jego działania koncentrują się przede wszystkim na obronie i powiększaniu własnego dobytku. W połączeniu z ograniczoną ilością dóbr czynnik ten powodował, że w stanie natury ludzie prowadzą ze sobą bezustanną walkę[30]. Dążąc do uwolnienia się od stanu ciągłego zagrożenia, ludzie zawierają umowę, na mocy której przenoszą swoje prawa na suwerena – osobę lub grupę osób, mających sprawować rządy[31]. Należy zauważyć, iż Hobbes dostrzegał również pozytywne aspekty wykorzystania przemocy. Twierdził, iż użycie siły zbrojnej może stanowić dla suwerena efektywny instrument realizacji jego głównych interesów: osiągnięcia pokoju, wzrostu siły państwa i poprawy bytu ludności[32]. Zaznaczał też, że władca decyduje się na rozpoczęcie konfliktu zbrojnego z innym państwem wtedy, gdy istnieją poważne przesłanki dla tego rodzaju działania. Wśród tych czynników znajduje się ochrona państwa, pokoju i ludzkiej egzystencji[33]. Poglądy Tukidydesa, Machiavellego i Hobbesa znalazły bezpośrednie odbicie w głównych założeniach przedstawicieli szkoły realistycznej. Twierdzą oni, iż człowiek jest z natury zły, a relacje między państwami cechują się występowaniem licznych antagonizmów, które doprowadzają do konfliktów zbrojnych. Realiści są również przekonani, że dla państw największe znaczenie ma zachowanie egzystencji i ochrona przed agresją. Dodatkowo poddawali oni w wątpliwość możliwości rozwoju systemu międzynarodowego[34].

Istotne znaczenie dla rozwoju współczesnego realizmu miała pozycja *Polityka między narodami* autorstwa Hansa Morgenthaua, która ukazała się w 1948 roku[35]. Morgenthau twierdził, że polityka podlega określonym regułom, posiadającym swe źródło w naturze człowieka. W związku z tym, warunkiem skuteczności działań politycznych, jest uwzględnianie owych prawideł[36]. Badacz ten uznawał również, że podstawową motywacją dla działań państw w środowisku międzynarodowym jest chęć osiągnięcia potęgi, stanowiącej

[30] A. Stępnik: *Wizja natury ludzkiej u Hobbesa i Rousseau w świetle współczesnych nauk*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria" 2012, nr 4, s. 390.
[31] W. J. Korab-Karpowicz: *Filozofia polityczna Thomasa Hobbesa i jej wpływ na ukształtowanie się moderności*, „Dialogi Polityczne" 2016, nr 21, s. 38-40.
[32] R. Wonicki: *Hobbes i Grocjusz o wojnie i przemocy w stosunkach międzynarodowych*, „Civitas" 2015, nr 17, s. 81.
[33] Ibidem s. 82.
[34] R. Jackson, G. Sorensen: *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych: teorie i kierunki badawcze*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012, s. 62.
[35] S. Burchill: *Teorie stosunków międzynarodowych*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2006, s. 106.
[36] H. Morgenthau: *Polityka między narodami: walka o potęgę i pokój*, Wyd. Difin, Warszawa 2010, s. 20.

18:2003141828

interes narodowy[37]. Jednocześnie pragnienie potęgi stanowi źródło współzawodnictwa państw, które dzielą się na te, zmierzające do utrzymania potęgi oraz te, dążące do zmiany status quo[38]. W ujęciu Morgenthaua potęga stanowi czynnik odróżniający politykę zagraniczną od innych dziedzin społecznego funkcjonowania[39]. Była ona również istotnym elementem pojęcia równowagi sił, definiowanym przez niego jako: *1) polityka zmierzająca do określonego stanu rzeczy, 2) pewien stan rzeczy, 3) niemal równy rozkład potęgi, 4) rozkład potęgi*[40]. Kontynuując swoje rozważania na temat interesu narodowego, teoretyk ten stwierdzał, że istnieje on w sposób obiektywny, jednak jego treść może się zmieniać. Ewolucyjny charakter interesu narodowego jest konsekwencją wpływu, jaki wywierają na niego czynniki polityczne i kulturowe[41]. Hans Morgenthau poruszał także istotny problem relacji pomiędzy polityką a moralnością. Autor *Polityki Między Narodami* stał na stanowisku, iż nie należy dokonywać oceny działań politycznych pod kątem zasad moralnych. Władze państwa nie mogą bowiem zaniechać ochrony kluczowych dla jego obywateli wartości, takich jak przetrwanie, w imię realizacji reguł etycznych. Dlatego też Morgenthau postuluje, aby oceniać przedsięwzięcia polityczne wedle ich efektywności[42]. Zwracał on również uwagę, że państwa oraz narody niejednokrotnie wykorzystują zasady moralne w charakterze instrumentu, służącego do realizacji celów politycznych. Zaznaczał przy tym, że jest to praktyka, która może prowadzić do wielu negatywnych konsekwencji w postaci wojen i ofiar wśród ludności[43]. Morgenthau, dążąc do wyjaśnienia istoty polityki zagranicznej, stwierdzał, że jej celem jest utrzymanie władzy, jej poszerzenie bądź demonstrowanie[44]. Na bazie tego poglądu wyróżnił on trzy modele polityki zagranicznej: zachowawczy, imperializmu oraz prestiżu. Państwa prowadzące politykę zachowawczą, koncentrują się na działaniach zmierzających do utrzymania istniejącego stanu rzeczy w stosunkach międzynarodowych. Polityka imperializmu obejmuje zabiegi, mające na celu przekształcenie struktury stosunków

---

[37] J. Więcławski: *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2011, nr 3, s. 119

[38] S. Guzzini: *Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2017, s. 68.

[39] J. Więcławski: *Hans Morgenthau..*, s. 119.

[40] Cyt. za: A. Brzeskot: *Neorealistyczna koncepcja równowagi sił*, https://geopolityka.net/artur-brzeskot-neorealistyczna-koncepcja-rownowagi-sil/#_edn5, (dostęp: 26.07.2020)

[41] D. Kabat-Rudnicka: *Pojęcie interesu w perspektywie głównych ujęć teoretycznych stosunków międzynarodowych*, „Polski Przegląd Stosunków Międzynarodowych" 2013, nr 3, s. 11.

[42] M. Filary: *„Moralność siły": etyka w teorii polityki międzynarodowej Hansa J. Morgenthaua*, „Kultura i Polityka: zeszyty naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie" 2008, nr 2-3, s. 118.

[43] H. Morgenthau: *Polityka…*, s. 29.

[44] Ibidem.

19:8853835630

międzynarodowych. Polityka prestiżu zasadza się natomiast na eksponowaniu potęgi państwa[45].

Kolejnym badaczem, który wniósł znaczący wkład do rozwoju paradygmatu realistycznego, był Kenneth Waltz. W swoich badaniach skupiał się głównie na pojęciu systemu międzynarodowego, jego budowy, trwałości i możliwości reorganizacji[46]. Waltz uznawał, że system międzynarodowy charakteryzuje się przede wszystkim anarchicznością i zdecentralizowaniem. Cechami, która łączy wszystkie państwa, są realizowane przez nie funkcje – pobór podatków, kształtowanie relacji z innymi państwami. Nie oznacza to jednak, że stanowią byty jednolite, gdyż są zróżnicowane pod względem posiadanej siły[47]. Według tego teoretyka decydujący wpływ na postępowanie państw ma pozycja, jaką posiadają one w systemie międzynarodowym. System międzynarodowy dostarcza państwom profitów za odpowiednie działania oraz karci za nieprawidłowe, przez co ukierunkowuje je na wdrażanie określonych założeń. Państwa, które łatwo adaptują się do uwarunkowań wytwarzanych przez system, częściej realizują swoje cele i odznaczają się wyższą rangą pośród innych krajów[48].

Rozważania na temat istoty systemu międzynarodowego prowadził również reprezentant realizmu postklasycznego, Robert Gilpin. Badacz ten twierdzi, iż system międzynarodowy, podobnie jak inne systemy polityczne i społeczne, powstał ze względu na konieczność realizacji różnorodnych interesów przez jego jednostki. Uznawał także, że warunkiem trwałości tego systemu jest panujące wśród wszystkich państw przekonanie, zgodnie z którym próba jego przekształcenia nie będzie korzystna. Według Gilpina państwa będą dążyć do przeobrażenia systemu międzynarodowego, tylko wtedy gdy potencjalne zyski będą większe od przewidywanych nakładów[49]. Autor ten zwracał uwagę, że państwa nie mogą urzeczywistnić stanu pełnej realizacji wszystkich postawionych sobie celów. Działania zmierzające do osiągnięcia jednego celu, wymuszają bowiem zmniejszenie wysiłków na rzecz uzyskania innych. Z tego założenia Gilpin wyprowadzał wniosek, według którego państwa nie będą dążyć do osiągnięcia najwyższego, możliwego stopnia realizacji danego celu, kosztem całkowitego porzucenia pozostałych. Będą natomiast próbowały wdrożyć najbardziej

[45] J. Więcławski: *Hans Morgenthau…*, s. 133-134.
[46] K. N. Waltz: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2010, s. 23.
[47] R. Jackson, G. Sorensen: *Wprowadzenie…*, s. 78.
[48] J. Czaputowicz: *Mapa współczesnego realizmu: realizm klasyczny, neorealizm, realizm neoklasyczny*, [w:] *Teoria realizmu…*, s. 28-29
[49] M. Domsalla: *Gilpin, War nad Change in World Politics (XXI)*, https://saass.fandom.com/wiki/Gilpin,_War_and_Change_in_World_Politics_(XXI), (dostęp: 21.07.2020)

20:2255661945

efektywną kombinację różnych poziomów realizacji poszczególnych celów[50]. Realistyczny sposób pojmowania polityki zagranicznej bardzo dobrze oddaje definicja Johna Stoessingera, który rozumiał ją jako wyrażanie zbieżnych i sprzecznych interesów w kontaktach z poszczególnymi państwami[51].

Realistyczne przekonania na temat istoty polityki zagranicznej, znalazły swój wyraz także na gruncie polskiej polityki o stosunkach międzynarodowych. Jacek Ziemowit Pietraś podkreślał, iż polityka zagraniczna posiada wyjątkowy charakter, będący konsekwencją zdecentralizowania środowiska międzynarodowego. Możliwość realizacji jej założeń jest zależna od zasobów, jakimi dysponują: państwo prowadzące tą politykę oraz państwa z którymi łączą je relacje międzynarodowe, poziom występującej pomiędzy nimi zbieżności i kolizji interesów a także ich skłonności do ustępstw[52]. Badacz ten zdefiniował politykę zagraniczną jako proces określania i osiągania celów zewnątrzpaństwowych, wyrażających interesy społeczeństwa oraz jego podgrup[53]. Kluczową rolę interesów państwa w kształtowaniu i realizacji jego polityki zagranicznej akcentował również Roman Kuźniar. Ujął on politykę zagraniczną jako uporządkowane oraz zorientowane na środowisko międzynarodowe dążenia państwa, mające na celu realizację jego newralgicznych interesów, które przejawiają się we wpływaniu na jego międzynarodowe otoczenie[54]. Kolejnym autorem, który definiując politykę zagraniczną czerpał z tradycji realistycznej, był Erhard Cziomer. Pojmował on politykę zagraniczną jako proces konkretyzacji oraz urzeczywistniania interesów narodowo-państwowych w odniesieniu do innych państw i podmiotów stosunków międzynarodowych[55]. W sformułowaniu tym widać też pewne naleciałości paradygmatu liberalnego, gdyż autor zaznacza, że państwa prowadzą swoją politykę zagraniczną w warunkach istnienia nie tylko innych państw, lecz także niepaństwowych uczestników stosunków międzynarodowych. Jedną z cech, która konstytuuje liberalizm w opozycji do realizmu jest bowiem akcentowanie znaczenia podmiotów stosunków międzynarodowych, nie będących państwami[56]. Badaczem, definiującym politykę zagraniczną w oparciu o poglądy

[50] Ibidem.
[51] *Leksykon politologii*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 331.
[52] J. Z. Pietraś: *Polityka zagraniczna państwa*, [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe*, red. T. Łoś-Nowak, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1997, s. 52-53.
[53] Ibidem.
[54] K. Jaworski: *Teoretyczne aspekty analizy polityki zagranicznej państwa*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2010, nr 3, s. 139-140
[55] E. Cziomer, L. W. Zyblikiewicz: *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 2007, s. 121.
[56] M. Czernicka: *Realizm i liberalizm w badaniach nad bezpieczeństwem i polityką bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Europejski" 2018, nr 1, s. 45-46.

21:1827435050

szkoły realistycznej była również Teresa Łoś-Nowak. Stwierdziła ona, iż polityka zagraniczna to *dynamiczny proces formułowania i realizacji interesów narodowych w poliarchicznym i policentrycznym środowisku międzynarodowym*[57]. Tym, co wyróżnia podaną definicję spośród innych, sformułowanych na gruncie polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych, jest wskazanie głównych (według realistów) przymiotów środowiska międzynarodowego. Poliarchiczność, rozumiana jako posiadanie władzy przez dużą liczbę podmiotów oraz policentryzm, wyrażający się w braku jednego ośrodka podejmowania decyzji, stanowią unikalne właściwości środowiska międzynarodowego[58]. Cechy te powodują, iż polityka zagraniczna jest przez realistów postrzegana jako wyjątkowy obszar działania państwa, różniący się znacznie od polityki wewnętrznej i jej poszczególnych rodzajów. Należy zaznaczyć, iż nie wszyscy realiści marginalizowali znaczenie związków pomiędzy polityką zagraniczną a polityką wewnętrzną. William Wallace pojmował politykę zagraniczną jako sfera działań politycznych państwa, będąca ogniwem łączącym jego sytuację wewnętrzną ze środowiskiem międzynarodowym[59]. Kolejnym reprezentantem realizmu, uwypuklającym rolę czynników wewnętrznych w polityce zagranicznej, jest Fareed Zakaria. Twierdził on, że kluczowe znaczenie w prowadzeniu polityki zagranicznej posiadają władze państwa. Jedno z jej najważniejszych uwarunkowań, czyli siłę państwa, rozumie jako część składową siły narodu, której rządzący mogą użyć w procesie realizacji swoich celów[60]. Poziom autonomii, jaką w kształtowaniu polityki zagranicznej posiadają władze, uzależniony jest od zakresu przysługujących im kompetencji. Ten czynnik pokazuje, jak opinia publiczna oraz grupy lobbingowe oddziałują na możliwości państwa w zakresie czerpania największych zasobów z obywateli[61].

Paradygmat liberalny narodził się w latach 70. XX wieku. Jego zasady zostały przedstawione między innymi w pracy *Power and Independence: World Politics in Transition*, autorstwa Roberta Keohane'a i Josepha Nye'a[62]. Powstał on na bazie myśli Immanuela Kanta, Johna Locke'a, Adama Smitha i Thomasa Woodrowa Wilsona[63].

---

[57] Cyt. za: T. Łoś-Nowak: *Stosunki międzynarodowe: teorie, systemy, uczestnicy*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2000, s. 192.
[58] B. Molo: *Stosunki międzynarodowe – pojęcie, zakres oraz forma z perspektywy wybranych teorii i podejść badawczych*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2018, nr 3, s. 15.
[59] T. Łoś-Nowak: *Stosunki międzynarodowe…*, s. 186.
[60] R. Jackson, G. Sorensen: *Wprowadzenie…*, s. 250
[61] A. A. Omar: *Is There Anything 'New' in Neoclassical Realism?*, https://www.e-ir.info/2013/02/13/is-there-anything-new-in-neoclassical-realism/, (dostęp: 28.07.2020)
[62] M. Czernicka: *Realizm…*, s. 43
[63] J. Przeździecka: *Bezpieczeństwo według poglądów głównych nurtów naukowych w stosunkach międzynarodowych*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego" 2012, nr 2, s. 26-27.

22:1056254543

Immanuel Kant przedstawił istotną dla rozwoju liberalizmu koncepcję wiecznego pokoju. Podał sześć wytycznych, których realizacja miała skutkować brakiem konfliktów zbrojnych. Pierwsza z nich mówiła, iż traktaty pokojowe między państwami nie mogą zawierać warunków, po spełnieniu których działania zbrojne mogłyby zostać wszczęte na nowo. Druga stanowiła, że państwa nie mogą być przedmiotem transakcji handlowych bądź dziedziczenia. Trzecia zasada przewidywała konieczność likwidacji posiadanych przez wszystkie państwa wojsk. Kant twierdził również, iż państwa nie powinny zapożyczać się w celu pozyskania środków pieniężnych na prowadzenie walk. Ostatnia reguła mówiła, że państwa biorące udział w konflikcie nie powinny podejmować wobec przeciwnika takich działań, które mogłyby stanowić przeszkodę w zawarciu pokoju w przyszłości[64]. Po spełnieniu tych założeń, państwa miały zrealizować kolejny, zaawansowany etap, składający się z trzech kroków. Pierwszym z nich było uchwalenie ustawy zasadniczej, zawierającej zapisy o odrębności władzy legislacyjnej i egzekutywnej, przedstawicielstwie politycznym, równości obywateli wobec prawa a także przysługującemu im prawie rozstrzygania spraw dotyczących działań zbrojnych i pokoju. Drugi warunek przewidywał stworzenie przez państwa o ustroju republikańskim sojuszu, którego celem byłoby zachowanie pokoju. Podmiot ten miałby chronić swych członków przed napaścią. Trzecia zasada zakładała konieczność przestrzegania przez państwa pewnych norm, obowiązujących na całym świecie. W ich skład wchodził obowiązek zapewnienia przez państwo bezpieczeństwa każdej osobie, która znalazła się na jego terytorium. Reguła ta miała przyczynić się do rozwoju wolnego handlu, pozostającego istotnym czynnikiem, wzmacniającym system ekonomiczny[65].

John Locke, podobnie jak Thomas Hobbes wiele uwagi poświęcił przyczynom powstania państwa oraz naturze człowieka Według tego filozofa państwo powstało na mocy umowy zawartej przez ludność. Proces tworzenia tego porozumienia miał składać się z dwóch etapów: *w pierwszym umawiają się jednostki tworząc społeczeństwo (pactum unionis), w drugim zaś społeczeństwo zawiera umowę z władzą (pactum subiectionis) w wyniku czego powołują państwo*[66]. Locke różnił się jednak od Hobbesa, jeśli chodzi o postrzeganie stanu natury. Twierdził on, iż stan natury charakteryzował się przysługującą wszystkim ludziom wolnością i równością. Mogli oni w pełni decydować o swej egzystencji i dobytku. Jedynym

[64] K. Marulewska: *Idea „wiecznego pokoju" Kanta a współczesny porządek międzynarodowy*, „Dialogi Polityczne" 2005, nr 5-6, s. 176.
[65] B. Wiśniewski: *Teoria demokratycznego pokoju*, [w:] *Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych*, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Wyd. Wydział Dziennikarstwa i Nauk Politycznych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 51.
[66] Cyt. za: B. A. Jelonek: *Idea umowy społecznej*, „Acta Erasmiana" 2014, nr 6, s. 33.

23:2284032473

czynnikiem ograniczającym człowieka były prawa natury, które zobowiązywały go do respektowania samodzielności i równości innych a także zakazywały szkodzenia im[67]. Kolejnym przedstawicielem myśli liberalnej był Adam Smith. W swoich rozważaniach skoncentrował się on na problemie kondycji gospodarczej poszczególnych państw. Smith uważał, że siła ekonomiczna narodu stanowi sumę dóbr posiadanych przez pojedynczych ludzi. Dostrzegał także, iż człowiek poprzez dbałość o swoje interesy, służy dobru całego społeczeństwa[68]. Ponadto myśliciel ten uznawał, iż najlepszym regulatorem procesów gospodarczych jest rynek, a władze powinny się powstrzymać od prób wpływania na system ekonomiczny. Głównym zadaniem rządzących miała być obrona ludności przed napaścią i zapewnianie dalszego funkcjonowania organów, działających na rzecz dobra społecznego[69].

Kolejnym bodźcem dla rozwoju paradygmatu liberalnego były poglądy Thomasa Woodrowa Wilsona. W 1918 roku zaproponował on czternaście zasad, mających stanowić podwaliny pokojowego ładu międzynarodowego po I wojnie światowej. Zaliczała się do nich między innymi jawność treści umów międzynarodowych, liberalizacja przepływu towarów, ograniczenie zbrojeń do poziomu umożliwiającego zapewnienie bezpieczeństwa na terytorium każdego państwa, przywrócenie niepodległości Polsce, powołanie organizacji międzynarodowej ukierunkowanej na ochronę niepodległości i integralności terytorium państw członkowskich[70]. Na podstawie koncepcji Wilsona w 1919 roku uchwalono pakt, na mocy którego stworzona została Liga Narodów[71]. Dlatego też polityk ten jest uznawany za twórcę pojęcia bezpieczeństwa zbiorowego[72]. Reprezentanci szkoły liberalnej, czerpiąc z poglądów Kanta, Locke'a, Smitha i Wilsona wypracowali pewne podstawowe założenia, które sprowadzają się do twierdzenia, iż człowiek jest z natury dobry, a relacje międzynarodowe mogą być pozbawione konfliktów zbrojnych. Ponadto stali oni na stanowisku, że system międzynarodowy będzie osiągał kolejne etapy rozwoju[73].

Przedstawiciele paradygmatu liberalnego, w przeciwieństwie do realistów, podkreślają rolę jednostek w środowisku międzynarodowym. Uznają, iż tworząc grupy lobbingowe,

---

[67] R. Wojtyszyn: *Szkoła prawa natury – od Hugona Grocjusza do Johna Locke'a*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia" 2007, nr 1, s. 59

[68] B. Danowska-Prokop: *Poglądy Adama Smitha, Tomasza Roberta Malthusa i Davida Ricardo na kwestie ludnościowe*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach" 2017, nr 309, s. 50.

[69] J. Przeździecka: *Bezpieczeństwo…*, s. 27.

[70] A. Węglarz: *Idealista czy pragmatyk? Woodrow Wilson i jego plany urządzenia powojennego świata w świetle „Czasu" z 1919 r.*, „Białostockie Teki Historyczne" 2007, nr 5, s. 148-149.

[71] S. Sierpowski: *Geneza Ligi Narodów*, „Dzieje Najnowsze", 1999, nr 1, s. 43.

[72] A. M. Brzeziński: *Zagadnienie bezpieczeństwa zbiorowego w stosunkach międzynarodowych (1919-1939)*, „Przegląd Nauk Historycznych" 2002, nr 2, s. 131.

[73] R. Jackson. G. Sorensen: *Wprowadzenie…*, s. 101.

24:6336281529

zmierzające do osiągnięcia określonych celów, oddziałują one na procesy decyzyjne zachodzące wewnątrz państwa. W ten sposób walczą o uznanie własnych interesów za ogólnopaństwowe. W związku z tym liberaliści wysuwali wniosek, iż cele polityki zewnętrznej państwa są definiowane nie przez jego władze, lecz grupy społeczne[74]. Istotną koncepcję dotyczącą zależności pomiędzy polityką wewnętrzną i zagraniczną, noszącą nazwę gry na dwóch poziomach, przedstawił Robert Putnam. Badacz ten twierdził, że przedstawiciele dyplomatyczni państwa, prowadząc dialog dotyczący umowy z drugim państwem, działają na dwóch płaszczyznach. Pierwszą z nich stanowią relacje z krajem, z którym ma zostać zawarte porozumienie. Druga z nich to stosunki z istniejącymi wewnątrz własnego państwa grupami lobbingowymi. Zabiegi, które dyplomaci prowadzą na drugiej płaszczyźnie, koncentrują się na przekonaniu tychże podmiotów do wyrażenia aprobaty dla zatwierdzenia umowy[75].

Jednym z naukowców, który wniósł najbardziej znaczący wkład do teorii liberalnej jest Andrew Moravscik. Twierdzi on, iż głównymi podmiotami w systemie międzynarodowym są pojedynczy ludzie i tworzone przez nich grupy, które w swoim funkcjonowaniu kierują się logiką i nie są skłonne do podejmowania ryzyka. Ponadto wykonują one czynności ukierunkowane na propagowanie własnych interesów. Możliwości prowadzenia tego rodzaju działań są jednak zawsze w jakiś sposób ograniczone przez rzadkość dóbr i rozbieżność celów jakie głoszą poszczególne grupy. Moravcsik uznawał także, że państwa są przedstawicielami określonej części ludności, której interesy stanowią wyznacznik celów, jakie władze powinny realizować w polityce zewnętrznej. Kolejnym istotnym czynnikiem, determinującym działanie państwa w środowisku międzynarodowym ma być układ pozostających ze sobą w pewnym związku, celów poszczególnych krajów[76]. Według Moravcsika państwo jest kanałem, za pomocą którego interesy ludzi i powołanych przez nich grup są zmieniane w założenia polityki zagranicznej[77]. Liberaliści w swoich badaniach koncentrowali się również na zależnościach między systemem politycznym

---

[74] J. Czaputowicz: *Mapa współczesnego liberalizmu: neoliberalny instytucjonalizm, nowy liberalizm, liberalny internacjonalizm*, [w:] *Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych. Teoretyczny pluralizm*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Wyd. Rambler, Warszawa 2016, s. 23.

[75] E. Haliżak: *Liberalna teoria polityki zagranicznej*, [w:] *Liberalizm i neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej*, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Wyd. Rambler, Warszawa 2016, s. 24.

[76] A. Moravcsik: *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of Interantional Politics*, „International Organization" 1997, nr 4, s. 516-520.

[77] M. Kozub-Karkut: *Liberalizm: charakterystyka teorii w świetle założeń A. Moravcsika*, [w:] *Liberalizm i neoliberalizm w nauce…*, s. 75-76

25:7841336716

państwa a modelem realizowanej przez niego polityki zagranicznej. Reprezentanci szkoły liberalnej wskazują, iż państwa o ustroju demokratycznym mają mniejsze inklinacje do współzawodnictwa oraz wszczynania wojen[78]. Zgodnie z nurtem liberalistycznym politykę zagraniczną zdefiniował również Karl Deutsch. Ujmował on politykę zagraniczną jako dziedzinę, która obejmuje działania ukierunkowane na zapewnienie państwu suwerenności, ochronę przed zagrożeniami a także zabezpieczenie interesów ekonomicznych, z wyjątkową troską o interesy podmiotów posiadających największy wpływ na jakość funkcjonowania państwa[79]. Pewne cechy liberalnej teorii polityki zagranicznej znalazły swój wyraz na gruncie polskiej nauki o stosunkach międzynarodowych. Wyrazem tego trendu jest chociażby definicja polityki zagranicznej, sformułowana przez Michała Dobroczyńskiego i Janusza Stefanowicza. Autorzy ci twierdzą, iż polityka zagraniczna to *proces racjonalnego myślenia decydentów, warunkowanego przede wszystkim przez ich sposób odczytania interesu narodowego, motywacje szczegółowe, analizę sytuacji oraz bilansową ocenę własnych możliwości*[80]. Jedna z najpełniejszych definicji polityki zagranicznej, jakie powstały w polskiej nauce o stosunkach międzynarodowych została stworzona przez Józefa Kukułkę. Zgodnie z nią polityka zagraniczna *jest działalnością najwyżej zorganizowanego podmiotu politycznego jakim jest państwo, stanowi jedną z jego polityk publicznych i jest skierowaną na zewnątrz działalnością państwową w imię racji stanu, a głównym przedmiotem jej działalności jest rozwijanie i regulowanie stosunków z innymi państwami i uczestnikami stosunków międzynarodowych, takich jak organizacje międzynarodowe i ugrupowania integracyjne*[81]. Ten sposób pojmowania polityki zewnętrznej łączy w sobie charakterystyczne elementy szkoły realistycznej i liberalnej. Z jednej strony mowa jest o działaniach w celu ochrony racji stanu, czyli nadrzędnego interesu państwa, którego rola jest bardzo podkreślana przez realistów. Z drugiej jednak, zostało wskazane, iż obszarem polityki zagranicznej są relacje nie tylko z państwami, lecz także innymi aktorami stosunków międzynarodowych, co jest znamienne dla przedstawicieli paradygmatu liberalnego.

Przedstawione powyżej definicje dowodzą, iż polityka zagraniczna, podobnie jak wiele innych pojęć z zakresu nauk społecznych, jest rozumiana na wiele różnych sposobów.

---

[78] A. Włodkowska-Bagan: *Kategoria rywalizacji*, [w:] *Teorie…*, s. 257.
[79] J. Nowiak: *Czym jest polityka zagraniczna*, [w:] *Stosunki międzynarodowe*, red. W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz, Wyd. Atla 2, Wrocław 2004, s. 76.
[80] Cyt. za: M. Dobroczyński, J. Stefanowicz: *Polityka zagraniczna*, Wyd. PWN, Warszawa 1984, s. 20.
[81] Cyt. za: R. Zięba: *Przedmowa*, [w:] *Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa*, red. R. Zięba, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2004, s. 14.

26:3449356644

1.2. Uwarunkowania polityki zagranicznej

Uwarunkowania polityki zagranicznej rozumiane są jako *system wzajemnie warunkujących się przesłanek, powodujących określony skutek i wystarczających aby dany skutek wystąpił*[82]. Badacze stosunków międzynarodowych wyróżniają uwarunkowania wewnętrzne, zewnętrzne, obiektywne oraz subiektywne[83].

Uwarunkowania wewnętrzne obiektywne stanowią takie czynniki jak: położenie geograficzne, potencjał demograficzny, ekonomiczny, wojskowy oraz naukowo techniczny a także system polityczny[84]. Położenie geograficzne należy do kluczowych elementów oddziałujących na politykę zewnętrzną państwa. Wśród części składowych tego uwarunkowania wyróżnia się klimat, bogactwa naturalne oraz kształt terytorium i granic[85]. Wpływ położenia geograficznego na aktywność międzynarodową państwa jest problemem, którym zajmuje się wielu uczonych. Fakt ten doprowadził do powstania w XIX wieku kolejnej dziedziny wiedzy – geopolityki[86]. Podwalinami dla jej rozwoju były pozycje *Antropogeographie* i *Politische Geographie*, napisane przez Fryderyka Ratzla[87]. Ratzel, analizując związki występujące między warunkami geograficznymi a polityką państwa, uznawał, iż narody są jednolitymi grupami społecznymi, a państwa fundamentalnymi strukturami organizacyjnymi terytorium. Twierdził on, że źródłem działań mających na celu podbicie jednych narodów i państw przez inne jest przyrost liczby ludności i powstający w konsekwencji brak odpowiedniego obszaru do funkcjonowania jednostek. Badacz ten wprowadził również termin Lebensraum, oznaczający współzawodnictwo o przestrzeń życiową. Konkurencja o terytorium miała być głównym bodźcem do osiągania przez ludzi kolejnych stopni rozwoju. Ratzel akcentował również, że społeczeństwa reprezentujące wyższe standardy cywilizacyjne powinny podejmować wysiłki zmierzające do rozciągnięcia władzy nad społeczeństwami pozostającymi na niższym poziomie rozwoju kulturalnego[88]. Potencjał demograficzny także posiada duży wpływ na politykę zagraniczną. W jego skład

---

[82] Cyt. za: *Podstawowe pojęcia i kategorie w stosunkach międzynarodowych*, [w:] *Współczesne…*, s. 18.
[83] K. Fedorowicz: *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*, Wyd. Naukowe UAM, Poznań 2011, s. 24-25.
[84] R. Zięba: *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, „Stosunki Międzynarodowe" 2011 nr 1-2, s. 9.
[85] R. Łoś: *Teoria…*, s. 31.
[86] J. Potulski: *Czym jest geopolityka? Spory wokół statusu badawczego geopolityki*, [w:] *Studia nad geopolityką XX wieku*, red. P. Eberhardt. Wyd. Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN im Stanisława Leszczyckiego, Warszawa 2013, s. 15.
[87] Ibidem.
[88] J. A. Wieczorek: *Fryderyk Ratzel*, https://www.academia.edu/31923871/Fryderyk_Ratzel, (dostęp: 26.09.2020)

27:4190819124

wchodzą przede wszystkim takie elementy jak liczba ludności, jej zróżnicowanie narodowościowe oraz liczba narodzin i zgonów. W ciągu minionych wieków uważano, że pozycja państwa jest uzależniona od liczby ludności, bowiem decydowała ona o wielkości oddziałów zbrojnych. Pogląd ten współcześnie stracił na aktualności, gdyż nowoczesna technika wojskowa umożliwia przeprowadzanie operacji militarnych przez niewielkie formacje[89]. Ważna pozostaje natomiast kwestia liczby ludzi w wieku produkcyjnym. Niedobór jednostek zdolnych do pracy powoduje konieczność sprowadzania pracowników z zagranicy. Dużą trudnością dla państwa może być również funkcjonowanie na jego obszarze dużej grupy osób o innej przynależności narodowej. Przedstawiciele mniejszości mogą podejmować działania na rzecz oderwania zajmowanego przez siebie terytorium[90]. Dodatkowo niejednokrotnie stanowią środek umożliwiający krajom ich pochodzenia oddziaływanie na sytuację w państwach przez nie zamieszkanych. Dobrym przykładem są tutaj działania Rosji, która wykorzystuje mniejszości rosyjskie w poszczególnych państwach poradzieckich, w celu torpedowania wysiłków mających na celu zacieśnianie relacji z Zachodem[91]. Potencjał ekonomiczny państwa obejmuje między innymi surowce naturalne, technologie, politykę gospodarczą, poziom importu i eksportu, perspektywy rozbudowy systemu ekonomicznego oraz udział w zinstytucjonalizowanych formach międzynarodowej współpracy gospodarczej[92]. Poziom rozwoju ekonomicznego państwa decyduje o jego randze w środowisku międzynarodowym. Kraje o silnej gospodarce są postrzegane jako bardziej atrakcyjni partnerzy do współpracy przez inne podmioty funkcjonujące w stosunkach międzynarodowych[93]. Tym samym posiadają one większe możliwości wpływania na sytuację wewnętrzną oraz politykę zagraniczną poszczególnych państw. Państwa z mocnymi systemami ekonomicznymi, mogą kształtować aktywność wewnętrzną i zewnętrzną danych krajów chociażby poprzez udzielania pomocy rozwojowej. Instrument ten definiowany jest jako *pomoc w formie dotacji lub pożyczek (zawierających komponent dotacji o wartości przynajmniej 25% udzielonej pożyczki) przeznaczaną na wsparcie rozwoju gospodarczego*

[89] K. Żarna: *Determinanty polityki zagranicznej Republiki Słowackiej*, „Krakowskie Studia Miedzynarodowe" 2018, nr 4, s. 53.
[90] Ibidem s. 53-54.
[91] G. Pawlikowski: *Mniejszość rosyjska jako instrument polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej po 1991 roku. Wybrane aspekty*, „Przegląd Geopolityczny" 2016, t. 15, s. 123.
[92] R. Kuźniar: *Polityka zagraniczna – uwarunkowania i instrumenty*, [w:] *Stosunki międzynarodowe…*, s. 124.
[93] R. Zenderowski: *Stosunki międzynarodowe: vademecum*, Wyd. Atla 2, Wrocław 2006, s. 466.

28:3279608751

w kraju odbiorcy[94]. W znakomitej większość przypadków, otrzymanie takiego wsparcia przez państwa-biorców jest możliwe dopiero po wypełnieniu wymogów, określonych przez państwa-dawców[95].

1.3. Interesy i cele polityki zagranicznej

Podstawowe znaczenie dla procesu formułowania oraz realizacji założeń polityki zagranicznej państwa ma pojęcie interesu narodowego, często określanego również mianem racji stanu[96]. Na gruncie polskiej nauki o polityce jest on rozumiany w dwojaki sposób. Pierwszy z nich odzwierciedla definicja zamieszczona w Nowym Leksykonie PWN. Zgodnie z nią racja stanu to *nadrzędny system interesów państwa przedstawiany jako najwyższe dobro wspólne wszystkim obywatelom i podmiotom politycznym*[97]. W ten nurt wpisuje się również Teresa Łoś-Nowak, która interes narodowy rozumie jako układ najważniejszych wartości, dla urzeczywistnienia których czyni konkretne wysiłki[98]. Istnieją jednak badacze, którzy uznają, że racji stanu nie da się dokładnie zdefiniować. Czesław Maj twierdzi, iż trudności z określeniem tego pojęcia wynikają z faktu, iż stanowi ono bardziej element procesu realizacji polityki, aniżeli przedmiot rozważań teoretycznych[99]. Zwolennikiem tego rodzaju argumentacji jest również Henryk Groszyk, który uważa, że rozmycie określenia racji stanu ma źródło w jego genezie. Powstało ono bowiem na skutek pragmatycznego, a nie teoretycznego potraktowania kategorii państwa[100].

Kolejną istotną kwestią jest związek występujący między interesem narodowym a celami polityki zagranicznej. Według George'a Modelskiego interesy dają celom treść, a cele tworzą strukturę interesów[101]. Następny autor, Joseph Frankel wydzielił trzy stopnie

---

[94] Cyt. za: W. Nowak: *Azjatycki model pomocy rozwojowej*, „Nierówności społeczne a Wzrost Gospodarczy" 2015, nr 3, s. 323.

[95] Komisja Rozwoju Gospodarczego, Finansów i Handlu Wspólnego Zgromadzenia Parlamentarnego AKP-UE: *Dokument Roboczy w sprawie skuteczności pomocy i definicji oficjalnej pomocy rozwojowej*, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/704/704928/704928pl.pdf, (dostęp: 28.09.2020)

[96] K. Łastawski: *Polska racja stanu w II dekadzie XXI wieku*, http://daszynski-stowarzyszenie.manifo.com/k-lastawski-polska-racja-stanu-w-ii-dekadzie-xxi-wieku, (dostęp: 14.09.2020)

[97] Cyt. za: *Nowy Leksykon PWN*, red. J. Bartoszewicz, Wyd. Naukowe PWN, Warszawa 1998, s. 7.

[98] *Leksykon…*, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wyd. Atla 2, Wrocław 1997, s. 74.

[99] C. Maj: *Teoretyczne aspekty racji stanu*, [w:] *Racja stanu. Historia, teoria, współczesność*, red. E. Olszewski, Wyd. Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 1989, s. 25.

[100] H. Groszyk: *Teoretyczne problemy racji stanu (zarys problematyki)*, [w:] *Świat i Polska u progu XXI wieku*, red. W. Gill, K. Robakowski, M. Szczepaniak, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 1997, s. 181-182.

[101] J. Zając, R. Zięba: *Opracowanie na temat prognozy (zdefiniowania i gradacji) interesów narodowych i celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa w perspektywie 20 lat*, file:///C:/Users/Dom/Downloads/Prognoza___.pdf, (dostęp: 13.09. 2020)

29:7587297704

interesu narodowego. Pierwszy z nich, aspiracyjny oznacza wyobrażenie dobrej egzystencji, pewną grupę najbardziej preferowanych celów, które władze państwa pragnęłyby osiągnąć w sprzyjających temu warunkach. Drugi, nazywany operacyjnym, charakteryzuje się możliwością bądź wręcz powinnością jego realizacji w krótkim okresie czasu, przez co stanowi kluczowy obszar wysiłków czynionych przez rządzących. Ostatni, polemiczny wymiar interesu narodowego pozwala na uzasadnianie i weryfikowanie działań w polityce zagranicznej. W związku z tym często jest on wykorzystywany w dyskusji pomiędzy politykami[102]. Frankel uważał też, że interesy aspiracyjne oddziałują na założenia poszczególnych sił politycznych oraz wskazują wybrane cele polityki zewnętrznej[103]. Interesujące ujęcie kwestii wpływu interesu narodowego na kształtowanie i realizację polityki zagranicznej przedstawił Michael Colebrook. Zwracał on uwagę, iż w wielu przypadkach interesy krótko oraz długookresowe stoją w sprzeczności ze sobą. Zjawisko to dobrze obrazuje polityka Stanów Zjednoczonych wobec Afganistanu. W latach 80., chcąc zapobiec rozszerzeniu wpływów ZSRR na to państwo, Waszyngton udzielał pomocy bojownikom walczącym z wojskami radzieckimi. W późniejszym czasie afgańscy partyzanci poważnie przyczynili się jednak do rozwoju globalnego terroryzmu. Badacz ten zauważał również, że proces tworzenia hierarchii interesów charakteryzuje się występowaniem poważnych trudności, generowanych przez rywalizację polityczną. Politycy są bowiem zależni od poparcia poszczególnych grup społecznych, posiadających własne potrzeby i cele. Dlatego też jednostki sprawujące władzę nie mogą wdrażać wyłącznie własnych wizji interesu narodowego, lecz brać pod uwagę preferencje różnych podmiotów. Następnym istotnym czynnikiem wpływającym na możliwości realizacji interesów narodowych jest suma zasobów, jakie państwa może wykorzystać dla ich realizacji. Oczywistym jest przecież, iż żadne państwo nie dysponuje nieskończoną ilością dóbr, pomocnych w osiąganiu pożądanego stanu rzeczy. W związku z tym władze muszą dokonywać oceny, które z interesów są najważniejsze i wymagają użycia największych środków[104]. Polscy przedstawiciele nauki o stosunkach międzynarodowych także zajmowali się problemem związków między interesami narodowymi a celami polityki zagranicznej. Janusz Stefanowicz, Ziemowit Jacek Pietraś oraz Ryszard Zięba uznają, że bodźcem do powstawania interesów narodowych są

[102] *Companion to East Timor – National Interest*, https://www.unsw.adfa.edu.au/school-of-humanities-and-social-sciences/timor-companion/national-interest, (dostęp: 13.09.2020)
[103] R. Zięba: *Cele polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp…*, s. 42.
[104] M. Colebrook: *Whose National Interest? Which Foreign Policy?*, https://www.realcleardefense.com/articles/2020/02/07/whose_national_interest_which_foreign_policy_115030.html, (dostęp: 14.09.2020)

30:7236469801

potrzeby państwa. Interesy zaś stanowią podstawę do określania celów polityki zagranicznej[105]. Józef Kukułka twierdzi natomiast, iż potrzeby stanowią bezpośrednią bazę do konkretyzowania celów polityki zewnętrznej[106]. Niezależnie od poglądów na temat źródeł pochodzenia celu polityki zagranicznej, definiuje się go jako „wyobrażenie przyszłego stanu spraw oraz przyszłego oznaczenia warunków, które rządy za pośrednictwem indywidualnych twórców polityki zagranicznej zamierzają spowodować poprzez wywieranie wpływu na zewnątrz oraz poprzez zmianę lub podtrzymanie zachowań innych państw"[107].

Na gruncie nauki o stosunkach międzynarodowych zostało sformułowanych wiele typologii celów polityki zagranicznej. Ze względu na ich rangę, dzieli się je na podstawowe, główne i drugorzędne. Biorąc pod uwagę kategorię czasu, można wymienić cele długofalowe, średniofalowe i krótkofalowe[108]. Szerszy ogląd na naturę celów polityki zagranicznej dają wszakże te klasyfikacje, które ujmują ich podstawowe cechy. Tego rodzaju typologię zaproponował Arnold Wolfers. Wyróżnił on cele narodowej ekspansji, cele narodowego zabezpieczenia i cele narodowej abnegacji. Cele narodowej ekspansji obejmują działania na rzecz przekształcenia obecnej sytuacji międzynarodowej. Cele narodowego zabezpieczenia to wysiłki ukierunkowane na dalsze trwanie aktualnego rozkładu sił w stosunkach międzynarodowych[109]. Istotą celów narodowej abnegacji jest natomiast budowanie konsensusu w środowisku międzynarodowym, upowszechnianie zasad praworządności oraz utrzymywanie pokoju[110]. Wolfram Hanrieder pośród celów polityki zagranicznej wyodrębniał cele ochrony, zdobywania oraz odbudowy[111]. Następnym autorem, który zajął się kategoryzacją celów polityki zagranicznej jest Kalevi Holsti. Wydzielił on cele podstawowe, średniofalowe i długofalowe. Cele podstawowe są konkretyzowane przez kluczowe wartości, dla ochrony których większość obywateli jest skłonna zdobyć się na duże wyrzeczenia. Cele średniofalowe stanowią różne pretensje, jakie są formułowane w stosunku do innych państw. Są one ukierunkowane na realizację interesów państwa i funkcjonujących w jego ramach grup

[105] T. Łoś-Nowak: *Stosunki międzynarodowe…*, s. 268.
[106] J. Kukułka: *Problemy teorii stosunków międzynarodowych…*, s. 259-263.
[107] M. Ryniejska-Kiełdanowicz: *Dyplomacja publiczna Unii Europejskiej*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2019 s. 29.
[108] R. Kuźniar: *Polityka zagraniczna – uwarunkowania i instrumenty*, [w:] *Stosunki międzynarodowe…*, s. 125.
[109] T. L. Deibel: *Foreign Affairs Strategy: Logic for American Statecraft*, Wyd. Cambrodge University Press, Cambridge 2007, s. 296.
[110] R. O. Keohane: *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton University Press, Princeton 1984, s. 121.
[111] M. Adamczyk, K. Baraniuk: *People's Republic of China as a global actor of international relations – role of intelligence in chinese foreign policy*, „Kultura – Historia – Globalizacja" 2019, nr 25, s. 188.

31:4563608508

lobbingowych a także utrzymanie jego pozycji w środowisku międzynarodowym. Cele długofalowe charakteryzują się brakiem określonej perspektywy czasowej realizacji. Przybierają one postać wyobrażeń dotyczących reguł i standardów obowiązujących w stosunkach międzynarodowych[112]. Kwestia klasyfikowania celów polityki zagranicznej znajduje się również w zainteresowaniu polskich badaczy stosunków międzynarodowych. Jeden z nich, Józef Kukułka wyróżnił cele egzystencjalne, koegzystencjalne oraz funkcjonalne. W skład pierwszej grupy zalicza się wysiłki na rzecz zagwarantowania dalszego trwania i rozwoju państwa. Druga jest ujmowana jako działania w sferze interakcji państwa z innymi podmiotami środowiska międzynarodowego. Na cele funkcjonalne składają się czynności zmierzające do sprawnego pozyskiwania informacji o systemie międzynarodowym i podejmowania słusznych decyzji[113].

Przedstawiciele nauki o stosunkach międzynarodowych tworzyli również różne typologie podstawowych celów polityki zagranicznej. Hans Morgenthau, będący reprezentantem szkoły realistycznej uznawał, że najważniejszym celem państw jest potęga, ujmowanej w kategoriach siły[114]. Raymond Aron wyodrębniał trzy permanentne cele polityki zagranicznej: bezpieczeństwo, potęgę i chwałę[115]. Kolejny badacz, Jean Baptiste Duroselle uważał, iż do głównych celów polityki zewnętrznej należy bezpieczeństwo, potęga, bogactwo, prestiż oraz ekspansja[116]. Polskim autorem, który przedstawił własną klasyfikację podstawowych celów polityki zagranicznej jest Józef Kukułka. Określił je jako zapewnienie bezpieczeństwa, wzrost siły państwa i wzrost jego pozycji międzynarodowej[117]. Zapewnienie bezpieczeństwa oznacza działania ukierunkowane na ochronę najważniejszych dla danego państwa wartości. Według V. Dmitrijevicia i J. Kukułki składają się na nie przetrwanie państwa jako samodzielnego organizmu politycznego, narodu jako wyjątkowej zbiorowości etnicznej i przeżycie obywateli w sensie fizycznym, integralność terytorialna, niezależność polityczna oraz jakość życia przez którą rozumie się między innymi warunki bytowe i stopień

[112] R. Zięba: *Cele polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp…*, s. 45.
[113] J. Kukułka: *Problemy teorii…*, s. 263-265.
[114] S. Guzzini: *Realizm…*, s. 65.
[115] J. B. Duroselle: *Paix et guerre entre les nations: la theorie des relations internationales selon Raymond Aron*, „Revue francaise de science politique" 1962, nr 12, s. 969.
[116] J. Stańczyk: *Usytuowanie bezpieczeństwa pośród celów uczestników stosunków międzynarodowych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2012/2013, nr 7, s. 113
[117] *Pojęcia i kategorie stosunków międzynarodowych*, [w:] *Współczesne stosunki międzynarodowe: wprowadzenie do stosunków międzynarodowych*, red. E. Cziomer, Wyd. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2014, s. 19.

32:2338433749

rozwoju społeczno-ekonomicznego[118]. Niektórzy badacze poszerzają katalog głównych wartości państwa o inne elementy. Karl Deutsch za jedną z nich uznawał dominującą ideologię, a George Kennan interesy swoich obywateli w innych krajach[119]. Wzrost siły państwa, definiowanej jako pozostające w jego posiadaniu dobra i walory stanowi kolejny podstawowy cel polityki zagranicznej państwa. Polityka zewnętrzna, będąca jedną z części składowych polityki państwa również zmierza do efektywnego zaspokajania potrzeb ludności, a tym samym osiągania kolejnych etapów rozwoju społecznego, społecznego itd. Chcąc zwiększać swoją siłę, państwa podejmują wysiłki na rzecz nawiązania i rozbudowy współpracy w poszczególnych dziedzinach. Wytworzone w ten sposób więzy między krajami powodują, iż w przypadku wystąpienia sporów są one bardziej skłonne do dialogu i unikają zastosowania siły zbrojnej, gdyż są świadome strat jakie poniosłyby na skutek zaprzestania współpracy[120]. Ostatnim z podstawowych celów polityki zagranicznej jest wzrost pozycji międzynarodowej państwa. Wszystkie państwa czynią starania na rzecz zwiększenia swojej rangi w środowisku międzynarodowym. W związku z tym niejednokrotnie podkreślają one swoje sukcesy i domagają i domagają się uznania ich znaczenia przez pozostałe podmioty stosunków międzynarodowych[121]. Przykładem takiego postępowania mogą być działania Federacji Rosyjskiej, która intensywnie rozpowszechnia informacje na temat Wielkiej Wojny Ojczyźnianej, a poprzez akcentowanie udziału ZSRR w zwycięstwie nad nazizmem stara się wymazać z pamięci historycznej poszczególnych państw dokonane przez niego zbrodnie[122]. Typologię podstawowych celów polityki zagranicznej Józefa Kukułki zmodyfikował Ryszard Zięba, który poszerzył ją o kolejny cel, określony jako kształtowanie i optymalizacja zasad środowiska międzynarodowego. Państwa podejmują różnorodne działania na rzecz utrwalania lub zmiany reguł obowiązujących w relacjach międzynarodowych, gdyż w ten sposób pragną stworzyć sobie warunki ułatwiające osiąganie kluczowych celów polityki zagranicznej[123].

[118] M. Skarżyński: *Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej – aspekty logistyczne*, „Przegląd Politologiczny" 2015, nr 1, s. 148.
[119] Ibidem.
[120] R. Łoś: *Teoria stosunków międzynarodowych…*, s. 37.
[121] R. Zięba: *Cele polityki zagranicznej państwa…*, [w:] *Wstęp…*, s. 54-55.
[122] M. Domańska: *Mocarstwowy mit wojny we współczesnej polityce zagranicznej Kremla*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2019-12-31/mocarstwowy-mit-wojny-we-wspolczesnej-polityce-zagranicznej, (dostęp: 24.09.2020)
[123] R. Zięba: *Cele polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii…*, s. 56.

33:5141605166

1.4. Instrumenty polityki zagranicznej

Proces realizacji polityki zagranicznej, podobnie jak innych rodzajów polityki, nakłada na władze konieczność stosowania określonych instrumentów. Roman Kuźniar definiuje instrumenty polityki zagranicznej jako *środki, metody, sposoby postępowania stosowane przez państwo dla osiągnięcia założonych celów*[124]. Ze względu na ich różnorodność, przedstawiciele nauki o stosunkach międzynarodowych podejmują próby ich klasyfikacji. Większość z nich dzieli instrumenty polityki zagranicznej według dziedzin funkcjonowania społecznego, w których wzięły one swój początek.

Pod pojęciem instrumentów politycznych rozumie się wszystkie przejawy formalnych relacji politycznych państwa z innymi podmiotami środowiska międzynarodowego. Należą do nich między innymi relacje dyplomatyczne, rokowania, przygotowywanie oświadczeń[125]. Wśród politycznych środków realizacji polityki zagranicznej główną rolę odgrywa jednak dyplomacja, która przybiera różne formy. Jedną z nich są misje specjalne polegające na czasowym oddelegowaniu przez państwo swojego reprezentanta w celu załatwienia konkretnej sprawy. Kolejną formą są stałe misje dyplomatyczne, czyli praktyka tworzenia przedstawicielstw państwa wysyłającego na terytorium państwa przyjmującego. Zostały one zapoczątkowane w XV wieku w miastach włoskich. Stopniowe rozpowszechnianie się stałych misji doprowadziło do powstania prawa dyplomatycznego. Ostatnią formę stanowią konferencje międzynarodowe, które zyskały popularność w XIX wieku, w wyniku zwiększenia liczby państw oraz potrzeby dyskutowania zagadnień międzynarodowych między reprezentantami wielu krajów[126].

Instrumenty polityczne obejmują także środki pokojowego rozwiązywania sporów, do których należą negocjacje, komisje badań, dobre usługi oraz mediacje i koncyliacja[127]. Negocjacje określane są jako *proces rozwiązywania sporu międzynarodowego, lub innej sytuacji zagrażającej pokojowi, środkami pokojowymi innymi niż procedura sądowa czy arbitraż, z zamiarem osiągnięcia przez zainteresowane strony większego wzajemnego zrozumienia, poprawy stosunków, pogodzenia się lub rozwiązania sporu*[128]. Uczestniczą w nich przedstawiciele państwa na różnych poziomach: prezydenci, szefowie gabinetów,

---

[124] Cyt. za: R. Kuźniar: *Polityka zagraniczna – uwarunkowania i instrumenty*, [w:] *Stosunki międzynarodowe…*, s. 127.
[125] R. Łoś: *Teoria stosunków międzynarodowych: wybrane zagadnienia*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2001, s. 39.
[126] J. Bryła: *Dyplomacja instrumentem polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Stosunki…*, s. 54
[127] R. Bierzanek, J. Symonides: *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wyd. Prawnicze Lexis Nexis, Warszawa 2005, s. 342-347.
[128] Cyt. za: M. Wróbel: *Negocjacje w organizacjach międzynarodowych na przykładzie Unii Europejskiej*, „Security, Economy & Law" 2017, nr 1, s. 92-93.

34:5702732749

szefowie dyplomacji, dyplomaci a także inni ludzie, którzy uzyskali odpowiednie pełnomocnictwa[129]. Efekty rokowań są przede wszystkim wypadkową od skłonności do ustępstw, jaką posiadają ich uczestnicy[130]. Dużą wartością negocjacji jest fakt, iż państwa biorące w nich udział dysponują szerokimi możliwościami oddziaływania na kształt wypracowywanej umowy. Jeśli bowiem dane propozycje im nie odpowiadają, to mogą one w każdej chwili przerwać rozmowy. Na korzyść negocjacji przemawia również fakt, iż decydującą rolę w osiągnięciu danego rozwiązania odgrywają podmioty uczestniczące w sporze. Dzięki temu, iż nie są one zmuszane do zaakceptowania określonych przez kogoś innego warunków, istnieje większe prawdopodobieństwo wdrożenia ustaleń[131]. Możliwość rozwiązania sporu międzynarodowego przez stworzenie komisji badań, pojawiła się po przyjęciu konwencji haskich w 1899 i 1907 roku[132]. Ciała te są ustanawiane przez kraje pozostające w sporze lub wybrane przez nie inne państwa[133]. Rola komisji badań polega na zbadaniu okoliczności, które są rozbieżnie interpretowane przez uczestników sporu. Rezultaty działania komisji badań przyjmuje formę sprawozdania, które nie musi być respektowane przez państwa prowadzące spór[134]. Koncyliacja polega na stworzeniu przez państwa biorące udział w sporze komisji, której działalność jest ukierunkowana na ustalenie faktów oraz zaproponowanie konkretnego rozwiązania sporu[135]. Ustalenia komisji koncyliacyjnej nie muszą zostać zrealizowane przez uczestników sporu. Organ koncyliacyjny po przeanalizowaniu okoliczności sporu przygotowuje dokument, w którym określa czy państwa osiągnęły porozumienie i zaaprobowały wypracowane przez niego zasady zakończenia sporu[136]. Następnym instrumentem pokojowego rozwiązywania sporów międzynarodowych są dobre usługi i mediacja. Dobre usługi obejmują wszelkie działania, jakie państwa nie uczestniczące w sporze podejmują, aby stworzyć stronom sporu dogodne warunki do

[129] R. Zenderowski: *Stosunki…*, s. 482.
[130] S. Bieleń: *Cechy i zasady prawne negocjacji dyplomatycznych*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW e-Politikon" 2013, nr 6, s. 260.
[131] P. Ostaszewski: *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Wyd. Książka i Wiedza, Warszawa 2008, s. 450.
[132] Z. B. Rudnicki, D. Kabat Rudnicka: *Postępowanie badawcze w pokojowym rozstrzyganiu sporów międzynarodowych w ramach Ligi Narodów i Narodów Zjednoczonych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie" 2010, nr 843, s. 25.
[133] J. Zając: *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp…*, s. 85.
[134] *Dział 3 – O międzynarodowych komisjach. – Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych. Haga.1907.10.18*, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konwencja-o-pokojowym-zalatwianiu-sporow-miedzynarodowych-haga-1907-10-16777740/dz-3, (dostęp: 10.09.2020)
[135] A. Łazowski, A. Zawidzka: *Prawo międzynarodowe publiczne*, Wyd. C. H. Beck, Warszawa 2008, s. 274.
[136] P. Kordel: *Metody rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych w świetle prawa międzynarodowego*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne" 2018, t. 37,\ s. 14.

35:4238993162

rozpoczęcia negocjacji. Państwa świadczące dobre usługi nie biorą jednak udziału w rozmowach między państwami pozostającymi w sporze[137]. Mediacje są definiowane jako *rodzaj wsparcia negocjacji między stronami konfliktu, które udzielane jest przez akceptowalną przez nie stronę trzecią, z ogólnym celem umożliwienia skonfliktowanym stronom osiągnięcia satysfakcjonującego porozumienia*[138]. Ważne jest, iż podmiot będący mediatorem nie tylko uczestniczy w dialogu, lecz także posiada możliwość przedstawiania własnych propozycji rozwiązania sporu[139].

Jedną z istotnych grup środków polityki zagranicznej są również instrumenty gospodarcze. Zaliczają się do nich posiadane przez państwa bogactwa i sposoby ich zastosowania w interakcjach z innymi uczestnikami stosunków międzynarodowych[140]. Ich rola w ciągu ostatnich kilkudziesięciu lat znacznie wzrosła, do czego przyczynił się zakaz agresji w stosunkach międzynarodowych, proces globalizacji oraz będący ich wynikiem spadek znaczenia instrumentów hard power[141].

Sankcje ekonomiczne znajdowały zastosowanie już w starożytności, jednak kluczowym środkiem wywierania presji w relacjach międzynarodowych stały się po zakończeniu II wojny światowej[142]. Są one różnie rozumiane. Istotę tego instrumentu dobrze oddaje definicja Adama Budnikowskiego, który określa go jako *wprowadzane przez rząd ograniczenia w normalnych stosunkach handlowych z określonym krajem lub ich grupą, podejmowane z zamiarem osiągnięcia określonego celu ekonomicznego lub politycznego*[143]. Sankcje gospodarcze są wdrażane w wielu sytuacjach, do których należą: naruszenie interesów danego państwa, pogwałcenie zakazu agresji, wspieranie terroryzmu, łamanie praw człowieka i zasad demokracji a także naruszanie norm ochrony zdrowia i środowiska[144]. Sankcje ekonomiczne mogą przybierać różne postaci. Należą do nich między innymi: zakaz

---

[137] *Dobre usługi i pośrednictwo*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/dobre-uslugi-i-posrednictwo;3893257.html, (dostęp: 11.09.2020)

[138] Cyt. za: L. Powirska: *Granice potencjału mediacyjnego Unii Europejskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2015, nr 3, s. 94.

[139] A. Kopka: *Mediacja jako sposób rozwiązywania sporów gospodarczych o charakterze transgranicznym na przykładzie Polski i Niemiec*, „Przegląd Politologiczny" 2017, nr 2, s. 82.

[140] R. Kuźniar: *Polityka zagraniczna – uwarunkowania i instrumenty*, [w:] *Stosunki międzynarodowe…*, s. 128.

[141] A. Włodkowska-Bagan: *Teoria rywalizacji*, [w:] *Teorie…*, s. 245-246.

[142] M. Nowicki: *Sankcje jako wolicjonalny środek wywierania presji na państwa naruszające ład międzynarodowy*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2015, nr 406, s. 391.

[143] Cyt. za: A. Budnikowski: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Wyd. PWE, Warszawa 2006, s. 232-233.

[144] M. Menkes: *Stosowanie sankcji gospodarczych – analiza prawnomiędzynarodowa*, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 115-158

36:6795100755

eksportu bądź importu z danego państwa bądź grupy państw, uniemożliwienie korzystania z zagranicznych zasobów majątkowych, powstrzymanie się od udzielania pomocy gospodarczej, wstrzymanie przepływów finansowych[145]. Efektywność sankcji jest uzależniona od wielu czynników. Pierwszym z nich jest tempo ich wdrażania oraz zakres przedmiotowy. Należy zauważyć, iż istotny jest również okres czasu, jaki upłynął między postanowieniem o nałożeniu sankcji a ich implementacją. Opieszałość w stosowaniu tego instrumentu może spowodować, iż adresat sankcji podejmie działania na rzecz dostosowania swojego systemu ekonomicznego do przewidywanych warunków i tym samym zmniejszy siłę ich oddziaływania. Drugim czynnikiem jest poziom poparcia dla wdrożenia sankcji, prezentowany przez uczestników stosunków międzynarodowych. Poszczególni aktorzy muszą być gotowi na bezwzględne przestrzeganie obostrzeń, bez względu na straty, jakie w wyniku takiej praktyki poniosą. W przeciwnym wypadku państwo objęte sankcjami będzie dysponowało licznymi możliwościami ich obchodzenia. Trzeci czynnik stanowi stopień uzależnienia adresata sankcji od międzynarodowej wymiany towarowej. Jeśli jego gospodarka w dużej mierze opiera się na imporcie bądź eksporcie różnych towarów, sankcje będą odznaczały się wysoką skutecznością. Kolejnym czynnikiem jest znaczenie zasady prawa międzynarodowego, którą pogwałciło państwo objęte sankcjami. Podmioty środowiska międzynarodowego będą intensywnie działać na rzecz realizacji sankcji wtedy, gdy zostanie złamana istotna norma prawa międzynarodowego, na przykład zakaz agresji. Ostatnim warunkiem efektywności sankcji jest aprobata społeczeństw państw, które je nałożyły[146]. Kolejnym, istotnym instrumentem gospodarczym polityki zagranicznej jest pomoc ekonomiczna. Definiowana jest ona jako *transfer pieniędzy, dóbr, usług oraz technologii*[147]. Podmioty przekazujące pomoc gospodarczą, nie czynią tego z pobudek altruistycznych, lecz zmierzają do zrealizowania w ten sposób własnych interesów[148]. Decydując się na dostarczenie określonych zasobów, donatorzy niejednokrotnie dążą do oddziaływania na sytuację polityczną państwa będącego beneficjentem. Ponadto udzielanie wsparcia gospodarczego, może stanowić jeden ze środków ukierunkowanych na utrwalenie lub zmianę działań państwa pobierającego pomoc wobec państwa, które ją przekazują. Pomoc

[145] A. Tyszkiewicz: *Sankcje ekonomiczne jako instrument przeciwdziałania międzynarodowemu terroryzmowi*, Wyd. Naukowe Semper, Warszawa 2008, s. 28-29
[146] J. Ryszka: *Sankcje gospodarcze wobec podmiotów zewnętrznych w prawie i praktyce Unii Europejskiej*, Wyd. Dom Organizatora, Toruń 2008, s. 43.
[147] Cyt. za: J. Zając: *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii…*, s. 87.
[148] R. Vukadinović: *Międzynarodowe…*, s. 328.

37:9389372274

ekonomiczna często jest również przejawem akceptacji polityki państwa, do którego jest ona kierowana[149].

Następną grupę środków polityki zagranicznej stanowią instrumenty wojskowe. Można je określić jako *potencjał sił zbrojnych, jak też formacji paramilitarnych, przede wszystkim w kategoriach ilościowych i jakościowych*[150]. W skład środków militarnych wchodzą: posiadana przez wojsko broń, kwalifikacje członków sił zbrojnych, morale wojskowych, zasoby infrastrukturalne armii, rozlokowanie oraz zdolność do przemieszczania się oddziałów militarnych[151]. Ujmując problem instrumentów wojskowych w sposób szeroki, zaliczyć do nich można także przedsiębiorstwa produkujące broń lub wykorzystywane przez armię technologie[152]. Możliwości korzystania ze środków wojskowych zostały znacznie ograniczone po II wojnie światowej, w związku z ustanowieniem zakazu agresji. Wciąż jednak odgrywają one ważną rolę, gdyż można je wykorzystywać na wiele różnych sposobów, nie naruszając przy tym prawa międzynarodowego. Państwa niejednokrotnie współzawodniczą ze sobą w dziedzinie zbrojeń, wywierają naciski na inne państwa przerzucając oddziały na określony obszar bądź przeprowadzając manewry wojskowe oraz rozbudowują zasoby militarne w celu zmniejszenia prawdopodobieństwa napaści na swoje terytorium[153]. Jedną z form zastosowania komponentu militarnego jest również pomoc wojskowa. Polega ona na przekazywaniu broni oraz pieniędzy umożliwiających jej pozyskanie a także na edukowaniu członków sił zbrojnych[154].

Istotną grupą instrumentów polityki zagranicznej są środki psychospołeczne. Należą do nich przede wszystkim ideologia oraz kultura i dyplomacja kulturalna[155]. Mianem ideologii określa się *zbiory poglądów służących do całościowego interpretowania i przekształcania świata*[156]. W niektórych przypadkach pozytywnie oddziałuje ona na relacje międzypaństwowe, bowiem nieraz stanowi fundament dla rozwoju różnych form współdziałania. Współcześnie można zauważyć, iż państwa o silnej gospodarce rynkowej i ustroju demokratycznym promują zasady u nich obowiązujące oraz usiłują wprowadzić je

[149] J. Zając: *Środki i metody oddziaływania USA w bliskowschodnim procesie pokojowym*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2004, s. 21.
[150] Cyt. za: I. Topolski: *Instrument militarny polityki zagranicznej państwa*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych" 2016, nr 3, s. 148
[151] I. Topolski: *Instrument…*, s. 148.
[152] P. Skulski: *Uwarunkowania komunikacji na międzynarodowym rynku uzbrojenia i sprzętu wojskowego*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2013, s. 83-89.
[153] R. Kuźniar: *Polityka zagraniczna – uwarunkowania i instrumenty*, [w:] *Stosunki międzynarodowe…*, s. 128.
[154] J. Zając: *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii…*, s. 90.
[155] J. Zając: *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii…*, s. 91.
[156] Cyt. za: *Ideologia*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ideologia;3913853.html, 01.09.2020 r.

38:8336093084

w systemie międzynarodowym[157]. Należy jednak zwrócić uwagę, że ideologia może również przyczyniać się do wzrostu napięć i powstawania sporów między państwami. Najbardziej znanym przejawem negatywnej roli ideologii w stosunkach międzynarodowych jest zimna wojna. W czasie jej trwania dwa bloki państw: zachodni - odznaczający się demokratycznym systemem politycznym i gospodarką rynkową oraz wschodni – hołdujący totalitarnym metodom rządzenia i centralnemu planowaniu gospodarczemu, współzawodniczyły ze sobą[158]. Rywalizacja ta przyjmowała między innymi formę wojen zastępczych, prowadzonych na obszarze Bliskiego Wschodu, Afryki i Azji. Stanowiła więc ona czynnik destabilizujący środowisko międzynarodowe[159]. Kultura definiowana jest jako *złożona całość obejmująca wiedzę, wierzenia, sztukę, prawo, moralność, obyczaje i wszystkie inne zdolności i nawyki nabyte przez człowieka jako członka społeczeństwa*[160]. Należy zauważyć, iż pełni ona w środowisku międzynarodowym kilka ważnych funkcji. Po pierwsze stanowi ona obszar w którym kształtowane są relacje międzynarodowe. Po drugie stanowi jedną ze sfer, świadomie kształtowanych przez decydentów politycznych. Po trzecie jest ona jednym z czynników wpływających na kształt międzynarodowych stosunków gospodarczych oraz politycznych. Ponadto jest głównym elementem umożliwiającym zachowanie odrębności narodowej bądź uzyskanie niezawisłości państwowej[161]. Szczególną formą przejawiania się kultury w środowisku międzynarodowym, jest prowadzona przez państwa dyplomacja kulturalna. Według Miltona Cummingsa pojęcie to oznacza *wymianę idei, informacji, sztuki oraz innych aspektów kultury pomiędzy państwami i ich obywatelami w celu wzmocnienia zrozumienia siebie nawzajem*[162]. Rolę tego instrumentu podkreśla między innymi Joseph Nye, będący autorem koncepcji *soft power*. Badacz ten twierdził, że miękka siła to potencjał umożliwiający kreowanie potrzeb uczestników stosunków międzynarodowych. Nye uznawał również, iż w skład *soft power* wchodzi atrakcyjność wzorców kulturowych, ideały polityczne

[157] Z. Cesarz: *Oddziaływanie ideologii na międzynarodowe stosunki polityczne, [w:] Problemy polityczne współczesnego świata*, red. Z. Cesarz, E. Stadtmuller, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2002, s. 323.
[158] J. Kukułka: *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych: 1945-2000*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 38-48.
[159] F. Bryjka: *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem" 2016, nr 1, s. 204.
[160] Cyt. za: A. Kłoskowska: *Rozumienie kultury w antropologii kulturalnej i socjologii*, „Przegląd Socjologiczny" 1962, nr 16, s. 11.
[161] R. Zenderowski: *Międzynarodowe stosunki kulturalne: skrypt do wykładu*, http://www.calculemus.org/lect/12stos-kult/stos-kult-zender.pdf, (dostęp: 01.09.2020)
[162] Cyt. za: A. Domachowska: *Dyplomacja kulturalna ASEAN-u*, „Kultura i Edukacja" 2016, nr 3, s. 49.

39:3317486626

oraz polityka zewnętrzna[163]. Należy przy tym zauważyć, iż procesy globalizacyjne, znacznie ułatwiające ekspansję kulturową powodują ryzyko wymarcia kultur małych narodów lub grup etnicznych[164]. Stąd też w ostatnich latach coraz większego znaczenia nabiera pojęcie bezpieczeństwa kulturowego, ujmowanego przez wielu teoretyków jako kolejny podtyp bezpieczeństwa państwa[165].

Odrębną grupę środków polityki zagranicznej stanowią instrumenty przestawiane jako inne. W ich skład wchodzi wywiad i udział państwa w wielostronnych operacjach pokojowych[166]. Sherman Kent określił wywiad jako informacje na temat innych państw, którymi musi dysponować określone państwo, służące osiągnięciu gwarancji, iż w rezultacie zaniedbania polityków oraz wojskowych, nie zostaną naruszone jego interesy, zaś wykonywane kroki nie będą bezcelowe. Stwierdził również, że wywiad jest równoznaczny z informacjami, organizacją i działaniem[167]. W czasach współczesnych istnieje kilka rodzajów wywiadu: wojskowy, polityczny, ekonomiczny, naukowy i wewnętrzny[168]. Warto zwrócić uwagę, że służby wywiadowcze pełnią kilka istotnych funkcji. Pierwsza z nich, informacyjna, polega na identyfikowaniu zjawisk, mogących mieć destrukcyjny wpływ na bezpieczeństwo państwa a także podejmowaniu wysiłków na rzecz ich likwidacji. Druga, procesowa oznacza wykrywanie i przeciwdziałanie różnym nielegalnym działaniom, do których zalicza się między innymi terroryzm, korupcję, produkcję i sprzedaż broni bez zezwolenia. Trzecia funkcja, ochronno-kontrolna obejmuje wysiłki mające na celu zapobieganie przypadkom łamania tajemnicy państwowej oraz służbowej[169]. Z działalnością wywiadowczą wiąże się także pojęcie kontrwywiadu, który rozumiany jest jako *przedsięwzięcia związane z identyfikacją i przeciwdziałaniem zagrożeniu bezpieczeństwa ze strony wrogich agencji i organizacji wywiadowczych lub osób zaangażowanych*

[163] P. Pacak: *Soft power jako środek realizacji celów polityki zagranicznej państwa w systemie postwestfalskim*, [w:] *Poziomy analizy stosunków międzynarodowych*, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Wyd. Rambler, Warszawa 2013, s. 194.
[164] A. Włodkowska: *Bezpieczeństwo kulturowe*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa*, red. K. A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sonowska, Wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2009, s. 143-144.
[165] A. Łapińska: *Pojęcie bezpieczeństwa kulturowego – próba systematyzacji*, „Securitologia" 2014, nr 2, s. 19.
[166] J. Zając: *Środki i metody polityki zagranicznej państwa*, [w:] *Wstęp do teorii…*, s. 92.
[167] M. Minkina: *Sztuka wywiadu w państwie współczesnym*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2014, s. 27.
[168] *1.1 Pojęcie i rodzaje wywiadu*, https://www.wywiad-gospodarczy.pl/pojecie-i-rodzaje-wywiadu.html, (04.09.2020)
[169] Ł. Roman, G. Winogrodzki: *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa*, Wyd. Wyższej Szkoły Gospodarki Euroregionalnej, Józefów 2016, s. 38.

40:1678046609

w szpiegostwo, sabotaż, dywersje lub terroryzm[170]. Czynności kontrwywiadowcze realizuje się w celu wykrycia grup lub jednostek szkodzących państwu oraz uzyskania dowodów ich działań, tak by możliwym stało się ukaranie sprawców. Służby kontrwywiadu biorą również udział w działaniach ukierunkowanych na zwiększenie bezpieczeństwa akcji wojskowych oraz przekazuje dowódcom dane niezbędne do ich realizacji. Ponadto zajmują się one pozyskiwaniem i opracowywaniem informacji potrzebnych dla zagwarantowania państwu bezpieczeństwa[171]. Kolejny instrument – operacje pokojowe, definiuje się jako *zapobieganie, ograniczanie, łagodzenie i zakończenie działań wojennych między państwami lub wewnątrz państw za pośrednictwem pokojowej interwencji trzeciej strony zorganizowanej i kierowanej przez organizację międzynarodową przy użyciu personelu wojskowego, policyjnego i cywilnego do przywrócenia i utrzymania pokoju*[172]. Boutros Boutros-Ghali, wyróżnił siedem rodzajów operacji pokojowych: dyplomację prewencyjną, tworzenie pokoju, utrzymanie pokoju, budowanie pokoju, wymuszanie pokoju, rozbrojenie oraz sankcje. Dyplomacja prewencyjna to działania ukierunkowane na likwidację ryzyka wybuchu wojny poprzez udzielenie pomocy w rozwiązaniu sporu, toczącego się między poszczególnymi państwami. Tworzenie pokoju stanowi połączenie działań wojskowych oraz dyplomacji prewencyjnej, którego zastosowanie ma skłonić skonfliktowane strony do zawarcia porozumienia. Utrzymanie pokoju oznacza obserwację wypełniania warunków rozejmu bądź zawartych umów o pokoju. Warunkiem jej realizacji jest aprobata wszystkich uczestników konfliktu. Budowanie pokoju polega na przeciwdziałaniu ponownemu wybuchowi wojny. Działania składające się na tego typu operację, prowadzone są zarówno wewnątrz państw dotkniętych wojną, jak i w środowisku międzynarodowym. Wymuszanie pokoju to wykorzystanie międzynarodowych formacji militarnych w celu zakończenia danego konfliktu zbrojnego. Rozbrojenie to zmniejszenie przez określone państwa ilości należącej do nich broni. Niejednokrotnie jest ono realizowane dopiero po użyciu przymusu. Sankcje sprowadzają się do użycia instrumentów, które mają pozbawić państwa zdolności do rozbudowy własnej armii, rozwoju systemu ekonomicznego oraz zmniejszyć intensywność stosunków dyplomatycznych. Należą do nich między innymi zakaz importu i eksportu pewnych dóbr

[170] Cyt. za: *Słownik terminów i definicji NATO*, https://wcnjik.wp.mil.pl/u/AAP6PL.pdf, (dostęp: 06.09.2020)
[171] M. Górka: *Rola i zadania kontrwywiadu w obszarze funkcjonowania państwa z uwzględnieniem wybranych aspektów polityki bezpieczeństwa III RP*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2017, nr 2, s. 108.
[172] Cyt. za: W. E. Gliman, D. E. Herold, *Peacekeeping Challenges to Euro-Atlantic Security*, Rzym 1994, s. 21.

41:8497771212

oraz wjazdu przedstawicieli danych krajów na terytorium poszczególnych państw[173]. W literaturze wyróżnia się również operacje pokojowe I, II i III generacji. Operacje pokojowe pierwszej generacji były przeprowadzane po zaakceptowaniu przez aktorów konfliktu takiego rozwiązania. Musieli oni również zaaprobować jej strukturę, zakres kompetencji oraz dowodzenie. Operacje te cechowały się neutralnością – formacje biorące w niej udział nie wspierały żadnego z podmiotów uczestniczącego w konflikcie oraz były delegowane z państw, które nie brały w nim udziału. Dodatkowo siły pokojowe mogły podejmować działania zbrojne jedynie w obronie własnej. Operacje pokojowe II generacji w odróżnieniu od swoich poprzedniczek, niejednokrotnie były realizowane wbrew woli uczestników konfliktu. W niektórych przypadkach, jednostki je prowadzące nie zachowywały bezstronności i wzmacniały jedną ze stron. Posiadały one również o wiele większe możliwości użycia broni. Sytuacja ta była spowodowana faktem, iż jednym z ich zadań nierzadko było zmuszenie podmiotów konfliktu do zaprzestania walk[174]. Operacje pokojowe trzeciej generacji charakteryzują się natomiast współdziałaniem rządowych organizacji międzynarodowych z pozarządowymi organizacjami humanitarnymi[175].

[173] Cz. Marcinkowski: *Istota i ewolucja misji pokojowych ONZ*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2011, nr 12, s. 12-13.
[174] A. Cianciara: *Operacje pokojowe*, [w:] *Organizacje międzynarodowe w działaniu*, red. Agnieszka Florczak A. Lisowska, Wyd. OTO Agencja Reklamowa, Wrocław 2014, s. 20-23.
[175] Cz. Marcinkowski: *Istota…*, s. 12.

42:1995975317

Rozdział II. Uwarunkowania polskiej polityki wschodniej w latach 2007-2019

2.1. Uwarunkowania wewnętrzne endogenne

2.1.1. Środowisko geograficzne

Polska jest państwem położonym w Europie Środkowej, nad Morzem Bałtyckim. Jej powierzchnia administracyjna liczy 312.7 tysięcy km[176]. W latach 1949-1990 sąsiadowała ze Związkiem Socjalistycznych Republik Radzieckich, Niemiecką Republiką Demokratyczną oraz Czechosłowacją[177]. Taki stan rzeczy był rezultatem ustaleń powziętych przez przedstawicieli Stanów Zjednoczonych, Wielkiej Brytanii i ZSRR na konferencjach w Jałcie i Poczdamie z 1945 roku[178]. Sytuacja ta zmieniła się gwałtownie na skutek rozpadu układu bipolarnego, który rozpoczął się pod koniec lat 80. XX wieku. Postępująca słabość ZSRR sprawiła, iż w marcu 1990 roku niepodległość proklamowała Litwa[179]. 3 października 1990 roku doszło do zjednoczenia Niemiec[180]. W sierpniu 1991 roku Polska zyskała kolejnych sąsiadów, bowiem niepodległymi państwami stały się kolejne, dotychczasowe republiki radzieckie: Ukraina[181] i Białoruś[182]. 8 grudnia 1991 roku zostało zawarte porozumienie przewidujące rozwiązanie ZSRR[183]. 18 dni później zakończył on swoje istnienie[184]. Kolejną, istotną zmianą w najbliższym środowisku międzynarodowym Polski był rozpad Czechosłowacji dnia 31 grudnia 1992 roku[185]. W ten sposób na początku lat 90.

[176] Polska – Encyklopedia PWN, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polska;4169123.html, 02.04.2021

[177] Z. Solarz: *Polska – kilka uwag na temat rozwoju granic, spójności terytorium i zmian położenia geopolitycznego w latach 1667-2014*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica" 2014, nr 17, s. 174-175.

[178] J. Kukułka: *Historia współczesna stosunków międzynarodowych*, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2007, s. 21-23.

[179] A. Eidintas, A. Bumblauskas, A. Kulakauskas, M. Tamosaitis: *Historia Litwy*, Wyd. Eugrimas, Wilno 2013.

[180] M. Stolarczyk: *Determinanty zjednoczenia Niemiec*, [w:] *Z europejskich problemów międzynarodowych*, red. J. Przewłocki, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 1993, s. 24.

[181] Н. Михальченко, В. Андрущенко: *Украина разделенная в себе: от леонидии к виктории*, Киев 2012, с. 144.

[182] E. Mironowicz: *Sojusz interesów. Stosunki białorusko-rosyjskie 1991-2014*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2015, z. 2, s. 120.

[183] A. Kadykało: *Upadek Związku Radzieckiego w świetle rosyjskich podręczników do historii*, „Kultura i Edukacja" 2017, nr 1, s. 37.

[184] *Декларация от 26 декабря 1991 г. N 142-Н В связи с созданием содружества независимых государств*, http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=40179#03157014052037823, (dostęp: 04.04.2021)

[185] M. Bankowicz: *Dekada niełatwej wolności: przemiany polityczne w Czechach i na Słowacji w latach 1989-1999*, „Państwo i Społeczeństwo" 2001, nr 1, s. 28.

43:1348582906

Rzeczpospolita Polska zaczęła graniczyć z siedmioma państwami: Białorusią, Litwą, Rosją, Ukrainą, Republiką Federalną Niemiec, Czechami i Słowacją[186].

Polska należy do państw zasobnych w surowce naturalne. W 2019 roku na jej terytorium znajdowały się złoża ponad 50 kopalin[187]. Największe znaczenie dla bezpieczeństwa energetycznego posiada węgiel kamienny.

2.1.2. Potencjał ludnościowy

W 2019 roku liczba ludności Polski wyniosła 38.4 miliona[188]. Pod względem wielkości populacji zajęła ona 38 miejsce na świecie[189]. Dominującym trendem demograficznym w Polsce jest starzenie się społeczeństwa. Od 1989 roku współczynnik dzietności w Polsce jest na tyle niski, iż nie gwarantuje zastępowalności pokoleń[190]. W perspektywie długofalowej zjawisko to może doprowadzić do zapaści systemu emerytalnego[191]. Zmniejszająca się liczba ludności Polski skutkuje niedoborem siły roboczej[192]. W związku z tym rynek otwiera się na pracowników z zagranicy. Liczną grupę migrantów ekonomicznych stanowią obywatele Ukrainy[193].

2.1.3. Potencjał gospodarczy i naukowo-techniczny

W wyniku zainicjowanej w 1989 roku transformacji ustrojowo-gospodarczej, Polska stała się państwem o demokratycznym systemie politycznym i gospodarce rynkowej[194]. Istotny wpływ na stan polskiej gospodarki mają relacje ekonomiczne z Rosją, Ukrainą, Białorusią, Litwą oraz Mołdawią. Znaczącą przeszkodą w rozwoju polsko-rosyjskich relacji

---

[186] R. Domke: *Położenie geopolityczne Rzeczypospolitej w latach 1918-1939 oraz 1989-2009*. Próba porównania, „Przegląd Geopolityczny" 2010, t. 2, s. 148.

[187] *Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2019 r.*, red. M. Szuflicki, A. Malon, M. Tymiński, Wyd. Państwowy Instytut Geologiczny – Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2020, s. 4-5.

[188] *Jest nas coraz mniej. Poznaliśmy najnowsze dane GUS*, 29.01.2020, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/6429686,gus-ludnosc-polska-dane-demografia.html, (dostęp: 05.05.2021)

[189] *Poland Population (2021) – Worldometer*, 2021, https://www.worldometers.info/world-population/poland-population/, (dostęp: 05.05.2021)

[190] P. Szukalski: *Czy w Polsce nastąpi powrót do prostej zastępowalności pokoleń?*, „Przyszłość demograficzna Polski" 2009, t. 231, s. 59.

[191] D. Słomski: *Dane nie pozostawiają złudzeń. „System emerytalny jest niewydolny"*, 10.02.2020, https://www.money.pl/emerytury/dane-nie-pozostawiaja-zludzen-system-emerytalny-jest-niewydolny-6477092309088385a.html, (dostęp: 05.05.2021)

[192] J. Koc: *Paradoks na rynku pracy. Brakuje rąk do pracy, a część młodych nie robi nic*, 07.06.2020 https://www.pulshr.pl/rekrutacja/paradoks-na-rynku-pracy-brakuje-rak-do-pracy-a-czesc-mlodych-nie-robi-nic,70858.html, (dostęp: 05.05. 2021)

[193] *Pracownicy z Ukrainy – od czego zacząć, jak szukać i zatrudnić*, https://worksol.pl/pl/pracownicy-z-ukrainy/, (dostęp: 06.05.2021)

[194] M. Onufer: *Transformacja systemowa w Polsce: stracona szansa czy otwarcie drzwi do jednoczącej się Europy?*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego , Wrocław 2004, s. 139.

44:6619867275

gospodarczych jest wykorzystywanie przez Kreml handlu zagranicznego w charakterze instrumentu, służącego do wymuszenia zmian w polityce zagranicznej partnera[195].

Słabością Rzeczpospolitej Polskiej pozostają zbyt niskie nakłady na działalność badawczo-rozwojową. W latach 2008-2010 nie przekroczyły one kwoty 70 euro na osobę, podczas gdy w Unii Europejskiej wynosiły one blisko 500 euro[196]. Sytuację w zakresie finansowania działalności badawczo-rozwojowej dobrze obrazuje również wskaźnik GERD/PKB[197]. W latach 2011-2013 dla Polski liczył on od 0.75 do 0.87%, zaś dla Unii Europejskiej około 2%[198]. GERD/PKB w Polsce przekroczył poziom 1% dopiero w 2017 roku[199]. W 2018 roku wyniósł on 1.21%[200], a w 2019 1.32%[201]. Dane te wyraźnie pokazują, iż zarówno koalicji PO-PSL, jak i gabinetowi PiS nie udało się doprowadzić do wyraźnego wzrostu nakładów na działalność badawczo-rozwojową.

Istotnym elementem potencjału militarnego jest wysokość środków finansowych, jakie państwo przeznacza na cele wojskowe. W 2008 roku Rzeczpospolita Polska wyasygnowała na obronność 1.55% PKB. Wskaźnik ten stopniowo rósł, by w 2015 roku osiągnąć poziom 2.09% PKB[202]. W 2019 roku Polska znalazła się w gronie 9 państw, które zrealizowały postawiony przez NATO cel, jakim było przeznaczanie 2% PKB na wojsko[203]. Wynik ten nie jest jednak wysoki, biorąc pod uwagę, iż w 2018 roku Federacja Rosyjska wydała na obronę

---

[195] *Polsko-rosyjski spór o mięso*, https://tvn24.pl/raporty/polsko-rosyjski-spor-o-mieso-rr24-2594711, (dostęp: 13.12.2021)

[196] M. Piekut: *Finansowanie działalności badawczo-rozwojowej w Polsce na tle świata*, „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing" 2013, nr 9, s. 363.

[197] Wskaźnik GERD/PKB obrazuje stosunek całkowitych nakładów poniesionych na badania i rozwój czterech sektorów instytucjonalnych: przedsiębiorstw, rządowego i samorządowego, szkolnictwa wyższego oraz prywatnych instytucji niekomercyjnych do PKB kraju. Cyt. za: Z. Ostraszewska, A. Tylec: *Nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową w Polsce i źródła jej finansowania w sektorze przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Polityki Częstochowskiej Zarządzanie" 2016, nr 24, s. 34.

[198] Ibidem, s. 35.

[199] *Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2017 r.*, 27.11.2018, dzialalnosc_badawcza_i_rozwojowa_w_polsce_w_2017_r. (1).pdf, (dostęp: 11.05.2021)

[200] *Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2018 roku*, 30.10.2019 https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-badawcza-i-rozwojowa-w-polsce-w-2018-roku,8,8.html, (dostęp: 11.05.2021)

[201] *Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2019 r.*, 31.12.2020, dzialalnosc_badawcza_i_rozwojowa_w_2019_r. (1).pdf, (dostęp: 11.05.2021)

[202] T. Dmitruk: *Wydatki obronne Polski w latach 2000-2019*, 2019, https://www.magnum-x.pl/artykul/wydatki-obronne-polski-w-latach-2000-2019, (dostęp: 12.05.2021)

[203] *Pod tym względem Polska należy do elity NATO*, 03.12.2019, https://businessinsider.com.pl/finanse/wydatki-panstwa-nato-na-obronnosc/v75gfrg, (dostęp: 13.05.2021)

45:1805328350

3.9% PKB[204]. Należy wskazać, iż zarówno rząd koalicji PO-PSL, jak i gabinet PiS nie poczynił znaczących postępów w dziedzinie modernizacji armii.

2.2. Uwarunkowania wewnętrzne egzogenne

2.2.1. Percepcja środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo i władze Polski

Stałym elementem postrzegania środowiska międzynarodowego przez obywateli i władze Rzeczpospolitej Polskiej, jest przekonanie o jej katastrofalnym położeniu geopolitycznym. Polska graniczy bowiem z Niemcami oraz Rosją – państwami, które w przeszłości pozbawiły ją niepodległości[205]. Wraz z upływem lat wśród polskiego społeczeństwa i rządzących znacznie osłabły uprzedzenia wobec Niemiec[206], nie zmniejszyła się jednak nieufność w stosunku do Federacji Rosyjskiej. Przekonanie o możliwości rosyjskiej agresji wciąż stanowi istotną część kultury strategicznej Polski[207]. Strach przed napaścią Rosji nasilił się po zajęciu przez nią Krymu. Znaczna część Polaków nie zauważa przy tym, iż rzekome rosyjskie zagrożenie stanowi dla władz świetny instrument do odwracania uwagi obywateli od problemów wewnętrznych. Biorąc pod uwagę te tendencje, należy ocenić, że charakter percepcji środowiska międzynarodowego przez społeczeństwo i władze Polski negatywnie wpływa na polską politykę wschodnią. Nie sprzyja on stworzeniu nowych założeń polityki wobec Rosji. Wciąż utrzymująca się nieufność wobec Kremla uniemożliwia zmniejszenie napięć w stosunkach dwustronnych.

2.2.2. Postawy społeczne wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii

2.2.2.1. Postawy społeczne wobec Rosji

Począwszy od 1989 roku postawy polskiego społeczeństwa wobec Rosji i Rosjan są nacechowane negatywnymi emocjami. Przyczyną takiego stanu rzeczy są trudne doświadczenia historyczne. Przełamywania stereotypów nie ułatwia sama Rosja, która nie odcięła się od dziedzictwa ZSRR[208].

---

[204] *Rosja wydaje mniej na armię. Jak bardzo?*, 07.05.2019, https://warsawinstitute.org/pl/rosja-mniej-wydaje-na-armie-jak-bardzo/, (dostęp: 13.05.2021)

[205] S. Bieleń: *Szanse na pojednanie polsko-rosyjskie w świetle wyzwań geopolitycznych*, [w:] *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich*, red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Wyd. ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 208.

[206] P. Boski: *Trudne sąsiedztwo w psychologicznej perspektywie: cynizm i rusofobia a pojednanie w relacjach polsko-rosyjskich*, [w:] *Pamięć i polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich*, red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2017, s. 110.

[207] A. Drzewicki: *Kultura Strategiczna Polski i Ukrainy jako czynnik warunkujący zakres współpracy obu krajów w obszarze międzynarodowego bezpieczeństwa*, [w:] *Stosunki polsko-ukraińskie 1991-2014: próba bilansu*, red. M. Pietraś, M. Malskyj, B. Surmacz, Wyd. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016, s. 133-134.

[208] Cyt. za: *Putin: Rozpad ZSRR to największa katastrofa XX wieku*, 25.05.2005, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-putin-rozpad-zsrr-to-najwieksza-katastrofa-xx-wieku,nId,142083#crp_state=1, (dostęp: 21.05.2021)

46:2843743067

W świadomości polskiego społeczeństwa istnieje wiele stereotypów na temat Federacji Rosyjskiej oraz jej obywateli. Jednym z najważniejszych jest przekonanie, iż Rosja jest państwem o niższym poziomie rozwoju cywilizacyjnego. Ocena ta powiązana jest z postrzeganiem państwa rosyjskiego w kategorii agresora, nie potrafiącego przestrzegać wyższych reguł i wartości, charakterystycznych dla kontynentu europejskiego[209]. Kolejny stereotyp dotyczy systemu politycznego Rosji. Począwszy od XVIII wieku Polacy negatywnie oceniają ustrój tego kraju, jako cechujący się pogwałcaniem praw jednostek oraz dążeniem do ich całkowitego podporządkowania władzy. Rosjanie odbierani są natomiast jako społeczeństwo uległe, nie walczące o swoje prawa i w milczeniu znoszące wszelkie represje ze strony rządzących[210]. Ponadto w polskim narodzie wciąż obecny jest pogląd, zgodnie z którym Rosjanie masowo nadużywają alkoholu[211]. Przypisywanie przez Polaków negatywnych cech temu narodowi jest użyteczne dla tych polityków, którzy dążą do wykreowania zewnętrznego wroga. Tendencja ta była widoczna w okresie rządów PiS, zarówno w latach 2005-2007[212], jak i 2015-2019. Istnienie licznych negatywnych przekonań na temat Rosji i Rosjan jest jednym z czynników, uniemożliwiających poprawę stosunków między Warszawą i Moskwą.

2.2.2.2. Postawy społeczne wobec Ukrainy

Stosunek polskiego społeczeństwa do Ukrainy i Ukraińców jest o wiele bardziej pozytywny, niż do Rosji i Rosjan. Jest to po części spowodowane polityką władz Polski, które od 1989 roku udzielają wsparcia Kijowowi. Rzeczpospolita Polska jako pierwsze państwo na świecie uznało niepodległość Ukrainy[213], a w późniejszym okresie podjęła wysiłki na rzecz budowy strategicznego partnerstwa z tym krajem[214]. Polscy rządzący starały się również unikać sporów, dotyczących tragicznych wydarzeń historycznych[215]. Polski naród wspierał protesty, jakie odbywały się na Ukrainie w latach 2004-2005[216] i 2013-2014. Podczas

[209] A. Zbirański: *Barbarzyńca ze Wschodu. Od stereotypu do mitologizacji Rosjan*, „Nowa Polityka Wschodnia" 2019, nr 1, s. 110.
[210] A. Skrzypek: *Polska – Rosja – stereotypy*, [w:] *Polska na tle procesów rozwojowych Europy w XX wieku*, red. S. Sierpowski, Wyd. Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań 2002, s. 158.
[211] *Stereotypy na temat Rosji i Rosjan*, 27.04.2005, https://www.rosjapl.info/historia-rosji-ukrainy-zsrr/stereotypy-na-temat-rosji-i-rosjan.html, (dostęp: 23.05.2021)
[212] M. Stolarczyk: *Rosja…*, s. 45.
[213] Cz. Partacz: *Krytyczne spojrzenie na europejskie aspiracje Ukrainy i stanowisko Polski*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2017, nr 11, s. 120.
[214] P. Habas: *Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy w XXI w.*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2011, nr 3, s. 87.
[215] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 214-219.
[216] *Stosunki polsko-ukraińskie po pomarańczowej rewolucji. Propozycje dla polskiej polityki zagranicznej*, https://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/dyskusja.pdf, (dostęp: 29.05.2021)

47:1450040103

Euromajdanu w większych miastach Polski były organizowane demonstracje poparcia dla protestujących Ukraińców[217].

Tragiczne wydarzenia historyczne w dużej mierze przyczyniły się do powstania w świadomości Polaków licznych stereotypów na temat narodu ukraińskiego. Jednym z nich jest postrzeganie Ukraińców jako ludzi nieokrzesanych, agresywnych, nadużywających alkoholu. Źródłem tego przekonania były wojny polsko-kozackie, a w szczególności powstanie Bohdana Chmielnickiego, które wybuchło w 1648 roku[218]. Na skutek rzezi wołyńskiej, dokonanej ze szczególnym okrucieństwem przez UPA w latach 1943-1944, w polskim społeczeństwie ukształtował się następny negatywny stereotyp, Ukraińca-zbrodniarza. Był on zresztą skutecznie wzmacniany za pomocą literatury przez komunistyczne władze Polski[219].

2.2.2.3. Postawy społeczne wobec Białorusi

Stosunki polsko-białoruskie nie są obciążone trudnymi wydarzeniami historycznymi w takim stopniu, jak relacje polsko-rosyjskie i polsko-ukraińskie. Jest to związane ze specyficznym rozwojem tożsamości narodowej Białorusinów, który na początku XX wieku znajdował się jeszcze w początkowej fazie. Dzięki temu czynnikowi nie dochodziło do konfliktów między narodem polskim i białoruskim[220]. Nie oznacza to jednak, iż na postrzeganie Białorusinów przez Polaków nie wpływają żadne negatywne czynniki. Różnica między społeczeństwem polskim i białoruskim w pełni ujawniła się już w latach 90. XX wieku. W tym okresie Polska kontynuowała proces transformacji ustrojowej, natomiast Białoruś porzuciła reformy demokratyczne i politykę zacieśniania więzi z Zachodem na rzecz autorytaryzmu oraz integracji z Rosją[221]. Te gwałtowne zmiany

---

[217] *Amnesty International: Polacy solidarni z Euromajdanem*, 30.01.2014, https://www.polskieradio.pl/7/1691/Artykul/1037504,Amnesty-International-Polacy-solidarni-z-Euromajdanem, (dostęp: 29.05.2021)

[218] N. Niedobiichuk: *Polacy i Ukraińcy we wzajemnych profilach stereotypowej percepcji*, [w:] *Imigranci z Ukrainy w Polsce: potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa*, red. Michał Lubicz-Miszewski, Wyd. Akademii Wojsk Lądowych, Wrocław 2018, s. 18.

[219] K. Hałgas: *Stereotypy polsko-ukraińskie. Problemy we wzajemnych relacjach po 1991 roku*, [w:] *Obrazy konfliktów między narodami słowiańskimi w XIX i XX wieku w historiografii*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2007, s. 54-55.

[220] K. Fedorowicz: *Wybrane problemy w stosunkach polsko-białoruskich*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2008, nr 6, s. 12.

[221] T. Kubin: *Stosunki polsko-białoruskie w końcu XX i na początku XXI wieku*, [w:] *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 164-166.

48:6461609098

w polityce wewnętrznej i zagranicznej Mińska rozczarowały władze i społeczeństwo Rzeczpospolitej Polskiej[222].

2.2.2.4. Postawy społeczne wobec Litwy

Relacje Polski i Litwy, podobnie jak stosunki polsko-rosyjskie i polsko-ukraińskie, są znacznie obciążone sporami historycznymi. Kontrowersje dotyczą przede wszystkim takich kwestii, jak bunt Żeligowskiego i aneksja Wileńszczyzny oraz roli Armii Krajowej[223]. Na postrzeganie Litwinów przez polskie społeczeństwo wpływ mają również medialne doniesienia o ograniczaniu praw mniejszości polskiej na Litwie. Na skutek takiego przekazu część polskich obywateli sądzi, iż Litwini prezentują nadmierny nacjonalizm[224].

Godna uwagi jest również postawa mniejszości polskiej na Litwie wobec jej społeczeństwa. Niezależnie od pojawiających się w polskich mediach informacji o różnych formach dyskryminacji tej grupy, aż 82% Polaków żyjących na Litwie deklaruje sympatię wobec Litwinów[225]. 73% Polaków zamieszkujących oświadczyło także, że nie czują się dyskryminowani ze względu na swoją narodowość[226]. W kontekście tych badań należy zastanowić się, na ile adekwatne były konfrontacyjne działania szefa polskiej dyplomacji, dotyczące praw mniejszości polskiej na Litwie. Okazuje się bowiem, iż problemy związane z pisownią polskich nazwisk bądź nazw miejscowości nie jest tak wielki, jak wydawało się to polskim władzom. Ponadto polityka koalicji PO-PSL nie doprowadziła do rozwiązania spornych kwestii, a jedynie spowodowała pogorszenie stosunków bilateralnych[227]. Wydaje się, że większy pragmatyzm w tym względzie wykazał rząd PiS, który nie wystosowywał ostrych żądań, lecz starał się poszerzać zakres praw mniejszości polskiej w drodze dialogu i współpracy z litewskimi władzami.

2.2.2.5. Postawy społeczne wobec Mołdawii

Na temat oceny Mołdawian przez Polaków brak informacji.

---

[222] A. Idzior: *Obrazy Białorusi i Białorusinów w świetle procesów globalizacyjnych*, „Pogranicze. Studia Społeczne" 2014, t. 23, s. 138-139.

[223] M. Bierowiec: *Analiza stosunków polsko-litewskich w latach 1991-2007*, „Dialogi Polityczne" 2007, nr 8, s. 14.

[224] J. Piwowar: *O stereotypach Litwina w Polsce i Polaka na Litwie: historia i współczesność*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna" 2007-2008, nr 3-4, s. 205.

[225] J. Wilczak: *Litwini o Polakach, Polacy o Litwinach*, 16.04.2013, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1540869,1,litwini-o-polakach-polacy-o-litwinach.read, (dostęp: 04.06.2021)

[226] „GW": *Polacy na Litwie nie czują się dyskryminowani*, 18.04.2013, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/gw-polacy-na-litwie-nie-czuja-sie-dyskryminowani/y9f1b, (dostęp: 04.06.2021)

[227] *Radosław Sikorski skrytykowany przez premiera Litwy*, 21.03.2013, https://www.money.pl/gospodarka/tokfm/artykul/radoslaw;sikorski;skrytykowany;przez;premiera;litwy,236,0,1273836.html, (dostęp: 04.06.2021)

49:5041060976

2.2.3. Mniejszości narodowe w Polsce

Zgodnie z *Ustawą o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, przyjętą przez polski parlament 6 stycznia 2005 roku, na terenie Rzeczpospolitej Polskiej funkcjonuje 9 mniejszości narodowych: białoruska, czeska, litewska, niemiecka, ormiańska, rosyjska, słowacka, ukraińska oraz żydowska[228].

Według Narodowego Spisu Powszechnego, zorganizowanego w 2011 roku, w Polsce zamieszkiwało 8 796 osób narodowości rosyjskiej, posiadających polskie obywatelstwo. Dziesięć lat później, rosyjską przynależność narodową zadeklarowało 10 977 osób, mieszkających w Polsce[229]. Obecnie na terenie Polski funkcjonuje kilka znaczących organizacji zrzeszających przedstawicieli mniejszości rosyjskiej. Należą do nich m. in.: *Rosyjski Dom*[230], Stowarzyszenie *Wspólnota Rosyjska*[231] i *Rosyjskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe*[232]. Wśród ich podstawowych zadań znajdują się: działalność edukacyjna i kulturalna, ochrona zabytków rosyjskich, integracja przedstawicieli mniejszości rosyjskiej oraz popularyzacja dzieł kultury rosyjskiej.

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku w Polsce żyje 38 797 osób narodowości ukraińskiej, posiadających obywatelstwo polskie. Znaczna część z nich zamieszkuje na obszarach północnej i zachodniej części Rzeczpospolitej, co jest rezultatem akcji *Wisła*, zorganizowanej w 1947 roku[233]. W przeprowadzonym dziesięć lat później Spisie, narodowość ukraińską zadeklarowało 64 909 osób[234]. W Polsce istnieje szereg organizacji zrzeszających przedstawicieli mniejszości ukraińskiej. Należą do nich m. in.: *Związek Ukraińców w Polsce*[235], *Związek Ukraińców Podlasia*[236], *Towarzystwo Ukraińskie*[237],

---

[228] *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/prawo/zapisy-z-konstytucji-r/6447,Ustawa-o-mniejszosciach-narodowych-i-etnicznych-oraz-o-jezyku-regionalnym.html, (dostęp: 10.09.2021)

[229] *Stan i struktura demograficzno-społeczna i ekonomiczna ludności Polski w świetle wyników NSP 2021*, https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/stan-i-struktura-demograficzno-spoleczna-i-ekonomiczna-ludnosci-polski-w-swietle-wynikow-nsp-2021,6,2.html, (dostęp: 19.04.2024)

[230] *STOWARZYSZENIE RUSSKIJ DOM*, https://rejestr.io/krs/223445/stowarzyszenie-russkij-dom, (dostęp: 10.09.2021)

[231] *Wspólnota Rosyjska – Устав*, http://www.wspolnota.narod.ru/ustaw.htm, (dostęp: 11.09.2021)

[232] *ROSYJSKIE STOWARZYSZENIE KULTURALNO-OŚWIATOWE*, https://rejestr.io/krs/133859/rosyjskie-stowarzyszenie-kulturalno-oswiatowe, (dostęp: 11.09.2021)

[233] *Ukraińcy*, https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ukraincy, (dostęp: 17.09.2021)

[234] *Stan i struktura…*, (dostęp: 19.04.2024)

[235] *O nas – Związek Ukraińców w Polsce*, https://ukraincy.org.pl/o-nas/, (dostęp: 17.09.2021)

[236] *ZWIĄZEK UKRAIŃCÓW PODLASIA*, https://rejestr.io/krs/259643/zwiazek-ukraincow-podlasia, (dostęp: 19.09.2021)

[237] *Kim jesteśmy? – Towarzystwo Ukraińskie*, http://www.ukr-tov.pl/pl/?page_id=8, (dostęp: 19.09.2021)

50:1437698212

oraz *Ukraińskie Towarzystwo Historyczne w Polsce*[238]. Ich głównymi celami są: podtrzymanie świadomości narodowej wśród mniejszości ukraińskiej, przezwyciężanie uprzedzeń, promocja kultury ukraińskiej, rozwój nauczania języka ukraińskiego i rzetelne badania historii stosunków polsko-ukraińskich.

Zgodnie z danymi Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, w Polsce żyło 43 880 osób narodowości białoruskiej, posiadających polskie obywatelstwo. Najwięcej z nich zamieszkuje w województwie podlaskim. Dziesięć lat później, białoruską przynależność narodową zadeklarowało 43 693 osób, zamieszkujących w Polsce[239]. Na terenie Rzeczpospolitej Polskiej działa wiele organizacji zrzeszających przedstawicieli mniejszości białoruskiej. Należą do nich m. in.: *Białoruskie Towarzystwo Społeczno-Kulturalne*[240], *Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej*[241], *Stowarzyszenie Muzeum i Ośrodek Kultury Białoruskiej*[242] i *Towarzystwo Kultury Białoruskiej*[243]. Wśród jej najważniejszych zadań znajdują się: umacnianie białoruskiej tożsamości narodowej, propagowanie wiedzy o historii i kulturze Białorusi, rozwój białoruskiej twórczości artystycznej oraz opieka nad zabytkami kultury białoruskiej.

Według Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku, na terenie Rzeczypospolitej Polskiej żyły 7374 osoby narodowości litewskiej, posiadające obywatelstwo polskie. Większość z nich mieszka na obszarze województwa podlaskiego[244]. W zorganizowanym dziesięć lat później Spisie, litewską przynależność narodową zadeklarowało 8 088 osób[245]. W Polsce istnieje kilka istotnych organizacji reprezentujących mniejszość litewską. Są to m. in.: *Stowarzyszenie Litwinów w Polsce*[246], *Wspólnota Litwinów w Polsce*[247], L*itewskie*

[238] Ibidem, (dostęp: 23.09.2021)
[239] *Stan i struktura…*, (dostęp: 19.04.2024)
[240] *BIAŁORUSKIE TOWARSZYSTWO SPOŁECZNO-KULTURALNE*, https://rejestr.io/krs/90061/bialoruskie-towarzystwo-spoleczno-kulturalne, (dostęp: 13.09.2021)
[241] *ZWIĄZEK…*, https://rejestr.io/krs/490964/zwiazek-bialoruski-w-rzeczypospolitej-polskiej, (dostęp: 15.09.2021)
[242] *O Stowarzyszeniu*, http://www.muzeumbialoruskie.hajnowka.pl/index.php/stowarzyszenie, (dostęp: 16.09.2021)
[243] *TOWARZYSTWO KULTURY BIAŁORUSKIEJ*, https://rejestr.io/krs/263292/towarzystwo-kultury-bialoruskiej, (dostęp: 16.09.2021)
[244] *Litwini – Mniejszości narodowe i Etniczne – Portal Gov.pl*, https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/litwini, (dostęp: 24.09.2021)
[245] *Stan i struktura…*, (dostęp: 19.04.2024)
[246] *STOWARZYSZENIE LITWINÓW W POLSCE*, https://rejestr.io/krs/99668/stowarzyszenie-litwinow-w-polsce, (dostęp: 24.09.2021)
[247] *WSPÓLNOTA LITWINÓW W POLSCE*, https://rejestr.io/krs/121743/wspolnota-litwinow-w-polsce, (dostęp: 25.09.2021)

51:3944808358

Towarzystwo Św. Kazimierza w Sejnach[248] i *Fundacja im. biskupa Antanasa Baranauskasa Dom Litewski w Sejnach*[249]. Ich głównymi celami są: krzewienie kultury litewskiej, popularyzowanie wiedzy o Republice Litewskiej, organizacja imprez kulturalnych oraz opieka nad zabytkami kultury litewskiej.

Zgodnie z danymi przedstawionymi przez Iurie Bodruga, ambasadora Mołdawii w Polsce, na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej znajduje się około 1 000 Mołdawian[250]. W odróżnieniu od Rosjan, Ukraińców, Białorusinów i Litwinów, Mołdawianie nie posiadają w Polsce statusu mniejszości narodowej i nie tworzą organizacji o charakterze społecznym oraz kulturalnym.

Na podstawie analizy informacji dotyczących funkcjonowania organizacji mniejszości rosyjskiej, ukraińskiej, białoruskiej i litewskiej w Polsce należy stwierdzić, iż ich działalność koncentruje się na dziedzinie kulturalnej i społecznej. Stowarzyszenia te nie mają natomiast większego wpływu na politykę wewnętrzną oraz zagraniczną Rzeczpospolitej Polskiej.

2.2.3.1. Polityka Polski wobec mniejszości narodowych w ujęciu formalno-prawnym i funkcjonalnym

W Polsce głównym aktem regulującym kwestie związane z funkcjonowaniem mniejszości narodowych jest *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, przyjęta 5 stycznia 2005 roku. W ustępie 2 artykułu 2 określono, iż w Rzeczpospolitej Polskiej istnieje 9 mniejszości narodowych: białoruska, czeska, litewska, niemiecka, rosyjska, słowacka, ukraińska oraz żydowska[251]. Ustawa zakazuje zmuszania przedstawicieli mniejszości narodowych do okazywania dowodów na przynależność do określonej narodowości, przymusowej asymilacji, działań, ukierunkowanych na modyfikację struktury narodowościowej bądź etnicznej terenów zamieszkanych przez mniejszość narodową oraz dyskryminacji osób należących do mniejszości narodowej. Ponadto przyznaje ona reprezentantom mniejszości narodowych szereg praw m. in.: możliwość zapisu imion

[248] *Dzień św. Kazimierza Sejny*, 08.02.2020, https://sejny.net/artykul/dzien-sw-kazimierza/925003, (dostęp: 26.09.2021)
[249] *Fundacja im. Bpa Antanasa Baranauskasa „Dom Litewski" w Sejnach*, https://spis.ngo.pl/148648-fundacja-im-bpa-antanasa-baranauskasa-dom-litewski-w-sejnach, (dostęp: 26.09.2021)
[250] L. Wątróbski: *O stosunkach polsko-mołdawskich i współczesnej Mołdawii*, https://polishexpress.com.au/o-stosunkach-polsko-moldawskich-i-wspolczesnej-moldawii/, (dostęp: 17.02.2022)
[251] *Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym*, https://lexlege.pl/ustawa-o-mniejszosciach-narodowych-i-etnicznych-oraz-o-jezyku-regionalnym/, (dostęp: 05.11.2021)

52:6209265631

i nazwisk w języku narodowym, używania własnego języka w sferze publicznej i prywatnej, nauki własnego języka bądź kształcenia się w nim oraz tworzenia organizacji społecznych[252].

Istotne regulacje dotyczące praw mniejszości narodowych w Polsce zawiera *Ustawa o systemie oświaty*, uchwalona 7 września 1991 roku. Przewiduje ona, iż placówki edukacyjne winny dawać uczniom możliwość podtrzymywania własnej tożsamości narodowej, etnicznej, językowej oraz religijnej, ze szczególnym uwzględnieniem nauki języka a także własnej historii i kultury. Przyznaje również przedstawicielom mniejszości narodowych prawo do tworzenia własnych szkół, grup i oddziałów edukacyjnych. Ponadto wskazano w niej, że przedstawiciele mniejszości narodowych mogą kształcić się w polskich grupach, oddziałach i szkołach – z dodatkową nauką języka, własnej historii i kultury oraz międzyszkolnych zespołach nauczania[253].

Głównym organem odpowiadającym w Polsce za politykę wobec mniejszości narodowych jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji. W skład zadań szefa resortu wchodzi wspieranie poszanowania praw oraz zaspokajania potrzeb mniejszości za pomocą działań na rzecz mniejszości i wprowadzania programów w obszarze: podtrzymania i rozwoju tożsamości, kultury i języka mniejszości, wdrażania zasady równego traktowania jednostek, niezależnie od ich pochodzenia etnicznego oraz integracji obywatelskiej i społecznej. Ponadto minister spraw wewnętrznych współpracuje z odpowiednimi organami w dziedzinie walki z pogwałcaniem praw mniejszości, bada i ocenia położenie prawne oraz społeczne mniejszości, rozpowszechnia wiedzę dotyczącą mniejszości i ich kultury, rozpoczyna obserwację położenia mniejszości, także w kwestii dyskryminacji, jej oznak oraz sposobów i strategii jej zapobiegania a także realizuje działania ukierunkowane na zachowanie i rozwój języka regionalnego[254]. W ramach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych w 2000 roku utworzono Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych. W latach 2011-2015 stanowił on część Ministerstwa Administracji i Cyfryzacji. Od końca 2015 roku znowu działa w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji[255]. W skład zadań Wydziału wchodzi m. in.: przygotowywanie – w porozumieniu z organami administracji publicznej propozycji do założeń polityki państwa wobec mniejszości narodowych i etnicznych a także języka regionalnego, przygotowywanie oraz koordynacja programów na rzecz mniejszości

[252] Ibidem.
[253] *Ustawa o systemie oświaty, tekst ujednolicony na 08-11-2021*, https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=1, (dostęp: 08.11.2021)
[254] *Ustawa o mniejszościach…*, (dostęp: 10.11.2021)
[255] *Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych*, http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/podmioty-odpowiedzialn/wydzial-mniejszosci-na/6482,Wydzial-Mniejszosci-Narodowych-i-Etnicznych.html, (dostęp: 10.11.2021)

53:1070967603

narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego, kontrolowanie programów na rzecz mniejszości narodowych i etnicznych oraz języka regionalnego oraz opracowywanie analiz i opinii dotyczących ich realizacji[256].

Ważną rolę w realizacji polityki wobec mniejszości narodowych odgrywają wojewodowie. W skład ich kompetencji wchodzi: m. in.: podejmowanie starań ukierunkowanych na przestrzeganie praw mniejszości oraz zapobieganie ich pogwałcaniu i dyskryminacji przedstawicieli mniejszości a także podejmowanie wysiłków mających na celu rozwiązanie problemów mniejszości[257].

Kolejnym organem, który posiada wpływ na politykę wobec mniejszości narodowych jest Komisja Wspólna Rządu i Mniejszości Narodowych i Etnicznych. Jest to organ opiniodawczo-doradczy, którego uprawnienia obejmują m. in. sporządzanie opinii w kwestiach przestrzegania praw i zaspokajania potrzeb mniejszości, włączając w to ocenianie sposobu egzekwowania tych praw oraz przygotowywanie propozycji w dziedzinie działań mających na celu zagwarantowanie poszanowania praw mniejszości i zaspokajanie ich potrzeb, ocena programów ukierunkowanych na stworzenie warunków ułatwiających podtrzymanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości, formułowanie opinii na temat aktów prawnych dotyczących mniejszości, opracowywanie opinii w kwestii wielkości oraz reguł rozdziału pieniędzy wyasygnowanych w budżecie państwa na wspomaganie działalności mającej na celu ochronę, podtrzymanie i rozwój tożsamości kulturowej mniejszości a także zachowania i rozwoju języka regionalnego a także podejmowanie starań ukierunkowanych na zapobieganie i walkę z dyskryminacją przedstawicieli mniejszości[258].

Istotnym aspektem polityki Polski wobec mniejszości narodowych jest wysokość środków finansowych, przeznaczanych na jej realizację. W poniższej tabeli przedstawiono wielkość nakładów w części 43 budżetu państwa w okresie rządów koalicji PO-PSL.

Rok	Kwota (tys. zł)
2008	118 788,5
2010	119 626.1
2012	120 418.7
2014	158 549,1

Źródło: Informacja o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w części 43 – Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne w latach 2008, 2010, 2012, 2014.

[256] Ibidem.
[257] *Ustawa o mniejszościach…*, (dostęp: 13.11.2021)
[258] Ibidem.

54:2409254446

Na podstawie zaprezentowanych wyżej danych można wywnioskować, iż w okresie rządów gabinetu PO-PSL, wydatki na mniejszości narodowe były konsekwentnie zwiększane. Tendencja wzrostowa została generalnie utrzymana w okresie rządów PiS, co obrazują statystyki zaprezentowane w poniższej tabeli.

Rok	Kwota (tys. zł)
2016	167 321,2
2017	180 114,2
2018	199 046,8
2019	194 135,9

Źródło: Informacja o wynikach kontroli wykonania budżetu państwa w części 43 – Wyznania religijne oraz mniejszości narodowe i etniczne w latach 2016-2019.

Polityka Polski wobec mniejszości narodowych nie jest jednak pozbawiona słabości. Należy zwrócić uwagę, iż Proces tworzenia i wdrażania ustawy o mniejszościach narodowych trwał kilkanaście lat. Prawicowi politycy nie zgadzali się bowiem na przyjęcie aktu, postrzegając go jako zagrożenie dla bezpieczeństwa kraju. Ostatecznie został on uchwalony dopiero w 2005 roku. Stworzony w Polsce system ochrony praw mniejszości narodowych jest uznawany za bardzo dobry. Posiada jednak pewne wady. Na mocy ustawy uznaje się, iż w Polsce istnieje dziewięć mniejszości narodowych i cztery etniczne. Zapisy dokumentu nie objęły jednak szeregu grup etnicznych oraz nowych imigrantów m. in.: Czeczenów, Greków i Macedończyków. Główny Urząd Statystyczny ignoruje postulat mniejszości narodowych, aby w narodowym spisie powszechnym umożliwić wybór tożsamości łączonej, na przykład ukraińsko-łemkowskiej. Reprezentanci mniejszości narodowych niejednokrotnie uskarżali się na opóźnienie w przekazywaniu środków finansowych, niezbędnych do realizacji ich praw, m. in. montażu dwujęzycznych tablic. Część przepisów znajdujących się w ustawie nie jest efektywnie wdrażana. Polskie stacje radiowe i telewizyjne nie spełniają należycie obowiązku zagwarantowania obecności programów dla mniejszości narodowych. Świetnym przykładem jest tutaj audycja *Rosyjski Głos*, która jest puszczana tylko trzynaście razy w roku. Ponadto zdarza się, że pracownicy organów państwowych, sceptycznie nastawieni do mniejszości, utrudniają działalności ich organizacji: zbyt rygorystycznie weryfikują wnioski o dotacje dla inicjatyw kulturalnych bądź ignorują zgłaszane przez nie postulaty[259].

2.3. Uwarunkowania zewnętrzne

2.3.1. Trendy ewolucji środowiska międzynarodowego w Europie Środkowo-Wschodniej

Środowisko międzynarodowe państwa definiowane jest jako *jego otoczenie międzynarodowe. Tradycyjny podział środowiska międzynarodowego wyodrębnia środowisko*

[259] *Dyskryminacja i brak tolerancji mniejszości narodowych*, 24.10.2010, https://www.rp.pl/publicystyka/art6971821-dyskryminacja-i-brak-tolerancji-mniejszosci-narodowych, (dostęp: 31.03.2024)

55:8884995235

fizyczne i społeczne. Najważniejszym elementem społecznego środowiska międzynarodowego jest system międzynarodowy […] występujący w poszczególnych płaszczyznach stosunków międzynarodowych (np. ekonomiczny, polityczny, kulturalny)[260]. Zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i gabinetu PiS środowisko międzynarodowe Europy Środkowo-Wschodniej ewoluowało w sposób negatywny.

Oderwanie się Kosowa od Serbii sprawiło, że w 2008 roku Osetyjczycy podjęli wysiłki na rzecz utworzenia własnego państwa[261]. 7 sierpnia prezydent Gruzji, Micheil Saakaszwili zaoferował zbuntowanemu regionowi autonomię, której gwarantem miała być Federacja Rosyjska. Przedstawiciele Osetii odrzucili jednak ten pomysł. Dlatego też gruzińskie władze postanowiły rozpocząć na jej terytorium akcję wojskową[262]. 8 sierpnia w radiu Echo Moskwy pojawiła się informacja, iż na skutek działań wojsk gruzińskich zostali zabici oraz ranni członkowie znajdujących się w Osetii oddziałów pokojowych[263]. Formacje rosyjskie rozpoczęły więc walkę z siłami Gruzji[264]. Ostatecznie konflikt został zakończony na mocy porozumienia Sarkozy-Miedwiediew, zawartego 12 sierpnia 2008 roku. Dokument ten zobowiązywał oddziały Gruzji i Rosji do wycofania się na tereny, które zajmowały przed rozpoczęciem wojny[265]. Moskwa nie zrealizowała jednak tego zapisu[266]. Należy zauważyć, że konflikt w Osetii Południowej zalicza się do tzw. zamrożonych konfliktów, które stanowią dla Rosji użyteczny instrument realizacji własnych interesów na obszarze poradzieckim[267].

Kolejnym zagrożeniem dla stabilności Europy Środkowo-Wschodniej stała się wojna we wschodniej części Ukrainy, która rozpoczęła się w 2014 roku. Jedną z jego przyczyn były protesty, jakie wybuchły w tym państwie po odmowie zawarcia umowy stowarzyszeniowej

---

[260] Cyt. za: M. Stolarczyk: *Główne tendencje ewolucji środowiska międzynarodowego Polski w połowie drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Polskie wybory 2014-2015: kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne T. 2*, red. M. Kolczyński, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 259-260.

[261] M. Kusion: *Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 roku i jej implikacje dla międzynarodowego bezpieczeństwa*, „Zeszyt Naukowy" 2010, s. 96.

[262] J. Jartyś, M. Orzechowski: *Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku i jego implikacje dla reintegracyjnej strategii Federacji Rosyjskiej na obszarze poradzieckim*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2018, t. 15, s. 70.

[263] *Konflikt wokół Osetii Płd.: kalendarium wydarzeń*, 10.12.2008, https://wiadomosci.onet.pl/konflikt-wokol-osetii-pld-kalendarium-wydarzen/s7lck, (dostęp: 22.06.2021)

[264] K. Świątczak: *Wojna…*, s. 50.

[265] K. Zasztowt: *Rok po wojnie rosyjsko-gruzińskiej. Stan realizacji porozumień Sarkozy-Miedwiediew z 12 sierpnia 2008 r. oraz 8 września 2008 r.*, 10.08.2009, Gruzja_Realizacja_porozumien_Sarkozy_Miedwiediew.pdf, (dostęp: 22.06.2021)

[266] *Gruzja – 12 lat po wojnie z Rosją*, 07.08.2020, https://radioszczecin.pl/6,409941,gruzja-12-lat-po-wojnie-z-rosja, (dostęp: 22.06.2021)

[267] J. Lachert: *Zamrożone konflikty w strefie postsowieckiej wyzwaniem dla bezpieczeństwa w Europie*, 14.03.2019, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/Zamro%C5%BCone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf, (dostęp: 22.06.2021)

56:3986486828

z UE przez Wiktora Janukowycza[268]. Masowe demonstracje sprawiły, iż 21 lutego 2014 roku wyjechał on z kraju[269]. Przejęcie rządów przez polityków opowiadających się za integracją z UE oraz NATO skłoniło Federację Rosyjską do bardziej intensywnej ingerencji w sprawy wewnętrzne Ukrainy. Wykorzystując tendencje separatystyczne, posługując się pretekstem realizacji woli ludności w marcu 2014 roku zaanektowała Krym[270]. Następnie wspierani przez Kreml prorosyjscy separatyści zorganizowali w Doniecku i Ługańsku plebiscyt, w którym większość głosujących poparła oderwanie się od Ukrainy oraz stworzenie niepodległych państw. 12 maja 2014 roku zostało ogłoszone powstanie Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej[271]. Mimo licznych wysiłków społeczności międzynarodowej[272], wojna na Ukrainie nie zakończyła się, pozostając w dalszym ciągu jednym z głównych zagrożeń dla bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Warto podkreślić, że konflikt na Ukrainie należy do wojen hybrydowych[273], rozumianych m. in. jako *dążenie do maksymalnej zbieżności i synchronizacji metod, środków oraz sposobów prowadzenia operacji militarnych i pozamilitarnych w celu zwiększenia efektu synergii*[274].

2.3.2. Pozycja Polski w systemie stosunków i ról międzynarodowych

Eksperci w zakresie nauki o stosunkach międzynarodowych zaliczają Rzeczpospolitą Polską do państw średnich[275]. Oznacza to, iż nie dysponuje ona wieloma efektywnymi instrumentami wpływu na środowisko międzynarodowe. W związku z tym ma ona istotne znaczenie dla polityki zagranicznej krajów z nią sąsiadujących oraz tych spoza regionu, które pogłębiają z nią współpracę w określonej sferze. Inne państwa utrzymują z Polską formalne relacje, nie dążąc jednak do ich intensyfikacji[276]. Należy zauważyć, że pozycja międzynarodowa Rzeczpospolitej uległa znacznej poprawie po rozpadzie układu bipolarnego.

---

[268] M. Lakomy: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*, [w:] *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla bezpieczeństwa Polski. Aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze i społeczne*, red. K. Czornik, M. Lakomy, M. Stolarczyk, Wyd. Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej, Katowice 2015, s. 14-16.

[269] A. Rogozińska: *Kijowski Majdan – symbol narodowego przewrotu i jego reperkusje w opiniach prasy polskiej*, „Polityka i Bezpieczeństwo" 2016, t. 7, s. 155.

[270] T. Stępniewski: *Konflikt zbrojny Rosji z Ukrainą i negocjacje pokojowe w Mińsku*, „Studia Europejskie" 2016, nr 3, s. 45.

[271] A. Szumski: *Status prawny Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo" 2015, nr 1, s. 151.

[272] N. Adamczyk: *Rola…*, s. 157.

[273] T. Wójtowicz: *Konflikt zbrojny na Ukrainie jako przykład wojny hybrydowej*, „Kultura i polityka" 2016, nr 20, s. 109.

[274] Cyt. za: A. Gruszczak: *Hybrydowość współczesnych wojen – analiza krytyczna*, [w:] *Asymetria i hybrydowość – stare armie wobec nowych konfliktów*, red. W. Sokała, B. Zapała, Wyd. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2011, s. 12.

[275] J. Zając: *Role międzynarodowe państwa średniego – aspekty teoretyczne*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2013, nr 4, s. 25-26.

[276] Ibidem.

57:3705372984

W okresie zimnej wojny stanowiła bowiem satelickie państwo ZSRR[277]. Rozkład systemu dwublokowego umożliwił utworzenie 12 września 1989 roku pierwszego demokratycznego gabinetu Tadeusza Mazowieckiego, który rozpoczął rewizję dotychczasowych założeń polskiej polityki zagranicznej[278]. Wkrótce potem jednym z głównych celów polityki zagranicznej Polski stała się akcesja do NATO i UE[279]. Rzeczpospolita Polska została przyjęta do NATO 12 marca 1999 roku[280], a do UE 1 maja 2004 roku[281]. Uzyskanie członkostwa w tych organizacjach dało Warszawie możliwość wykorzystywania ich instrumentów do realizacji celów polityki wschodniej. Polska wespół ze Szwecją stworzyła projekt Partnerstwa Wschodniego, ukierunkowanego na zacieśnienie współpracy między UE a państwami Europy Wschodniej oraz wspieranie ich władz w przeprowadzaniu reform demokratycznych i wolnorynkowych[282]. Inicjatywa ta została zaaprobowana przez członków UE. Pierwsze spotkanie przedstawicieli krajów unijnych i państw objętych programem odbyło się w 2009 roku w Pradze[283]. Polska korzystała również ze swojego członkostwa w NATO, aby wspomagać Ukrainę i Gruzję w pogłębianiu relacji z tą organizacją. Polskie władze usiłowały przekonać kraje NATO do przyznania Kijowowi i Tbilisi Planu Działań na rzecz członkostwa w NATO. Celu tego nie udało się jednak zrealizować. Znaczna część krajów wchodzących w skład Sojuszu nie chciała bowiem doprowadzić do powstania napięć w stosunkach z Federacją Rosyjską[284]. Wydarzenie to wyraźnie pokazało, że Polska nie znajduje się gronie państw decydujących o rozwoju sytuacji w środowisku międzynarodowym. Wysiłki zmierzające do integracji poszczególnych krajów poradzieckich z UE i NATO sprawiły, że Polska zaczęła być postrzegana w Europie jako ekspert od obszaru poradzieckiego. Nie była ona jednak w stanie jej utrzymać, ponieważ w okresie kryzysu politycznego i początków konfliktu na Ukrainie wykazała skrajnie antyrosyjską postawę.

[277] J. Kaliński: *Nierównowaga zewnętrzne gospodarki Polski Ludowej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace/ Szkoła Główna Handlowa" 2011, nr 3, s. 41-42.
[278] *Narodziny III RP – 25 lat temu Mazowiecki stworzył rząd*, 12.09.2014, https://www.newsweek.pl/wiedza/historia/rzad-mazowieckiego-rocznica-upadek-komunizmu/xgmc3sh, (dostęp: 26.07.2021)
[279] R. Zięba: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 30.
[280] K. A. Gronek: *Konsekwencje wynikające z przystąpienie Polski do NATO w ocenie środowiska wojskowego*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia" 2014, nr 1, s. 4.
[281] *15 lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej*, 2019, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_059_19.PDF, (dostęp: 11.08.2021)
[282] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska polityka wschodnia 1989-2015: wymiar narodowy i unijny*, Wyd. Ośrodek Myśli Politycznej, Kraków 2016, s. 263, 266.
[283] Ibidem, s. 264.
[284] K. Fedorowicz: *Działania Sojuszu Północnoatlantyckiego wobec Gruzji*, [w:] *Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany*, red. W. Paruch, M. Pietraś, B. Surmacz, Wyd. Sejmowe, Warszawa 2020, s. 263-264.

58:2880011257

Czynnik ten sprawił, iż Rzeczpospolita Polska nie weszła w skład formatu normandzkiego, którego celem było zakończenie wojny w Donbasie. W związku z tym utraciła ona możliwość wpływania na sytuację wewnętrzną Ukrainy[285].

2.3.3. Polacy w Rosji, na Ukrainie, Białorusi, Litwie i w Mołdawii – organizacje i kierunki aktywności

W Rosji działa wiele organizacji, skupiających Polaków. Należą do nich m. in.: *Ogólnorosyjska Organizacja Społeczna Federalna Polska Autonomia Narodowo-Kulturalna Kongres Polaków w Rosji*[286], *Narodowe Centrum Kultury Polskiej Przyjaźń*[287], *Wspólnota Kultury Polskiej Obwodu Kaliningradzkiego*[288] oraz *Saratowska Regionalna Organizacja Społeczna Polskie Narodowo-Kulturalne Centrum Polonia*[289]. Wśród ich głównych celów znajdują się: podtrzymanie polskiej tożsamości narodowej, promowanie kultury polskiej, nauczanie języka polskiego i działalność artystyczna.

Na Ukrainie również funkcjonuje szereg organizacji, zrzeszających osoby narodowości polskiej. Są to m. in: *Związek Polaków na Ukrainie*[290], *Federacja Organizacji Polskich na Ukrainie*[291], *Stowarzyszenie Kultury Polskiej w Charkowie*[292] oraz *Związek Polaków w Kijowie*[293]. Ich głównymi zadaniami są: umacnianie polskiej świadomości narodowej, rozwój przyjaznych stosunków między Polakami i Ukraińcami, nauczanie języka polskiego i działalność wydawnicza.

Rzeczywista liczba Polaków żyjących na Białorusi jest trudna do oszacowania. Zgodnie z danymi białoruskiego spisu ludności zorganizowanego w 2019 roku, Białoruś zamieszkuje 287 000 osób narodowości polskiej[294]. Polski resort spraw zagranicznych

---

[285] W. Bonusiak: *Stosunki polsko-ukraińskie po Euromajdanie*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2015, nr 2, s. 137.

[286] Kongres Polaków w Rosji. Federalna Polska: Narodowo-Kulturalna Autonomia: *Aktualności*, http://www.poloniarosji.ru/pl/aktualnosci, (dostęp: 23.01.2022)

[287] *Polskie Narodowe Centrum Kultury „DRUŻBA" w Nalczi – Strona główna*, https://polonia-nalchik.ucoz.ru/, (dostęp: 23.01.2022)

[288] *Wspólnota Kultury Polskiej Obwodu Kaliningradzkiego*, http://bazapolonii.wspolnotapolska.org.pl/organizacja/3909/Wsplnota-Kultury-Polskiej-Obwodu-Kaliningradzkiego, (dostęp: 24.01.2022)

[289] *Historia organizacji*, https://sites.google.com/site/poloniasaratowa/historia-organizacji, (dostęp: 24.01.2022)

[290] *Cele. Związek Polaków na Ukrainie*, http://z-p-u.org/index.php/zwiazek/10-2/, (dostęp: 21.01.2022)

[291] *O nas. Dom Polski w Kijowie*, http://dom-polski.org.ua/o-nas/, (dostęp: 21.01.2022)

[292] Ibidem, (dostęp: 22.01.2022)

[293] *O nas ZPK.com.ua*, https://zpk.com.ua/pro-nas.html, (dostęp: 22.01.2022)

[294] *Większość Białorusinów i Polaków na Białorusi uważa białoruski za swój język ojczysty*, 11.09.2020, https://belsat.eu/pl/news/wiekszosc-bialorusinow-i-polakow-na-bialorusi-uwaza-bialoruski-za-swoj-jezyk-ojczysty/, (dostęp: 30.09.2021)

59:9816114707

twierdzi natomiast, że na Białorusi żyje od 300 000 do 1 100 000 Polaków[295]. Część przedstawicieli mniejszości polskiej na Białorusi uważa jednak, że reżim Łukaszenki świadomie zaniża liczbę Polaków zamieszkujących to państwo. Wskazują przy tym na liczne nieprawidłowości, do których ma dochodzić podczas przeprowadzania spisów ludności. Według Tadeusza Kruczkowskiego, piastującego w latach 2000-2005 stanowisko prezesa ZPB[296], na początku XXI wieku na Białorusi żyło od 1 000 000 – 1 500 000 osób narodowości polskiej[297]. Można domniemywać, iż zaniżanie przez białoruskie władze liczby mniejszości polskiej, ukierunkowane jest na marginalizację jej znaczenia w życiu społeczno-politycznym kraju. Genezy tego zjawiska należy doszukiwać się na przełomie lat 80. i 90. XX wieku. Postępujący wówczas proces rozpadu ZSRR stanowił dla Polaków na Białorusi impuls do rozwijania działalności społecznej i poszukiwania sposobów na poprawę własnej sytuacji w państwie[298]. Na Białorusi istnieje wiele organizacji, zrzeszających przedstawicieli mniejszości polskiej. Należą do nich: *Związek Polaków na Białorusi*[299], *Polska Macierz Szkolna*[300] oraz *Forum Polskich Inicjatyw Lokalnych Brześcia i Obwodu Brzeskiego*[301]. Wśród ich podstawowych celów znajdują się: rozwój polskiej oświaty, zachowanie tożsamości narodowej, ochrona polskich nekropolii i zabytków oraz organizacja wydarzeń kulturalnych.

Zgodnie z danymi spisu powszechnego zorganizowanego w 2011 roku Litwę zamieszkiwało 200 317 Polaków. Należy również podkreślić, iż osoby narodowości polskiej pozostają największą pod względem liczebności mniejszością narodową w państwie litewskim[302]. Litewscy Polacy aktywnie uczestniczą w życiu społeczno-politycznym Litwy. Ich interesy reprezentuje partia polityczna, nosząca nazwę *Akcja Wyborcza Polaków na*

---

[295] *Jak duża jest polska mniejszość na Białorusi? MSZ: To nawet 12 proc. ogółu mieszkańców*, 28.03.2021, https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8130101,jak-duza-jest-polska-mniejszosc-na-bialorusi-msz-to-nawet-12-proc-ogolu-mieszkancow.html, (dostęp: 30.09.2021)

[296] *TADEUSZ KRUCZKOWSKI*, https://info.wyborcza.pl/temat/wyborcza/tadeusz+kruczkowski, (dostęp: 01.10.2021)

[297] T. Kruczkowski: *Polacy na Białorusi na tle historii i współczesności*, Wyd. GOUPP "Slonimskaâ tipografiâ", Słonim 2003, s. 226-227.

[298] T. Gawin: *Polskie odrodzenie na Białorusi 1988-2005*, Wyd. Wyższa Szkoła Administracji Publicznej im. Stanisława Staszica, Białystok 2010, s. 91, 100.

[299] *Informacje o ZPB – Związek Polaków na Białorusi*, https://znadniemna.pl/informacje-o-zpb/, (dostęp: 02.10.2021)

[300] *Klub Kobiet*, https://pmsgrodno.org/klub-kobiet/, (dostęp: 03.10.2021)

[301] *O nas*, https://forumbrzeskie.pl/forum-brzeskie.html, (dostęp: 04.10.2021)

[302] *W 2020 roku Polacy na Litwie mają sprawdzić, czy są Polakami*, 27.12.2019, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/616498,2020-polacy-litwa-powszechny-spis-ludnosci.html, (dostęp: 27.09.2021)

60:3639512076

Litwie – Związek Chrześcijańskich Rodzin. Ugrupowanie to powstało w 1994 roku[303]. Na jego czele od 1999 roku stoi Waldemar Tomaszewski[304]. Największym sukcesem AWPL było przekroczenie pięcioprocentowego progu wyborczego w wyborach do Sejmu, które miały miejsce w 2012 roku[305]. Członkowie tej partii piastowali również stanowiska ministerialne. W utworzonym w 2012 roku gabinecie Algirdasa Butkeviciusa funkcję ministra energetyki objął Jarosław Niewierowicz[306]. Siedem lat później do rządu litewskiego weszło dwóch przedstawicieli AWPL. Jarosław Narkiewicz został szefem resortu łączności, a Rita Tamasuniene ministerstwa spraw wewnętrznych[307]. Należy zwrócić uwagę, że działalność AWPL budzi liczne kontrowersje. Są one związane z postawą Waldemara Tomaszewskiego, który przed wyborami do Parlamentu Europejskiego z 2014 roku zawarł porozumienie z Sojuszem Rosyjskim[308]. Kandydując do PE wyrażał on negatywne opinie odnośnie protestów na Ukrainie, zaś podczas uroczystości z okazji Dnia Zwycięstwa wystąpił z georgijewską wstążką, noszoną przez członków ugrupowań separatystycznych, walczących na obszarze wschodniej Ukrainy[309]. Prorosyjskie nastawienie lidera AWPL miało negatywny wpływ na walkę o poszerzenie praw litewskich Polaków. Wywołało ono bowiem oburzenie litewskich władz, które postrzegały rosyjską agresję na Ukrainie jako zagrożenie dla bezpieczeństwa państwa. Litewscy rządzący obawiali się również, iż Tomaszewski oraz kierowana przez niego partia może ułatwić Moskwie zastosowanie hybrydowego modelu działań zbrojnych na ich terytorium. Taki stan rzeczy zdecydowanie utrudnia Polsce osiągnięcie jednego z podstawowych celów polityki wschodniej, jakim jest zwiększenie praw litewskich Polaków. Warszawa jest bowiem świadoma, że AWPL – ZCHR jest podmiotem, mającym największe możliwości działania na rzecz realizacji interesów Polaków zamieszkujących Litwę. Przychylne Kremlowi stanowisko Tomaszewskiego sprawia jednak,

---

[303] *AWPL – ZCHR : Historia*, http://www.awpl.lt/?page_id=37, (dostęp: 27.09.2021)

[304] *Życiorys Waldemara Tomaszewskiego*, http://www.vtomasevski.lt/pl/zyciorys/, (dostęp: 27.09.2021)

[305] M. Skorupska, K. Szczęsna, K. Wojtaszczyk: *Geografia wyborcza Litwy ze szczególnym uwzględnieniem Akcji Wyborczej Polaków na Litwie*, [w:] *Polacy na Litwie: cztery szkice do obrazu polskiego mikrokosmosu*, red. M. W. Solarz, Wyd. Trzecia Strona, Warszawa 2016, s. 18.

[306] *Litwa: Polak po raz pierwszy w litewskim rządzie*, 13.12.2012, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/litwa;polak;po;raz;pierwszy;w;litewskim;rzadzie,96,0,1215328.html, (dostęp: 27.09.2021)

[307] *Zaprzysiężeni zostali nowi ministrowie – Narkiewicz, Tamasuniene i Palionis*, 20.08.2019, http://l24.lt/pl/polityka/item/315878-przysiegli-nowi-ministrowie-narkiewicz-tamasuniene-i-palionis, (dostęp: 27.09.2021)

[308] *Irina Rozowa: Waldemar Tomaszewski dobrze pracuje w europarlamencie*, 04.12.2013, https://www.delfi.lt/pl/aktualia/litwa/irina-rozowa-waldemar-tomaszewski-dobrze-pracuje-w-europarlamencie.d?id=63448902, (dostęp: 27.09.2021)

[309] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 180.

61:6320065797

iż nie może ona bezwzględnie wspierać tego ugrupowania. Polskie władze uznają bowiem, że Federacja Rosyjska generuje zagrożenie dla istnienia niepodległych państw w Europie Środkowo-Wschodniej[310]. Warto podkreślić, iż kontrowersje wzbudzała także działalność innych członków AWPL. Jarosław Niewierowicz zakończył swoje urzędowanie na stanowisku ministra energetyki, ponieważ bez zezwolenia szefa rządu powołał na urząd wiceministra Renatę Cytacką. Nominacja ta wywołała konflikt w gabinecie, gdyż polityk ta silnie demonstrowała swoje polskie pochodzenie i brak większych związków z Litwą[311]. Negatywne reakcje wywołały również medialne doniesienia na temat Jarosława Narkiewicza. Według informacji pozyskanych przez dziennikarzy, minister łączności miał opłacać swoje posiłki ze środków publicznych oraz umożliwiać swojej córce mieszkanie w hotelu przeznaczonym dla parlamentarzystów. Kolejnym powodem krytyki Narkiewicza była kwestia wydatkowania 300 tysięcy euro, które resort komunikacji wyasygnował na renowację dróg w regionie wileńskim. Minister niemal w całości przekazał je na remont drogi w miejscowości Smigliu, przy ulicy, na której znajduje się dom ówczesnego premiera, Sauliusa Skvernelisa[312]. Jedną z najważniejszych części programu AWPL stanowią propozycje rozwiązań dotyczące praw litewskich Polaków. W sprawie zwrotu obszarów ziemskich jest ona zwolennikiem realizacji ustawy o zwrocie ziemi bez łamania praw prawowitych posiadaczy a także za odwołaniem wydanych nielegalnie postanowień o przywróceniu własności ziemi na Wileńszczyźnie ludziom, którzy nie są do tego uprawnieni. W dziedzinie edukacji ugrupowanie domaga się zachowania obecnego stanu placówek polskojęzycznych, zaniechania zwiększania godzin nauczania przedmiotów w języku litewskim, zachowania obowiązku zdawania egzaminu z języka polskiego jako ojczystego, zaniechania działań na rzecz unifikacji egzaminu z języka litewskiego, zwiększaniem funduszy przeznaczonych na funkcjonowanie placówek z innym niż litewski językiem nauczania. AWPL akcentuje także potrzebę zapewnienia materiałów edukacyjnych z przedmiotów prowadzonych w języku polskim. W sferze praw językowych popiera ona prawo wszystkich obywateli do zapisu imion i nazwisk w języku ojczystym, prawo do kontaktowania się w języku ojczystym z władzami lokalnymi tych miejscowości, w których znaczną część mieszkańców stanowią przedstawiciele mniejszości narodowej oraz prawo do

[310] Ibidem, s. 181.
[311] *Kryzys rządowy na Litwie. Premier wyrzucił polskiego ministra [AKTUALIZACJA]*, 19.08.2014, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/467386,premier-wyrzucil-polskiego-ministra-awpl-wyjdzie-z-rzadu.html, (dostęp: 28.09.2021)
[312] A. Radczenko: *Narkiewicz stał się „problemem państwowym". Czy minister poda się do dymisji?*, 28.11.2019, https://kurierwilenski.lt/2019/11/28/narkiewicz-stal-sie-problemem-panstwowym-czy-minister-poda-sie-do-dymisji/, (dostęp: 28.09.2021)

62:1114073864

zapisywania w języku mniejszości nazw miejscowości i innych treści o charakterze publicznym. W sprawie podziału administracyjnego partia deklaruje aprobatę dla wdrożenia obietnic litewskich rządzących z początku 1991 roku, dotyczących powołania powiatu wileńskiego na podstawie kryterium etnicznego, zaniechania realizacji planu poszerzania granic Wilna i tym samym zmniejszenia obszaru rejonu wileńskiego oraz trockiego, zwiększeniem funduszy na działalność samorządów i poszerzenia ich kompetencji. Według AWPL umocnienie pozycji władz samorządowych byłoby możliwe również dzięki przyznaniu prawa do kandydowania w wyborach parlamentarnych tylko ludziom, którzy wcześniej uzyskali mandat radnego, bądź dwukrotnie się o niego ubiegali. Ugrupowanie to proponuje także zmniejszenie liczebności Sejmu ze 141 do 101 deputowanych. W swoich założeniach programowych odwołuje się ono do wartości religijnych. Domaga się wprowadzenia większych restrykcji w zakresie prawa aborcyjnego i wprowadzenia obowiązku uczestnictwa w lekcjach religii dla wszystkich uczniów[313]. W dziedzinie polityki zagranicznej AWPL ogranicza się do przedstawiania niesprecyzowanych postulatów, takich jak zacieśnienie integracji w ramach UE i NATO, zachowanie dobrych stosunków z państwami graniczącymi, poszerzanie wiedzy oraz umiejętności przedstawicieli służby dyplomatycznej, tworzenia korzystnych warunków dla eksportu a także zacieśnienia relacji z Litwinami, mieszkającymi za granicą[314].

Wśród innych organizacji, zrzeszających litewskich Polaków znajdują się m. in.: *Związek Polaków na Litwie*[315], *Centrum Kultury Polskiej na Litwie im. Stanisława Moniuszki*[316], *Stowarzyszenie Nauczycieli Szkół Polskich na Litwie Macierz Szkolna*[317] i *Klub Weteranów AK na Wileńszczyźnie*[318]. Ich zadania to: rozwój polskiej oświaty, ochrona polskiego dziedzictwa kulturalnego i historycznego oraz organizacja imprez kulturalnych i zawodów sportowych.

---

[313] P. Sobik: *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Wyd. Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego we Wrocławiu, Wrocław 2017, s. 201-202.

[314] Ibidem, s. 203.

[315] *Związek Polaków na Litwie*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zwiazek-Polakow-na-Litwie;4002382.html, (dostęp: 28.09.2021)

[316] *Centrum Kultury Polskiej na Litwie im. Stanisława Moniuszki*, https://www.mistrzmowy.pl/centrum-kultury-polskiej/, (dostęp: 29.09.2021)

[317] *Polska Macierz Szkolna na Litwie obchodzi swoje 20-lecie*, 15.10.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/10/15/polska-macierz-szkolna-na-litwie-obchodzi-swoje-20-lecie/, (dostęp: 29.09.2021)

[318] Cyt. za: *Klub Weteranów AK obchodził 25-lecie swojej działalności*, 04.03.2015, https://kurierwilenski.lt/2015/03/04/klub-weteranow-ak-obchodzil-25-lecie-swojej-dzialalnosci/, (dostęp: 30.09.2021)

63:5276844931

W Mołdawii także działa wiele organizacji, zrzeszających Polaków. Należą do nich m. in.: *Stowarzyszenie Dom Polski w Bielcach*[319], *Towarzystwo Kultury Polskiej Jasna Góra*[320], *Stowarzyszenie Polska Wiosna w Mołdawii*[321] oraz *Stowarzyszenie Polaków Gagauzji*[322]. Wśród ich głównych celów znajdują się: nauczanie języka polskiego, działalność charytatywna, ochrona polskiego dziedzictwa kulturalnego oraz działalność artystyczna.

2.3.4. Percepcja Polski w Rosji, na Ukrainie, Białorusi i Litwie

Postrzeganie Polski i Polaków przez Rosjan jest w mniejszym stopniu determinowane historią, niż w odwrotnym przypadku. Jest to spowodowane faktem, iż Polska dużo rzadziej stwarzała zagrożenie dla Rosji, aniżeli Rosja dla Polski[323]. Wśród rosyjskiego społeczeństwa funkcjonują stereotypy na temat Polski i Polaków. Zaczęły się one kształtować w okresie zaborów i podejmowanej przez polski naród walki o niepodległość. Rosjanie sprzeciwiali się bowiem reprezentowanemu przez Polaków poglądowi o niższości cywilizacji ich państwa oraz uważali, że Polska nie przynależy do kulturowej wspólnoty Zachodu. Po zakończonym porażką powstaniu styczniowym, obraz Polaków wśród Rosjan ulegał stopniowemu pogorszeniu. Polacy byli postrzegani jako ludzie kłamliwi, obłudni, przemądrzali i pyszałkowaci[324]. Po rewolucji październikowej z 1917 roku, negatywne stereotypy na temat narodu polskiego umocniły się. Było to spowodowane działaniami bolszewików, które uległy intensyfikacji w okresie wojny z Rzeczpospolitą Polską. Władze Rosji przedstawiały Polaków jako wrogów klasowych[325]. Na postrzeganie narodu polskiego niekorzystnie wpływały również wydarzenia mające miejsce po rozpadzie ZSRR. Po zakończeniu zimnej wojny Rzeczpospolita Polska obrała ścieżkę integracji z UE i NATO, co zostało odebrane przez Moskwę jako sprzeniewierzenie się wspólnocie Słowian i Rosji, która pozostawała z nią w sojuszu przez kilkadziesiąt lat[326]. Tego rodzaju myślenie uległo dodatkowemu wzmocnieniu na skutek na skutek prowadzonej przez Warszawę polityki wobec Ukrainy

---

[319] *Stowarzyszenie „Dom Polski" w Bielcach (Mołdawia)*, 16.10.2019, https://poloniamoldawska.com/stowarzyszenie-dom-polski-w-bielcach-moldawia/, (dostęp: 23.01.2022)

[320] *Polonia w Naddniestrzu*, http://poloniaintransnistria.tilda.ws/, (dostęp: 23.01.2022)

[321] *Polska Wiosna w Mołdawii*, http://www.polskawiosna.md/, (dostęp: 23.01.2022)

[322] M. Lubicz-Miszewski: *Organizacje polonijne w Mołdawii*, „Wschodnioznawstwo" 2009, nr 3, s. 83-84.

[323] M. Stolarczyk: *Rosja w…*, s. 68.

[324] J. Dzwończyk, R. Jakimowicz: *Stereotypy w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Zeszyty Naukowe Akademii Naukowej" 2002, nr 611, s. 105.

[325] S. Falkowicz: *Polska i Polacy w wyobrażeniach Rosjan: refleksje ogólne*, „Dzieje Najnowsze" 1997, nr 29, s. 11.

[326] A. Włodkowska-Bagan: *Konfliktowość w stosunkach polsko-rosyjskich jako stygmat geopolityczny*, [w:] *Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich*, red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Wyd. Oficyna Wydawnicza ASPRA-JR, Warszawa 2012, s. 55.

64:1618585128

i Białorusi. Polska dążyła bowiem do uczynienia tych państw członkami UE i NATO oraz zachęcała je do przeprowadzenia reform demokratycznych i wolnorynkowych[327]. Dodatkowo polskie władze bezwarunkowo wspierały proces rozszerzania się na świecie wpływów Stanów Zjednoczonych – głównego rywala Moskwy w środowisku międzynarodowym. Przykładem takiego postępowania jest chociażby poparcie Polski dla amerykańskiej inwazji na Irak w 2003 roku[328].

W 2011 roku Centrum Lewada przeprowadziło sondaż, w którym Rosjanie byli pytani m. in. o stosunek do Polski. Wyniki zostały przedstawione na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim oznaczono ankietowanych, którzy mieli stosunek neutralny, czerwonym tych, którzy zadeklarowali stosunek pozytywny, a zielonym tych, którzy mieli stosunek negatywny.

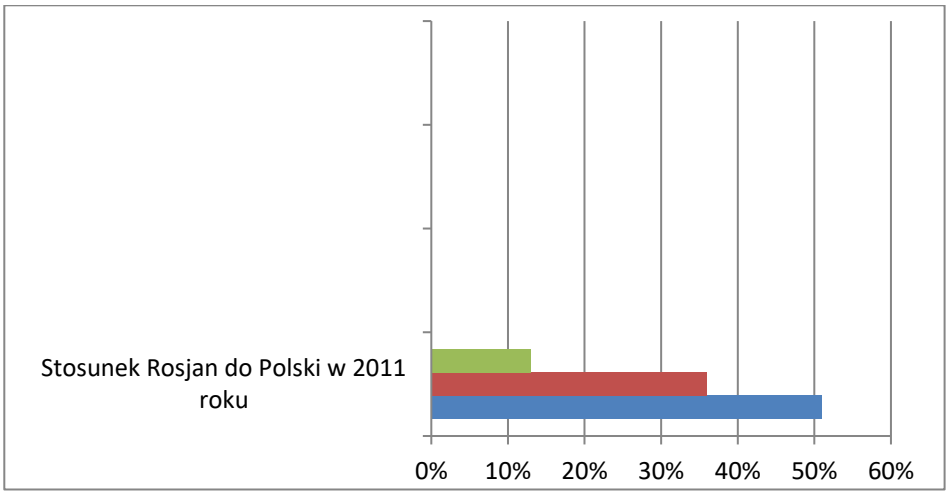

Źródło: R. Romaniec: *Rosjanie o Polakach i Niemcach*, 09.09.2012, https://www.dw.com/pl/rosjanie-o-polakach-i-niemcach/a-16221904, (dostęp: 24.06.2021)

Rosjanie świadomi są istniejących wśród Polaków stereotypów na ich temat. W 2012 roku CBOS zorganizowało badanie, w którym przedstawiciele rosyjskiego społeczeństwa byli proszeni o ocenę stosunku, jaki prezentują wobec nich inne narody. Jego rezultaty zostały przedstawione na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim zostali oznaczeni ankietowani, którzy uznali, że stosunek Polaków do Rosjan jest zdecydowanie lub raczej przyjazny, czerwonym ci, którzy twierdzili, iż stosunek Polaków do Rosja jest zdecydowanie lub raczej nieprzyjazny, a zielonym ci, którzy nie mieli zdania na ten temat.

[327] M. Stolarczyk: *Kontrowersje…*, s. 302-303.
[328] M. Lasoń: *Polska misja w Iraku: użycie sił zbrojnych jako środka polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie interwencji w Iraku 2003-2008*, Wyd. Oficyna Wydawnicza AFM, Kraków 2010, s. 115-116.

65:7933867861

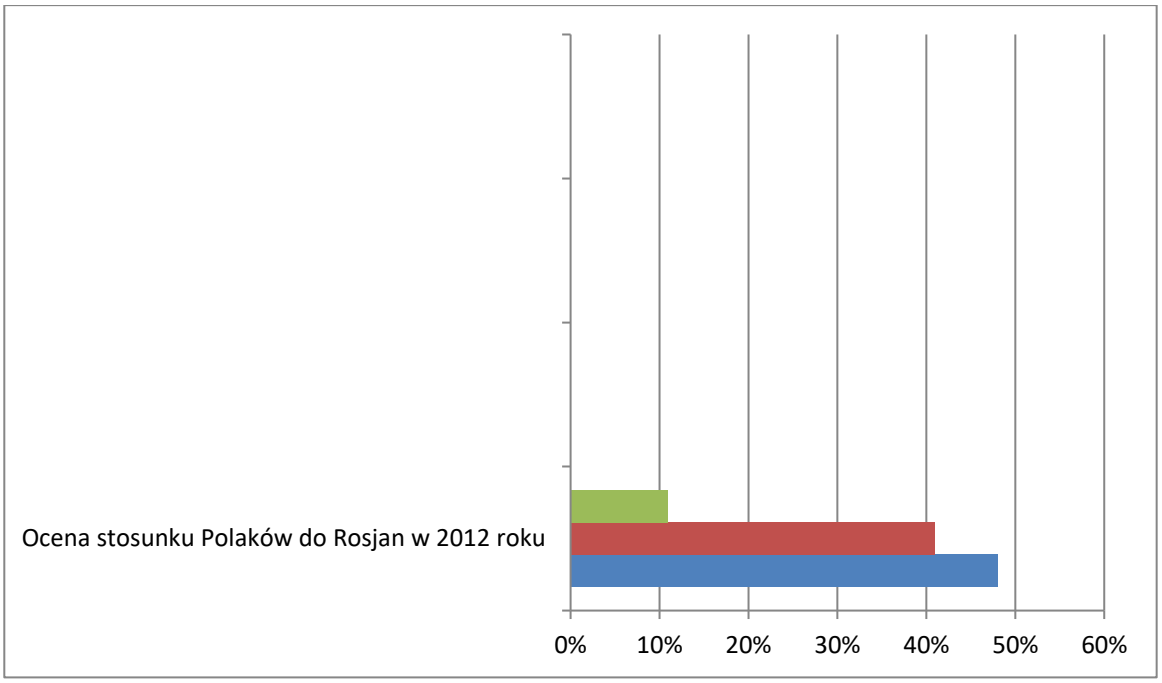

Źródło: *Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2013*, http://cprdip.pl/assets/media/Wydawnictwa/Raporty/Polska_Rosja._Diagnoza_spoleczna_2013.pdf, (dostęp: 24.06.2021)

Na postrzeganie Polaków przez Rosjan istotny wpływ miał wybuch konfliktu na Ukrainie w 2014 roku i będące jego efektem, kolejne napięcia w relacjach Polski i Rosji. W 2014 roku TNS Polska przeprowadził badanie, w którym przedstawiciele rosyjskiego społeczeństwa byli proszeni o ocenę stosunku, jaki prezentują wobec nich inne narody. Jego wyniki zostały zaprezentowane na poniższym wykresie. Kolorem czerwonym oznaczono tych ankietowanych, którzy uważali, że Polacy są przyjaźni Rosjanom, a niebieskim ci, którzy twierdzili odwrotnie.

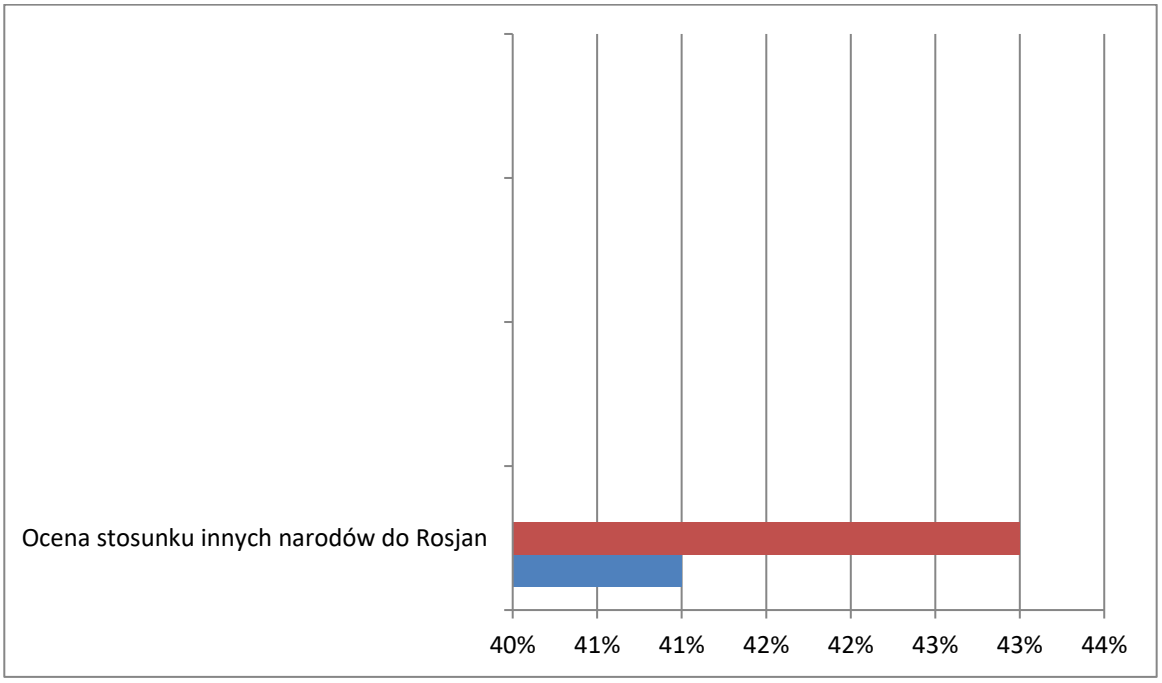

66:1713092318

Źródło: *Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2015*, http://cprdip.pl/assets/media/Wydawnictwa/Raporty/POLSKA_ROSJA._Diagnoza_spoleczna_2015.pdf, (dostęp: 25.06.2021)

Wśród narodu ukraińskiego również istnieją stereotypy dotyczące Polski i Polaków. Jednym z najważniejszych jest postrzeganie Polaków jako panów, właścicieli majątków ziemskich, którzy wykorzystywali Ukraińców do pracy na roli. Znamienne w tym kontekście jest określanie Polaka mianem Lacha[329]. Społeczeństwo Ukrainy pamięta również o braku poszanowania Polski dla dążeń niepodległościowych i kultury Ukraińców. Rzeczpospolita Polska zawierając w 1921 roku traktat ryski, pogwałciła interesy Ukrainy, będącej jej sprzymierzeńcem w walce z bolszewikami. Kolejnym źródłem uprzedzeń jest polityka, jaką rządzący II Rzeczpospolitej Polskiej prowadzili w odniesieniu do mniejszości ukraińskiej, znajdującej się na jej obszarze. Likwidowali oni ukraińskie placówki edukacyjne i nie utworzyły ukraińskiego uniwersytetu we Lwowie, czego domagali się Ukraińcy, zamieszkujący Polskę[330]. Na zamieszkanych przez mniejszość ukraińską obszarach nie stworzono władz samorządowych, przez co nie mogła ona uczestniczyć w podejmowaniu decyzji politycznych na poziomie lokalnym. Ukraińcy nie sprawowali również funkcji ministrów, wojewodów bądź starostów[331]. Sytuacja ta doprowadziła do powstania Ukraińskiej Organizacji Wojskowej i Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów – podmiotów, które organizowały akcje przeciwko państwu polskiemu[332]. Stereotyp Polaka-Pana umocnił ZSRR, który przypominał Ukraińcom o złym traktowaniu, jakiego doznawali oni od polskiej szlachty i duchowieństwa w czasie istnienia I oraz II Rzeczypospolitej[333]. Negatywny wpływ na postrzeganie Polaków przez społeczeństwo ukraińskie z pewnością miała również akcja Wisła, przeprowadzona w 1947 roku. W jej ramach ponad 140 tysięcy Ukraińców i Łemków zostało zmuszonych do opuszczenia południowo-wschodnich regionów Polski[334].

[329] J. Silecki: Stereotyp Polaka w tradycyjnym światopoglądzie Ukraińców, „Postscriptum polonistyczne" 2008, nr 1, s. 136.
[330] M. Mądziel: *Polityka drugiej Rzeczpospolitej Polskiej wobec mniejszości ukraińskiej w latach trzydziestych XX wieku*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych" 2011, r. 3, s. 24.
[331] W. Bonusiak: *Stosunki…*, s. 131-132.
[332] A. A. Ostanek: *Stosunki polsko-ukraińskie a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej w kontekście wydarzeń 1930 w Małopolsce Wschodniej*, „Studia Historica Gedanensia" 2017, t. VIII, s. 164.
[333] A. Krawczuk: *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka: (na podstawie ankietowania studentów lwowskich*, „Postscriptum Polonistyczne" 2008, s. 149.
[334] *„Wisła"*, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wisla;3996729.html, (dostęp: 28.06.2021)

67:7668319105

Na poprawę postrzegania Polski przez Ukraińców z pewnością wpływ miało jej przystąpienie do UE w 2004 roku. Od tego momentu Polska stała się dla obywateli Ukrainy atrakcyjnym celem migracji zarobkowej[335].

W 2013 roku Instytut Spraw Publicznych przeprowadził badanie, w którym Ukraińców pytano m. in. o skojarzenia z Polską, Wyniki sondażu zostały przedstawione na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim oznaczono tych ankietowanych, którzy deklarowali, iż ich skojarzenia z Polską są pozytywne, czerwonym tych, którzy uznali, że są one neutralne a zielonym tych, którzy twierdzili, iż są one negatywne.

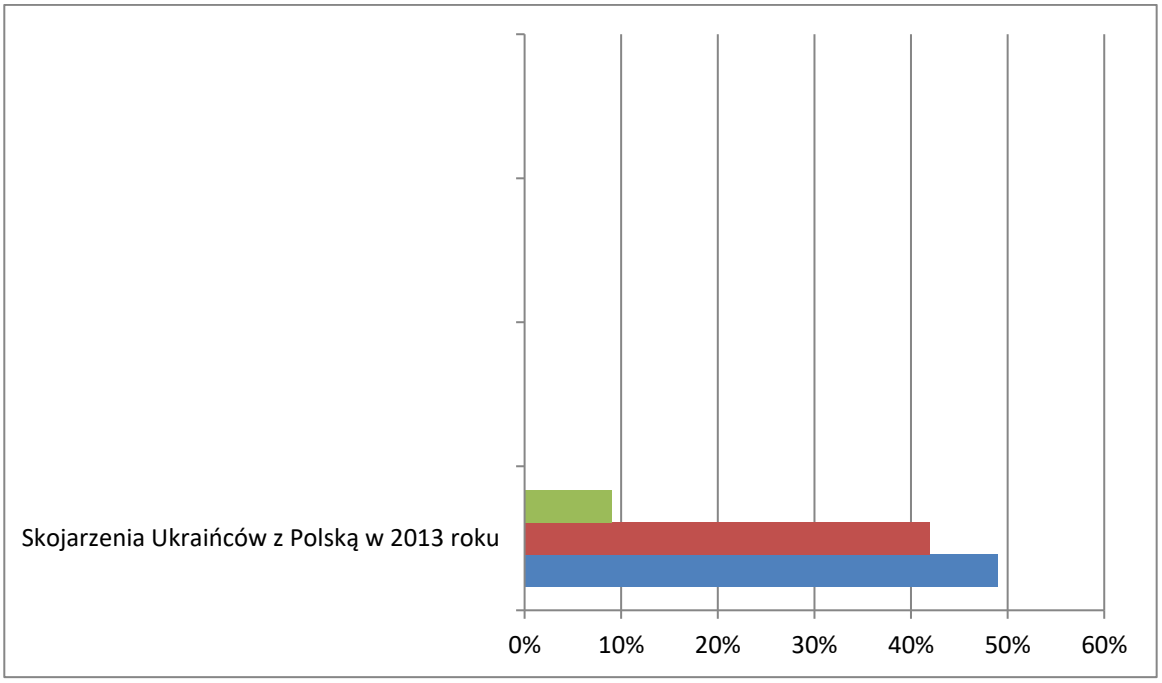

Źródło: J. Konieczna-Sałamatin: *Kontakty polsko-ukraińskie a zmiany wzajemnego postrzegania Polaków i Ukraińców*, „Państwo i Społeczeństwo" 2016, nr 1, s. 85

Ta pozytywna tendencja została potwierdzona także w innych sondażach. W przeprowadzonym w 2015 roku przez Międzynarodowy Instytut Republikański IRI badaniu, Ukraińców zapytano o stosunek do Polski. Jego rezultaty przedstawiono na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim oznaczono badanych, którzy zadeklarowali pozytywny stosunek do Polski, czerwonym tych, którzy uznali, iż ich stosunek do Polski jest neutralny, zaś zielonym tych, którzy twierdzili, że jest on negatywny.

[335] J. Konieczna-Sałamatin: *Kontakty polsko-ukraińskie a zmiany wzajemnego postrzegania Polaków i Ukraińców*, „Państwo i Społeczeństwo" 2016, nr 1, s. 79.

68:1536647060

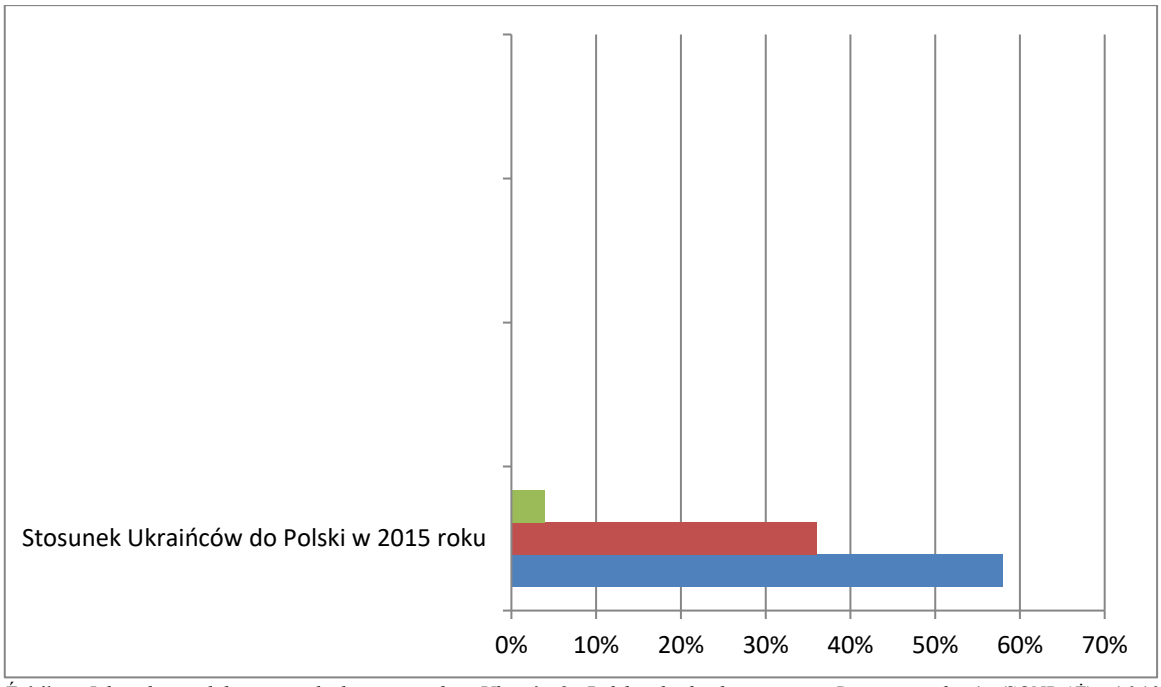

Źródło: *Jakie kraje lubią, a jakich nienawidzą Ukraińcy? Polska bezkonkurencyjna, Rosja na dnie! (SONDAŻ)*, 16.10.2015, https://kresy24.pl/jakie-kraje-lubia-a-jakich-nienawidza-ukraincy-polska-bezkonkurencyjna-rosja-na-dnie-sondaz/, (dostęp: 27.06.2021)

Polska jest również dobrze oceniana przez Ukraińców, którzy przebywają na jej terytorium. W kwietniu 2018 roku Rzeczpospolita przedstawiła wyniki badania, zgodnie z którymi aż 60% Ukraińców zamieszkujących Polskę, chciałoby kontynuować pobyt w tym kraju. Największymi zaletami państwa polskiego była dla nich stopa życia i łatwość w korzystaniu z różnych usług. Ponadto 74% z nich uznało, iż Polacy dobrze odnoszą się do Ukraińców[336].

Inaczej niż w przypadku Rosjan i Ukraińców, istnieje o wiele mniej danych dotyczących postrzegania Polaków przez Białorusinów. Według sondażu zorganizowanego przez białoruski Niezależny Instytut Studiów Społeczno-Ekonomicznych i Politycznych, w grudniu 2007 roku indeks postaw[337] Białorusinów wobec Polaków wyniósł -0.056[338]. W marcu 2011 roku wskaźnik ten ukształtował się na poziomie -0.173, a w czerwcu 2016 roku 0.052[339]. Te niezbyt pozytywne szacunki mają swoje źródło w wydarzeniach historycznych oraz działalności informacyjnej reżimu Białorusi. Przyłączenie na mocy traktatu ryskiego części białoruskich obszarów do Polski wywołało wśród ich mieszkańców obawy, że ich położenie ulegnie pogorszeniu. W związku z tym część białoruskiej

[336] *Огляд ЗМІ: чому українські мігранти в Польщі не хочуть повертатися?*, https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-43903592, (dostęp: 27.06.2021)
[337] Indeks to różnica między liczbą opinii pozytywnych i negatywnych podzielona przez 100.
[338] Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS): *June 2016: Friends and foes of Belarus*, http://www.iiseps.org/?p=4793&lang=en, (dostęp: 29.06.2021).
[339] Ibidem.

69:3522716931

mniejszości wyrażała chęć znalezienia się pod władzą Rosji bądź utworzenia własnego państwa[340]. II Rzeczpospolita Polska prowadziła wobec Białorusinów politykę, opierającą się na ignorowaniu ich powoli powstającej tożsamości narodowej[341]. Fakt ten jest wykorzystywany przez Aleksandra Łukaszenkę do kształtowania negatywnego obrazu Polaków wśród białoruskiego społeczeństwa. Wykorzystując środki masowego przekazu, przypomina on obywatelom o krzywdach, jakich Białorusini doznali od narodu polskiego oraz zarzuca Warszawie dążenia do aneksji części terytoriów Białorusi[342]. Czynniki te doprowadziły do powstania wśród Białorusinów stereotypów na temat Polaków. Białoruskie społeczeństwo przypisuje Polakom rozmaite niekorzystne cechy, do których należą: nieuczciwość, zaściankowość, niska wrażliwość i skłonność do nadmiernego spożywania alkoholu. Wśród neutralnych cech, jakie Białorusi najczęściej przydają narodowi polskiemu znajdują się natomiast patriotyzm oraz religijność[343].

Postrzeganie Polski i Polaków przez Litwinów jest w znacznej mierze uzależnione od historii relacji Warszawy oraz Wilna. Dowodzi tego między innymi badanie Jolanty Piwowar, przeprowadzone wśród litewskich studentów i nauczycieli akademickich. Odnosząc się do Polaków, wygłaszali takie opinie, jak: *Polacy zawsze mi się kojarzyli i kojarzą z lekceważącą i pogardzającą Litwinami szlachtą polską z XV, XVI i XVII wieku, naród zazdrosny i waleczny, nie lubią Litwinów, zbyt pyszni i zarozumiali, naród zarozumiały. Za to ich historia nierzadko karała*[344]. Tendencję tą zdaje się potwierdzać badanie zorganizowane przez Pew Research Center w 2011 roku. Litwini byli wówczas pytani m. in. o stosunek do litewskich Polaków. Wyniki sondażu zostały przedstawione na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim oznaczono osoby, które deklarowały pozytywne nastawienie wobec tej grupy, a czerwonym te, które twierdziły odwrotnie.

[340] A. Moszyńska, Z. Naworski: *Mniejszość białoruska i jej kościół u schyłku II Rzeczypospolitej*, „Studia Prawnoustrojowe" 2014, nr 26, s. 189.
[341] Ibidem.
[342] Ł. Adamski: *Polityka Polski wobec Białorusi*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2009, s. 144, 151.
[343] J. Bartmiński, L. Mavrić, S. Rżeutska: *Litewski i białoruski stereotyp Polaka (w świetle badań za pomocą dyferencjału semantycznego)*, „Etnolingwistyka" 2005, nr 17, s. 191.
[344] Cyt. za: J. Piwowar: *O stereotypach…*, s. 205.

70:9200127265

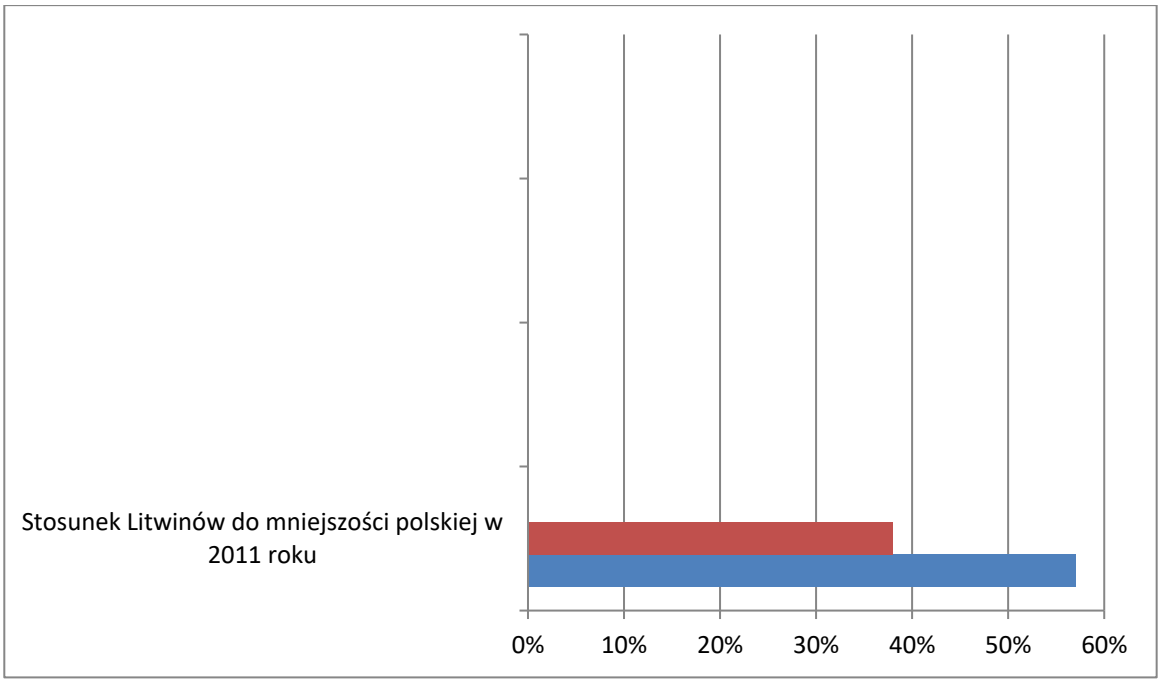

Źródło: *Litwini wolą Rosjan od Polaków*, https://tvn24.pl/swiat/litwini-wola-rosjan-od-polakow-ra194823-3535929, (dostęp: 14.02.2022)

W 2012 roku TNS Polska zorganizował badanie, w którym Litwini byli pytani m. in. o stosunek do narodu polskiego. Jego wyniki zostały zaprezentowane na poniższym wykresie. Kolorem niebieskim oznaczono osoby, które zadeklarowały nastawienie neutralne, czerwonym te, które uznały, iż mają stosunek pozytywny, a zielonym te, które deklarowały niechęć.

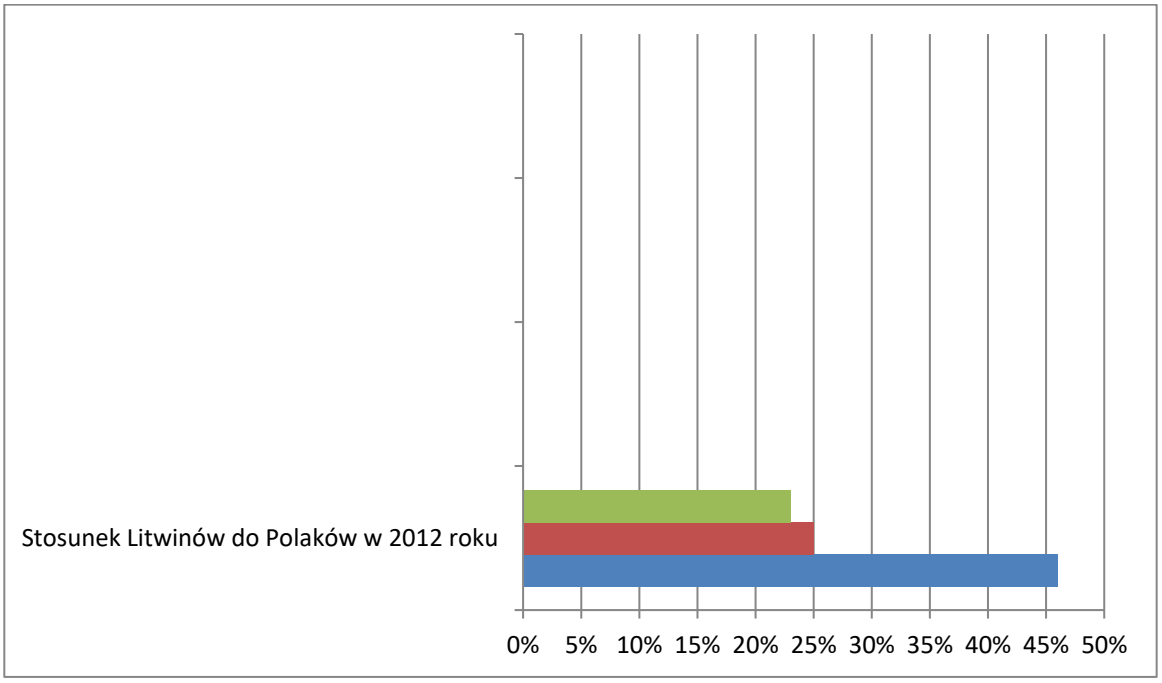

Źródło: A. Fuksiewicz, J. Kucharczyk, A. Łada: *Obok siebie. Wzajemne postrzeganie się Polaków i Litwinów*, Wyd. Fundacja Instytut Spraw Publicznych, Warszawa 2013, s. 61, 63.

71:8712583333

Kolejny sondaż dotyczący relacji Polski oraz Litwy zorganizowało w 2017 roku centrum opinii publicznej i badania rynku *Vilmorus*. 62% respondentów stwierdziło, iż Republika Litewska powinna intensywnie współdziałać z Polską[345]. Taki sam wynik odnotowano w następnej edycji tego badania, mającej miejsce rok później[346].

Na temat oceny Polski i Polaków przez Mołdawian brak informacji.

2.3.5. Polityka Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii wobec Polski oraz mniejszości polskiej

Proces rozpadu układu bipolarnego i będące jego efektem tworzenie niepodległych państw przez kolejne republiki ZSRR, zmusiło władze tego kraju do dokonania zmian w polityce zagranicznej. Jeszcze przed swoim upadkiem ZSRR podjął działania na rzecz utrzymania swojej uprzywilejowanej pozycji w Europie Środkowo-Wschodniej. Przejawem tych dążeń było sformułowanie przez Moskwę klauzuli antysojuszniczej, zgodnie z którą poszczególne państwa Europy Środkowo-Wschodniej miały nie podpisywać z innymi krajami umów godzących w bezpieczeństwo ZSRR. Podczas negocjacji dotyczących podpisania nowych traktatów, regulujących relacje bilateralne z Czechosłowacją, Polską, Rumunią i Węgrami, Kreml usiłował doprowadzić do umieszczenia w ich tekście wspomnianego zapisu. Próby te spełzły jednak na niczym[347]. Presja, jaką ZSRR stosował w kwestii klauzuli antysojuszniczej, była elementem doktryny Falina-Kwicińskiego, zakładającej, iż w interesie Moskwy leżą ścisłe stosunki z państwami Europy Środkowo-Wschodniej[348]. Utrzymanie wpływów w krajach, będących niegdyś częściami składowymi bądź satelitami stało się również celem Rosji – sukcesorki rozwiązanego w grudniu 1991 roku ZSRR[349].

Podstawą działań Rosji w stosunkach międzynarodowych są publikowane co kilka lat *Koncepcje polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej*. Wymienianymi w nich, priorytetowymi kierunkami polityki zewnętrznej są: obszar WNP, określany mianem *bliskiej zagranicy* oraz państwa przynależące do wspólnoty Zachodu, postrzegane jako główne zagrożenie dla

---

[345] *Jak wynika z sondażu opinii publicznej, mieszkańcy Litwy za najważniejszego partnera uznają Polskę*, 12.02.2018, https://www.urm.lt/default/pl/news/jak-wynika-z-sondau-opinii-publicznej-mieszkacy-litwy-za-najwaniejszego-partnera-uznaja-polske, (dostęp: 14.02.2022)

[346] *Mieszkańcy Litwy za najbardziej przyjazny kraj uznają Łotwę z kolei za kraj budzący największe zagrożenie – Rosję, wynika z badania opinii publicznej*, 29.01.2019, https://www.urm.lt/default/pl/news/mieszkacy-litwy-za-najbardziej-przyjazny-kraj-uznaja-otwe-z-kolei-za-kraj-budzacy-najwieksze-zagroenierosje-wynika-z-badania-opinii-publicznej, (dostęp: 14.02.2022)

[347] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 91-92.

[348] Ibidem.

[349] A. Bryc: *Prawa człowieka w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne" 2004, nr 6, s. 314

72:7508441707

ruskiego mira. Obecnie obowiązującym dokumentem jest Koncepcja polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej, zatwierdzona przez Władimira Putina w 2016 roku[350].

Analiza koncepcji polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej prowadzi do wniosku, iż zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i rządów gabinetu PiS ich treść nie sprzyjała realizacji przez Polskę celów polityki wschodniej. W dokumentach tych konsekwentnie potwierdzano aspiracje Moskwy do dominacji na obszarze poradzieckim, co znacznie utrudniało Warszawie efektywne działanie na rzecz integracji Ukrainy i Białorusi z UE oraz NATO. W koncepcji z 2008 roku zapowiedziano podjęcie wysiłków na rzecz upowszechnienia rosyjskiej interpretacji wydarzeń z okresu II wojny światowej i po jej zakończeniu, co było równoznaczne z nieuwzględnieniem przez Kreml polskich postulatów dotyczących kwestii historycznych. W koncepcjach z 2013 i 2016 roku zauważalne jest usztywnienie stanowiska w sprawie Abchazji i Osetii Południowej, polegające na wyraźnym wspieraniu niepodległości utworzonych tam parapaństw[351]. Nieprzypadkowy jest przy tym fakt, iż zapisy o poparciu dla tych podmiotów pojawiły się w dokumentach z 2013 i 2016 roku. W 2013 roku trwały intensywne przygotowania do parafowania porozumień o stowarzyszeniu Gruzji, Mołdawii, Ukrainy i Armenii z UE. W przypadku Tbilisi i Kiszyniowa działania te zostały uwieńczone sukcesem, natomiast Kijów i Erywań zrezygnowały z zawarcia tego rodzaju umów[352]. Zapis o Republice Abchazji i Osetii Południowej stanowił dla państw członkowskich UE i NATO wyraźny sygnał, iż Rosja jest w stanie skutecznie bronić własnej mocarstwowej pozycji w przestrzeni poradzieckiej, wykorzystując występujące tam separatyzmy. Wspomniany punkt został powtórzony w koncepcji zatwierdzonej w 2016 roku, czyli dwa lata po wybuchu wojny na Ukrainie i był swoistą odpowiedzią na wsparcie, jakiego Kijowowi udzielały państwa zachodnie. Warto podkreślić, że w koncepcjach z 2013 i 2016 roku nie poświęcono odrębnego punktu relacjom z państwami Europy Środkowo-Wschodniej. Takie rozwiązanie miało zapewne służyć ukazaniu, iż nie są one niezbędne dla efektywnego realizowania celów polityki zagranicznej Moskwy.

---

[350] *Концепция внешней политики Российской Федерации*, https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248, (dostęp: 03.07.2021)

[351] Parapaństwa to jednostki geopolityczne, które nie są uznawane przez społeczność międzynarodową. Cyt. za: K. Koźbiał: *Państwa nieuznawane jako element dezintegrujący w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy" 2018, t. 18, s. 205.

[352] R. Sadowski: *Szczyt w Wilnie: bez przełomu w Partnerstwie Wschodnim*, 04.12.2013 https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-04/szczyt-w-wilnie-bez-przelomu-w-partnerstwie-wschodnim, (dostęp: 06.07.2021)

73:2039887852

Ukraina proklamowała niepodległość 24 sierpnia 1991 roku[353]. Proces rozpadu ZSRR zmusił ją do wypracowania swojej koncepcji polityki zagranicznej. Wydane w latach 1990-1993 dokumenty wskazywały, że Ukraina pozostanie państwem neutralnym oraz będzie respektować zakaz wytwarzania i pozyskiwania broni nuklearnej[354], a głównym celem jej polityki zewnętrznej jest ochrona niepodległości, suwerenności i niepodzielności terytorium Ukrainy[355]. W 1998 roku założenia te zostały wzbogacone o nowy element. Zatwierdzona wówczas *Strategia integracji Ukrainy z Unią Europejską* zawierała zapis, iż akcesja Ukrainy do UE jest zgodna z jej interesami narodowymi, a stowarzyszenie Kijowa z tą organizacją jest kluczowym celem polityki zagranicznej w perspektywie średniofalowej[356]. Powolność procesu integracji z UE rozczarowała ukraińskie elity polityczne, czego wyrazem była przedstawiona na początku 2001 roku doktryna Złenki[357]. Zakładała ona, że najważniejsza dla Ukrainy jest współpraca ze Stanami Zjednoczonymi oraz Federacją Rosyjską[358]. Istotna zmiana w doktrynie polityki zagranicznej Ukrainy dokonały się po objęciu stanowiska prezydenta przez przedstawiciela obozu pomarańczowych, Wiktora Juszczenkę. Jej podstawowym celem stało się wówczas przystąpienie do UE[359] i NATO[360]. Te ambitne założenia nie zostały jednak zrealizowane, gdyż konflikty wewnątrz obozu pomarańczowych doprowadziły do powstania w 2006 roku gabinetu Wiktora Janukowycza, który nie podejmował działań na rzecz zacieśnienia współpracy Ukrainy z UE i NATO[361].

W 2010 roku stanowisko prezydenta Ukrainy objął Wiktor Janukowycz[362]. W czasie kampanii wyborczej twierdził on, że Ukraina powinna zachować neutralność. Za ważne cele

---

[353] T. A. Olszański: *Ćwierćwiecze niepodległej Ukrainy. Wymiary transformacji*, Wyd. Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa 2017, s. 17.
[354] *Декларация про державний суверенитет украини*, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text, (dostęp: 07.07.2021)
[355] E. Mironowicz: *Polityka zagraniczna Ukrainy 1990-2010*, Wyd. Uniwersyteckie Trans Humana, Białystok 2012, s. 105.
[356] *Указ президента Украини Про затвердження Стратегии интеграции Украины до Эвропейского Союзу*, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text, (dostęp: 09.07.2021)
[357] Nazwa doktryny pochodzi od nazwiska Anatolija Złenki, który sprawował funkcję szefa dyplomacji Ukrainy w latach 1990-1994 i 2000-2003. *Почесни имена Украини – Елита держави*, http://www.logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued&id=419, (dostęp: 09.07.2021)
[358] P. A. Leszczyński: *Bezpieczeństwo narodowe Ukrainy w kontekście jej podstaw konstytucyjnych i położenia geopolitycznego – węzłowe zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach" 2014, nr 103, s. 54.
[359] A. Legucka: *„Pomarańczowa Rewolucja" – wybór strategiczny w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy*, „Zeszyty Naukowe AON" 2006, nr 2, s. 46.
[360] *Указ президента Украини Питання Военнои доктрини Украини*, 21.04.2005, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005#Text, (dostęp: 11.07.2021)
[361] Ł. Adamski: *Polityka…* 2010, s. 153.
[362] M. Banaś: *Autorytaryzm rywalizacyjny na Ukrainie podczas prezydentury Wiktora Janukowycza w latach 2010-2013*, „Nowa Polityka Wschodnia" 2014, nr 1, s. 87.

74:4200191085

polityki zagranicznej uznał również poprawę relacji z Rosją i państwami WNP oraz budowę partnerstwa strategicznego ze Stanami Zjednoczonymi[363]. Zupełnie inne poglądy na temat polityki zewnętrznej zostały wyrażone w zatwierdzonej przez prezydenta ustawie *O zasadach polityki wewnętrznej i zagranicznej*. Zapisano w niej, iż jednym z zadań ukraińskiej polityki zewnętrznej jest zabezpieczenie suwerenności, niepodzielności terytorium oraz trwałości granic Ukrainy. Wśród istotnych celów wymieniono też przystąpienie Kijowa do NATO i UE. Co istotne, w dokumencie tym pominięto kwestię stosunków z Federacją Rosyjską[364]. W praktyce Janukowycz realizował politykę wielowektorowości[365]. W okresie jego rządów postępował proces integracji Ukrainy z UE, którego ważnym etapem miało być podpisanie przez jej rządzących porozumienia o stowarzyszeniu z tą organizacją. Presja, jaką na Ukrainę wywierała Rosja sprawiła, iż Janukowycz zrezygnował z zawarcia umowy[366]. W rezultacie tej decyzji na Ukrainie rozpoczęły się masowe demonstracje, które doprowadziły do zmiany władz tego państwa[367].

W przeprowadzonych 25 maja 2014 roku wyborach prezydenckich zwycięstwo odniósł Petro Poroszenko[368]. Podstawowe założenia ukraińskiej polityki zagranicznej przedstawił on w swoim orędziu *O sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej Ukrainy w 2017 roku*. Zaznaczył w nim, iż na skutek napaści Rosji na Ukrainę, Moskwa stała się największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Kijowa. W związku z tym, za jeden z kluczowych celów polityki zagranicznej Ukrainy uznał utrzymanie suwerenności oraz przywrócenie integralności terytorialnej[369]. Dlatego też jednym z priorytetów polityki zewnętrznej Ukrainy winno być zacieśnienie współpracy z NATO, by mogła ona w przyszłości przystąpić do tej organizacji. Prezydent zaakcentował, iż ratyfikowanie porozumienia o stowarzyszeniu między

---

[363] *Программа Януковича Украина для людей!*, 17.10.2009, https://focus.ua/news/88101, (dostęp: 11.07.2021)

[364] *Закон Украини Про засади внутришньои и зовнишньои политики*, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text, (dostęp: 11.07.2021)

[365] I. Hurak: *Relacje Polski i Ukrainy 2010-2015 – ukraiński punkt widzenia*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2016, nr 2, s. 186.

[366] P. Pietnoczka: *Eurointegracyjna droga Ukrainy*, „Przegląd Wschodnioeuropejski" 2018, nr 1, s. 160.

[367] E. Kirwiel: *„Polska musi być ambasadorem Ukrainy!" Polskie stanowisko wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego 2013/2014*, „Wschód Europy" 2015, nr 2, s. 218.

[368] A. Wierzbowska-Miazga, T. A. Olszański: *Poroszenko prezydentem Ukrainy*, 28.05.2014, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-28/poroszenko-prezydentem-ukrainy, (dostęp: 12.07.2021)

[369] *Аналитична доповидь до щорічного послання президента Украини до верховнои ради Украини Про внутришнэ та зовнишнэ становище Украини в 2017 роци*, 25.02.2017, https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Poslanya_druk_fin.pdf (dostęp: 12.07.2021), s. 27, 34.

75:7509403485

Ukrainą i UE daje możliwość rozwoju współdziałania w obrębie WPBiO UE[370]. Omawiając problem relacji z krajami Europy Środkowej oświadczył on, że zasadnicze przekształcenia środowiska międzynarodowego stawiają Ukrainę przed koniecznością poszukiwania subregionalnego modelu bezpieczeństwa. Szansy na jego odnalezienie upatrywał w Unii Bałtycko-Czarnomorskiej, której inicjatorem jest Polska[371].

W 2019 roku prezydentem Ukrainy został Wołodymyr Zełenski[372]. Podczas kampanii wyborczej przedstawił on własny program polityki zagranicznej. Oświadczył, że jego głównym celem będzie normalizacja sytuacji w Donbasie. Zapowiedział także kontynuację wysiłków na rzecz przystąpienia Ukrainy do UE i NATO. Ponadto wskazał, iż będzie dążył do poprawy relacji z państwami graniczącymi[373]. 4 października 2019 roku Rada Najwyższa zaaprobowała *Program działania gabinetu ministrów Ukrainy*. W dokumencie tym przedstawiono cele polityki zagranicznej. Zapisano w nim, że jednym z podstawowych zadań Kijowa jest spełnienie wymogów koniecznych dla akcesji do UE. W związku z tym zaplanowano powołanie specjalnych ośrodków, które przekazywałyby obywatelom wiedzę na temat procesu integracji z tą organizacją. Podkreślono też, że Ukraina będzie współpracować z NATO by osiągnąć standardy, umożliwiające wstąpienie do Sojuszu[374]. W dalszej części aktu wskazano, iż szczególny nacisk zostanie położony na dyplomację ekonomiczną, mającą na celu m. in. ulepszenie obrazu Ukrainy wśród innych państw[375]. Niewiele miejsca poświęcono natomiast stosunkom z państwami sąsiadującymi. O relacjach z nimi wspominano wyłącznie w kontekście interesów handlowych i przemieszczania się ludności[376].

Analiza koncepcji polityki zagranicznej Ukrainy uprawnia do stwierdzenia, że zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i gabinetu PiS zasadniczo sprzyjały one realizacji celów polityki wschodniej Rzeczpospolitej Polskiej. Znajdowały się w nich zapisy o chęci zacieśnienia relacji z UE i NATO bądź akcesji do tych organizacji. Nieco

[370] Ibidem.
[371] Ibidem.
[372] T. Iwański, S. Matuszak, K. Nieczypor, P. Żochowski: *Ani cud, ani katastrofa – rok prezydentury Zełenskiego*, 20.05.2020, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-05-20/ani-cud-ani-katastrofa-rok-prezydentury-zelenskiego, (dostęp: 14.07.2021)
[373] M. Zaniewicz: *Polityka zagraniczna Ukrainy w pierwszym roku prezydentury Wołodymyra Zełenskiego*, 18.06.2020, https://pism.pl/publikacje/Polityka_zagraniczna_Ukrainy_w_pierwszym_roku_prezydentury_Wolodymyra_Zelenskiego, (dostęp: 14.07.2021)
[374] С. Герасимчук: *Анализ зовнишньополитичного вимиру програми уряду Олексия Гончарука*, 27.10.2019, http://prismua.org/government-program/, (dostęp: 15.07.2021)
[375] Ibidem.
[376] Ibidem.

76:2986824383

rozczarowująca może się wydawać treść orędzia *O sytuacji wewnętrznej i zewnętrznej Ukrainy w 2017 roku*, Petra Poroszenki. Za partnera strategicznego Ukrainy i państwo, które udziela jej największego wsparcia w procesie integracji z UE została bowiem uznana Litwa, a nie Polska. W dokumencie tym nie zaprezentowano również gotowości do wyjaśnienia trudnych kwestii historycznych. W zamian wyrażono nadzieję, iż rozwój bieżącej współpracy zredukuje wpływ sporów historycznych na stosunki bilateralne. Stwierdzenie to wydaje się jednak pokłosiem długoletniej polskiej polityki, polegającej na unikaniu tematu odmiennej interpretacji wspólnej historii, aby móc bezproblemowo kontynuować współdziałanie ukierunkowane na wprowadzenie Kijowa do UE i NATO[377].

Na skutek rozpadu ZSRR niepodległość uzyskała także Białoruś, która tak jak pozostałe republiki związkowe została zmuszona do stworzenia założeń własnej polityki zagranicznej. 27 lipca 1990 roku Rada Najwyższa przyjęła uchwałę *O suwerenności państwowej Republiki Białoruś*. Zasady polityki zagranicznej Białorusi zostały też częściowo scharakteryzowane w przyjętej w 1994 roku ustawie zasadniczej, wzbogaconej o poprawki w 1996 i 2004 roku. W dokumencie tym stwierdzono, że Białoruś podejmuje wysiłki na rzecz stworzenia na swoim obszarze strefy bezatomowej i uzyskania neutralności[378]. Niektóre założenia polityki zagranicznej Białorusi zostały wyłożone w *Koncepcji bezpieczeństwa narodowego*, zatwierdzonej przez Alaksandra Łukaszenkę w 2001 roku. Zapisano w niej, iż najważniejszym instrumentem zapewniania bezpieczeństwa międzynarodowego jest sojusz z Rosją. Podkreślono, że Mińsk jest poddawany presji przez Stany Zjednoczone oraz inne kraje NATO. Wskazano, że państwa te udzielają pomocy formacjom zmierzającym do zakłócenia sytuacji wewnętrznej i zmiany systemu politycznego na Białorusi[379].

Analiza założeń polityki zagranicznej Białorusi do wniosku, iż zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i gabinetu PiS nie sprzyjały realizacji celów polityki wschodniej. W koncepcji bezpieczeństwa narodowego, zatwierdzonej w 2010 roku, wyrażono gotowość do pogłębienia integracji z Federacją Rosyjską. Tak jak w rosyjskich dokumentach dotyczących polityki zagranicznej, zadeklarowano w niej aprobatę dla wielobiegunowego systemu relacji międzynarodowych. Ponadto władze Białorusi nadal uznają NATO za zagrożenie dla bezpieczeństwa kraju.

---

[377] W. Baluk: *Formalny i materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy*, „Sprawy Międzynarodowe" 2018, nr 1, s. 119.
[378] Ibidem.
[379] *Указ Президента Республики Беларусь от 17.07.2001 N 390 „Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь"*, http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic42/text232.htm, (dostęp: 17.07.2021)

77:1112091749

Litwa, która tak jak Ukraina i Białoruś wchodziła w skład ZSRR, proklamowała niepodległość 11 marca 1990 roku[380]. W związku z tym musiała ona stworzyć własne założenia polityki zagranicznej. W 1994 roku resort dyplomacji tego kraju opracował *Koncepcję polityki zagranicznej Litwy*. Przedstawiono w niej główne cele polityki zewnętrznej, do których należały: akcesja do UE i NATO oraz budowa dobrych relacji z państwami graniczącymi[381]. Dokument ten obowiązywał do 2004 roku, kiedy to Litwa wstąpiła do UE i NATO. Po realizacji tych zadań uznano go za nieaktualny i podjęto działania na rzecz redefinicji założeń polityki zagranicznej[382]. Postanowiono wówczas, że w stosunkach międzynarodowych Litwa będzie dążyć do osiągnięcia statusu centrum współpracy regionalnej[383]. Pod tym ogólnym stwierdzeniem kryła się chęć oddziaływania na kraje poradzieckie i zbliżenia ze Stanami Zjednoczonymi[384].

W 2009 roku prezydentem Litwy została Dalia Grybauskaite[385]. Po objęciu stanowiska szefa państwa oświadczyła ona, że na nowo określi cele polityki zagranicznej. Postulowała, aby fundamentem polityki zewnętrznej Litwy stał się pragmatyzm. Według Grybauskaite praktyką o wątpliwej skuteczności były podejmowane przez niego działania na rzecz zacieśnienia współpracy ze słabymi państwami Europy Wschodniej oraz prezentowanie uprzedzeń wobec Rosji[386]. Z innych wypowiedzi tej polityk można było wywnioskować, iż głównymi zadaniami polityki zagranicznej w okresie jej urzędowania będzie działalność w UE oraz rozwój stosunków z państwami nordyckimi. Ponadto chciała ona pogłębić współpracę z Republiką Federalną Niemiec i Francją – krajami, które najbardziej wpływają na funkcjonowanie UE. Krok ten miał natomiast służyć wzmocnieniu pozycji Wilna w tej organizacji. Myśl ta nie była jednak równoznaczna z marginalizacją znaczenia relacji z pozostałymi państwami unijnymi. Grybauskaite podkreślała, że należy zawrzeć porozumienia o strategicznym partnerstwie z jak największą ilością państw członkowskich

[380] M. Wołłejko: *Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie a stosunki polsko-litewskie*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 17, s. 102.
[381] E. Nekrasas: *Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos uzsienio politiką*, „Politologija" 2009, nr 2, s. 124.
[382] E. Nekrasas, M. Stefanowicz: *Refleksje nad litewską polityką zagraniczną*, „Politeja" 2011, nr 16, s. 79.
[383] *2005-IEJI LIETUVOS UZSIENIO POLITIKOJE: SVARBIU SPRENDIMU METAI*, 29.12.2005, http://urm.lt/default/lt/naujienos/2005-ieji-lietuvos-uzsienio-politikoje-svarbiu-sprendimu-metai, (dostęp: 19.07.2021)
[384] K. Buchowski: *Lithuanian New Foreign Policy*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2017, nr 3, s. 183
[385] D. Wilczewski: *Nowy prezydent Litwy z wizytą w Polsce*, 12.07.2019, https://ies.lublin.pl/komentarze/nowy-prezydent-litwy-z-wizyta-w-polsce/, (dostęp: 20.07.2021)
[386] A. Park, M. Paulionyte: *Lithuania's foreign policy under Grybauskaite: change or continuity?*, Journal of Contemporary European Studies", s. 1.

78:3582703624

UE. Nowa prezydent pragnęła w ten sposób odejść od istniejącej dotychczas w polityce zagranicznej zasady skupiania się na stosunkach z krajami graniczącymi. Ponadto należy zauważyć, że z rezerwą odnosiła się do kwestii współpracy z Polską. Poruszając problem założeń polityki zagranicznej Litwy oznajmiła, iż nie będzie dążyć do zbliżenia z Warszawą poprzez ciągłe ustępstwa[387].

Na podstawie analizy założeń polityki zagranicznej Litwy można stwierdzić, że zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i gabinetu PiS sprzyjały one realizacji celów polityki wschodniej Polski. Niezależnie od poglądów Dalii Grybauskaite, kolejne litewskie rządy opowiadały się za wspieraniem państw poradzieckich w tworzeniu demokratycznego systemu politycznego, gospodarki rynkowej oraz integracji z UE i NATO. W programach gabinetów z 2012 i 2016 roku Rzeczpospolita Polska została wymieniona w grupie krajów, będących najważniejszymi partnerami Wilna. Rząd Algirdasa Butkeviciusa zapowiadał uregulowanie problemów mniejszości narodowych, związanych z pisownią nazwisk oraz nazw miejscowości. Litwa popierała rozszerzenie obecności militarnej NATO w państwach Europy Środkowo-Wschodniej. W programie rządu Sauliusa Skvernelisa wyrażono dezaprobatę dla polityki Rosji w przestrzeni poradzieckiej. Sprzeciw wobec działań Moskwy i przekonanie o istotnej roli NATO w zagwarantowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego, świadczą o tym, że Litwa, tak jak i Polska postrzega poczynania Kremla jako główne zagrożenie dla stabilności na obszarze Europy Środkowo-Wschodniej.

Mołdawia uzyskała niepodległość 27 sierpnia 1991 roku. W związku z tym była ona zmuszona stworzyć własną koncepcję polityki zagranicznej[388]. W 1995 roku została uchwalona Koncepcja *polityki zagranicznej Republiki Mołdawii*. W pierwszym rozdziale dokumentu zapisano, iż Kiszyniów posiada zasoby, czyniące go atrakcyjnym partnerem dla państw europejskich. Zwrócono uwagę, że skomplikowane położenie geopolityczne powinno implikować zwrócenie większej uwagi społeczności międzynarodowej na Mołdawię. Następnie zadeklarowano, że Kiszyniów utrzymuje i będzie zacieśniać dobrosąsiedzkie relacje z krajami graniczącymi – Rumunią i Ukrainą. Za istotne zadanie uznano rozbudowę stosunków z Rosją, Białorusią oraz innymi państwami WNP[389]. Ponadto zaakcentowano, iż Mołdawia będzie sukcesywnie dążyć do integracji z UE, a pierwszym posunięciem w tym zakresie będzie zawarcie porozumienia o partnerstwie i współpracy. Kolejnym istotnym

[387] Ibidem, s. 6-7.
[388] В Осталеп: *Внешняя политика Молдавии: 1991-2014 годы*, „Проблемы постсоветского пространства" 2014, н. 2, с. 90.
[389] *HP368/1995*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=60504&lang=ro, (dostęp: 18.12.2021)

79:7157354195

wektorem polityki zagranicznej Mołdawii miało być zwiększenie aktywności w Zgromadzeniu Północnoatlantyckim oraz Północnoatlantyckiej Radzie Współpracy[390].

Na podstawie analizy Koncepcji polityki zagranicznej Mołdawii z 1995 roku można wywnioskować, że państwo to starało się realizować, podobnie jak Ukraina, politykę wielowektorowości. W tekście dokumentu jako jeden z celów polityki zagranicznej została wymieniona integracja z UE. Nie był to jednak cel priorytetowy.

W 1997 roku urząd prezydenta Mołdawii objął Petru Lucinschi. W polityce zagranicznej podjął on działania ukierunkowane na zacieśnienie relacji z UE i zmniejszenia zależności od krajów WNP[391]. Nie oznacza to jednak, iż polityk ten prowadził wyłącznie politykę prozachodnią. W 2000 roku, po spotkaniu z Władimirem Putinem oświadczył, że Federacja Rosyjska jest partnerem strategicznym Mołdawii[392].

W 2001 roku wybory parlamentarne w Mołdawii zwyciężyła Partia Komunistów Republiki Mołdawii[393]. Wkrótce potem funkcję szefa państwa objął wywodzący się z tego ugrupowania Vladimir Voronin[394]. Nowy prezydent także próbował realizować politykę zagraniczną, opartą na balansowaniu między Zachodem a Rosją. W sferze wewnętrznej starał się on konsekwentnie zwiększać swoje wpływy, naruszając przy tym standardy demokratyczne. Działania te spowodowały u części Mołdawian lęk, iż ich państwo może bezpowrotnie utracić szansę na uzyskanie członkostwa w UE[395].

W kwietniu 2009 roku w Mołdawii rozpoczął się kryzys polityczny, stanowiący następstwo rezultatów wyborów parlamentarnych[396]. Przez ponad 2 lata mołdawscy

---

390 *HP368/1995*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=60504&lang=ro, (dostęp: 18.12.2021)

391 *Филат поздравил Петра Лучинского с днем рождения*, 27.01.2014, https://point.md/ru/novosti/politika/filat-pozdravil-petra-luchinskogo-s-dnem-rozhdeniya/, (dostęp: 19.12.2021)

392 *Пресс-конференция по итогам российско-молдавских переговоров*, 17.07.2000, http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24217, (dostęp: 19.12.2021)

393 *Mołdawia: wybory parlamentarne wygrali komuniści*, 05.04.2009 https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-moldawia-wybory-parlamentarne-wygrali-komunisci,nId,857399, (dostęp: 19.12.2021)

394 *Воронин Владимир Николаевич*, https://politike.ru/termin/voronin-vladimir-nikolaevich.html, (dostęp: 19.12.2021)

395 W. Rodkiewicz: *Od demokracji „wirtualnej" ku europejskiej: geneza i konsekwencje przełomu politycznego w Mołdawii*, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_32_1_0.pdf, (dostęp: 19.12.2021)

396 *Zamieszki w Mołdawii: dziś kolejne protesty*, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-zamieszki-w-moldawii-dzis-kolejne-protesty,nId,857536, (dostęp: 19.12.2021).

80:9079313037

deputowani nie byli w stanie wybrać prezydenta[397]. W tej sytuacji, trudno było mówić o próbach realizacji jakiejkolwiek spójnej polityki zagranicznej.

Wkrótce po objęciu stanowiska szefa państwa Timofti oświadczył, iż jego kluczowym celem w polityce zewnętrznej jest integracja z UE[398]. Konsekwentnie utrzymywał on prozachodni kurs w polityce zewnętrznej, mimo szeregu instrumentów, jakie zastosowała Rosja, aby utrzymać Kiszyniów w swojej strefie wpływów. W maju 2014 roku Timofti oznajmił, że Mołdawia zawrze porozumienie o stowarzyszeniu z UE, nie zważając na stosowane przez Kreml naciski polityczne oraz gospodarcze[399].

W 2016 roku funkcję prezydenta Mołdawii objął Igor Dodon[400]. Polityk ten wielokrotnie wyrażał pogląd, iż strategicznym partnerem Kiszyniowa powinna być Federacja Rosyjska oraz negatywnie odnosił się do działań Nicolae Timoftiego, mających na celu zacieśnienie relacji z UE[401]. Pragnął on uczynić Kiszyniów obserwatorem w Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej[402]. Postulat ten został zrealizowany w maju 2018 roku[403].

Istotnym elementem polityki Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy oraz Mołdawii są działania, jakie podejmują wobec mniejszości polskiej, zamieszkującej ich terytorium.

W prawodawstwie Rosji nie istnieje jedna ustawa, która regulowałaby kwestię praw i obowiązków reprezentantów mniejszości narodowych. Przepisy w tym zakresie znajdują się w kilku aktach prawnych. Są to: *Konstytucja Federacji Rosyjskiej* z 1993 roku, *Ustawa o językach narodów Federacji Rosyjskiej* z 1991 roku, *Podstawy ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej w dziedzinie kultury* z 1992 roku, *O autonomii narodowo-kulturowej* z 1996 roku, *O obiektach dziedzictwa kulturowego narodów Federacji Rosyjskie*j z 2002 roku, *O edukacji w Federacji Rosyjskiej* z 2012 roku oraz *Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy* z 1992 roku.

---

[397] *Nicolae Timofti prezydentem Mołdawii*, 16.03.2012, https://www.wprost.pl/swiat/311286/nicolae-timofti-prezydentem-moldawii.html, (dostęp: 19.12.2021)
[398] *Mołdawskim priorytetem jest integracja z UE*, 23.08.2012, https://www.euractiv.pl/section/wschod-europy/news/moldawskim-priorytetem-jest-integracja-z-ue/, (dostęp: 19.12.2021)
[399] *Mołdawia: Prezydent: podpiszemy umowę stowarzyszeniową z UE*, 13.05.2014, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Moldawia-Prezydent-podpiszemy-umowe-stowarzyszeniowa-z-UE-3121296.html, (dostęp: 19.12.2021)
[400] *Mołdawia obiera kurs na Rosję. Igor Dodon prezydentem*, 14.11.2016, https://www.wprost.pl/swiat/10030663/moldawia-obiera-kurs-na-rosje-igor-dodon-prezydentem.html, (dostęp: 19.12.2021)
[401] Ibidem.
[402] B. Cięszczyk: *Mołdawia woli z Rosją*, 20.01.2017, https://www.rynekwschodni.pl/news/Moldawia-woli-z-Rosja,1709/, (dostęp: 19.12.2021)
[403] *Igor Dodon przybliżył Mołdawię do prorosyjskiej Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Parlament i rząd w Kiszyniowie są przeciw*, 17.05.2018, https://studium.uw.edu.pl/igor-dodon-przyblizyl-moldawie-do-prorosyjskiej-euroazjatyckiej-unii-gospodarczej-parlament-i-rzad-w-kiszyniowie-sa-przeciw/, (dostęp: 19.12.2021)

81:1059073465

W ustawie zasadniczej znajduje się zapis, zgodnie z którym żadna osoba nie może być dyskryminowana ze względu na pochodzenie, przynależność narodową i język. Ponadto przyznaje przedstawicielom mniejszości narodowych szereg praw m.in.: definiowania i wyrażania swojej narodowości, posługiwania się językiem ojczystym, zrzeszania się, uczestniczenia w życiu kulturalnym oraz edukacji[404].

Ustawa o językach narodów Federacji Rosyjskiej przewiduje, iż każdy z narodów żyjących na terenie Rosji ma równe prawo do pielęgnowania i rozwoju języka ojczystego. Określa również, że wszyscy obywatele mają prawo do nieskrępowanego wyboru języka w którym się komunikują, kształcą i tworzą, a wszystkie języki narodów żyjących w Federacji, znajdują się pod ochroną państwa[405].

Podstawy ustawodawstwa Federacji Rosyjskiej w dziedzinie kultury przewidują, że państwo zapewnia równość wszystkich kultur i propaguje stwarzanie równych możliwości ich podtrzymania oraz rozwoju. Ponadto zawierają zapis, iż wszystkim obywatelom, bez względu na ich narodowość i język, przysługuje prawo podejmowania działań kulturalnych[406].

Zapisy dotyczące praw mniejszości narodowych zawiera również ustawa *O autonomii narodowo-kulturowej*. Zapewnia ona mniejszościom narodowym prawo do tworzenia autonomii narodowo-kulturowych. Organizacje te mają m. in. możliwość pozyskiwania pomocy od władz państwowych i lokalnych, powoływania prywatnych placówek oświatowych, występowania z wnioskami do organów władzy ustawodawczej i wykonawczej oraz tworzenia własnych mediów[407]. Polacy w Rosji nie posiadają autonomii.

W czerwcu 2002 roku uchwalona została ustawa *O obiektach dziedzictwa kulturowego narodów Federacji Rosyjskiej*, która również zawiera przepisy dotyczące praw mniejszości narodowych. Przyznaje ona wszystkim obywatelom prawo dostępu do obiektów dziedzictwa kulturowego oraz swobodnego pozyskiwania wiedzy o nim[408].

---

404 *Konstytucja Federacji Rosyjskiej – Ambasada Rosji w Polsce*, https://poland.mid.ru/web/polska_pl/konstytucja-federacji-rosyjskiej, (dostęp: 12.02.2022)

405 *Государственные гарантии равноправия языков народов Российской Федерации*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_15524/7d4f737e756645dc3056cac7b854229de806aa7e/, (dostęp: 30.01.2022)

406 *Задачи законодательства Российской Федерации о культуре*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1870/e05c7b2ea63d0aea2128b1d8332aa65c60147d08/, (dostęp: 02.02.2022)

407 *О национально-культурной автономии от 17 июня 1996*, https://docs.cntd.ru/document/9018667, (dostęp: 01.02.2022)

408 *Статья 7. Права граждан Российской Федерации иностранных граждан и лиц без гражданства в области сохранения использования популяризации и государственной охраны обьектов культурного наследия*,

82:1932029009

Kolejnym aktem prawnym, zawierającym regulacje dotyczące praw mniejszości jest ustawa *O edukacji w Federacji Rosyjskiej*. Zakazuje ona dyskryminacji w procesie nauczania oraz przyznaje obywatelom prawo do kształcenia się w języku ojczystym i pielęgnowania zwyczajów grup narodowościowych, zamieszkujących Rosję[409].

Zapisy dotyczące praw mniejszości narodowych znajdują się również w *Traktacie o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy*, zawartym przez Polskę i Rosję 22 maja 1992 roku. Wskazano w nim, iż Polska i Rosja będą wspierać obywateli polskich pochodzących z Federacji Rosyjskiej oraz obywateli Rosji wywodzących się z Polski w podtrzymaniu i popularyzacji tożsamości etnicznej, własnej kultury a także nauczaniu języka narodowego na szczeblu przedszkolnym i szkolnym[410]. Artykuł 17 przewiduje, że nekropolie oraz zabytki, otaczane pamięcią i czcią przez Polaków bądź Rosjan, zlokalizowane na terenie drugiego państwa sygnatariusza, będą pielęgnowane i chronione prawnie, w zgodzie z prawem międzynarodowym a także tradycjami narodowymi i religijnymi. Zgodnie z ustępem drugim artykułu obywatele jednego kraju sygnatariusza będą mieli zagwarantowany dostęp do nekropolii i zabytków upamiętniających przedstawicieli ich narodu, zlokalizowanych na obszarze drugiego państwa sygnatariusza[411].

Przepisy odnośnie praw mniejszości narodowych na Ukrainie również znajdują się w kilku aktach prawnych. Są to: *Konstytucja Ukrainy*, *Ustawa o mniejszościach narodowych* z 1992 roku, *Ustawa o podstawach państwowej polityki językowej* z 2012 roku, Ustawa *o zapewnieniu funkcjonowania języka ukraińskiego jako języka państwowego* z 2019 roku oraz Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy z 1992 roku.

Ukraińska ustawa zasadnicza określa, iż na terenie państwa ukraińskiego zapewnia się nieskrępowany rozwój, możliwość korzystania oraz ochronę języka rosyjskiego a także innych języków mniejszości narodowych, zamieszkujących Ukrainę. Akt ten zakazuje dyskryminacji ze względu na przynależność etniczną i inne cechy. Ponadto gwarantuje ona

---

http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37318/35780f2447e4b60035d76ba2c1b6643558d596f2/, (dostęp: 03.02.2022)

[409] *Статья 3. Основные принципы государственной политики и правового регулирования отношенийв сфере образования*, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/15956ae575273a483e753fc119fb41fc4c37f846/, (dostęp: 01.02.2022)

[410] Ibidem, (dostęp: 10.02.2022)

[411] *Rosja-Polska. Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy*, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rosja-polska-traktat-o-przyjaznej-i-dobrosasiedzkiej-wspolpracy-moskwa-16795339, (dostęp: 10.02.2022)

83:7952657601

obywatelom szereg praw m. in: wolność myśli i wyznania, głoszenia własnych poglądów oraz nieskrępowanego tworzenia ugrupowań politycznych i organizacji społecznych[412].

W 1992 roku ukraiński parlament przyjął *Ustawę o mniejszościach narodowych*. Zapisano w niej, że Ukraina zapewnia wszystkim obywatelom, niezależnie od ich przynależności narodowościowej takie same prawa społeczne, polityczne, ekonomiczne i kulturalne. Ponadto zawiera ona katalog praw przysługujących reprezentantom mniejszości narodowych. Są to: prawo komunikowania się i pobierania nauki w języku ojczystym, prawo do nauki języka ojczystego w państwowych placówkach edukacyjnych bądź organizacjach narodowych, prawo do pielęgnowania tradycji narodowych, prawo do wykorzystywania symboli narodowych, prawo do celebrowania świąt narodowych, wolność wyznania, wolność artystyczna, prawo występowania w mediach, prawo powoływania narodowych organizacji kulturalnych a także podejmowania wszystkich innych działań pozostających w zgodzie z prawem[413].

Ustawa o podstawach państwowej polityki językowej przewiduje, iż wszyscy obywatele posiadają prawo do nieskrępowanego określenia języka, który uznają za własny język ojczysty, wybrania języka w którym będą się komunikować, dwujęzyczności bądź wielojęzyczności a także modyfikacji własnych preferencji językowych. Ponadto zakazuje ona publicznego obrażania bądź brak szacunku, celowego przekształcania języka państwowego, języków regionalnych albo mniejszości narodowych w formalnych tekstach, które skutkują tworzeniem barier w posługiwaniu się nimi i stanowią naruszenie praw człowieka oraz podżegania do nienawiści językowej[414].

25 kwietnia 2019 roku ukraiński parlament przyjął ustawę *o zapewnieniu funkcjonowania języka ukraińskiego jako języka państwowego*. Nakłada ona wszystkich obywateli Ukrainy obowiązek znajomości języka ukraińskiego oraz zobowiązuje wszystkie szkoły do nauczania języka ukraińskiego[415]. Warto podkreślić, iż ten akt prawny miał być kolejnym instrumentem, służącym zmniejszeniu wpływów Federacji Rosyjskiej na Ukrainie.

---

412 *Konstytucja Ukrainy*, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2018/02/Ukraina_pol_010118-1.pdf, (dostęp: 12.02.2022)

413 *Закон: О национальных меньшинствах в Украине*, http://consultant.parus.ua/?doc=003N5EF17D, (dostęp: 24.01.2022)

414 *Об основах государственной языковой политики. Статья 3. Право языкого саьоопределения*, https://kodeksy.com.ua/ka/ob_osnovah_gosudarstvennoj_yazykovoj_politiki/statja-3.htm, (dostęp: 25.01.2022)

415 *Закон Украины от 25 апреля 2019 года Об обеспечении функционирования украинского языка как государственного*, https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33624660&pos=5;-106#pos=5;-106, (dostęp: 28.01.2022)

84:6036918928

Zapisy dotyczące praw mniejszości polskiej na Ukrainie znajdują się także w *Traktacie o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*, zawartym przez Polskę i Ukrainę 18 maja 1992 roku. W artykule 1 umowy zapisano, iż sygnatariusze gwarantują przedstawicielom mniejszości polskiej na Ukrainie oraz ukraińskiej w Polsce prawo do podtrzymania, artykułowania i rozwoju własnej tożsamości etnicznej, kulturowej, językowej i religijnej. Stwierdzono w nim również, że Warszawa i Kijów podejmą konieczne wysiłki ukierunkowane na jego wdrożenie, ze szczególnym uwzględnieniem: prawa do nauki języka narodowego i edukacji w nim, nieskrępowanego komunikowania się w języku narodowym oraz pozyskiwania i rozprowadzania w nim informacji, powoływania i działania swoich organizacji kulturalnych ,oświatowych i religijnych, wolności religijnej, formułowania imion i nazwisk zgodnie z zasadami języka narodowego a także nawiązywania i podtrzymywania relacji z innymi reprezentantami mniejszości narodowej w państwie zamieszkania i poza jego granicami[416].

Regulacje w kwestii praw mniejszości narodowych na Białorusi znajdują się w *Konstytucji Republiki Białoruś* z 1994 roku, *Ustawie o mniejszościach narodowych* z 1992 roku oraz *Traktacie o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, zawartym przez Polskę i Białoruś* 23 czerwca 1992 roku.

W *Konstytucji Republiki Białoruś* zagwarantowano, iż wszyscy obywatele posiadają prawo do zachowania własnej narodowości i nie może być na nich nałożony obowiązek zdefiniowania oraz wskazywania przynależności narodowościowej. W akcie tym określono także, iż każdy ma prawo posługiwać się swoim ojczystym językiem oraz wybrać język w którym będzie się porozumiewać i pobierać naukę. Ponadto zabroniono w nim urągania godności narodowej[417].

W 1992 roku na Białorusi została przyjęta ustawa o mniejszościach narodowych. Zgodnie z jej zapisami, przedstawiciele mniejszości narodowych to *osoby na stałe zamieszkałe na terytorium Republiki Białoruś i posiadające obywatelstwo Republiki Białoruś, które różnią się od głównej ludności swoim pochodzeniem, językiem, kulturą lub tradycjami*[418]. Zgodnie z artykułem 6 przedstawicielom mniejszości narodowych żyjącym na

---

[416] *Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*, http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19931250573/O/D19930573.pdf, (dostęp: 11.02.2022)

[417] *Конституция Республики Беларусь*, https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/, (dostęp: 11.10.2021)

[418] Cyt. za: *Закон РБ о национальных меньшинствах в республике Беларусь. Статья 1*, https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_natsional_nyh_men_shinstvah_v_respublike_belarus/1.htm, (dostęp: 09.10.2021)

85:6404960342

Białorusi przysługują równe prawa i wolności polityczne, społeczne oraz gospodarcze, wliczając w to prawo do pozyskania wsparcia państwa w rozwoju kultury i edukacji narodowej, prawo do posługiwania się ojczystym językiem, prawo do wyboru języka w którym będą się oni porozumiewać oraz prawo do wyboru języka w którym będą pobierać naukę, prawo do tworzenia własnych mediów, wydawania książek, czasopism oraz dostawania, posiadania i upowszechniania wiadomości w języku ojczystym, prawo do tworzenia więzi kulturalnych z reprezentantami swojej narodowości mieszkającymi za granicą, wolność wyznania, prawo do podtrzymywania dziedzictwa historycznego, duchowego oraz kulturowego, swobodnego rozwoju kultury, w tym sztuki zawodowej i amatorskiej, prawo powoływania stowarzyszeń a także przyłączania się do działających stowarzyszeń, bierne i czynne prawo wyborcze oraz równy dostęp do wszystkich funkcji w organach państwowych Białorusi[419].

Zapisy dotyczące praw mniejszości narodowych znalazły się również w Traktacie o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, zawartym przez Polskę i Białoruś 23 czerwca 1992 roku. Gwarantuje on, iż osoby wchodzące w skład mniejszości polskiej na Białorusi i mniejszości białoruskiej w Polsce posiadają prawo, indywidualnie bądź wspólnie z innymi reprezentantami własnej grupy, do nieskrępowanego zachowania, rozwoju i artykułowania własnej przynależności etnicznej, językowej, kulturowej oraz religijnej, bez jakichkolwiek form dyskryminacji i będąc całkowicie równym wobec prawa[420].

Białoruskie władze nagminnie naruszają zapisy krajowych i międzynarodowych aktów prawnych dotyczących mniejszości narodowych. W związku z tym, iż Związek Polaków na Białorusi jest główną organizacją walczącą o poszanowanie praw polskiej mniejszości narodowej, reżim Białorusi stosuje wobec jego działaczy różnorodne szykany. Konflikt

[419] *Закон РБ О национальных меньшинствах в Республике Беларусь. Статья 6*, https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_natsional_nyh_men_shinstvah_v_respublike_belarus/6.htm, (dostęp: 10.10.2021)

[420] W dalszej części Traktatu przedstawiono szczegółowy katalog praw, jakie przysługują członkom mniejszości białoruskiej w Polsce i polskiej na Białorusi. Wśród nich wymieniono prawo do nieskrępowanego używania ojczystego języka w sferze prywatnej oraz publicznej, korzystania z informacji w tym języku, ich upowszechniania oraz używania własnych imion i nazwisk w brzemieniu jemu właściwym, prawo do powoływania i działania swoich instytucji, organizacji bądź stowarzyszeń oświatowych, kulturalnych oraz innych, które posiadają możliwość pozyskiwania dobrowolnej pomocy finansowej bądź innej, a także pomocy od państwa, występowania w mediach i działania w międzynarodowych organizacjach pozarządowych, wolność wyznania, prawo do tworzenia i pielęgnowania więzów z innymi przedstawicielami swej mniejszości bądź swoimi rodakami mieszkającymi za granicą a także prawo do wykorzystywania mechanizmów prawnych, ustanowionych przez prawodawstwo kraju na terenie którego żyją, do realizacji oraz ochrony własnych praw. *TRAKTAT między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r.*, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/bialorus-polska-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-i-przyjaznej-wspolpracy-16795575, (dostęp: 13.10.2021)

86:3411329743

związany z działalnością Związku dobitnie pokazał, iż polscy rządzący nie potrafią efektywnie bronić praw mniejszości polskiej zamieszkującej Białoruś[421].

Przepisy w kwestii praw mniejszości narodowych na Litwie również znajdują się w kilku aktach prawnych: *Konstytucji Republiki Litewskiej* z 1992 roku, *Ustawie o mniejszościach narodowych* z 1989 roku, *Ustawie o oświacie* z 1991 roku, *Ustawie o języku państwowym* oraz *Traktacie o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*, zawartym przez Polskę i Litwę z 1994 roku.

Konstytucja Republiki Litewskiej przewiduje, że wszyscy obywatele są równi wobec prawa, a prawa przysługujące jednostce nie mogą być redukowane ze względu na pochodzenie, język i narodowość. Ponadto zakazuje ona nawoływania do nienawiści narodowej, rasowej, religijnej i społecznej[422].

W 1989 roku na Litwie została przyjęta *Ustawa o mniejszościach narodowych*. W artykule 1 tego aktu przyznano prawo do nieskrępowanego rozwoju wszelkim mniejszościom narodowym, żyjącym na terenie Litwy. Zapisano w nim także, iż jakakolwiek dyskryminacja ze względu na rasę, narodowość, język bądź inne czynniki powiązane z przynależnością narodowością jest zakazana. Artykuł 2 zawierał katalog praw przysługujących mniejszościom narodowym. Należały do nich: prawo do uzyskania od państwa wsparcia w rozwoju kultury oraz oświaty narodowej, prawo do kształcenia w ojczystym języku i kształtowania warunków sprzyjających zakładaniu przedszkoli, szkół ogólnokształcących a także ośrodków kształcenia nauczycieli, prawo do wydawania i korzystania z prasy oraz informacji w ojczystym języku, wolność wyznania, prawo do członkostwa w narodowych organizacjach kulturalnych, prawo do relacji z reprezentantami własnej narodowości zamieszkującymi na terenie innych państw, prawo do posiadania swoich przedstawicieli w organach politycznych a także prawo do sprawowania funkcji w organach politycznych oraz zarządczych, instytucjach, przedsiębiorstwach i organizacjach[423]. Należy podkreślić, że czas obowiązywania ustawy o mniejszościach narodowych z 1989 roku był

[421] Rewolucja róż w Gruzji i pomarańczowa rewolucja na Ukrainie wywołały u Łukaszenki obawy, iż może utracić władze w wyniku wybuchu niezadowolenia społecznego. Dlatego też podjął on wysiłki, mające na celu ustanowienie nadzoru nad wszystkimi organizacjami społecznymi, dysponującymi pewną autonomią w swojej działalności. Na skutek siłowych działań doprowadził do zmiany na stanowisku szefa ZPB, powołując na nie proreżimowego aktywistę, Józefa Łucznika. *Konflikt wokół Związku Polaków na Białorusi trwa już pięć lat*, 14.02.2010, https://www.rmf24.pl/raporty/raport-represjenabialorusi/represjenajnowsze/news-konflikt-wokol-zwiazku-polakow-na-bialorusi-trwa-juz-piec-la,nId,238184#crp_state=1, (dostęp: 05.10.2021)

[422] *LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJA*, https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm, (dostęp: 17.10.2021)

[423] *XI-3412 Lietuvos Respublikos tautiniu mazumu istatymas*, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18856?jfwid=rivwzvpvg, (dostęp: 16.10.2021)

87:6962339835

kilka razy wydłużany. Ostatecznie wygasła ona dopiero w 2009 roku[424]. Do dnia dzisiejszego litewski parlament nie uchwalił nowej ustawy o mniejszościach narodowych[425].

Regulacje dotyczące praw mniejszości narodowych zamieszkujących Litwę znajdują się również w *Ustawie o oświacie*, przyjętej przez litewski parlament w 1991 roku. Wskazano w niej, że placówki edukacyjne o charakterze ogólnokształcącym i prywatnym dają przedstawicielom mniejszości narodowych możliwość podtrzymywania tożsamości narodowej, etnicznej oraz językowej, jak również zdobywania wiedzy o języku ojczystym, historii i kulturze[426].

Kolejną ustawą, zawierającą regulacje dotyczące praw mniejszości narodowych zamieszkujących na Litwie jest *Ustawa o języku państwowym*. W artykule 1 wskazano, że w życiu publicznym Litwy obowiązuje język państwowy. W artykule 18 określono, że nazwy organizacji mniejszości narodowych mogą być zapisywane nie tylko w języku litewskim, lecz także w innych językach. Zastrzeżono jednak, iż rozmiar informacji zapisanych w innych językach, nie może być większy, aniżeli informacji zapisanych w języku litewskim[427].

Zapisy odnośnie praw mniejszości narodowych znajdują się także w *Traktacie o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*, zawartym przez Polskę i Litwę w 1994 roku. Przewiduje on, że litewscy Polacy oraz przedstawiciele mniejszości litewskiej w Polsce posiadają prawo do indywidualnego bądź kolektywnego, nieskrępowanego wyrażania, podtrzymywania i rozwijania własnej tożsamości narodowej, językowej oraz religijnej[428]. Artykuł 14 zawiera katalog praw przysługujących mniejszości polskiej na Litwie i litewskiej w Polsce. Wśród nich znalazło się prawo do nieskrępowanego porozumiewania się we własnym języku w życiu prywatnym oraz publicznym, prawo do pozyskiwania informacji we własnym języku, jej upowszechniania a także działania własnych mediów,

---

[424] *Litwa: Wygasła ustawa o mniejszościach narodowych*, 07.01.2010, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/litwa;wygasla;ustawa;o;mniejszosciach;narodowych,195,0,574403.html, (dostęp: 17.10.2021)

[425] A. Radczenko: *Projekt ustawy o mniejszościach narodowych budzi kontrowersje*, 24.03.2021, https://kurierwilenski.lt/2021/03/24/projekt-ustawy-o-mniejszosciach-narodowych-budzi-kontrowersje/, (dostęp: 17.10.2021)

[426] Zaznaczono również, że w szkole ogólnokształcącej oraz nieformalnej, której statut czyni legalnym kształcenie w języku mniejszości narodowej, edukacja w zakresie części przedmiotów może być prowadzona w tym języku. W szkołach tych język litewski musi jednak wchodzić w skład programu nauczania, a na jego naukę musi być przeznaczana co najmniej taka sama ilość czasu, jak na naukę języka ojczystego. *LIETUVOS RESPUBLIKOS SVIETIMO ISTATYMAS*, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr, (dostęp: 18.10.2021)

[427] *Lietuvos Respublikos valstybines kalbos istatymas*, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15211?jfwid=32wf6lrn, (dostęp: 20.10.2021)

[428] *Litwa-Polska. Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy. Wilno. 1994.04.26*, https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1995-15-71,16796579.html, (dostęp: 24.10.2021)

88:6937685895

prawo do uczenia się własnego języka oraz kształcenia się w nim, prawo do powoływania i działania swoich instytucji, organizacji bądź stowarzyszeń, ze szczególnym uwzględnieniem tych o charakterze kulturalnym, oświatowym i religijnym, włączając w to placówki edukacyjne na wszystkich poziomach a także brania udziału w działalności międzynarodowych organizacji pozarządowych, wolność wyznania, prawo do nawiązywania oraz utrzymywania relacji z innymi przedstawicielami swej wspólnoty oraz własnymi rodakami mieszkającymi za granicą, prawo do posługiwania się swoimi imionami i nazwiskami w brzmieniu własnego języka oraz prawo do udziału w życiu publicznym. W artykule 15 Warszawa i Wilno zadeklarowały, iż na własnych terenach będą chronić tożsamość narodową, językową, kulturową i religijną mniejszości litewskiej w Polsce i litewskich Polaków a także zapewniały warunki do jej rozwoju. Ponadto określono w nim, że Polska i Litwa wezmą pod uwagę stworzenie możliwości posługiwania się językiem mniejszości w kontaktach z urzędami, ze szczególnym uwzględnieniem tych miejscowości, w których zamieszkuje znacząca liczba przedstawicieli mniejszości narodowej, umożliwią mniejszościom narodowym korzystanie z mediów, stworzą adekwatne warunki do nauczania języka mniejszości narodowej oraz kształcenia się w nim w placówkach edukacyjnych na różnym szczeblu, będą stosować konieczne instrumenty w zakresie ochrony tożsamości mniejszości narodowej, będą włączać historię i kulturę mniejszości litewskiej w Polsce i litewskich Polaków do programu kształcenia w dziedzinie historii oraz kultury w szkołach, nie będą podejmować jakichkolwiek starań na rzecz asymilacji przedstawicieli mniejszości narodowej wbrew ich życzeniu a także realizując normy międzynarodowe nie będą podejmować wysiłków, mających na celu zmianę struktury narodowościowej na terenach zamieszkałych przez przedstawicieli mniejszości narodowych[429].

Część postanowień *Traktatu o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy* nie zostało jednak zrealizowanych. Litewscy Polacy borykają się z kilkoma poważnymi problemami. Jednym z nich jest brak możliwości zapisywania imion i nazwisk w dokumentach w języku polskim. W jednostkach administracyjno-terytorialnych, zamieszkanych przez znaczącą liczbę Polaków nie mogą być rozmieszczane tablice z polskimi nazwami ulic[430]. Litewskim Polakom wciąż nie zostało zwrócone mienie, które

[429] Ibidem.

[430] Na uwagę zasługuje sprzeczność, jaka występuje w litewskim prawodawstwie w kwestii umieszczania tablic z nazwami toponimicznymi. Ustawa o mniejszościach narodowych z 1989 roku zezwalała na umieszczanie tablic z nazwami w języku polskim i litewskim na terenach zamieszkanych przez mniejszość polską. Przyjęta w 1995 roku ustawa o języku państwowym określała, iż nazwy miejscowości oraz obiektów winny być zapisywane wyłącznie w języku litewskim. Przewidywała

89:1648159007

zostało przejęte przez państwo w okresie istnienia ZSRR[431]. Litewskie władze podejmują działania na rzecz ograniczenia działalności polskich placówek edukacyjnych[432]. Ponadto zmieniają one kształt okręgów wyborczych w celu rozproszenia głosów Polaków, korzystających z czynnego prawa wyborczego[433].

Źródłem niechęci litewskich władz do realizacji postulatów litewskich Polaków z pewnością jest skomplikowana historia stosunków Polski i Litwy. Polacy i Litwini odmiennie oceniają unię lubelską, która doprowadziła do utworzenia przez Koronę Królestwa Polskiego i Wielkie Księstwo Litewskie jednego państwa – Rzeczpospolitej Obojga Narodów. Jednym ze skutków istnienia unii było sukcesywne przejmowanie przez litewską szlachtę polskiej kultury oraz religii rzymskokatolickiej[434]. Wyraźnym przejawem tej tendencji było uznanie pod koniec XVII wieku języka polskiego za język państwowy Wielkiego Księstwa Litewskiego[435]. Na stosunek władz Litwy do polskiej mniejszości wpływ

---

również, że za pogwałcenie tej normy będą nakładane kary finansowe. Polacy na Litwie sprzeciwiają się takiemu rozwiązaniu, zamieszczając dwujęzyczne tabliczki na własnych domach. Wskazują przy tym, że zapisom ustawy o języku państwowym nie podlegają obiekty prywatne. W. Kundera: *Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie – dziś i w przeszłości*, „Łódzkie Studia Teologiczne" 2018, nr 3, s. 117.

[431] W sprawozdaniu *Stowarzyszenia Wspólnota Polska* dotyczącego respektowania praw Polaków żyjących na Litwie wskazano, że władze tego państwa podejmują wysiłki na rzecz zwiększenia liczby Litwinów, zamieszkujących Wileńszczyznę. Tego rodzaju działania są realizowane na mocy ustawy o prawie obywateli do zachowanych nieruchomości. Przewiduje ona bowiem, iż wszyscy obywatele, posiadający niegdyś ziemię nie muszą się starać o jej zwrot w tym miejscu gdzie niegdyś się znajdowała, lecz w każdej innej części kraju. Postanowienie to daje więc możliwość realizacji prawa do odzyskania majątku ziemskiego na Wileńszczyźnie, nawet jeśli kiedyś znajdował się on gdzie indziej. Omawiając tę kwestię należy podkreślić, że przed wybuchem II wojny światowej posiadaczami ziemi w rejonie Wileńszczyzny byli w większości Polacy. W sprawozdaniu zwrócono uwagę na fakt, iż ziemia na Wileńszczyźnie, będąca droższą od ziemi w innych regionach jest częstokroć przydzielana ludziom, którzy nie zamieszkiwali na jej terenie. Osobom żyjącym na Wileńszczyźnie przedstawia się ofertę zwrotu ziemi w innym rejonie kraju. *Przestrzeganie praw mniejszości polskiej na Litwie. Raport Stowarzyszenia „Wspólnota Polska"*, 04.11.2009, https://kurierwilenski.lt/2009/11/04/przestrzeganie-praw-mniejszosci-polskiej-na-litwie-raport-stowarzyszenia-%E2%80%9Ewspolnota-polska%E2%80%9D/, (dostęp: 29.10.2021)

[432] W regionie wileńskim oraz solecznickim, zamieszkanym przez znaczną część ludzi należących do polskiej mniejszości na Litwie, otwierane są zarówno szkoły samorządowe, jak i rządowe. Szkoły rządowe są dotowane z budżetu państwa i dysponują większymi środkami finansowymi, aniżeli polskie szkoły, będące placówkami samorządowymi. W związku z tym położenie finansowe polskich szkół jest o wiele gorsze, niż szkół litewskich. *Przestrzeganie praw mniejszości…*, (dostęp: 29.10.2021)

[433] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 176.

[434] B. Jundo-Kaliszewska: *Zakładnicy historii: mniejszość polska w postradzieckiej Litwie*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2019, s. 28.

[435] *Rozmowa przeprowadzona przez Leszka Zasztowta z profesorem Alfredasem Bumblauskasem: Wielkie Księstwo Litewskie jako państwo wielu narodów – o litewskości, ruskości, polskości i pamięci historycznej*, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2014, nr 1, s. 163.

90:2008069373

ma także bunt Żeligowskiego, który miał miejsce w 1920 roku[436]. Warszawa i Wilno odmiennie oceniają także działalność Armii Krajowej. W litewskich mediach ukazywany był pogląd, iż AK współdziałała z armią niemiecką i radziecką, chcąc wypędzić Litwinów z Wileńszczyzny[437]. Obecna postawa władz litewskich wobec mniejszości polskiej jest także po części wynikiem wydarzeń, które miały miejsce na przełomie lat 80 i 90 XX wieku[438]. Wysiłki litewskich Polaków, zmierzające do stworzenia własnej autonomii budziły ogromny niepokój wśród litewskich działaczy niepodległościowych. Miał on związek z poparciem, jakie ZSRR okazywał dążeniom autonomicznym. Intensyfikacja wsparcia dla zwolenników autonomii była związana z nabierającym rozpędu procesem odzyskiwania przez Litwę niepodległości. Kreml postrzegał ich bowiem jako instrument, dzięki któremu będą mogli skutecznie wpływać na władze Litwy. Obawy, jakie litewscy politycy żywili w związku z polską autonomią, były tym silniejsze, że jej pomysłodawcy byli w większości członkami Partii Komunistycznej[439]. Należy również zaznaczyć, że nie wszyscy przedstawiciele mniejszości polskiej popierali uczynienie Litwy niezawisłym państwem. W maju 1990 roku grupa aktywistów założyła Polską Partię Praw Człowieka, która opowiadała się za dalszym istnieniem ZSRR. Równocześnie za jedno ze swych zadań uznała ona *tworzenie w składzie poszczególnych republik radzieckich polskich obwodów autonomicznych, ewentualnie utworzenie (na terenach przyłączonych do ZSRR w 1939 r.) Wschodnio-Polskiej Republiki w składzie ZSRR*[440]. Rezerwa, z jaką polscy politycy odnosili się do odzyskania przez Litwę

---

[436] A. Dąbrowska: *Polacy w Wilnie czyli „bunt" Żeligowskiego*, 10.10.2021, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/35506?t=Polacy-w-Wilnie-czyli-bunt-Zeligowskiego#, (dostęp: 31.10.2021)

[437] M. Bierowiec: *Analiza…*, s. 19.

[438] W 1988 roku zostało powołane Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne Polaków na Litwie. Organizacja ta wystąpiła z żądaniem, aby na terenie Wileńszczyzny język polski uczynić drugim językiem państwowym (obok litewskiego). Postulat ten wywołał wzburzenie wśród Litwinów, opowiadających się za niepodległością kraju. M. M. Kosman: *Polacy na Litwie wobec odrodzenia państwowości litewskiej*, [w:] *U schyłku tysiąclecia. Księga pamiątkowa z okazji sześćdziesięciolecia urodzin profesora Marcelego Kosmana*, red. K. Pająk, Wyd. Forum Naukowe, Poznań 2001, s. 142. Wkrótce potem mniejszość polska zaczęła dążyć do utworzenia autonomii na zamieszkanym przez siebie terytorium. W maju 1989 roku miał miejsce Zjazd Deputowanych Ludowych Wileńszczyzny, podczas którego powstała Rada Koordynacyjna do spraw utworzenia polskiego obwodu autonomicznego w składzie LSRR. Kilka miesięcy później ogłoszono utworzenie Polskiego Rejonu Narodowo-Terytorialnego w rejonie solecznickim i wileńskim. Parlament LSRR uznał jednak tą decyzję za nieważną. K. Leśniewska-Napierała: *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji mniejszości polskiej na Litwie i Łotwie po 1990 roku*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2015, s. 127.

[439] Cyt. za: *Autonomia. 30 lat później*, 18.05.2019, https://kurierwilenski.lt/2019/05/18/autonomia-30-lat-pozniej/, (dostęp: 02.11.2021)

[440] Cyt. za: K. Sidorkiewicz: *Między demokracją a buntem. Działalność polityczna i samorządowa Polaków Republice Litewskiej (1988-2011)*, Wyd. Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej, Elbląg 2011, s. 55.

91:1027635476

niepodległości, w pełni uwidoczniła się 11 marca 1990 roku. Podczas przeprowadzonego wówczas w litewskim parlamencie głosowania, dotyczącego uchwały o niepodległości, przeważająca część polskich posłów wstrzymała się od głosu[441]. Okoliczności te sprawiły, iż w percepcji Litwinów mniejszość polska stała się czynnikiem, mogącym przeszkodzić im w uzyskaniu pełnej niezależności od ZSRR. Pamięć o działaniach, jakie polska mniejszość podejmowała na rzecz utworzenia autonomii, jest wciąż obecna wśród litewskiego społeczeństwa[442].

Regulacje w sprawie praw mniejszości narodowych w Mołdawii zawiera *Konstytucja Republiki Mołdawii* z 1992 roku, ustawa *O prawach osób należących do mniejszości narodowych oraz o statusie prawnym ich organizacji* z 2001 roku oraz *Traktat o przyjaźni i współpracy*, zawartym między Polską i Mołdawią w listopadzie 1994 roku.

Konstytucja Republiki Mołdawii przyznaje każdemu obywatelowi prawo do podtrzymania, rozwoju i artykułowania własnej tożsamości etnicznej, językowej, kulturowej oraz religijnej[443].

Zapisy dotyczące praw mniejszości narodowych w Mołdawii znajdują się również w ustawie *O prawach osób należących do mniejszości narodowych oraz o statusie prawnym ich organizacji*, przyjętej w lipcu 2001 roku. W artykule 1 tego aktu zdefiniowano, iż przedstawiciele mniejszości narodowych to *osoby zamieszkujące na terytorium Republiki Mołdawii, będące jej obywatelami, posiadające cechy etniczne, kulturowe, językowe i religijne, które odróżniają je od większości ludności – Mołdawian – i są uważane za pochodzenie etniczne*[444]. W drugiej części dokumentu zostały scharakteryzowane prawa mniejszości narodowych. Zgodnie ze znajdującymi się w niej regulacjami, na władzach państwowych spoczywa obowiązek podejmowania działań, mających na celu zapewnienie warunków do podtrzymania, rozwoju i artykułowania tożsamości etnicznej, językowej, kulturowej oraz religijnej reprezentantów mniejszości narodowych. W związku z tym stwarzają one możliwość realizacji badań naukowych w dziedzinie historii, języka i kultury mniejszości narodowych a także gwarantują ochronę ich zabytków. Organy państwowe są

[441] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 168.
[442] *Polacy chcą autonomii? „To prowokacja”*, 27.04.2011, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/polacy;chca;autonomii;to;prowokacja,68,0,818756.html, (dostęp: 02.11.2021)
[443] *Konstytucja Republiki Mołdawii*, https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/06/Moldawia_pol_01014.pdf, s. 11, (dostęp: 13.02.2022)
[444] Cyt. za: *Cu privile le drepturile persoanelor apartinind minoritatilor nationale si la statutul juridic al. Organizatiilor lor*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64020&lang=ro, (dostęp: 03.02.2022)

92:7054577380

również zobligowane do zapewniania respektowania praw członków mniejszości narodowych w placówkach edukacyjnych, poprzez umożliwienie pobierania nauki w ich języku narodowym. Mniejszościom narodowym przysługuje także prawo powoływania prywatnych przedszkoli i szkół na wszystkich poziomach. Zaznaczono przy tym, że nauka języka, literatury oraz historii Mołdawii jest obowiązkowa we wszystkich placówkach edukacyjnych Reprezentantom mniejszości narodowych oraz ich organizacjom przysługuje również prawo do tworzenia własnych mediów oraz wydawania publikacji w swoim języku. Władze państwowe winny stworzyć mniejszościom narodowym możliwości wystąpienia w publicznych stacjach telewizyjnych i radiowych[445].

Regulacje w zakresie praw mniejszości polskiej w Mołdawii zostały zawarte także w *Traktacie o przyjaźni i współpracy*, zawartym między Polską i Mołdawią w listopadzie 1994 roku. W artykule 16 zapisano, iż sygnatariusze zapewniają obywatelom Polski pochodzenia mołdawskiego oraz obywatelom Mołdawii pochodzenia polskiego równość wobec prawa a także prawo do nieskrępowanego artykułowania, podtrzymania i rozwoju własnej tożsamości etnicznej, językowej, kulturowej oraz religijnej[446].

Ministrowie spraw zagranicznych Rosji, Białorusi, Ukrainy, Litwy oraz Mołdawii zarówno w okresie rządów PO-PSL, jak i rządów PiS wykazali się w większości wysokim profesjonalizmem. Znaczna część z nich posiadała przygotowanie teoretyczne oraz doświadczenie w dyplomacji. Starali się oni konsekwentnie realizować założenia polityki zagranicznej swoich państw. Nie zawsze sprzyjało to jednak prowadzeniu przez Polskę efektywnej polityki wschodniej. O ile działalność szefów dyplomacji Ukrainy, Litwy i Mołdawii – krajów chętnych do współpracy z Warszawą, ułatwiała polskim władzom osiąganie celów polityki wschodniej, to działalność ministrów spraw zagranicznych Rosji i Białorusi czyniła trudniejszym realizację założeń polityki Polski wobec Europy Wschodniej.

Ambasadorowie Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy oraz Mołdawii w Polsce również profesjonalnie wykonywali obowiązki, jakie spoczywały na nich w związku z piastowaniem stanowiska przedstawiciela dyplomatycznego. Podobnie jak w przypadku ministrów spraw zagranicznych, działalność ambasadorów Ukrainy i Litwy sprzyjała realizacji celów polityki wschodniej Rzeczpospolitej Polskiej. Postawa ambasadorów Rosji i Białorusi negatywnie

---

[445] *Cu privile le drepturile persoanelor apartinind minoritatilor nationale si la statutul juridic al. Organizatiilor lor*, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64020&lang=ro, (dostęp: 03.02.2022)

[446] *Mołdowa-Polska. Traktat o przyjaźni i współpracy. Warszawa.1994.11.15*, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/moldowa-polska-traktat-o-przyjazni-i-wspolpracy-warszawa-1994-11-15-16797672, (dostęp: 14.02.2022)

93:1011602252

wpływała na efektywność polskiej polityki wobec regionu Europy Wschodniej. Warto zwrócić uwagę, że Władimir Grinin, Aleksandr Aleksiejew i Siergiej Andriejew – rosyjscy dyplomaci, którzy sprawowali funkcję ambasadora w Polsce, są absolwentami Moskiewskiego Państwowego Instytutu Stosunków Międzynarodowych. W związku z tym postrzegają oni stosunki z Rzeczpospolitą Polską przez pryzmat rywalizacji Wschód – Zachód.

94:5912409769

Rozdział III. Koncepcje polityki wschodniej

3.1. Polityka wschodnia Polski w ujęciu strategicznym

Utworzony we wrześniu 1989 roku rząd Tadeusza Mazowieckiego, w warunkach rozpadu ZSRR został zmuszony do stworzenia nowej koncepcji polityki wschodniej. W 1990 roku została sformułowana polityka dwutorowości, która polegała na równoczesnym utrzymywaniu relacji z ZSRR i jego częściami składowymi[447]. Cechowała się ona dużym umiarkowaniem w rozwijaniu współpracy z poszczególnymi republikami radzieckimi. Polskie władze uznawały bowiem, iż zbyt szybkie uzyskanie przez nie niepodległości negatywnie wpłyną na stabilność Europy Środkowo-Wschodniej. Warszawa wiedziała również, iż zbyt intensywne wspieranie dążeń niepodległościowych mogłoby doprowadzić do napięć w stosunkach z Moskwą[448]. Kolejną istotną cezurą czasową w polityce wschodniej Rzeczpospolitej Polskiej był rok 1991, w którym doszło do upadku ZSRR. Wydarzenie to implikowało konieczność stworzenia nowej formuły polityki wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi i Litwy. U jej podstaw legły elementy koncepcji federacyjnej i prometejskiej, zgodnie z którą głównym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Polski jest Rosja. W związku z tym polskie władze miały popierać budowę niepodległych państw przez naród ukraiński, litewski i białoruski[449]. Myśl tą dobrze oddają słowa Ignacego Daszyńskiego: *nie może być wolnej Polski bez wolnej Ukrainy i wolnej Ukrainy bez wolnej Polski*[450]. Nowa koncepcja polityki wschodniej odwoływała się także do idei ULB, której twórcami są Juliusz Mieroszewski i Jerzy Giedroyć. Podstawowym założeniem tej idei było kształtowanie relacji Polski z Ukrainą, Litwą i Białorusią na zasadzie równości. Było to równoznaczne z porzuceniem przez Warszawę działań na rzecz podporządkowania sobie tych krajów. Dlatego też polscy rządzący powinni wspomagać Ukraińców, Litwinów i Białorusinów w wysiłkach ukierunkowanych na stworzenie niepodległych państw i ustanowienie w nich ustroju demokratycznego[451]. Według Giedroycia i Mieroszewskiego powstanie niezawisłej Ukrainy,

---

[447] R. Zięba: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2013, s. 28.
[448] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 49-50.
[449] M. Stolarczyk: *Kontrowersje wokół koncepcji i praktyki polityki wschodniej Polski na przełomie pierwszej i drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Śląsk – Polska – Europa – Świat: pamięci profesora Jana Przewłockiego*, red. K. Miroszewski, M. Stolarczyk, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2013, s. 297-298.
[450] Cyt. za: A. Szeptycki: *„Nie ma wolnej Polski bez wolnej Ukrainy" Polityka Rzeczypospolitej Polskiej wobec kwestii ukraińskiej, 1918-2018*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations" 2018, nr 1, s. 275.
[451] M. Urbańczyk: *Idea ULB (Ukraina – Litwa – Białoruś) w myśli Jerzego Giedroycia i Juliusza Mieroszewskiego*, [w:] *Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku*, red.

95:7910321325

Litwy i Białorusi zakończyłoby polsko-rosyjskie współzawodnictwo o wchodzące w ich skład terytoria[452]. Władze Rzeczpospolitej Polskiej istotnie przekształciły tą koncepcję, nadając antyrosyjski charakter działaniom, mającym na celu wspieranie niezależności i demokratyzacji Ukrainy, Litwy oraz Białorusi. Modyfikacja ta była pochodną występującej w polskim społeczeństwie nieufności do Federacji Rosyjskiej[453].

Próbę zmiany stworzonej po 1991 roku koncepcji polityki wschodniej podjął rząd koalicji PO-PSL. Donald Tusk w expose, wygłoszonym 23 listopada 2007 roku stwierdził w imieniu swojego gabinetu, iż *chcemy dialogu z Rosją, taką, jaką ona jest*[454]. Słowa te były sygnałem dużej zmiany w polityce wobec Moskwy, polegającej na porzuceniu poczucia wyższości, wynikającego między innymi z posiadania demokratycznego systemu politycznego i przestrzegania praw człowieka. Premier zadeklarował również poparcie dla integracji Ukrainy z UE i NATO[455]. W późniejszym czasie zauważalny był jednak większy realizm w ocenie perspektyw akcesji Kijowa do tych organizacji. Rząd PO-PSL podkreślał nieodzowność dokonania przez Ukrainę reform, które umożliwiłby jej spełnienie wymogów dla krajów członkowskich. Rozumiał także, że w najbliższym czasie nie przystąpi ona zarówno do UE, jak i NATO[456]. Gabinet Donalda Tuska nie usiłował natomiast zmieniać prowadzonej wobec Białorusi polityki krytycznego dialogu[457]. Próba zmiany polityki wschodniej Polski zakończyła się porażką ze względu na konflikt gruzińsko-rosyjski, który miał miejsce w sierpniu 2008 roku[458]. 25 września 2008 roku szef polskiej dyplomacji przedstawił propozycję, aby wszystkie próby rewizji granic na kontynencie europejskim, dokonywane z wykorzystaniem instrumentów wojskowych, Warszawa odczytywała jako zagrożenie dla bezpieczeństwa oraz domagała się adekwatnej reakcji NATO. Założenie to

---

P. Fiktus, M. Marszał, H. Malewski, J. Koredczuk, Wyd. E-Wydawnictwo. Prawnicza i Ekonomiczna Biblioteka Cyfrowa, Wrocław 2015, s. 315

[452] P. Waingertner: *Jerzego Giedroycia idea ULB – geneza, założenia, próby realizacji. Zarys problematyki*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej" 2015, t. 15, s. 154-155.

[453] M. Stolarczyk: *Dylematy bezpieczeństwa Polski w kontekście kryzysu i konfliktu ukraińskiego w latach 2013-2014*, [w:] *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, red. K. Czornik, M. Lakomy, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014, s. 78-79.

[454] M. Habowski: *Polityka wschodnia rządu Donalda Tuska*, „Wschodnioznawstwo" 2011, t. 5, s. 92.

[455] *Expose Donalda Tuska z 23.11.2007*, 25.02.2016, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Expose-Donalda-Tuska-z-23-11-2007-7329167.html, (dostęp: 06.06.2021)

[456] Ł. Adamski: *Polityka Polski wobec Ukrainy*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2010, s. 156-157.

[457] W ramach polityki krytycznego dialogu Polska potępiała pogwałcanie praw człowieka na Białorusi przy jednoczesnym zmniejszeniu częstotliwości poziomu kontaktów z jej rządzącymi.

[458] B. Cichocki: *Polityka Polski wobec Rosji*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2009, s. 115-116.

96:1068789146

zyskało nazwę doktryny Sikorskiego[459]. W odpowiedzi na wojnę w Osetii Południowej Rzeczpospolita Polska zintensyfikowała wysiłki ukierunkowane na realizację koncepcji Partnerstwa Wschodniego – programu współpracy państw poradzieckich z UE[460]. Działania te wyraźnie pokazały, że wśród władz Polski na nowo odżyła nieufność wobec Federacji Rosyjskiej. Antyrosyjski charakter polskiej polityki wschodniej uległ wzmocnieniu po aneksji Krymu oraz wybuchu konfliktu we wschodniej Ukrainie. W 2014 roku Donald Tusk skomentował nadchodzące wybory do Parlamentu Europejskiego i wojnę w Donbasie, stwierdzając, iż *te wybory europejskie być może są o tym, czy dzieci w Polsce 1 września w ogóle pójdą do szkoły*[461]. Wypowiedź ta doskonale oddawała występujący wśród polskich obywateli i rządzących strach przed rosyjską agresją[462].

Informacje dotyczące założeń polskiej polityki wschodniej znalazły się również w dokumencie *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*, opracowanym przez polski resort dyplomacji. Zapisano w nim, iż państwa zachodnie, których przywództwo jest częstokroć podważane będą musiały zmodyfikować własną rolę, obraz oraz instrumenty oddziaływania, by poradzić sobie z problemami. W tym kontekście zwrócono uwagę na UE, zmuszoną do dokonania wyboru między pogłębieniem integracji a jej ograniczeniem, czego następstwem będzie osłabienie jej pozycji w środowisku międzynarodowym[463]. Podkreślono, że UE powinna wypracować wspólną politykę energetyczną, której podstawą byłaby solidarność wchodzących w jej skład krajów. Wskazano, iż w 2030 zużycie nośników energii będzie większe niż w czasie teraźniejszym, a ponad 60% surowców kopalnych sprowadzana będzie spoza kontynentu europejskiego, niejednokrotnie z państw o niestabilnej sytuacji wewnętrznej bądź niedemokratycznych. Zaakcentowano, że w celu redukcji zależności energetycznej UE od tych krajów, należy podjąć wysiłki na rzecz dywersyfikacji źródeł energii[464]. W dalszej części Strategii stwierdzono, iż powinna pozostać otwarta na nowych członków. Integracja europejska jest bowiem czynnikiem zwiększającym stabilność na terytorium Europy, a tym umacniającym jej bezpieczeństwo. Zapowiedziano, że

[459] R. Sikorski: *Polska może być lepsza*, Wyd. Znak Horyzont, Kraków 2018, s. 9.
[460] J. Stańczyk: *Geneza i założenia programu Partnerstwo Wschodnie*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne" 2011, nr 8, s. 192.
[461] *Tusk: Czy dzieci w Polsce 1 września w ogóle pójdą do szkoły?*, 22.03.2014, https://www.salon24.pl/u/puli/575354,tusk-czy-dzieci-w-polsce-1-wrzesnia-w-ogole-pojda-do-szkoly, (dostęp: 09.06.2021)
[462] M. Stolarczyk: *Główne dylematy bezpieczeństwa zewnętrznego Polski w połowie drugiej dekady XXI wieku*, [w:] *Dylematy…*, red. K. Czornik. M. Lakomy, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2014. S. 17-18.
[463] *Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016*, https://docer.pl/doc/x0n05xc, s. 3, (dostęp: 18.02.2022)
[464] Ibidem, s. 10, (dostęp: 18.02.2022)

97:1066128535

Rzeczpospolita Polska będzie wspomagać starania Ukrainy i Mołdawii ukierunkowane na wstąpienie do UE oraz przeprowadzane przez ich władze reformy polityczne oraz ekonomiczne. Określono, iż szansę na uzyskanie członkostwa w Unii powinny mieć również państwa Partnerstwa Wschodniego, włączając w to Białoruś, jeżeli jej rządzący rozpoczną budowę systemu demokratycznego. Zaznaczono jednak, że przystąpienie tych krajów do UE uzależnione będzie od spełnienia przez nie wymogów stawianych kandydatom do członkostwa[465]. W części dotyczącej relacji Polski z państwami Europy Wschodniej powtórzono deklarację, iż Warszawa będzie wspomagać ich władze w przeprowadzaniu reform politycznych i ekonomicznych. Podkreślono, że tego rodzaju działania służą nie tylko poprawie warunków życia społeczeństw krajów wschodnioeuropejskich, lecz także bezpieczeństwu oraz realizacji interesów Rzeczpospolitej Polskiej i Unii Europejskiej. W związku z tym zaakcentowano potrzebę wspierania liberalizacji systemów wizowych oraz powoływania stref wolnego handlu z tymi państwami. Stwierdzono, iż Polska będzie podejmować wysiłki ukierunkowane na rozwój stosunków ekonomicznych i zwiększenie wymiany handlowej między UE a krajami objętymi programem Partnerstwa Wschodniego. Zapowiedziano, że władze Rzeczpospolitej Polskiej będą wspomagać naród białoruski w wysiłkach zmierzających do budowy wolności oraz pluralizmu politycznego, przeciwstawiając się prześladowaniom obywateli Białorusi, włączając w to również mniejszość polską[466]. Osobny fragment został poświęcony relacjom z Ukrainą. Zapisano w nim, iż Ukraina jest strategicznym partnerem Polski. Dlatego też wspieranie działań Kijowa, mających na celu wstąpienie do UE i zacieśnienie współpracy z NATO jest jednym z głównych zadań w polityce zewnętrznej Rzeczpospolitej Polskiej. Wskazano, iż jednym z celów polityki zagranicznej Rzeczpospolitej Polskiej są dobre i rzeczowe relacje z Rosją. W rozdziale dotyczącym Polonii i Polaków za granicą pokrótce wspomniano o położeniu Polaków zamieszkujących w państwach Europy Wschodniej. Zaznaczono, iż w dalszym ciągu potrzebują oni pomocy politycznej, organizacyjnej i finansowej w działaniach na rzecz uzyskania różnorakich praw[467].

Koncepcja polityki wschodniej nie uległa zasadniczej zmianie także w okresie rządów PiS (2015-2019). Minister spraw zagranicznych Witold Waszczykowski w swoim wystąpieniu w sprawie kierunków polityki zagranicznej ze stycznia 2016 roku, wyraził pogląd, iż w Europie ma miejsce kryzys bezpieczeństwa. Oznajmił też, że jednym z jego

[465] Ibidem, s. 11-12, (dostęp: 18.02.2022)
[466] Ibidem, s. 17, (dostęp: 18.02.2022)
[467] Ibidem, s. 26, (dostęp: 18.02.2022)

98:2556818306

głównych źródeł są działania Rosji[468]. Odnosząc się do relacji Ukrainą, szef polskiej dyplomacji stwierdził, że Polska będzie wspierać niepodległość oraz integralność terytorialną tego państwa. Waszczykowski poruszył także kwestię stosunków z Białorusią. Wyraził oczekiwanie, iż Mińsk będzie respektował międzynarodowe regulacje w zakresie praw człowieka. Ponadto minister spraw zagranicznych zadeklarował chęć współpracy z Białorusią w sferze infrastruktury. Zaznaczył przy tym, że Warszawa będzie podejmować działania na rzecz rozwiązania problemów polskiej mniejszości zamieszkującej ten kraj[469]. Założenia polityki wschodniej gabinetu PiS zostały przedstawione również w *Strategii Polskiej Polityki Zagranicznej 2017-2021*. W dokumencie tym podkreślono, że stan bezpieczeństwa Polski znacznie pogorszył się na skutek przyłączenia Krymu do Federacji Rosyjskiej oraz rozpoczętej przez to państwo wojny w Donbasie. W dokumencie znalazło się także stwierdzenie, zgodnie z którym źródłem niestabilności w regionie Europy Wschodniej są działania Rosji[470]. Według autorów Strategii jedyną metodą ustabilizowania sytuacji w państwach obszaru poradzieckiego jest wdrożenie przez ich władze reform, mających na celu ustanowienie demokratycznego systemu politycznego oraz gospodarki rynkowej. W związku z tym zadeklarowano, że polscy rządzący będą działać na rzecz przygotowania nowej koncepcji współdziałania w obrębie Partnerstwa Wschodniego[471]. W kontekście relacji z Rosją zaznaczono, iż Polska nie dąży do izolowania Moskwy. Poprawa stosunków między UE a Federacją Rosyjską nie powinna jednak opierać się na akceptacji funkcjonowania stref wpływów. Ponadto w treści Strategii znalazł się zapis o konieczności wspomagania Polaków, którzy zamieszkują poszczególne państwa Europy Wschodniej i starają się kultywować swoje tradycje[472].

W latach 2015-2019 Rzeczpospolita Polska podejmowała również działania inspirowane koncepcją Międzymorza. Doktryna ta odznacza się *dobrowolnością współpracy państw członkowskich, defensywnym charakterem, wspólną obroną suwerenności i budową podmiotowości, realizacją wspólnych interesów, szerokim charakterem współpracy opartym na solidarności państw Europy Środkowej i Wschodniej oraz inicjatywą Polski w budowaniu tej koalicji. Międzymorze miałoby obejmować państwa i narody Europy Środkowej i Wschodniej, między Bałtykiem, Adriatykiem i Morzem Czarnym, które znajdowały się*

[468] *Pełna treść expose Witolda Waszczykowskiego*, 29.01.2016 https://www.rp.pl/Rzad-PiS/160129236-Pelna-tresc-expose-Witolda-Waszczykowskiego.html, (dostęp: 09.06.2021)
[469] Ibidem.
[470] Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017-2021, 2017 Strategia_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2017-2021 (15).pdf, (dostęp: 10.06.2021)
[471] Ibidem.
[472] Ibidem, s. 22.

99:7779482633

w bloku sowieckim w okresie zimnej wojny[473]. Głównym zadaniem Trójmorza jest współpraca w dziedzinie energetycznej, informatyczno-telekomunikacyjnej oraz logistyczno-transportowej[474]. Należy zwrócić uwagę, iż deklarowane przez jego uczestników cele nie obejmują działań w sferze obronności. Oznacza to, że PiS nie dążył do wdrożenia pierwotnej koncepcji Międzymorza i pragnął stworzyć jej zmodyfikowaną wersję. Projekt Trójmorza posiada niewielkie znaczenie w stosunkach międzynarodowych[475] i nie dysponuje potencjałem, koniecznym do rozwiązania kluczowych problemów, występujących w stosunkach między państwami Europy Środkowo-Wschodniej.

Przeprowadzona wyżej analiza dokumentów i wypowiedzi przedstawicieli polskich władz, uprawnia do stwierdzenia, iż polityka wschodnia Polski zarówno w okresie rządów koalicji PO-PSL, jak i gabinetu PiS opierała się na specyficznie pojmowanej idei ULB.

3.2. Polityka wschodnia Polski w ujęciu formalno-prawnym i funkcjonalnym

Kompetencje i struktura organów prowadzących polską politykę zagraniczną jest określona w *Konstytucji Rzeczpospolitej Polskiej* z 1997 roku. W artykule 126 zapisano, że Prezydent jest najwyższym przedstawicielem Rzeczypospolitej Polskiej, czuwa nad przestrzeganiem Konstytucji a także stoi na straży suwerenności i bezpieczeństwa państwa oraz nienaruszalności i niepodzielności jego terytorium[476]. Artykuł 133 Konstytucji zawiera katalog uprawnień, przysługujących prezydentowi jako reprezentantowi państwa w stosunkach zewnętrznych[477].

Zgodnie z artykułem 146 Rada Ministrów prowadzi politykę wewnętrzną i zagraniczną Rzeczypospolitej Polskiej. W ustępie 4 tego artykułu zostały wymienione szczegółowe kompetencje Rady Ministrów w zakresie polityki zewnętrznej. Obejmują one: zapewnianie bezpieczeństwa zewnętrznego państwa, sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie stosunków z innymi państwami i organizacjami międzynarodowymi, zawieranie umów międzynarodowych wymagających ratyfikacji oraz zatwierdzanie i wypowiadanie

---

[473] Cyt. za: P. Cieplucha: *Prometeizm i koncepcja Międzymorza w praktyce polityczno-prawnej oraz dyplomacji II RP*, „Studia Prawno-Ekonomiczne" 2014, t., s. 40-41.

[474] M. Kobosko: *Koncepcja Trójmorza ma sens*, 16.12.2016, https://www.rp.pl/opinie-polityczno-spoleczne/art3057161-michal-kobosko-koncepcja-trojmorza-ma-sens#ap-1, (dostęp: 20.02.2022)

[475] Dopiero w 2021 roku Ukraina i Mołdawia zadeklarowały chęć włączenia się w działalność Trójmorza. Władze tych państw koncentrują się bowiem na realizacji celu, jakim jest integracja z UE i NATO. *Ukraina i Mołdawia wyraziły chęć przyłączenia się do inicjatywy Trójmorza*, https://www.ecpp.org.pl/moldawia-wyrazila-chec-przylaczenia-sie-do-inicjatywy-trojmorz/, (dostęp: 20.02.2022)

[476] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej*, https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm, (dostęp: 05.12.2021)

[477] Ibidem.

100:8065008790

innych umów międzynarodowych a także sprawowanie ogólnego kierownictwa w dziedzinie obronności kraju[478].

Istotne znaczenie w procesie realizacji polskiej polityki zewnętrznej ma minister spraw zagranicznych. Jego kompetencje określone są w *Ustawie o działach administracji rządowej*, *Ustawie o Radzie Ministrów* oraz *Rozporządzeniu w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Spraw Zagranicznych*[479].

W kancelarii prezydenta funkcjonuje szereg komórek organizacyjnych, wspomagających szefa państwa jako reprezentanta kraju w stosunkach zewnętrznych[480].

W łonie ministerstwa spraw zagranicznych działają liczne departamenty[481]. W kontekście polityki wschodniej największe znaczenie posiada Departament Wschodni, który harmonizuje współdziałanie Polski z krajami Europy Wschodniej, Azji Centralnej i Kaukazu Południowego. Podlegają mu sprawy relacji z Białorusią, Ukrainą, Mołdawią, Federacją Rosyjską, Gruzją, Armenią, Azerbejdżanem, Kazachstanem, Kirgistanem, Tadżykistanem oraz Turkmenistanem. Ponadto zajmuje się problemami dotyczącymi uczestnictwa Polski w działaniach Partnerstwa Wschodniego i polityki wschodniej UE[482]. O dużej wadze polityki wobec Rosji, Ukrainy, Białorusi, Litwy i Mołdawii świadczy również fakt, iż w przeszłości w resorcie dyplomacji działał Departament Europy Wschodniej[483].

W ramach parlamentu również istnieją organy, których przedmiotem zainteresowania jest polityka zagraniczna.

Sejmowa Komisja Spraw Zagranicznych zajmuje się zagadnieniami dotyczącymi polityki zagranicznej Polski, włączając w to ocenę osób kandydujących na pełnomocnych przedstawicieli Polski w innym kraju bądź organizacji międzynarodowej[484].

---

[478] Ibidem.

[479] *Zadania i kompetencje – Ministerstwo Spraw Zagranicznych*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/zadania-i-kompetencje, (dostęp: 17.02.2022)

[480] *Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 kwietnia 2021 r. w sprawie nadania statutu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej*, https://www.prezydent.pl/bip/status-prawny-kancelarii-prezydenta-rp, (dostęp: 17.03.2024)

[481] *Biura i departamenty*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/biura-i-departamenty, (dostęp: 17.03.2024)

[482] *Departament Wschodni*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/departament-wschodni, (dostęp: 06.12.2021)

[483] W. Sz. Staszewski: *Struktura organizacyjna Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Roczniki Nauk Prawnych" 2004, t. 14, s. 154.

[484] *Komisja Spraw Zagranicznych (SZA)*, https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=SZA, (dostęp: 05.12.2021)

101:9796841876

Sejmowa Komisja Łączności z Polakami za Granicą zajmuje się kwestiami dotyczącymi relacji Rzeczpospolitej Polskiej z Polakami oraz ludźmi pochodzenia polskiego, mieszkającymi w innych państwach stale bądź tymczasowo[485].

Zakres działania senackiej Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą obejmuje: opiekę nad Polonią i Polakami zamieszkującymi w innych państwach, migracje Polaków, relacje z Rzeczpospolitą Polską Polaków i osób pochodzenia polskiego mieszkających za granicą wraz z ich położeniem prawnym[486].

W obszarze zainteresowania senackiej Komisji Spraw Zagranicznych i Unii Europejskiej znajduje się polityka zewnętrzna Polski, relacje międzyparlamentarne, międzynarodowe stosunki ekonomiczne, działanie UE oraz funkcjonowanie w niej Polski. Komisja uprawniona jest do oceny dokumentów przekazywanych Marszałkowi w kwestiach dotyczących działania Polski w UE, analiza inicjatyw uchwałodawczych Senatu w kwestiach z zakresu działania Polski w UE, ocena projektów porozumień międzynarodowych, których sygnatariuszem ma być UE, Europejska Wspólnota Energii Atomowej bądź wchodzące w ich skład państwa, koncepcji pracy Rady UE, rocznych planów legislacyjnych KE a także analiza informacji oraz innych aktów przedstawianych przez rząd bądź organy UE[487].

Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia został powołany w 1990 roku jako jednostka budżetowa administracji publicznej. W 2011 roku uzyskał status państwowej osoby prawnej. Do jego zadań należą: sporządzanie analiz, ekspertyz i studiów prognostycznych, przygotowywanie i udostępnianie polskim organom władzy informacji o ważnych wydarzeniach i procesach politycznych, społecznych i ekonomicznych w środowisku międzynarodowym Polski, inicjowanie, organizacja i przeprowadzanie badań odnośnie krajów i regionów, znajdujących się w obszarze działalności Ośrodka, popularyzacja wiedzy o stanie i kierunkach zmian sytuacji politycznej, społecznej i ekonomicznej oraz o rozwoju relacji międzynarodowych na terenach zainteresowań Ośrodka a także popularyzacja polskiej myśli analitycznej w innych państwach. Działania OSW są finansowane z budżetu Rzeczypospolitej Polskiej[488].

---

[485] *Komisja Łączności z Polakami za Granicą (LPG)*, https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=LPG, (dostęp: 05.12.2021)

[486] *Komisja Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą*, https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/komisja,190,komisja-spraw-emigracji-i-lacznosci-z-polakami-za-granica.html, (dostęp: 06.12.2021)

[487] *Prace/Komisje Senackie/Senat Rzeczypospolitej Polskiej*, https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/komisja,188,komisja-spraw-zagranicznych-i-unii-europejskiej.html, (dostęp: 17.02.2022)

[488] O nas, *https://www.osw.waw.pl/pl/o-nas*, (dostęp: 18.03.2024)

102:1021710639

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych jest państwową jednostką organizacyjną, utworzoną w 1947 roku[489]. Wśród jego funkcji znajdują się: przeprowadzanie badań naukowych w obszarze problemów międzynarodowych, opracowywania analiz, ekspertyz i studiów prognostycznych z zakresu spraw międzynarodowych, szkolenie zawodowe kadr wykonujących zadania w obszarze stosunków międzynarodowych i polityki zagranicznej Polski, popularyzacja w społeczeństwie polskim wiedzy z obszaru współczesnych stosunków międzynarodowych, utrzymywanie kontaktów z centrami szkoleniowymi, naukowymi i politycznymi w Polsce i za granicą, gromadzenie specjalistycznego księgozbioru i dokumentacji naukowej oraz działalność wydawnicza[490].

Instytut Europy Środkowej to państwowa osoba prawna, powołana w 2018 roku[491] na miejsce Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej[492]. Jego celem jest merytoryczne wsparcie polityki zagranicznej Polski poprzez realizację wysokiej jakości działań badawczych i analitycznych oraz udostępnianie rzetelnych informacji odnośnie procesów społecznych, politycznych, ekonomicznych i kulturowych toczących się w Europie Środkowej i jej sąsiedztwie oraz dotyczącej miejsca i roli Rzeczypospolitej Polskiej w tych procesach[493].

Biorąc pod uwagę fakt, iż polityka zagraniczna jest jednym z najważniejszych obszarów działania państwa, właściwym jest, że w jej realizację jest zaangażowany szereg organów politycznych. Należy jednak zwrócić uwagę, iż pomimo istnienia instytucji całkowicie lub częściowo poświęconych problematyce polityki wschodniej (Departament Wschodni, PISM, OSW, IEŚ), polscy rządzący niejednokrotnie nie byli właściwie rozeznani w sytuacji w państwach poradzieckich, czego przykładem może być rozwój sytuacji po mediacji szefów dyplomacji Polski, Niemiec i Francji na Ukrainie. Wydaje się, że główną przyczyną nieudanych działań w obszarze polityki wschodniej nie jest instytucjonalny aspekt podejmowania decyzji, lecz prezentowany przez decydentów brak należytej dbałości (afera z PIT-ami dla białoruskich opozycjonistów) oraz silnie zideologizowana percepcja sytuacji w Europie Wschodniej, przejawiająca się w przekonaniu, iż Rosja jest jedyną przyczyną

[489] *Ustawa z dnia 3 czerwca 1947 r. o utworzeniu Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych*, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19470430227, (dostęp: 18.03.2024)
[490] *O Instytucie*, https://www.pism.pl/o_nas/o-instytucie, (dostęp: 18.03.2024)
[491] O nas, *https://ies.lublin.pl/instytut/misja/*, (dostęp: 18.03.2024)
[492] M. Domagała: *Nowy wiceminister finansów likwidował Instytut Europy Środkowo-Wschodniej*, 17.04.2020, https://lublin.wyborcza.pl/lublin/7,48724,25877447,nowy-wiceminister-finansow-likwidowal-instytut-europy-srodkowo-wschodniej.html?_ga=2.23562170.1866615612.1586945215-1601170660.1567845169#S.main_topic_2-K.C-B.2-L.3.maly, (dostęp: 18.03.2024)
[493] *O…*, https://ies.lublin.pl/instytut/misja/, (dostęp: 18.03.2024)

103:9105235947

problemów państw przestrzeni poradzieckiej, a pozbawienie jej wpływów w tym obszarze uzdrowi systemy polityczne, gospodarcze i społeczne Ukrainy i Białorusi.

3.3. Kierunki aktywności polskiej polityki wschodniej

3.3.1. Wsparcie instytucjonalne

Stowarzyszenie Wspólnota Polska powstało w 1990 roku. Wśród jego zadań znajduje się: inspirowanie, wspieranie i wszechstronne współdziałanie Polonii oraz Polaków z zagranicy z Rzeczpospolitą Polską w sferze oświaty, nauki, kultury, religii, gospodarki, turystyki oraz sportu, upowszechnianie, wspieranie i wdrażanie nauczania języka polskiego a także zachowania jego znajomości wśród Polonii i Polaków, zamieszkujących w innych państwach, poszerzanie w społecznościach polskich wiedzy na temat kultury polskiej oraz obecnej sytuacji społecznej, ekonomicznej i politycznej Rzeczpospolitej Polskiej, rozszerzanie w Polsce wiedzy o polonii oraz emigracji, podejmowanie starań w zakresie ochrony polskiego dziedzictwa kulturowego za granicą, wsparcie w zagwarantowaniu posługi duszpasterskiej w języku polskim, wspomaganie działań, jakie emigracja i społeczności polonijne podejmują na rzecz ulepszenia własnej pozycji społeczno-ekonomicznej w państwach zamieszkania, ochrona praw polskiej mniejszości narodowej a także wspomaganie rozwoju regionalnego[494]. Stowarzyszenie podejmuje wiele działań, mających na celu wsparcie Polaków, którzy zamieszkują bądź zamieszkiwali na Wschodzie.

Fundacja Pomoc Polakom na Wschodzie została utworzona w 1992 roku[495]. Jej działalność ukierunkowana jest na *niesienie pomocy i wspieranie Polaków zamieszkałych w krajach byłego ZSRS i byłego bloku komunistycznego w Europie Środkowej i Wschodniej*[496]. Wśród szczegółowych celów znajdują się: podtrzymywanie polskości poprzez rozszerzanie znajomości języka polskiego, popularyzacja polskiej kultury oraz tradycji narodowych, kreowanie pozytywnego obrazu Polski, rozwoju więzi między grupami polskimi i narodami w państwach zamieszkanych przez Polaków a także włączanie środowisk polonijnych i polskich na Zachodzie do współpracy we wspieraniu Polaków na Wschodzie[497]. Fundacja realizuje szereg programów, mających na celu poprawę położenia Polaków, zamieszkujących na obszarze poszczególnych krajów Europy Środkowo-Wschodniej.

---

[494] *Stowarzyszenie „Wspólnota Polska". O Stowarzyszeniu*, http://wspolnotapolska.org.pl/stowarzyszenie/informacja.php, (dostęp: 20.11.2021)

[495] *Spotkanie z Prezesem Zarządu Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie"*, https://www.prezydent.pl/pierwsza-dama/aktywnosc/art,882,spotkanie-z-prezesem-zarzadu-fundacji-pomoc-polakom-na-wschodzie.html, (dostęp: 14.11.2021)

[496] Cyt. za: *Cele programowe*, https://pol.org.pl/cele/, (dostęp: 14.11.2021)

[497] Ibidem.

104:9656430811

Fundacja Solidarności Międzynarodowej to fundacja skarbu państwa założona w 1997 roku[498]. Jej głównym celem jest wspomaganie procesu demokratyzacji, rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, wprowadzania zasady dobrego rządzenia, rozwoju demokracji lokalnej, dostarczanie wiedzy na temat transformacji systemu politycznego i ekonomicznego a także wspomaganie wolnych mediów oraz organizacji działających na rzecz przestrzegania praw człowieka na terenie Armenii, Azerbejdżanu, Białorusi, Gruzji, Mołdawii i Ukrainy[499]. Organizacja ta wspomaga rozwój społeczności lokalnych w przestrzeni poradzieckiej. Główną inicjatywą w tej dziedzinie jest Centrum Informacyjne dla Władz Lokalnych, znajdujące się w Mołdawii. Współdziałając z miejscowymi i centralnymi władzami tego państwa, stara się ona włączyć reprezentantów lokalnych społeczności w proces rozwoju poszczególnych terenów. Aby osiągnąć ten cel powołuje Lokalne Grupy Działania oraz wspomaga polskie organizacje pozarządowe, wdrażające projekty w zakresie rozwoju lokalnego m. in. w Gruzji, Tadżykistanie i na Białorusi[500].

3.3.2. Projekty i programy

Biełsat TV to kanał telewizyjny, funkcjonujący od 2007 roku. Jego celem jest przekazywanie Białorusinom rzetelnych informacji o sytuacji w ich państwie i innych krajach przestrzeni poradzieckiej oraz popularyzacja kultury i języka białoruskiego. Podstawowym źródłem finansowania stacji są środki przekazywane przez polski resort dyplomacji[501]. Działalność kanału spotyka się ze zdecydowanym sprzeciwem Mińska. W listopadzie 2021 roku białoruskie ministerstwo sprawiedliwości uznało go za formację ekstremistyczną[502].

Białoruskie Radio Racja zostało utworzone w 1999 roku. Stanowi ono niezależne źródło informacji dla Białorusinów. W związku z brakiem niezbędnych środków finansowych było ono zmuszone wstrzymać działanie w 2002 roku. Cztery lata później, dzięki pomocy ministerstwa spraw zagranicznych Polski, wznowiło ono nadawanie[503]. Podobnie, jak inne

[498] *O Fundacji*, https://web.archive.org/web/20131124010055/http://solidarityfund.pl/pl/fundacja1/o-fundacji, (dostęp: 20.11.2021)
[499] *O Nas – Fundacja Solidarności Międzynarodowej*, https://solidarityfund.pl/kim-jestesmy/o-nas/, (dostęp: 20.11.2021)
[500] *Rozwój lokalny*, https://solidarityfund.pl/co-robimy/rozwoj-lokalny/, (22.11.2021)
[501] *Vademecum Biełsatu: co, kto, ile i za ile?*, 04.01.2017, https://naviny.belsat.eu/pl/news/vademecum-bielsatu-co-kto-ile-i-za-ile/, (dostęp: 17.03.2024)
[502] *Belarus declares Poland – based Belsat news channel an 'extremist organisation'*, 03.11.2021, https://www.reuters.com/world/europe/belarus-declares-poland-based-belsat-news-channel-an-extremist-organisation-2021-11-03/, (dostęp: 17.03.2024)
[503] *Ewaluacja wybranych inicjatyw zrealizowanych w ramach polskiej współpracy rozwojowej – wykonanie przez Białoruskie Radio Racja umowy koprodukcyjnej na rok 2013*, Ewaluacja2014_ulotka_radio (1).pdf, (dostęp 17.03.2024)

105:4298819762

inicjatywy na rzecz demokratyzacji Białorusi, radio jest zwalczane przez reżim Łukaszenki. W styczniu 2024 roku KGB uznało kanał za formację ekstremistyczną[504].

Europejskie Radio dla Białorusi powstało w 2005 roku. Tak, jak w przypadku Biełsat Tv i Radia Racja, jego celem jest przekazywanie rzetelnych informacji o sytuacji na Białorusi i innych państwach Europy Wschodniej. Jest ono dofinansowywane przez polski resort dyplomacji[505]. W lipcu 2022 roku zostało ono uznane przez białoruskie ministerstwo spraw wewnętrznych za formację ekstremistyczną[506].

We wrześniu 2019 roku uruchomiona została stacja telewizyjna *TVP Wilno*. Do jej celów należy: umocnienie dobrych stosunków polsko-litewskich, aktywizacja litewskich Polaków, tworzenie właściwego wizerunku litewskich Polaków, przedstawianie polskiego spojrzenia na wydarzenia na Litwie, w Polsce i na świecie oraz przybliżanie historii i życia Polaków mieszkających w regionie wileńskim[507].

Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą wspomaga i popularyzuje naukę języka polskiego wśród młodych Polaków, mieszkających za granicą[508]. Wśród jej zadań znajdują się: prowadzenie zespołów szkół i szkolnych punktów konsultacyjnych przy placówkach dyplomatycznych, urzędach konsularnych i przedstawicielstwach wojskowych RP, oddelegowywanie nauczycieli do pracy za granicą, prowadzenie kursów metodycznych dla nauczycieli polonijnych oraz przekazywanie szkołom i ośrodkom języka polskiego podręczników i pomocy dydaktycznych. Ośrodek jest finansowany przez polski resort edukacji i nauki[509].

Program Lektorzy NAWA to instrument służący do spełnienia jednego z podstawowych zadań Agencji – popularyzacji języka polskiego za granicą. Lektorzy NAWA pracują w ponad trzydziestu państwach na pięciu kontynentach, gdzie prowadzą zajęcia z języka polskiego na uczelniach wyższych. Ponadto współpracują oni

---

[504] *KGB uznało nadające z Białegostoku białoruskie radio za „organizację ekstremistyczną”*, 23.01.2024, https://kresy24.pl/kgb-uznalo-nadajace-z-bialegostoku-bialoruskie-radio-za-organizacje-ekstremistyczna/, (dostęp: 17.03.2024)

[505] *Belarus*, https://web.archive.org/web/20170909103534/http://www.evrel.ewf.uni-erlangen.de/pesc/peaceradio-BLR.html, (dostęp: 17.03.2024)

[506] *Belarus adds Euroradio to list of ‘extremist formations’*, 21.07.2022, https://novayagazeta.eu/articles/2022/07/21/belarus-adds-euroradio-to-list-of-extremist-formations-news, (dostęp: 17.03.2024)

[507] *TVP Wilno to kanał Telewizji Polskiej na Litwie*, 10.03.2024, https://wilno.tvp.pl/68425426/tvp-wilno-to-kanal-telewizji-polskiej-na-litwie, (dostęp: 17.03.2024)

[508] *Podstawowe informacje – Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą*, https://www.orpeg.pl/o-nas/podstawowe-informacje/, (dostęp: 17.03.2024)

[509] *Zagranica – Ministerstwo Edukacji Narodowej*, https://www.gov.pl/web/edukacja/zagranica, (dostęp: 17.03.2024)

106:4613968783

z uniwersytetami, przedstawicielstwami dyplomatycznymi oraz organizacjami polonijnymi przy organizacji imprez kulturalnych[510].

Instrumentem realizacji polskiej polityki wschodniej są również Instytuty Polskie, znajdujące się w Wilnie[511], Kijowie[512] i Moskwie[513]. Podlegają one polskiemu resortowi dyplomacji, a do ich funkcji należą: wprowadzanie polskiej kultury do najważniejszych ośrodków w państwach działania, troska o zagwarantowanie znaczącej polskiej obecności w projektach międzynarodowych i działania ukierunkowane na tworzenie stałych kontaktów pomiędzy polskimi i zagranicznymi podmiotami, aktywnymi w dziedzinie międzynarodowej wymiany kulturalnej[514].

W Kijowie i Moskwie działają także Zagraniczne Ośrodki Polskiej Organizacji Turystycznej. Ich celami są: tworzenie pozytywnego obrazu Polski, jako celu podróży turystycznych i popularyzacja polskich produktów turystycznych, przeprowadzanie badań marketingowych związanych z turystyką wyjazdową do Polski, wysiłki ukierunkowane na zwiększenie polskiej oferty na rynku działania Zagranicznych Ośrodków Polskiej Organizacji Turystycznej oraz pozyskiwanie aktualnych informacji dotyczących rozwoju turystyki wyjazdowej do Polski[515].

W polityce wschodniej Polski istotne znaczenie ma wsparcie dla Polaków, żyjących w krajach poradzieckich. Przejawem tej tendencji jest m. in. *Rządowy program współpracy z Polonią i Polakami za granicą*. W przyjętym na lata 2015-2020 planie, wymieniono pięć celów polityki wobec Polonii i Polaków za granicą. Były to: wspomaganie nauczania języka polskiego, w języku polskim i wiedzy o Polsce wśród Polonii i Polaków zamieszkałych za granicą oraz dzieci pracowników migrujących, zachowanie i wzmacnianie polskiej tożsamości, umacnianie pozycji środowisk polonijnych poprzez podnoszenie efektywności ich działania, wzrost aktywności w życiu publicznym w państwach zamieszkania oraz upowszechnianie wiedzy o przysługujących im prawach, wspieranie powrotów Polaków do kraju a także rozwój kontaktów – młodzieżowych, naukowych, kulturalnych, ekonomicznych

---

[510] *Program Lektorzy – NAWA*, https://nawa.gov.pl/jezyk-polski/program-lektorzy, (dostęp: 17.03.2024)
[511] *O nas*, https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/o-nas/, (dostęp: 18.03.2024)
[512] *O nas*, https://instytutpolski.pl/kyiv/pl/o-nas/, (dostęp: 18.03.2024)
[513] *О польском культурном центре*, https://instytutpolski.pl/moskva/%d0%be-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%bc-%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d0%b5/, (dostęp: 18.03.2024)
[514] *O…*, https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/o-nas/, (dostęp: 18.03.2024)
[515] *Zagraniczne Ośrodki POT*, https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/struktura-organizacyjna/zagraniczne-osrodki-pot/zagraniczne-osrodki-polskiej-organizacji-turystycznej, (dostęp: 18.03.2024)

107:7247080527

oraz współpracy samorządów z Rzeczpospolitą Polską. W dokumencie wyliczono również istotne działania, wdrażane w ramach programu. Należały do nich m. in: oddelegowywanie nauczycieli do pracy za granicą, szkolenie zawodowe nauczycieli placówek oświatowych polonijnych i publicznych, przyznawanie stypendiów studentom polskiego pochodzenia, studiującym w Polsce bądź kraju zamieszkania, coroczny konkurs na implementację zadania publicznego *Współpraca z Polonią i Polakami za granicą* oraz raporty o sytuacji Polonii i Polaków za granicą[516].

W ramach konkursu Polonia i Polacy za granicą stowarzyszenia i fundacje mogą uzyskiwać środki finansowe na swoje działania w dziedzinach: edukacja, wydarzenia polonijne, media polonijne, pomoc charytatywna, wsparcie instytucji polonijnych oraz budowa dobrego imienia Polski przez organizacje polonijne[517]. W 2024 roku wysokość rozdysponowanych w jego ramach środków wyniosła 22 miliony złotych[518].

Polityka polonijna stanowi obszar działania licznych organów państwa.

Minister spraw zagranicznych koordynuje działania administracji rządowej w sferze współpracy z Polonią i Polakami za granicą[519].

W ramach Kancelarii Prezesa Rady Ministrów działa Departament Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą. Wśród jego kompetencji znajdują się: zagwarantowanie realizacji działań w obszarze wsparcia Polonii i Polaków za granicą, współdziałanie z ministerstwami, urzędami administracji rządowej oraz organizacjami pozarządowymi w dziedzinie wspomagania Polonii i Polaków za granicą a także przygotowywanie dokumentów odnośnie wsparcia Polonii i Polaków za granicą[520].

W łonie ministerstwa spraw zagranicznych również funkcjonuje Departament Współpracy z Polonią i Polakami za granicą. Jego zadaniem jest kształtowanie oraz implementacja współpracy z Polonią i Polakami, mieszkającymi za granicą. W zakresie jego

---

[516] *Rządowy program współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015-2020*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/rzadowy-program-wspolprac-z-polonia-i-polakami-za-granica-w-latach-2015-2020, (dostęp: 18.03.2024)

[517] *Dziedziczak: 52 mln zł na konkurs „Polonia i Polacy za granicą 2022”*, 08.11.2021, https://polonia.tvp.pl/56812167/dziedziczak-52-mln-zl-na-konkurs-polonia-i-polacy-za-granica-2022, (dostęp: 18.02.2024)

[518] *KONKURS Polonia i Polacy za Granicą 2024 – wydarzenia i inicjatywy polonijne*, https://www.gov.pl/web/polonia/konkurs-polonia-i-polacy-za-granica-2024---wydarzenia-i-inicjatywy-polonijne2, (dostęp: 18.03.2024)

[519] *Rządowy program współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015-2020*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/rzadowy-program-wspolprac-z-polonia-i-polakami-za-granica-w-latach-2015-2020, (dostęp: 30.03.2024)

[520] *Departament Współpracy z Polonią i Polakami za granicą*, https://www.gov.pl/web/premier/departament-wspolpracy-z-polonia-i-polakami-za-granica, (dostęp: 30.03.2024)

108:3843310811

działalności znajduje się m. in. wspomaganie nauczania języka polskiego oraz podejmowanie wysiłków, ukierunkowanych na ochronę praw osób, posiadających polskie pochodzenie i mniejszości polskich za granicą[521].

Międzyresortowy Zespół do Spraw Polonii i Polaków za Granicą został powołany na podstawie zarządzenia premiera, podpisanego 7 lutego 2006 roku. Wśród jego uprawnień znajdują się m. in.: przygotowywanie projektów działań i programu rządu na rzecz Polonii i Polaków, mieszkających za granicą, organizacja badań dotyczących sytuacji mniejszości polskiej w poszczególnych państwach oraz zagwarantowanie wymiany informacji w dziedzinie problemów Polonii[522].

Na mocy rozporządzenia rządu z 16 grudnia 2019 roku utworzony został urząd Pełnomocnika Rządu do spraw Polonii i Polaków za Granicą. Wśród jego zadań znajdują się m. in. przygotowywanie propozycji działań i inicjatyw rządu i premiera na rzecz Polonii i Polaków za granicą oraz ocena i formułowanie konkluzji odnośnie wdrażania działań podejmowanych na rzecz Polonii i Polaków za granicą przez administrację rządową a także inne instytucje, organy i podmioty[523].

W polskim parlamencie również istnieją organy, których obszarem działania są problemy Polonii. W Sejmie jest to Komisja Łączności z Polakami za Granicą[524], zaś w Senacie Komisja Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą[525].

W realizacji polityki polonijnej uczestniczą również placówki dyplomatyczne i konsularne. Wśród ich zadań znajdują się m. in.: podwyższanie poziomu nauczania języka polskiego i historii poprzez doszkalanie nauczycieli polonijnych, inicjowanie i wspomaganie wysiłków mających na celu powoływanie katedr i lektoratów języka polskiego na miejscowych uniwersytetach, przyznawanie stypendiów młodym Polakom lub osobom

---

[521] *Departament Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/departament-wspolpracy-z-polonia-i-polakami-za-granica, (dostęp: 30.03.2024)

[522] *Zarządzenie nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do Spraw Polonii i Polaków za Granicą*, (dostęp: 30.03.2024), https://sip.lex.pl/akty-prawne/mp-monitor-polski/miedzyresortowy-zespol-do-spraw-polonii-i-polakow-za-granica-17250155, (dostęp: 30.03.2024)

[523] *Zadania – Polonia*, https://www.gov.pl/web/polonia/zadania, (dostęp: 30.03.2024)

[524] *Komisja Łączności z Polakami za Granicą*, https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=LPG, (dostęp: 30.03.2024)

[525] *Komisja Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą*, https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/komisja,161,komisja-spraw-emigracji-i-lacznosci-z-polakami-za-granica.html, (dostęp: 30.03.2024)

109:7360260352

o polskim pochodzeniu, organizacja konkursów znajomości języka polskiego oraz dofinansowywanie szkolnych kół zainteresowań i zespołów artystycznych[526].

Wysokość nakładów finansowych przeznaczanych na wsparcie Polonii ulegała zmianom na przestrzeni lat. W przygotowanym przez gabinet PiS budżecie na 2007 rok przewidziano, iż na ten cel zostanie przeznaczone 75 milionów złotych. W 2012 roku, w okresie rządów koalicji PO-PSL, kwota ta została zmniejszona do 63, a w 2015 roku 53 milionów złotych. W 2016 roku, po przejęciu władzy przez PiS, środki przeznaczone na Polonię wyniosły 60.5 miliona złotych. W 2018 i 2019 roku uległy one znaczącemu wzrostowi, opiewając na 100 milionów złotych[527].

Polityka Polski wobec Polonii nie jest wolna od słabości. Zarówno rząd PO-PSL, jak i gabinet PiS okazał się niezdolny do skutecznej walki o zagwarantowanie poszanowania praw Polaków w Rosji, na Białorusi i Litwie. Należy przy tym uwzględnić, iż było to zadanie bardzo trudne do zrealizowania, gdyż sytuacja Polaków w poszczególnych państwach znajduje się w gestii ich władz. Ponadto, Rosja i Białoruś nie są krajami demokratycznymi, a co za tym idzie, wszyscy ich obywatele mają ograniczoną możliwość działalności społecznej i wystosowywania postulatów w zakresie ich praw. Za sukces można uznać podtrzymanie tożsamości narodowej Polaków w państwach poradzieckich. Dowodzi tego m. in. przypadek Białorusi. Mimo stosowanych przez Aleksandra Łukaszenkę represji, zdelegalizowany ZPB kontynuuje działalność[528].

---

[526] *Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na interpelację nr 71 w sprawie polityki rządu wobec Polaków mieszkających poza granicami kraju*, 11.12.2007, https://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/1C164007, (dostęp: 30.03.2024)

[527] *Dziedziczak: chcemy wpisać politykę polonijną w politykę zagraniczną państwa polskiego*, 22.02.2020, https://zw.lt/swiat/dziedziczak-chcemy-wpisac-polityke-polonijna-w-polityke-zagraniczna-panstwa-polskiego/, (dostęp: 30.03.2024)

[528] *Marszałek Senatu: Andżelika Borys dołączy do Polonijnej Rady Konsultacyjnej Senatu RP*, https://dzieje.pl/wiadomosci/marszalek-senatu-andzelika-borys-dolaczy-do-polonijnej-rady-konsultacyjnej-senatu-rp, (dostęp: 31.03.2024)

110:1133065186

Rozdział IV. Powstanie i rozwój Partnerstwa Wschodniego

4.1. Geneza Partnerstwa Wschodniego

Zapoczątkowany pod koniec lat 80. rozpad ZSRR zmusił UE do wypracowania polityki wobec nowo powstałych państw w Europie Wschodniej. Przez długi czas jej podstawowym instrumentem były umowy o partnerstwie i współpracy, które już w 1994 roku zostały podpisane z Mołdawią oraz Ukrainą[529]. Sytuacja zaczęła się zmieniać w 1998 roku, kiedy to szef polskiej dyplomacji, Bronisław Geremek zaprezentował ideę wymiaru wschodniego UE. Trzy lata później resort spraw zagranicznych Rzeczpospolitej Polskiej przygotował dokument *Polityka wschodnia Unii Europejskiej w perspektywie jej rozszerzenia o państwa Europy Środkowo-Wschodniej – polski punkt widzenia*[530]. Zapisano w nim, iż *strategicznym celem polityki wschodniej Unii Europejskiej winno być budowanie dobrego sąsiedztwa z państwami WNP; działanie na rzecz włączenia ich do wspólnego europejskiego obszaru gospodarczego i społecznego oraz budowy wspólnoty bezpieczeństwa i współpracy*[531]. 12 maja 2004 roku Komisja Europejska opublikowała program o nazwie *Europejska Polityka Sąsiedztwa – dokument strategiczny*[532]. EPS była dedykowana tym państwom, które graniczyły z obszarem UE, miały sformalizowane stosunki z Brukselą i nie była im przedstawiona możliwość akcesji do UE. Dlatego też w format zostały włączone: Armenia, Azerbejdżan, Gruzja, Mołdawia, Ukraina, Algieria, Egipt, Jordania, Liban, Izrael, Tunezja oraz Maroko[533]. Podstawowym zadaniem EPS jest wspomaganie współdziałania w sferze politycznej, gospodarczej, kulturalnej i bezpieczeństwa między UE a graniczącymi z nią państwami, którego podstawą są wspólne wartości: ustrój demokratyczny, gospodarka rynkowa, prawa jednostki, rządy prawa a także walka z zagrożeniami dla bezpieczeństwa międzynarodowego[534]. Najważniejszym środkiem realizacji programu są bilateralne plany działania, uzgadniane przez UE i państwa biorące w nim udział. Umowy te zawierają plan przekształceń politycznych oraz ekonomicznych, jakie powinny zostać dokonane przez kraje-

[529] D. Milczarek: *Polska jako kreator polityki wschodniej Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie" 2015, s. 29, 33.
[530] K. Fedorowicz: Polityka Polski…, s. 72.
[531] Cyt. za: M. Sydoruk: *Wizja Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz rola Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/0510/101909-cew-analiza-nr15.pdf, (dostęp: 20.12.2021)
[532] A. Kalicka-Mikołajczyk: *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Konstrukcja i charakter prawny*, Wyd. Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2021, s. 50.
[533] P. Świeżak: *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2007, nr 3-4, s. 120-121.
[534] Ibidem, s. 121-122.

111:7476073625

beneficjentów w ciągu 3-5 lat[535]. W czerwcu 2006 roku Rada Europejska zapowiedziała umocnienie i rozbudowę EPS. W ramach zmodernizowanego programu państwom sąsiadującym z UE miano zaproponować dodatkowe zacieśnienie relacji z Brukselą i wzrost przekazywanych im funduszy, pod warunkiem, iż wdrożą one zmiany do których się zobligowały. Równocześnie Niemcy stworzyły koncepcję EPS Plus, która zakładała wprowadzenie bardziej zaawansowanych form współpracy jedynie w relacjach z krajami Europy Wschodniej. Inicjatywa ta była ukierunkowana na uwolnienie UE od konieczności przyznania państwom poradzieckim statusu kandydatów do członkostwa w organizacji[536]. Pod koniec 2007 roku Komisja Europejska zaprezentowała dokument dotyczący reformy EPS. Jednym ze wskazanych w nim nowych rozwiązań było stworzenie państwom-beneficjentom możliwości podpisania z UE zindywidualizowanego oraz kompleksowego porozumienia o powołaniu strefy wolnego handlu. KE wskazała również, że UE musi zintensyfikować swoje starania na rzecz integracji systemów ekonomicznych krajów objętych EPS z gospodarką unijną i ułatwienia im działania na rynkach państw UE[537]. W dziedzinie przepływu ludności zaoferowano redukcję ograniczeń dotyczących podróży krótkoterminowych, a w dalszej perspektywie czasowej likwidację barier odnośnie zatrudniania przez kraje UE osób z państw uczestniczących w programie[538]. W dokumencie odrębne miejsce poświęcono konfliktom, mającym miejsce na terytorium krajów biorących udział w EPS. Podkreślono, iż UE pragnie współdziałać z państwami-beneficjentami w procesie ich rozwiązywania, gdyż stanowią one czynnik znacznie utrudniający przemiany polityczne i ekonomiczne a także negatywnie wpływają na bezpieczeństwo krajów unijnych. Stwierdzono, że oprócz prowadzonych już misji policyjnych i granicznych UE mogłaby podjąć wysiłki m. in. na rzecz podnoszenia kompetencji organów, którym podlega kwestia uchodźców, wspomagania procesu włączania mniejszości w życie społeczne oraz odbudowy obiektów użyteczności publicznej i zabytków[539]. Za ważny obszar współdziałania w ramach EPS uznano także energetykę. Zaakcentowano, iż program sprzyja zacieśnianiu relacji pomiędzy państwami produkującymi, zakupującymi i przesyłającymi nośniki energii.

---

[535] *Europejska Polityka Sąsiedztwa*, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT(2013)060504_PL.pdf, (dostęp: 20.12.2021)

[536] A. K. Cianciara: *Partnerstwo Wschodnie 2009-2014*, Wyd. Instytut Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2014, s. 31.

[537] *Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Strong European Neighbourhood Policy*, https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0774:FIN:EN:PDF, (dostęp: 21.12.2021)

[538] Ibidem.

[539] Ibidem.

112:9970139792

Określono, że KE skoncentruje się na implementacji memorandów energetycznych, jakie UE podpisała z Ukrainą oraz Azerbejdżanem a także postara się opracować podobne dokumenty z Algierią i Marokiem[540].

26 maja 2008 roku szef polskiej dyplomacji Radosław Sikorski wespół ze swoim szwedzkim odpowiednikiem Carlem Bildtem, zaprezentował projekt Partnerstwa Wschodniego, będącego formatem współpracy między UE a państwami obszaru poradzieckiego. Kilka tygodni później został on zaaprobowany przez Radę Europejską[541]. W październiku 2008 roku założenia polsko-szwedzkiej inicjatywy przedstawiono KE[542]. 7 maja 2009 roku w Pradze doszło do oficjalnego rozpoczęcia działania Partnerstwa Wschodniego[543]. Partnerstwo Wschodnie zostało dedykowane sześciu krajom Europy Wschodniej: Armenii, Azerbejdżanowi, Białorusi, Gruzji i Ukrainie[544]. Jego kluczowym zadaniem jest stworzenie podstaw dla zdynamizowania procesu stowarzyszenia politycznego oraz dalszej integracji ekonomicznej pomiędzy UE a uczestnikami programu. Chcąc zrealizować to założenie, PW wspomaga przemiany ustrojowe i społeczno-gospodarcze w wymienionych 6 państwach[545]. Partnerstwo Wschodnie dysponuje szeregiem środków, za pomocą których wspiera przekształcenia systemów politycznych i ekonomicznych krajów, biorących udział w projekcie. Jednym z nich są porozumienia o stowarzyszeniu z UE. Podpisaniem tego rodzaju umów były zainteresowane wszystkie państwa biorące udział w programie, oprócz Białorusi. Proces zawierania porozumień stowarzyszeniowych jest jednak skomplikowany, gdyż wymaga od krajów-członków Partnerstwa istotnego progresu w demokratyzacji ustroju, wprowadzania rządów prawa oraz respektowania praw jednostki.

Kolejnym instrumentem są umowy dotyczące powołania pogłębionej strefy wolnego handlu. Należy podkreślić, iż porozumienia te stanowią część umów o stowarzyszeniu. Rozmowy o utworzeniu pogłębionej strefy wolnego handlu rozpoczęła większość krajów objętych Partnerstwem Wschodnim[546]. Warunkiem podpisania takiego porozumienia jest podjęcie przez zainteresowane państwo działań na rzecz wprowadzenia rynkowego systemu

[540] Ibidem.
[541] M. Lasoń: *Interesy, cele i oczekiwania Polski w ramach inicjatywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2009, nr 4, s. 165.
[542] *Partnerstwo Wschodnie – raport otwarcia*, red. B. Wojna, M. Gniazdowski, Wyd. PISM, Warszawa 2009, s. 42.
[543] T. Kapuśniak: *Miejsce Ukrainy w polityce wschodniej Unii Europejskiej. Perspektywa Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2009, nr 4, s. 105.
[544] S. Sydun: *Partnerstwo Wschodnie – szansa dla europejskiej integracji państw poradzieckich*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2011, nr 5, s. 357.
[545] *Wspólna deklaracja przyjęta podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Pradze*, https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8435-2009-INIT/pl/pdf, (dostęp: 21.12.2021)
[546] Wdrożeniem tego rozwiązania nie były zainteresowane tylko Azerbejdżan i Białoruś.

113:1091370922

ekonomicznego, np. uzyskanie członkostwa w Światowej Organizacji Handlu. Proponowane przez UE mają kompleksowy charakter, ponieważ przewidują likwidację ograniczeń w przepływie towarów, kapitału, usług i ludzi (częściowo). Partnerstwo Wschodnie dysponuje także środkiem, polegającym na redukcji obostrzeń w zakresie uzyskiwania wizy oraz przemieszczania się osób poszukujących zatrudnienia. Ostatecznym celem jego stosowania jest wprowadzenie nieodpłatnych wiz, a nawet rezygnacja z obowiązku ich posiadania. Aby państwa-członkowie PW mogły skorzystać z takiego rozwiązania muszą jednak spełnić pewne kryteria, z których najważniejszym pozostaje zapewnienie bezpieczeństwa i stabilności na granicach z UE. Następnym instrumentem, którym UE stara się zachęcić kraje Partnerstwa Wschodniego do przemian jest wsparcie w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego. Bruksela zachęca je do włączenia się we Wspólnotę Energetyczną UE. Wysiłki te są ukierunkowane m. in. na odnowienie instalacji energetycznych, poprawę standardów prawnych i korzystanie z odnawialnych nośników energii w państwach PW. Istotnym środkiem, jaki UE wdrożyła wobec krajów-beneficjentów Partnerstwa Wschodniego jest również Program rozwoju instytucjonalnego. Ma on służyć poprawie jakości ich administracji publicznej oraz umożliwić przeprowadzanie kursów dla pracowników urzędów. W ten sposób UE pragnie wesprzeć państwa PW w zaadaptowaniu własnych systemów prawnych do jej norm i stworzyć warunki do bardziej efektywnego korzystania z proponowanych im inicjatyw. Ponadto UE wspomaga politykę gospodarczą oraz społeczną krajów biorących udział w Partnerstwie Wschodnim. Działania te zmierzają do całkowitego zwalczenia nierówności społecznych i różnic w poziomie rozwoju, jakie występują między państwami-uczestnikami PW i ich jednostkami administracyjnymi[547].

Szczyty głów państw oraz rządów członków UE i państw-beneficjentów stanowią najwyższe gremium PW. Odbywają się one co dwa lata, a ich zadaniem jest analiza efektów oraz zdynamizowanie działań Partnerstwa. Kolejnym ciałem są spotkania szefów dyplomacji krajów UE i państw uczestniczących w PW. Mają one miejsce co rok, a do ich kompetencji należy analiza efektów oraz określenie politycznego kierunku wdrażania zasad Partnerstwa. Ważnym elementem formalnej struktury PW są platformy tematyczne.

Następnym organem Partnerstwa Wschodniego jest Euronest. Początkowo przewidywano, iż w jego skład wejdzie 60 deputowanych PE i 60 członków organów

[547] Platforma nr 1 zajmuje się kwestiami: demokracji, dobrego zarządzania i stabilności. Platforma nr 2 obejmuje sprawy dotyczące integracji ekonomicznej oraz zbieżności z politykami wspólnotowymi. W zakresie Platformy nr 3 mieści się bezpieczeństwo energetyczne, a Platformy nr 4 – kontakty międzyludzkie. B. Piskorska: *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Wyd. KUL, Lublin 2017, s. 336-337.

114:1099887214

ustawodawczych krajów uczestniczących w PW. Wkrótce wśród posłów PE wybuchły spory dotyczące przedstawicieli Białorusi. Próbowano rozstrzygnąć, czy delegacja Mińska do tego ciała powinna objąć członków nieuznawanego Zgromadzenia Narodowego, czy reprezentantów ugrupowań opozycyjnych. W końcu postanowiono, iż Białoruś nie będzie miała w nim swoich przedstawicieli. Rolą Euronestu jest nadzorowanie procesu realizacji celów Partnerstwa Wschodniego. W obrębie PW funkcjonuje także Forum Społeczeństwa Obywatelskiego, którego celem propagowanie rozwoju społeczeństwa obywatelskiego w państwach do których adresowane jest Partnerstwo. Forum miało posłużyć do rozwoju współdziałania między społeczeństwami krajów unijnych a społeczeństwami krajów-członków PW. W skład tego organu wchodzą m. in. organizacje społeczne, organizacje pozarządowe i związki zawodowe[548].

Istotną kwestią, decydującą w znacznej mierze o efektywności Partnerstwa Wschodniego, jest wielkość środków finansowych, jakie UE przeznacza na jego działanie. W latach 2009-2013 Bruksela wyasygnowała na nie 600 milionów euro. W ocenie ekspertów suma ta była zbyt mała, by uzyskać efekt w postaci transformacji ustrojowo-gospodarczej państw uczestniczących w PW oraz umożliwienia im akcesji do UE[549]. W unijnym budżecie na lata 2014-2020 na Partnerstwo Wschodnie przeznaczono 4.1 miliardów euro, co nie jest odpowiednią kwotą, biorąc pod uwagę negatywne zjawiska, zachodzące w krajach objętych tym programem[550].

Należy pamiętać, że UE działając na obszarze poradzieckim, konkuruje z Federacją Rosyjską. Tymczasem Moskwa udziela wydatnej pomocy krajom Europy Wschodniej już od lat 90. Na początku polegała ona na przekazywaniu byłym republikom ZSRR środków finansowych, pod warunkiem wyrażenia przez nie gotowości do uczestnictwa w tworzonych przez Rosję organizacjach międzynarodowych[551]. Państwa poradzieckie są również w dużym stopniu uzależnione od dostaw nośników energii z Rosji, co jest wykorzystywane przez Kreml do wpływania na ich politykę wewnętrzną i zagraniczną[552].

---

[548] M. Mizerska-Wrotkowska: *Geneza i instytucjonalizacja Partnerstwa Wschodniego*, [w:] *Między sąsiedztwem i integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, red. A. Szeptycki, Wyd. Elipsa, Warszawa 2011, s. 60-62.

[549] E. Cziomer: *Geneza, struktura oraz przesłanki wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej w latach 2008-2010*, [w:] Partnerstwo Wschodnie…, s. 51.

[550] N. Adamczyk: *Proces wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej a problemy transformacji gospodarczej państw poradzieckich na przykładzie Mołdawii*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2019, nr 2, s. 147.

[551] B. Cichocki: *Rosja wobec Białorusi: 1992-2007*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2007, nr 5-6, s. 243.

[552] B. Molo: *Rola surowców energetycznych w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, [w:] *Społeczne, gospodarcze i polityczne relacje we współczesnych stosunkach międzynarodowych*, red. B.

115:7025145741

Kraje WNP łączą z Rosją nie tylko silne więzy gospodarcze, lecz także wojskowe. 15 maja 1992 roku Federacja Rosyjska, Armenia, Kirgistan, Kazachstan, Uzbekistan i Tadżykistan zawarły Układ o zbiorowym bezpieczeństwie[553]. Dwa lata później jego sygnatariuszami stały się Azerbejdżan, Białoruś oraz Gruzja. Umowa ta stała się podstawą do utworzenia w 2002 roku Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym[554].

Kolejnym instrumentem, służącym Rosji do utrzymywania wpływów na obszarze poradzieckim jest mniejszość rosyjska, zamieszkująca poszczególne państwa WNP[555].

Istotnym czynnikiem, wpływającym na efektywność Partnerstwa Wschodniego są okoliczności, które doprowadziły do jego powstania. Rzeczpospolita Polska, tworząc wspólnie ze Szwecją projekt PW, pragnęła zrealizować jeden z głównych celów swojej polityki wschodniej, jakim była demokratyzacja i integracja z UE poszczególnych państw poradzieckich. Oczywiście, w tym kontekście największe znaczenie miała Ukraina i Białoruś - państwa graniczące zarówno z Polską, jak i z Rosją, a co za tym idzie, mogące redukować zagrożenia, jakie dla polskiego bezpieczeństwa rzekomo generuje Moskwa[556]. Warszawa dążyła także do uzyskania w łonie UE statusu eksperta od problemów Europy Wschodniej[557]. Wdrożenie programu Partnerstwa Wschodniego nie byłoby jednak możliwe, gdyby nie rywalizacja, mająca miejsce w stosunkach francusko-niemieckich. Nicolas Sarkozy, który w 2007 roku został prezydentem Francji przedstawił koncepcję powołania Unii Śródziemnomorskiej – formatu współpracy UE z krajami regionu Morza Śródziemnego. Projekt ten miał być realizowany przez Republikę Francuską, Hiszpanię i Włochy. Berlin nie popierał inicjatywy Sarkozy'ego, gdyż nie przewidziano w niej miejsca dla Niemiec. Aby zapobiec przekazaniu znacznej części środków finansowych UE na działalność w regionie, w którym RFN nie realizowała żadnych istotnych celów, ówczesna kanclerz Niemiec Angela Merkel wyraziła aprobatę dla Partnerstwa Wschodniego[558]. Kraje unijne nie posiadały więc spójnej wizji dotyczącej celów PW. Dla Polski Partnerstwo było instrumentem, który powinien ułatwić wybranym państwom poradzieckim akcesję do UE. Niemcy, kierujące się

Bednarczyk, M. Lasoń, Wyd. Krakowska Szkoła Wyższa im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Kraków 2007, s. 30.

[553] G. Tutak: *Rola i znaczenie Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ" 2018, nr 22, s. 104.

[554] Z. Śliwań: *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym*, „Kwartalnik Bellona" 2010, nr 3, s. 103.

[555] M. Banasik: *Bezpieczeństwo w aspekcie zagrożeń hybrydowych*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej" 2016, nr 3, s. 5-6.

[556] M. Stolarczyk: *Dylematy bezpieczeństwa…*, [w:] *Dylematy polityki…*, s. 78-79.

[557] M. Lasoń: *Interesy…*, s. 162.

[558] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 263.

116:5376563902

w polityce wschodniej zasadą Russia First, nie chciały natomiast wyrwania państw-beneficjentów Partnerstwa Wschodniego spod kurateli Rosji i ich całkowitego zintegrowania z UE[559]. Taki stan rzeczy z pewnością ujemnie wpłynął na efektywność PW[560].

Implementację programu Partnerstwa Wschodniego ułatwił także konflikt gruzińsko-rosyjski, który miał miejsce w 2008 roku. Dobitnie pokazał on państwom unijnym, iż sytuacja w Europie Wschodniej daleka jest od stabilności, co może negatywnie oddziaływać na UE[561].

4.2. Kryzys Partnerstwa Wschodniego

Konkluzje wypracowane przez uczestników szczytu z 2011 roku zostały zawarte we *Wspólnej Deklaracji Warszawskiego Szczytu Partnerstwa Wschodniego*. W dokumencie tym zapisano, iż fundamentem PW są wartości takie jak: rządy prawa, demokracja i poszanowanie praw jednostki. Stwierdzono też, że każdy kraj biorący udział w Partnerstwie Wschodnim jest oddane ich wdrażaniu przez zastosowanie adekwatnych środków międzynarodowych[562]. Słowa te dobrze oddają myślenie życzeniowe, jakim państwa unijne kierowały się w stosunkach z krajami Europy Wschodniej. Jeśli wszyscy członkowie PW hołdowali regułom demokracji liberalnej, to dlaczego UE dobitnie wyrażała zastrzeżenia co do sposobu przeprowadzenia wyborów prezydenckich na Białorusi w 2010 roku. W deklaracji wskazano także, iż Partnerstwo przyniosło znaczące efekty, gdyż objęte nim państwa poradzieckie zaimplementowały zmiany polityczne i ekonomiczne[563]. Ocena ta również nie była prawdziwa. Eksperci odnotowali bowiem, że zorganizowane w październiku 2010 roku wybory samorządowe na Ukrainie nie były w pełni rywalizacyjne[564]. W listopadzie 2010 roku miały miejsce wybory do Zgromadzenia Narodowego w Azerbejdżanie. Odnosząc się do ich organizacji, UE, OBWE oraz Zgromadzenie Parlamentarne Rady Europy opublikowały wspólny komunikat, w którym wskazały, że *przebieg wyborów nie stanowił znaczącego postępu w procesie demokratycznego rozwoju kraju*[565]. W Mołdawii w 2010 roku trwał

---

[559] K. Malinowski: *Polityka Niemiec wobec Europy Wschodniej: Russia First?*, „Przegląd Politologiczny" 2015, nr 4, s. 19.
[560] Ibidem.
[561] J. Stańczyk: *Geneza i założenia programu Partnerstwo Wschodnie*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne" 2011, nr 8, s. 192.
[562] *Wspólna deklaracja szczytu Partnerstwa Wschodniego*, 03.10.2011, https://www.euractiv.pl/section/instytucje-ue/news/wspolna-deklaracja-szczytu-partnerstwa-wschodniego/, (dostęp: 26.12.2021)
[563] Ibidem.
[564] T. A. Olszański: *Wybory samorządowe na Ukrainie – ostatni etap przejmowania władzy przez Partię Regionów*, 04.11.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-04/wybory-samorzadowe-na-ukrainie-ostatni-etap-przejmowania-wladzy-przez, (dostęp: 26.12.2021)
[565] Cyt. za: *Wybory w Azerbejdżanie – kłopot dla Zachodu*, 17.11.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-17/wybory-w-azerbejdzanie-klopot-dla-zachodu, (dostęp: 26.12.2021)

117:9109126615

kryzys polityczny, którego źródłem był brak społecznej akceptacji dla rezultatów wyborów do parlamentu z kwietnia 2009 roku[566]. W styczniu 2011 roku w Armenii rozpoczęły się demonstracje przeciwko władzom Erewania[567], które zostały wykorzystane przez ugrupowania opozycyjne do organizacji wystąpień antyrządowych[568]. W 2010 roku w Gruzji została zreformowana ustawa zasadnicza. Wprowadzone zmiany obejmowały redukcję uprawnień głowy państwa oraz poszerzenie prerogatyw rządu[569]. Rozwiązanie to zostało przychylnie odebrane przez państwa europejskie. Specjaliści sygnalizowali jednak, iż modyfikacja konstytucji mogła być przeprowadzona w celu ułatwienia Saakaszwilemu dalszego rządzenia krajem[570]. Procesy, które zachodziły w państwach-beneficjentach PW w latach 2009-2011 pokazały, iż wnioski dotyczące postępów w przekształcaniu ich ustrojów zostały sformułowane zdecydowanie na wyrost.

W deklaracji opracowanej na szczycie warszawskim zaznaczono, że Partnerstwo Wschodnie przyniosło pozytywne rezultaty w zakresie współpracy między UE a wschodnioeuropejskimi członkami programu. Wśród nich wymieniono realizację porozumień o ułatwieniach wizowych i readmisji zawartych z Gruzją a także zainicjowanie negocjacji o zlikwidowaniu obowiązku wizowego z Mołdawią i Ukrainą[571].

4.3. Szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie

W dniach 28-29 listopada 2013 roku miał miejsce III szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie. Miał on duże znaczenie w kontekście efektywności PW. Bruksela oczekiwała bowiem, że w czasie jego trwania zostanie podpisane porozumienie o stowarzyszeniu między UE a Ukrainą[572].

---

[566] Patrz Rozdział II, s. 70-71.

[567] *Yerevan Municipality cracks down on street trading*, 13.11.2011, https://news.am/eng/news/44378.html, (dostęp: 26.12.2021)

[568] *Protesty w Armenii*, 23.02.2011, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-02-23/protesty-w-armenii, (dostęp: 26.12.2021)

[569] G. Kuca: *Pozycja ustrojowa Prezydenta Gruzji: stabilizator ustroju czy inspirator konfliktów?*, „Studia Politologiczne" 2014, vol. 33, s. 467-469.

[570] Zmiany w gruzińskiej ustawie zasadniczej miały zyskać moc obowiązującą dopiero w 2013 roku, kiedy to kończyła się druga kadencja Saakaszwilego na stanowisku szefa państwa. Zgodnie z konstytucją dana osoba mogła sprawować funkcję prezydenta jedynie dwa razy. W związku z tym powstały obawy, że Saakaszwili chce zmonopolizować władzę, obejmując w późniejszym czasie urząd premiera. M. Matusiak: *Reforma konstytucyjna w Gruzji: zmieniać aby zachować?*, 20.10.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-10-20/reforma-konstytucyjna-w-gruzji-zmieniac-aby-zachowac, (dostęp: 26.12.2021)

[571] *Wspólna deklaracja…*, https://www.euractiv.pl/section/instytucje-ue/news/wspolna-deklaracja-szczytu-partnerstwa-wschodniego/, (dostęp: 26.12.2021)

[572] L. Hurska-Kowalczyk: *Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski*, „Teka of Political Science and International Relations" 2016, nr 2, s. 134.

118:9299866585

7 kwietnia 2013 Ukraina spełniła jeden z istotnych wymogów, niezbędnych do podpisania umowy o stowarzyszeniu z UE. Na skutek ułaskawienia dokonanego przez Wiktora Janukowycza, z zakładu karnego został zwolniony Jurij Łucenko[573]. Kijów nie poczynił jednak jakichkolwiek postępów w procesie rozwiązania problemu Julii Tymoszenko[574], a OBWE alarmowała o erozji ukraińskiej demokracji[575].

Podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego porozumienie o stowarzyszeniu z UE podpisać miała także Armenia. Federacja Rosyjska zaczęła więc wywierać naciski na Erewań, aby odwieść go od integracji z Unią. Obejmowały one szantaż energetyczny[576] i presję militarną[577]. Działania te zakończyły się sukcesem. Przypadek Armenii potwierdził, że Moskwa nie zrezygnuje z walki o utrzymanie swojej strefy wpływów na obszarze poradzieckim. Ponadto pokazał on, iż UE nie jest w stanie skutecznie konkurować z Kremlem w regionie WNP.

Wraz ze zbliżającym się terminem szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie, zaostrzeniu uległa również polityka Rosji wobec Ukrainy[578]. W jej wyniku Janukowycz podjął decyzję o rezygnacji z zawarcia porozumienia stowarzyszeniowego z UE[579]. 27 listopada ukraiński przywódca oznajmił, iż działania na rzecz podpisania umowy o stowarzyszeniu zakończyły się porażką z powodu postawy prezentowanej przez Brukselę i Moskwę. Ukraiński przywódca podkreślił, że w wyniku zacieśnienia relacji z UE, Kijów utraciłby znaczną część dochodów, płynącą z handlu z Federacją Rosyjską[580].

---

[573] *Lutsenko pardoned (UPDATED)*, 07.04.2013, http://web.archive.org/web/20140628050534/http://www.kyivpost.com/content/ukraine/jailed-former-interior-minister-pardoned-322842.html, (dostęp: 29.12.2021)

[574] I. Kolisnyk: *Układ o stowarzyszeniu Ukraina – UE jako wyraz wsparcia ze strony Unii dla ochrony praw człowieka w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Prawnicze KUL" 2015, nr 2, s. 142.

[575] Cyt. za: *OBWE: Niektóre aspekty wyborów na Ukrainie to krok wstecz*, 29.10.2012, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/658078,obwe-niektore-aspekty-wyborow-na-ukrainie-to-krok-wstecz.html, (dostęp: 28.12.2021)

[576] Sz. Ananicz: *Armenia odwraca się od UE*, 04.09.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-09-04/armenia-odwraca-sie-od-ue, (dostęp: 30.12.2021)

[577] B. Krzewińska*: Rola Federacji Rosyjskiej w konflikcie o Górski Karabach*, [w:] *Wyzwania Europy Środkowo-Wschodniej*, red. Z. Sielska, A. Robak, E. Dziwak, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2021.

[578] W. Konończuk: *Ukraina rezygnuje z podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie: przyczyny i implikacje*, 27.11.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie, (dostęp: 30.12.2021)

[579] M. Lakomy: *Przebieg i uwarunkowania konfliktu na wschodzie Ukrainy*, [w:] *Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski: aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne*, red. K. Czornik, M. Lakomy, M. Stolarczyk. Wyd. Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Katowicach, Katowice 2015, s. 16.

[580] M. Kacewicz: *Wiktor Janukowycz chce od Europy 160 miliardów euro*, 27.11.2013, https://www.newsweek.pl/swiat/ukraina-integracja-z-unia-europejska-protesty-newsweekpl/bl74v7m, (dostęp: 31.12.2021)

119:3245798328

Podstawowym mankamentem strategii krajów UE wobec państw-beneficjentów PW było niezrozumienie faktu, iż warunkiem efektywnej integracji krajów WNP z UE jest wyposażenie ich w narzędzia, dzięki którym mogłyby uniezależnić się od Rosji i samodzielnie kształtować własną politykę zagraniczną. Zrealizowanie tego celu wymaga natomiast odpowiednich nakładów finansowych – o wiele większych, niż środki jakie Unia przeznaczyła na PW. Tylko po spełnieniu tego kryterium można myśleć o skutecznym konkurowaniu z Moskwą na obszarze poradzieckim.

Zdecydowane działania Federacji Rosyjskiej sprawiły, iż szczyt Partnerstwa Wschodniego w Wilnie nie zakończył się triumfem, którym miało być parafowanie porozumienia stowarzyszeniowego z Armenią oraz podpisanie go z Ukrainą. W czasie obrad zdołano jedynie parafować układ o stowarzyszeniu z Gruzją i Mołdawią[581].

4.4. Partnerstwo Wschodnie wobec kryzysu i wojny na Ukrainie

Rezygnacja Janukowycza z zawarcia porozumienia o stowarzyszeniu z UE, nie zniechęciła państw unijnych do podejmowania działań na rzecz realizacji tego celu[582]. Należy zauważyć, iż wraz ze zbliżaniem się terminu zawarcia porozumienia stowarzyszeniowego z UE oraz w okresie po rezygnacji Ukrainy z jego podpisania, retoryka polskich polityków coraz bardziej uwypuklała, że zamieszanie wokół zacieśnienia relacji Ukrainy z Brukselą stanowi kolejną odsłonę geopolitycznej rywalizacji krajów zachodnich z Federacją Rosyjską[583].

Analizując politykę zagraniczną Janukowycza w okresie Euromajdanu może się wydawać, że była ona niespójna i kompletnie pozbawiona logiki. Ukraiński prezydent próbował jednak pogodzić sprzeczne interesy UE, ukraińskich demonstrujących i Federacji Rosyjskiej oraz uzyskać wsparcie ekonomiczne, które uspokoiłoby społeczeństwo i tym samym pozwoliło mu utrzymać się przy władzy. Ponadto bazował on na doświadczeniu, jakie zdobył podczas poprzednich lat prezydentury, kiedy to dzięki polityce wielowektorowości zręcznie unikał wszelkich problemów, zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych.

W czasie kryzysu, jaki wywołała odmowa zawarcia porozumienia o stowarzyszeniu przez Janukowycza, Federacja Rosyjska i UE zarzucały sobie nawzajem stosowanie nacisków

---

[581] R. Sadowski: *Szczyt w Wilnie: bez przełomu w Partnerstwie Wschodnim*, 04.12.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-04/szczyt-w-wilnie-bez-przelomu-w-partnerstwie-wschodnim, (dostęp: 31.12.2021)

[582] *UE nadal gotowa podpisać umowę z Ukrainą*, 01.12.2013, https://www.wprost.pl/427542/sikorski-i-bildt-ue-nadal-gotowa-podpisac-umowe-z-ukraina.html, (dostęp: 02.01.2021)

[583] Cyt. za: *Tusk: nie możemy pchnąć Janukowycza w stronę Rosji*, 02.12.2013, https://www.wprost.pl/427665/tusk-nie-mozemy-pchnac-janukowycza-w-strone-rosji.html, (dostęp: 02.01.2022)

120:9666087897

wobec Ukrainy. Warto zauważyć, iż w rzeczywistości zarówno Moskwa, jak i Bruksela wymuszały na Kijowie dokonanie wyboru między integracją z UE, a integracją z Kremlem[584].

23 lutego 2014 roku pełniący obowiązki tymczasowego prezydenta Ołeksandr Turczynow ogólnie nakreślił priorytety w polityce wewnętrznej i zagranicznej Ukrainy. Zadeklarował, że Kijów ponownie podejmie działania na rzecz zacieśnienia stosunków z UE. Stwierdził, iż nowe ukraińskie władze w pełni zdają sobie sprawę ze znaczenia relacji z Rosją. W związku z tym wyraził chęć prowadzenia z Moskwą rozmów, które dotyczyłyby kształtowania bilateralnych relacji w zgodzie z zasadą dobrosąsiedztwa[585]. Naiwnym było jednak myślenie, iż Kreml tak łatwo pogodzi się z utratą wpływów na Ukrainie poprzez jej stopniową integrację z UE. Była ona również całkowicie nielogiczna, biorąc pod uwagę działania prowadzone przez Moskwę na Krymie. Kryzys wokół Półwyspu ukazał całkowitą bezradność UE w obliczu naruszania przez Moskwę prawa międzynarodowego. Państwa unijne miały niewielkie możliwości przeciwdziałania polityce Federacji Rosyjskiej, które obejmowały jedynie wezwania do poszanowania niepodzielności terytorium Ukrainy i zastosowanie ograniczonych sankcji[586].

UE kontynuowała wysiłki na rzecz podpisania umowy o stowarzyszeniu z Ukrainą. W maju 2014 roku Jose Manuel Barroso zawiadomił, iż UE zawrze układ o stowarzyszeniu z Gruzją i Mołdawią 27 czerwca 2014 roku[587]. Moskwa, nie chcąc dopuścić do utraty swych wpływów na obszarze poradzieckim, wystąpiła z konkurencyjnym wobec stowarzyszenia z UE projektem integracyjnym. 29 maja 2014 roku Federacja Rosyjska, Białoruś oraz Kazachstan zawarły umowę dotyczącą powołania Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. EUG rozpoczęła działalność 1 stycznia 2015 roku. Jej podstawowym celem jest stworzenie do 2025 roku wspólnej przestrzeni ekonomicznej, w ramach której nie będą istnieć jakiekolwiek ograniczenia w sferze przepływu towarów, usług pracy i kapitału[588]. 27 czerwca Ukraina

---

[584] R. Zięba: *Ukraina jako przedmiot rywalizacji między Zachodem a Rosją*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2015, nr 3, s. 8-10.

[585] *Ołeksandr Turczynow jest gotowy do dialogu z władzami Rosji*, 23.02.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/oleksandr-turczynow-jest-gotowy-do-dialogu-z-wladzami-rosji/ed2bk, (dostęp: 04.01.2022)

[586] A. Ciupiński: *Unia Europejska wobec problemów bezpieczeństwa Republiki Ukrainy*, [w:] *Bezpieczeństwo subregionu Europy Środkowej i Wschodniej w kontekście konfliktu na Ukrainie*, red. T. Kubaczyk, M. Żyła, Wyd. Akademia Obrony Narodowej, Warszawa 2016, s. 21-22.

[587] *15.05.2014 Niespokojnie na wschodzie Ukrainy. Zachód grozi Rosji kolejnymi sankcjami [relacja]*, 15.05.2014, https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/1124942,15052014-Niespokojnie-na-wschodzie-Ukrainy-Zachod-grozi-Rosji-kolejnymi-sankcjami-relacja, (dostęp: 08.01.2022)

[588] E. Gostomski, T. Michałowski: *Euroazjatycka Unia Gospodarcza – próba ożywienia instytucjonalnej integracji gospodarczej na obszarze ZSRR*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania" 2015, nr 41, s. 88-89.

121:5487401433

zawarła gospodarczą część układu o stowarzyszeniu z UE[589]. W tym samym dniu umowę stowarzyszeniową podpisała również Gruzja i Mołdawia[590]. Decyzja ta wywołała dezaprobatę Rosji.

Dążąc do utrzymania Ukrainy w swojej strefie wpływów, Federacja Rosyjska nie poprzestała na zagarnięciu Krymu. Zaczęła ona wspomagać ruchy, działające na rzecz oderwania Donbasu od Ukrainy, a następnie uczynienia go częścią Rosji. 7 kwietnia w Doniecku działacze prorosyjscy przyjęli uchwałę, na mocy której została powołana Doniecka Republika Ludowa. Zadeklarowali oni również poparcie dla przyłączenia Doniecka do Rosji oraz poinformowali, iż 11 maja odbędzie się referendum w sprawie jego statusu[591]. Z kolei 27 kwietnia siły separatystyczne wydały deklarację o utworzeniu Ługańskiej Republiki Ludowej[592]. Prowadzone przez ukraińską działania zbrojne nie przyniosły większych rezultatów. 12 maja Doniecka Republika Ludowa i Ługańska Republika Ludowa ogłosiły niezawisłość[593]. 24 maja przedstawiciele separatystów z Doniecka i Ługańska zdecydowali o utworzeniu nowego organizmu quasi-państwowego – Noworosji[594]. Nazwa nowego parapaństwa stanowi nawiązanie do regionu, który funkcjonował wewnątrz Rosji w XVII a także na przełomie XVIII i XIX wieku. Ukazując historyczne źródło swych dążeń, zarówno Moskwa, jak i separatyści usiłowali uczynić swe działania w Donbasie uzasadnionymi i legalnymi[595].

UE zareagowała na wybuch i zaostrzenie wojny we wschodniej części Ukrainy w taki sam sposób, jak w przypadku aneksji Krymu. Wykorzystała jedyne dostępne jej środki, czyli sankcje i apele o respektowanie niezawisłości, suwerenności oraz niepodzielności terytorium Ukrainy[596].

---

[589] P. Pietnoczka: *Eurointegracyjna droga Ukrainy*, „Przegląd Wschodnioeuropejski" 2018, nr 1, s. 161.

[590] *Rada Europejska, 26-27 czerwca 2014*, https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2014/06/26-27/, (dostęp: 08.01.2022)

[591] *Doniecka Republika Ludowa została utworzona, 11 maja referendum*, 07.04.2014, https://www.wprost.pl/swiat/443262/doniecka-republika-ludowa-zostala-utworzona-11-maja-referendum.html, (dostęp: 04.02.2022)

[592] *Separatyści ogłosili powstanie „Ługańskiej Republiki Ludowej"*, 28.04.2014, https://tvn24.pl/swiat/separatysci-oglosili-powstanie-luganskiej-republiki-ludowej-ra422619-3358757, (dostęp: 05.02.2022)

[593] A. Szumski: *Status prawny Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo" 2015, nr 1, s. 151.

[594] *Separatyści się „jednoczą". Powołali „Noworosję"*, 24.05.2014, https://tvn24.pl/swiat/separatysci-sie-jednocza-powolali-noworosje-ra431970-3360583, (dostęp: 05.02.2022)

[595] A. Gladii: *Konflikt zbrojny w Donbasie w latach 2014/2015 – rozłam wewnętrzny czy ukraińsko rosyjska wojna? Scenariusze dalszego rozwoju konfliktu*, „Przegląd Strategiczny" 2017, nr 10, s. 106.

[596] *Rada do Spraw Zagranicznych, 14-15 kwietnia 2014*, https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/04/14-15/, (dostęp: 07.02.2022)

122:3674427105

W dniach 21-22 maja 2015 roku w Rydze miał miejsce kolejny szczyt Partnerstwa Wschodniego[597]. We Wspólnej Deklaracji, zawierającej wnioski z obrad zapisano, że państwa-beneficjenci PW w dalszym ciągu będą prowadzić działania ukierunkowane na umocnienie mechanizmów demokratycznych, rządów prawa a także respektowania praw jednostki i reguł prawa międzynarodowego. Kraje biorące udział w szczycie podtrzymały zasadę, zgodnie z którą każde państwo objęte Partnerstwem Wschodnim może w sposób nieskrępowany określić cele, które pragnie zrealizować w relacjach z UE[598]. W dalszej części tekstu stwierdzono, iż działania podjęte przeciwko Ukrainie oraz Gruzji od 2014 roku stanowią dowód, że nie można być pewnym przestrzegania podstawowych norm prawa międzynarodowego, do których należy obowiązek poszanowania suwerenności i integralności terytorialnej państw[599].

Jedną z przyczyn porażki polityki UE wobec Ukrainy było zignorowanie wewnętrznych uwarunkowań tego kraju. Krym, wchodzący w skład Rosji od 1774 roku, został przyłączony do USSR w 1954 roku. W związku z tym wśród mieszkańców Półwyspu, których przeważającą część stanowią Rosjanie[600], nie zdołało się wykształcić poczucie przynależności do państwa ukraińskiego. Potwierdzeniem tego faktu mogą być tendencje separatystyczne, które ujawniły się w okresie rozpadu ZSRR. Spór o status Krymu został uregulowany dopiero w drugiej połowie lat 90. XX wieku[601]. W 1996 roku parlament ukraiński uchwalił ustawę zasadniczą, w której zezwolono Autonomicznej Republice Krymu na opracowanie własnej konstytucji[602]. Dwa lata później krymska Rada Najwyższa przyjęła własną ustawę zasadniczą[603].

Tendencje separatystyczne były widoczne również we wschodniej części Ukrainy. Szacuje się, że w regionie donieckim osoby narodowości rosyjskiej stanowią 38.2% ludności,

---

[597] *Szczyt Partnerstwa Wschodniego, Ryga, 21-22 maja 2015*, https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2015/05/21-22/, (dostęp: 08.01.2022)

[598] *Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga 21-22 May 2015)*, https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf, (dostęp: 08.01.2022)

[599] Ibidem.

[600] Zgodnie z danymi spisu powszechnego zorganizowanego w 2001 roku, 60.4% ludności Krymu to osoby narodowości rosyjskiej. R. Wiśniewski: *Przemiany etniczne na Krymie – od inkorporacji do Rosji carskiej po aneksję przez Federację Rosyjską (1783-2014)*, „Przegląd Wschodnioeuropejski" 2016, nr 2, s. 82.

[601] E. Mironowicz: *Rosja – Ukraina. 25 lat między „ograniczoną współpracą a ograniczoną konfrontacją"*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2014, z. 2, s. 204.

[602] *Конституция Украины*, https://iportal.rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf, (dostęp: 08.02.2022)

[603] *Конституция Автономной Республики Крым*, https://zakon.rada.gov.ua/krym/show/en/rb239k002-98#Text, (dostęp: 08.02.2022)

123:8874002450

w ługańskim 39%, zaś w charkowskim, zaporoskim oraz odeskim 20.7-25.6%[604]. Ponadto Ukraina jest krajem, który przed 1991 rokiem cieszyło się niepodległością przez krótki okres czasu, co powoduje, iż formowanie się tożsamości narodowej pośród jej obywateli wciąż trwa. W związku z tym państwo ukraińskie jest wyraźnie podzielone na wschód i południe, których mieszkańcy są zwolennikami zacieśnienia relacji z Moskwą i centrum oraz zachód, których ludność opowiada się za integracją z UE i NATO[605].

Na podstawie analizy treści deklaracji wydawanych po szczytach Partnerstwa Wschodniego i UE-Ukraina można wywnioskować, że wsparcie, jakiego Bruksela udziela Kijowowi w obliczu agresji obejmuje doradztwo w procesie reform i pomoc finansową. Nie jest ona jednak zdolna do wzmocnienia potencjału obronnego Ukrainy w taki sposób, aby mogła ona skutecznie obronić się przed agresywnymi działaniami Rosji. Sytuacja ta stanowi bezpośrednią konsekwencję faktu, iż UE zalicza się do mocarstw niewojskowych[606]. Należy również zauważyć, iż zapisy deklaracji mają charakter ogólnikowy. Co więcej, poszczególne dokumenty niejednokrotnie zawierają treści, które były obecne w poprzednich tego rodzaju oświadczeniach. Najbardziej skrajnym przejawem tej tendencji jest deklaracja ze szczytu UE-Ukraina w 2019 roku, która właściwie stanowiła powtórzenie deklaracji z 2018 roku. Taki stan rzeczy dobitnie świadczy o tym, że formuła współpracy między Ukrainą a UE wyczerpała się.

20 grudnia 2021 roku przywódcy Rzeczpospolitej Polskiej, Litwy oraz Ukrainy przyjęli deklarację z okazji 30 rocznicy nawiązania relacji między krajami. Wskazano w niej, że Warszawa i Wilno podtrzymują poparcie dla przyjęcia Ukrainy do UE i NATO[607]. Chcąc przystąpić do Unii Europejskiej, Ukraina poszukiwała wsparcia wśród przynależących do niej państw Europy Środkowo-Wschodniej. Przejawem tych starań było stworzenie w lipcu 2020 roku Trójkąta Lubelskiego – inicjatywy obejmującej Polskę, Litwę i Ukrainę. Wśród jej zadań znajduje się: promowanie i zacieśnianie współdziałania w dziedzinie bezpieczeństwa, rozwój trójstronnych więzi militarnych oraz obronnych poprzez wykorzystanie możliwości UE i NATO, pogłębienie współpracy ekonomicznej i społecznej a także umacnianie

[604] M. Malski, I. Zińko: *Mniejszości…*, s. 106.
[605] A. Włodkowska-Bagan*: Kultura strategiczna in statu nascendi. Casus Ukrainy*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2020, z. 4, s. 40.
[606] Mocarstwo niewojskowe jest *bytem (entity), który oddziałuje na system międzynarodowy, używając głównie środków ekonomicznych, finansowych i politycznych, a nie potęgi militarnej*. D. Milczarek: *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojskowego"*, „Studia Europejskie" 2003, nr 1, s. 42.
[607] *Prezydenci Polski, Litwy i Ukrainy podpisali deklarację podsumowującą 30 lat stosunków między państwami*, 20.12.2021, https://dzieje.pl/wiadomosci/prezydenci-polski-litwy-i-ukrainy-podpisali-deklaracje-podsumowujaca-30-lat-stosunkow, (dostęp: 06.05.2022)

124:7964048498

Partnerstwa Wschodniego[608]. 7 lipca 2021 roku odbyły się kolejne rozmowy szefów dyplomacji państw Trójkąta Lubelskiego. Ministrowie przyjęli wówczas *Plan współpracy między Rzeczpospolitą Polską, Republiką Litewską i Ukrainą w ramach Trójkąta Lubelskiego*[609]. Zawierał on spis zadań, które Trójkąt Lubelski ma wypełniać w dziewięciu dziedzinach, do których należą: dialog polityczny, rozwijanie dialogu L3 w ramach organizacji międzynarodowych oraz z partnerami, współpraca w zakresie bezpieczeństwa i obronności, współpraca w zakresie bezpieczeństwa energetycznego, współpraca w zakresie cyberbezpieczeństwa, współpraca w zakresie walki z COVID-19, współpraca kulturalna i humanitarna, współpraca w zakresie rozwoju gospodarczego i infrastruktury oraz komunikacja strategiczna i współpraca na rzecz przeciwdziałania zagrożeniom hybrydowym[610].

W maju 2021 na terytorium Litwy zaczęły docierać grupy nielegalnych migrantów z państw Bliskiego Wschodu i Afryki. Sytuacja ta była rezultatem działań Aleksandra Łukaszenki, który zorganizował akcję ich przerzutu z terytorium Białorusi. W kolejnych miesiącach kryzys ten rozszerzył się na teren Polski[611] oraz Łotwy[612]. Podejmowane przez Mińsk próby destabilizacji sytuacji wewnętrznej w Polsce, na Litwie i Łotwie cieszyły się aprobatą Rosji. Moskwa wykorzystała je do rozpoczęcia kampanii wymierzonej w kraje zachodnie, UE i NATO. Federacja Rosyjska starała się wykorzystać kryzys migracyjny do wykazania, że UE stosuje podwójne standardy: wytyka Kremlowi naruszanie praw człowieka, by mieć podstawę do stosowania wobec niego restrykcji i osłabiania jego pozycji w środowisku międzynarodowym, przy równoczesnym ignorowaniu przypadków pogwałcania praw jednostki przez wchodzące w jej skład państwa.

---

[608] M. Drabczuk: *Trójkąt Lubelski – perspektywy współpracy polsko-litewsko-ukraińskiej*, 13.08.2020, https://ies.lublin.pl/komentarze/trojkat-lubelski-perspektywy-wspolpracy-polsko-litewsko-ukrainskiej-2/, (dostęp: 06.05.2022)

[609] B. Targońska: *Deklaracja ministrów MSZ Trójkąta Lubelskiego o wspólnym dziedzictwie i wspólnych wartościach*, 14.07.2021, https://www.umcs.pl/pl/wydarzenia,22090,deklaracja-ministrow-msz-trojkata-lubelskiego-o-wspolnym-dziedzictwie-i-wspolnych-wartosciach,104789.chtm, (dostęp: 06.05.2022)

[610] *Plan współpracy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską, Republiką Litewską i Ukrainą w ramach Trójkąta Lubelskiego*, https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0803/114847-mapa-drogowa-trojkata-lubelskiego-1.pdf, (dostęp: 06.05.2022)

[611] *Poland reports record numer of migrants at Belarusian border*, 09.08.2021, https://www.reuters.com/world/europe/poland-reports-record-number-migrants-belarusian-border-2021-08-09/, (dostęp: 07.05.2022)

[612] *Video footage taken by Latvian border guards show participation of Belarusian militarized units in trafificking of migrants to the border with Latvia*, 14.08.2021, https://www.baltictimes.com/video_footage_taken_by_latvian_border_guards_show_participation_of_belarusian_militarized_units_in_trafficking_of_migrants_to_the_border_with_latvia/, (dostęp: 07.05.2022)

125:1056896348

15 grudnia Rosja przedstawiła Stanom Zjednoczonym projekty dwóch umów dotyczących gwarancji bezpieczeństwa. Zawierały one szereg postulatów, mających na celu zmniejszenie aktywności NATO w Europie Środkowo-Wschodniej. Należały do nich: zakaz użycia siły i niepodejmowanie działań, które Moskwa uznaje za zagrożenie dla własnego bezpieczeństwa, wstrzymanie procesu rozszerzania NATO, zwłaszcza o państwa Europy Wschodniej, nietworzenie baz oraz niepodejmowanie działań militarnych na obszarze Ukrainy i innych krajów byłego ZSRR, nienależących do NATO, nierozlokowywanie rakiet średniego oraz pośredniego zasięgu poza terenem NATO i w regionach, z których możliwe jest uderzenie w Federację Rosyjską, nierozlokowywanie broni atomowej poza obszarem krajów nią dysponujących oraz zniszczenia infrastruktury na to pozwalającej, wyprowadzenie oddziałów NATO-wskich, które zostały rozlokowane na terenach nowo przyjętych krajów po maju 1997 roku, utworzenie strefy buforowej wokół granic Federacji Rosyjskiej i pozostałych państw należących do OUBZ, zakaz przelotu ciężkich bombowców oraz przepływu okrętów wojskowych przez terytoria, z których mogłyby one uderzyć w Rosję a także zachowania przez samoloty bojowe oraz okręty wojenne krajów NATO określonej odległości od tego rodzaju obiektów rosyjskich w razie ich zbliżenia się do siebie[613]. 26 stycznia przedstawiciele USA i NATO poinformowali, że nie spełnią postulatów Kremla w kwestii powstrzymania się od przyjmowania nowych państw do Sojuszu i wycofania się ze wschodniej flanki[614]. 12 stycznia 2022 roku miały miejsce obrady Rady NATO-Rosja. Nie doprowadziły one jednak do rozwiązania sporów w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego[615]. Kilkanaście dni później Moskwa wystosowała do krajów UE pisma, w których domagała się udzielenia gwarancji bezpieczeństwa. Ponadto Moskwa zaczęła wzmacniać obecność wojskową nieopodal granicy z Ukrainą. Szacuje się, iż pod koniec października 2021 roku w tym rejonie było rozmieszczonych od 80-90 tysięcy żołnierzy Federacji Rosyjskiej[616]. W styczniu 2022 roku ich liczba wzrosła do 120 tysięcy[617]. 10 lutego 2022 roku Białoruś

[613] M. Menkiszak: *Rosyjski szantaż wobec Zachodu*, 20.12.2021, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-12-20/rosyjski-szantaz-wobec-zachodu, (dostęp: 08.05.2022)
[614] W. Rodkiewicz: *Odpowiedzi USA i NATO na żądania Kremla – reakcje rosyjskie*, 28.01.2021, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-28/odpowiedzi-usa-i-nato-na-zadania-kremla-reakcje-rosyjskie, (dostęp: 08.05.2022)
[615] J. Gotkowska, W. Rodkiewicz: *Spotkanie Rady NATO-Rosja: między dialogiem a konfrontacją*, 13.01.2022, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-13/spotkanie-rady-nato-rosja-miedzy-dialogiem-a-konfrontacja, (dostęp: 08.05.2022)
[616] *Rosja gromadzi wojska blisko Ukrainy*, 31.10.2021, https://defence24.pl/geopolityka/rosja-gromadzi-wojska-blisko-ukrainy, (dostęp: 08.05.2022)
[617] *Tygodnik Gospodarczy PIE*, 27.01.2022, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/Tygodnik-Gospodarczy-PIE_04-2022.pdf, (dostęp: 08.05.2022)

126:7609035032

i Rosja zainicjowały niezapowiedziane ćwiczenia *Sojusznicza Stanowczość 2022*. Ich scenariusz zakładał konieczność obrony przed atakami powietrznymi i aktywnością grup dywersyjnych[618]. Tydzień później zostały wznowione walki na terenie Donbasu[619]. Cztery dni później prezydent Rosji podpisał dokument, uznający niepodległość DRL oraz ŁRL[620]. 23 lutego władze separatystycznych republik poprosiły Putina *o pomoc w odparciu agresji ze strony armii ukraińskiej*[621]. Nazajutrz Federacja Rosyjska rozpoczęła pełnoskalową napaść na Ukrainę[622].

Wojna na Ukrainie wywołała szereg konsekwencji dla Polski. Jedną z nich jest wzrost obaw przed napaścią Rosji na Polskę. Wzrost lęku polskiego społeczeństwa przed Federacją Rosyjską był częściowo spowodowany retoryką polityków[623]. i ekspertów wojskowych[624].

Napaść Federacji Rosyjskiej na Ukrainę doprowadziła również do wzrostu nastrojów rusofobicznych w Polsce[625]. Warto podkreślić, iż ofiarą antyrosyjskich nastrojów w Rzeczpospolitej Polskiej padli Białorusini. Przedstawiciele mniejszości białoruskiej w Polsce zgłaszają przypadki obrzucania ich inwektywami, niszczenia ich własności a także uniemożliwiania im skorzystania z różnych usług, np. założenia rachunku bankowego. Źródłem tych czynów jest postawa białoruskich władz, które intensywnie współpracują z Rosją. Znaczna część polskiego społeczeństwa zapomina jednak o okolicznościach, w jakich większość Białorusinów przybyła do Polski. Wielu z nich było bowiem zmuszonych

---

618 *„Sojusznicza Stanowczość – 2022". Ataki rakietowe i artyleryjskie pierwszego dnia manewrów*, 10.02.2022, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-02-10/sojusznicza-stanowczosc-2022-ataki-rakietowe-i-artyleryjskie-pierwszego-dnia-manewrow/, (dostęp: 08.05.2022)

619 *Separatyści znów mówią o ostrzale prowadzonym przez Ukrainę*, 18.02.2022, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art35712221-separatysci-znow-mowia-o-ostrzale-prowadzonym-przez-ukraine, (dostęp: 09.05.2022)

620 *Putin podpisał dekret o niepodległości dwóch republik w Donbasie. Co to oznacza?*, 21.02.2022, https://www.wprost.pl/amp/10630882/putin-podpisal-dekret-o-niepodleglosci-dwoch-republik-w-donbasie-co-to-oznacza.html, (dostęp: 09.05.2022)

621 Cyt. za: *Liderzy separatystycznych „republik" w Donbasie poprosili Putina o „pomoc w odparciu agresji"*, 23.02.2022, https://tvn24.pl/swiat/rosja-zagraza-ukrainie-liderzy-separatystycznych-republik-w-donbasie-donieckiej-i-luganskiej-poprosili-wladimira-putina-o-pomoc-5611038, (dostęp: 09.05.2022)

622 *Full text: Putin's declaration of war on Ukraine*, 24.02.2022, https://www.spectator.co.uk/article/full-text-putin-s-declaration-of-war-on-ukraine, (dostęp: 09.05.2022)

623 *Wałęsa: Jeśli świat nie powstanie przeciw Putinowi, Polska będzie następna w kolejności*, 24.02.2022, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art35752611-walesa-jesli-swiat-nie-powstanie-przeciw-putinowi-polska-bedzie-nastepna-w-kolejnosci, (dostęp: 15.05.2022)

624 *„Putin nie użyje broni atomowej". Gen. Koziej dla „Wprost" przestrzega przed innym zagrożeniem*, 18.03.2022, https://www.wprost.pl/kraj/10659556/putin-nie-uzyje-broni-atomowej-gen-koziej-dla-wprost-przestrzega-przed-innym-zagrozeniem.html, (dostęp: 15.05.2022)

625 W. Żesławska: *Zdewastowano pomniki żołnierzy Armii Czerwonej w Katowicach. Policja bada sprawę*, 28.02.2022, https://dziennikzachodni.pl/zdewastowano-pomniki-zolnierzy-armii-czerwonej-w-katowicach-policja-bada-sprawe/ar/c1-16072207, (dostęp: 15.05.2022)

127:9894004023

opuścić swoją ojczyznę ze względu na prześladowania, jakich doświadczała w związku z działalnością opozycyjną[626].

Napaść Rosji na Ukrainę ujawniła liczne mankamenty polskiej polityki zagranicznej. Przedstawiciele polskiego rządu niejednokrotnie podejmowali pochopne i nieprzemyślane działania. 8 marca poinformowali oni, że chcą dostarczyć Ukrainie samoloty MIG-29, transportując je najpierw do bazy Stanów Zjednoczonych w Ramstein. Propozycji tej nie skonsultowali wcześniej z Waszyngtonem[627]. W ten sposób polskie władze uwidoczniły występujące między krajami zachodnimi rozdźwięki w kwestii polityki wobec konfliktu ukraińsko-rosyjskiego. Podobna sytuacja miała miejsce 15 marca, kiedy to Jarosław Kaczyński zaprezentował pomysł utworzenia misji pokojowej NATO na Ukrainie[628]. Sekretarz generalny NATO zdecydowanie wykluczył możliwość rozlokowania sił Sojuszu na terytorium państwa ukraińskiego[629]. Rząd PiS nagłaśniał również inicjatywy w zakresie dozbrajania Ukrainy. W świetle komunikatów Moskwy, zgodnie z którymi może ona zakwalifikować transport uzbrojenia NATO na Ukrainę jako cel militarny[630], stwierdzenia te jawią się jako wysoce nieodpowiedzialne. W stosunkach międzynarodowych regułą jest, że państwa wspierające jedną ze stron konfliktu nie przekazują żadnych informacji na ten temat.

Konflikt rosyjsko-ukraiński pokazał również słabość budowanych przez Polskę sojuszy regionalnych. Węgry zajęły bowiem całkowicie odmienne stanowisko w kwestii przyczyn wojny i polityki, jaką należy prowadzić wobec Federacji Rosyjskiej. Postawa węgierskich rządzących doprowadziła do kryzysu w łonie Grupy Wyszehradzkiej. Po zwycięstwie Fideszu w kwietniowych wyborach do parlamentu Węgier, pojawiły się doniesienia, jakoby przedstawiciele czeskiego rządu brali pod uwagę możliwość zakończenia

---

626 *Nasiliły się ataki i hejt wobec Białorusinów mieszkających w Polsce*, 20.03.2022, https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35899751-nasilily-sie-ataki-i-hejt-wobec-bialorusinow-mieszkajacych-w-polsce, (dostęp: 15.05.2022)

627 *Polskie MiG-i dla Ukrainy. Trwają rozmowy z Amerykanami*, 09.03.2022, https://www.rp.pl/dyplomacja/art35834131-polskie-mig-i-dla-ukrainy-trwaja-rozmowy-z-amerykanami, (dostęp: 16.05.2022)

628 *Kaczyński: Potrzebna jest misja pokojowa NATO na terenie Ukrainy*, 15.03.2022, https://www.rp.pl/kraj/art35870991-kaczynski-potrzebna-jest-misja-pokojowa-nato-na-terenie-ukrainy, (dostęp: 16.05.2022)

629 T. Bielecki: *NATO o pomyśle Kaczyńskiego: nie wyślemy żołnierzy na Ukrainę*, 16.03.2022, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2158539,1,nato-o-pomysle-kaczynskiego-nie-wyslemy-zolnierzy-na-ukraine.read, (dostęp: 16.05.2022)

630 *Rosyjskie MSZ grozi NATO. Mamy prawo traktować transporty wojskowe za cel*, 21.04.2022, https://www.wprost.pl/swiat/10695277/rosyjskie-msz-grozi-nato-mamy-prawo-traktowac-transporty-wojskowe-za-cel.html, (dostęp: 16.05.2022)

128:1648508842

działania w V4. W zamian planują oni skupić się na zacieśnieniu relacji z Litwą, Łotwą oraz Estonią[631].

Wojna na Ukrainie doprowadziła także do pogorszenia sytuacji gospodarczej Polski. Nakładane przez UE i Rzeczpospolitą Polską sankcje na Federację Rosyjską stanowią bowiem broń obosieczną: uderzają nie tylko w system ekonomiczny Rosji, lecz także państw unijnych, w tym Polski. Gospodarka Rzeczpospolitej Polskiej, osłabiona przez pandemię Covid-19 i obciążona rozbudowanymi programami socjalnymi została dodatkowo nadwątlona przez obostrzenia w zakresie handlu z Federacją Rosyjską. W styczniu 2022 roku inflacja w Polsce osiągnęła 9.2%[632]. Dwa miesiące później wyniosła 10.9%[633]. W kwietniu ukształtowała się ona na poziomie 12.4%[634]. Omawiając następstwa konfliktu rosyjsko-ukraińskiego dla polskiego systemu ekonomicznego, należy podkreślić, że Polska jest krajem, który przyjął najwięcej uchodźców z Ukrainy. Szeroka pomoc dla ukraińskich uchodźców z pewnością ujemnie wpłynie na kondycję polskiego systemu ekonomicznego. Spowodowany przez wszystkie wspomniane czynniki wzrost cen, a co za tym idzie, pogarszające się warunki życia polskich obywateli, mogą doprowadzić do wzrostu nastrojów antyukraińskich.

Konflikt rosyjsko-ukraiński ujawnił rozdźwięki, jakie występowały między państwami UE w kwestii polityki wobec Rosji. O ile kraje Europy Środkowo-Wschodniej: Polska, Litwa, Łotwa i Estonia od początku wojny opowiadały się za nałożeniem silnych sankcji na Federację Rosyjską[635] i przekazywaniem broni Ukrainie[636], o tyle Austria, Francja i Niemcy zajmowały o wiele łagodniejsze stanowisko. Państwa te blokowały decyzję o wyłączeniu

---

631 *Państwa bałtyckie zamiast Węgier? Czesi zastanawiają się, co dalej z Grupą Wyszehradzką*, 05.04.2022, https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8394983,wyszehrad-panstwa-baltyckie-zamiast-wegier-czesi-zastanawiaja-sie-co-dalej-z-grupa-wyszehradzka.html, (dostęp: 16.05.2022)

632 M. Żuławiński: *Inflacja w Polsce jednak poniżej 10%, choć i tak najwyższa w XXI wieku*, 15.02.2022, https://www.sii.org.pl/15109/analizy/newsroom/inflacja-w-polsce-jednak-ponizej-10-choc-i-tak-najwyzsza-w-xxi-wieku.html, (dostęp: 16.05.2022)

633 M. Chądzyński: *Inflacja w marcu w Polsce ostro w górę. Szok na rynku paliw głównym powodem*, 01.04.2022, https://300gospodarka.pl/analizy/inflacja-w-marcu-2022-w-polsce-gus, (dostęp: 16.05.2022)

634 K. Kolany: *Rekordowy wzrost cen. Inflacja najwyższa od 24 lat*, 13.05.2022, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Inflacja-w-Polsce-w-kwietniu-2022-finalne-dane-8336000.html, (dostęp: 16.05.2022)

635 *Polska, Litwa, Łotwa i Estonia chcą blokady handlu z Rosją*, 04.04.2022, https://www.tvp.info/59440781/polska-litwa-lotwa-i-estonia-chca-blokady-handlu-z-rosja, (dostęp: 17.05.2022)

636 *Premierzy państw bałtyckich: szybka dostawa broni ciężkiej do Ukrainy jest niezbędna*, 22.04.2022, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/premierzy-panstw-baltyckich-szybka-dostawa-broni-ciezkiej-do-ukrainy-jest-niezbedna/ygtk0s3, (dostęp: 17.05.2022)

129:1095916271

Rosji z systemu SWIFT[637]. Berlin był też sceptyczny wobec pomysłu dostarczania Kijowowi uzbrojenia[638]. Ewolucja polityki UE oraz Niemiec wobec Federacji Rosyjskiej i Ukrainy pokazuje, że kraje zachodnie posiadają duży potencjał zmiany w polityce zewnętrznej, co stanowi dobry prognostyk w kwestii powstrzymywania imperialnych dążeń Moskwy.

Analizując skutki wojny na Ukrainie, należy omówić skuteczność nakładanych przez Zachód sankcji na Rosję. Na efektywność tych obostrzeń niekorzystnie wpływa ich niska egzekwowalność. Hańbiący jest przede wszystkim fakt, iż Polska, wciąż domagająca się ostrzejszych sankcji, nie potrafi skutecznie egzekwować wprowadzonych już ograniczeń. Zgodnie z decyzjami podjętymi przez UE, Federacja Rosyjska nie może korzystać z przestrzeni powietrznej państw unijnych. Mimo to, nad terytorium Rzeczpospolitej Polskiej w dalszym ciągu latały rosyjskie samoloty[639].

[637] J. Lepiarz: *Der Spiegel o sankcjach wobec Rosji: „Wielkie słowa bez pokrycia”*, 26.02.2022, https://www.dw.com/pl/der-spiegel-o-sankcjach-wobec-rosji-wielkie-s%C5%82owa-bez-pokrycia/a-60926086, (dostęp: 17.05.2022)

[638] *Niemcy jednak przekażą Ukrainie broń. Zełenski: Oby tak dalej, kanclerzu Scholz*, 26.02.2022, https://www.rp.pl/polityka/art35765861-niemcy-jednak-przekaza-ukrainie-bron-zelenski-oby-tak-dalej-kanclerzu-scholz, (dostęp: 17.05.2022)

[639] W. Wasylów: *Pomimo zakazu, samoloty z Rosji latają nad Polską. „Polscy urzędnicy chowają głowę w piasek”*, 10.03.2022, https://natemat.pl/401189,pomimo-zakazu-samoloty-z-rosji-lataja-nad-polska, (dostęp: 17.05.2022)

130:1042547939

ROZDZIAŁ V. Polityka wschodnia Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL (2007-2015)

5.1. Polityka Polski wobec Rosji

Utworzony we wrześniu 1989 roku gabinet Tadeusza Mazowieckiego stanął przed koniecznością wypracowania nowej koncepcji polityki zagranicznej Polski. Musiał przy tym uwzględnić fakt, iż wciąż istnieje ZSRR. Ponadto na obszarze Rzeczpospolitej Polskiej wciąż znajdowały się oddziały armii radzieckiej, zaś jej system ekonomiczny był w znacznym stopniu zależny od handlu z Moskwą, a głównie jej dostaw gazu ziemnego oraz ropy naftowej[640]. Pierwszym krokiem, mającym na celu ustanowienie formalnych podstaw relacji między Polską a Rosją było podpisanie *Deklaracji o przyjaźni i dobrosąsiedzkiej współpracy między Rzecząpospolitą Polską a Rosyjską Federacyjną Socjalistyczną Republiką Radziecką*[641]. Porozumienie to stanowiło jeden z przejawów prowadzonej wówczas przez Warszawę polityki dwutorowości. Polska utrzymywała bowiem stosunki zarówno z ZSRR, jak i jej poszczególnymi republikami. Sytuacja ta uległa zasadniczej zmianie w grudniu 1991 roku, kiedy to doszło do rozpadu ZSRR. Od tego momentu podstawowymi celami polskiej polityki wobec Federacji Rosyjskiej były: zawarcie umowy, w której zawarte zostałyby główne reguły dwustronnych relacji, opuszczenie terenu Polski przez formacje armii rosyjskiej, opracowanie regulacji w zakresie rozliczeń oraz współpracy ekonomicznej, ze szczególnym uwzględnieniem zagwarantowania nieprzerwanych dostaw gazu ziemnego i ropy naftowej a także przyjęcie rozwiązań umożliwiających współdziałanie w regionie Bałtyku, a przede wszystkim w obwodzie kaliningradzkim[642]. Negocjacje w sprawie wyjazdu wojsk rosyjskich z Polski nie przebiegały bezproblemowo. Zgodnie z propozycją Moskwy, ostatecznym terminem wycofania oddziałów miał być 1994 rok[643]. 26 października Polska i Federacja Rosyjska parafowały porozumienie w tej kwestii. Określono w nim, iż rosyjskie formacje bojowe zostaną wyprowadzone z Polski do 15 listopada 1992 roku, zaś inne do końca 1993 roku[644]. W maju 1992 roku Polska i Rosja zawarły kolejne umowy, zawierające zasady wyprowadzenia formacji rosyjskich z obszaru Rzeczpospolitej Polskiej. Przewidywały

---

[640] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 86.

[641] A. Szeptycki: *Kwestia dziedzictwa Krzysztofa Skubiszewskiego we współczesnej polityce wschodniej Polski*, [w:] *Dziedzictwo Krzysztofa Skubiszewskiego w polityce zagranicznej RP*, red. A. Bieńczyk-Missala, R. Kuźniar, Wyd. Naukowe Scholar, Warszawa 2020, s. 195.

[642] W. Zajączkowski: *Stosunki polsko-rosyjskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992, s. 187.

[643] M. Schwarzgruber: *Bez jednego wystrzału – wywiad z gen. Zdzisławem Ostrowskim*, 17.09.2013, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/9560?t=Bez-jednego-wystrzalu#, (dostęp: 25.02.2022)

[644] A. Wawryszuk: *Negocjacje dotyczące wyprowadzenia armii radzieckiej – warunkiem odzyskania pełnej suwerenności Polski*, „Wiedza Obronna" 2017, t. 260-261, s. 137-138.

131:1632416268

one, że zarówno Warszawa, jak i Moskwa nie będą zobowiązane do wypłacenia rekompensat drugiej stronie[645].

Polska podejmowała także intensywne działania na rzecz zawarcia traktatu, który stanowiłby formalnoprawną podstawę jej relacji z Federacją Rosyjską. Negocjacje w tej kwestii nie należały do łatwych. ZSRR nastawał na zamieszczenie w traktacie klauzuli antysojuszniczej. Brzmiała ona następująco: *Związek Radziecki i Rzeczpospolita Polska nie będą uczestniczyć w jakichkolwiek sojuszach wojskowo-politycznych wymierzonych przeciwko jednej ze Stron oraz zawierać porozumień sprzecznych z celami niniejszego Układu. Strony zobowiązują się do nieudostępniania baz, miejsc stacjonowani i innej infrastruktury, w tym obiektów przekazywanych Stronie Polskiej w związku z wycofaniem wojsk radzieckich z terytorium Polski, dla wykorzystania przez obce siły zbrojne. Na terytorium obu Stron niedopuszczalna jest wszelka działalność, która może stworzyć zagrożenie dla celów i zasad niniejszego Układu, jak również wykorzystanie ich terytorium dla agresji lub innych działań z użyciem przemocy przeciwko drugiej Stronie*[646]. Szczególną uwagę należy zwrócić na sformułowanie *wszelka działalność, która może stworzyć zagrożenie dla celów i zasad niniejszego Układu*. Było ono wyjątkowo nieostre i dawałoby Kremlowi szerokie możliwości odczytywania poszczególnych sytuacji bądź decyzji w charakterze zagrożenia. Ponadto klauzula ta uniemożliwiłaby Polsce działania, mające na celu akcesję do NATO[647]. W czasie rokowań nad traktatem ujawniły się również rozbieżności dotyczące kwestii historycznych, m. in. regulacji w zakresie sposobu ochrony polskich i radzieckich nekropolii oraz innych obiektów historycznych[648].

22 maja 1992 roku Polska i Rosja zawarły *Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy*. Warszawa i Moskwa zobowiązały się w nim do wzajemnego poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, niepodzielności terytorium, nieingerencji w sprawy wewnętrzne a także prawa narodów do samostanowienia. Ponadto zadeklarowały chęć zacieśniania współpracy m. in. w dziedzinach: bezpieczeństwa, ekonomicznej, nauki i techniki, transportowej, ekologicznej, humanitarnej, społecznej, kultury i edukacji, opieki

[645] K. Rogowicz: *Rola Sejmu w wycofaniu wojsk Armii Radzieckiej z terytorium Polski*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2011, nr 1-2, s. 207.
[646] Cyt. za: K. Skubiszewski: *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości. Przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Wyd. Interpress, Warszawa 1997, s. 279.
[647] J. Strzelczyk: *Ucieczka ze Wschodu: Rosja w polskiej polityce, 1989-1993*, Wyd. Oficyna Wydawnicza Rytm, Warszawa 2002, s. 197.
[648] Ibidem, s. 201.

132:1173400908

zdrowotnej i higieny sanitarnej oraz prawnej[649]. Co ważne, w traktacie znalazły się regulacje dotyczące praw mniejszości polskiej w Rosji i rosyjskiej w Polsce[650].

Na początku października 1991 roku Rzeczpospolita Polska, Czechy, Słowacja oraz Węgry poinformowały, iż będą starać się o akcesję do NATO[651]. 1 grudnia 1994 roku Rada Północnoatlantycka podtrzymała postanowienie o włączeniu do NATO kolejnych państw. W odpowiedzi Rosja zrezygnowała z przyjęcia Indywidualnego Programu Partnerstwa, będącego jednym z instrumentów Partnerstwa dla Pokoju. Krok ten był wyrazem rozczarowania, jakiego rosyjskie władze doznały w związku z decyzją Rady Północnoatlantyckiej. Do grudnia 1994 roku uznawały one bowiem, że Partnerstwo dla Pokoju jest inicjatywą, stanowiącą zamiennik powiększenia NATO o nowych członków[652].

Istotną rolę w stosunkach polsko-rosyjskich odgrywały spory historyczne. Po objęciu stanowiska prezydenta Polski przez Kwaśniewskiego w procesie ich rozwiązywania dokonał się pewien postęp. W październiku 1996 roku Jelcyn zdecydował, iż Federacja Rosyjska wesprze finansowo budowę polskich nekropolii wojskowych w Katyniu oraz Miednoje[653]. Zmniejszenie napięć w kwestiach historycznych nie oznaczało jednak istotnej poprawy w relacjach dwustronnych. O ile Aleksander Kwaśniewski w okresie swojej prezydentury odbył w Rosji aż dziewięć wizyt, o tyle w latach 1993-2002 prezydent Federacji Rosyjskiej nie przybył do Polski nawet jeden raz. Podobnie miała się rzecz w przypadku premierów. W latach 1995-2001 szef rosyjskiego rządu ani razu nie przyjechał do Polski[654]. W 1999 roku Warszawa podtrzymała swoje dotychczasowe postulaty wobec Moskwy, do których należały: otrzymanie rekompensat dla obywateli Rzeczpospolitej Polskiej prześladowanych i zmuszanych do pracy w ZSRR w okresie rządów Stalina, zakończenie dochodzenia w sprawie zbrodni katyńskiej i nazwanie jej zbrodnią przeciwko ludzkości, podpisanie porozumienia dotyczącego nieskrępowanego przepływu przez Cieśninę Pilawską jednostek pod banderami krajów trzecich, usunięcie nierówności w liczbie posiadanych przez Polskę

[649] *Rosja-Polska…*, (dostęp: 21.02.2022)
[650] Zostały one scharakteryzowane w rozdziale II.
[651] W. Saletra, M. Betiuk: *Od Układu Warszawskiego do NATO. Polityka obronna RP w latach 1989-2004*, Wyd. Archaegraph, Łódź-Kielce 2020, s. 124.
[652] *Były Związek Radziecki – problemy zagospodarowania*, [w:] *Rocznik Strategiczny 1995/1996*, Wyd. Scholar, Warszawa 1996, s. 162.
[653] R. Zięba: *Główne kierunki…*, s. 172-173.
[654] S. Weremiuk: *Polska wobec Rosji w latach 1992-2014. Od zależności postimperialnych do trudnych relacji. Analiza wybranych aspektów*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2015, nr 13, s. 109.

133:4817342975

i Rosję działek oraz nieruchomości, obniżenie kosztów przelotu polskich samolotów nad terytorium Syberii[655].

Jednym ze źródeł problemów w stosunkach polsko-rosyjskich był także Obwód Kalinigradzki – należąca do Rosji enklawa znajdująca się na Morzem Bałtyckim, granicząca z Rzeczpospolitą Polską oraz Republiką Litewską[656]. W latach 1992-1993 Moskwa zaczęła prezentować koncepcję budowy eksterytorialnego korytarza biegnącego przez obszar Suwalszczyzny. Idea ta nie spotkała się z negatywną reakcją Polski aż do 1996 roku, kiedy to Jelcyn wspomniał o opcji skonstruowania fragmentu autostrady na terenie Polski, który zlikwidowałby zależność rosyjskiego transportu od możliwości przejazdu przez terytorium Litwy[657]. Polska odczytała to stwierdzenie jako postulat podobny do ultimatum sformułowanego przez Hitlera w 1939 roku[658].

13 czerwca gabinet Jerzego Buzka uchwalił dokument pod tytułem *Założenia polskiej polityki zagranicznej wobec Rosji*. Wymieniono w nim wszystkie trudne kwestie, występujące w relacjach polsko-rosyjskich a także działania, jakie poszczególne organy władzy powinny wykonać w celu ich załatwienia. W akcie tym nie przedstawiono jednak pogłębionej analizy stosunków z Federacją Rosyjską[659]. Należy podkreślić, iż w 2000 roku został dokonany pewien postęp w dialogu historycznym, gdyż otwarte zostały nekropolie wojenne w Katyniu oraz Miednoje[660].

Istotny wpływ na relacje Warszawy i Moskwy miała również postępująca integracja Polski z Unią Europejską. Początkowo był on pozytywny, gdyż rosyjskie władze dostrzegły, iż współpraca z Rzeczpospolitą Polską – przyszłym państwem unijnym, może przynieść wymierne korzyści. Miało to związek ze zmianą podziału głosów w Radzie UE[661], zgodnie z którą z Polską miała mieć aż 27 głosów – tylko dwa mniej aniżeli RFN, Francja i Włochy. Federacja Rosyjska zdawała sobie sprawę, że przy takim układzie sił, złe stosunki z Polską mogą ujemnie wpływać na jej relacje z UE. Sytuacja ta zaczęła się jednak zmieniać

---

[655] A. Michalski: *Stosunki z Rosją*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2000, s. 160.
[656] T. Palmowski: *Obwód Kaliningradzki wobec przemian w Europie Bałtyckiej*, [w:] *Problematyka geopolityczna Europy Środkowej i Wschodniej*, red. J. Kitowski, Wyd. UMCS, Rzeszów 1999, s. 89.
[657] Z. Jaśkowska-Józefiak: *Kwestia „korytarza suwalskiego" w świetle materiałów z polskiej prasy: lata 2001-2002*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny" 2017, t. 4, s. 128.
[658] Ibidem, s. 128-129.
[659] M. Menkiszak, M. A. Piotrowski: *Polska polityka wschodnia*, [w:] *Polityka zagraniczna RP, 1989-2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Wyd. Askon: Fundacja Studiów Międzynarodowych, Warszawa 2002, s. 237-238.
[660] K. Pełczyńska-Nałęcz: *Stosunki polityczne między Polską a Rosją po 1990 r.*, [w:] *Białe plamy – czarne plamy: sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich 1918-2008*, red. A. D. Rotfeld, A. W. Torkunow, Wyd. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2010, s. 684.
[661] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 140.

134:3860753231

w 2002 roku. Kreml zaczął bowiem dostrzegać negatywne dla niego następstwa włączenia kolejnych państw do UE. W związku z tym rosyjscy rządzący podjęli wysiłki, ukierunkowane na pozyskanie od Brukseli koncesji rekompensujących straty, jakie miała ponieść w wyniku akcesji do UE krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Należy zauważyć, iż wchodząc do Unii, Warszawa musiała wycofać się ze wszystkich, zawartych wcześniej umów gospodarczych z Rosją. Dla polskich władz nie było to większym problemem, gdyż sądziły, że po akcesji do UE, Rzeczpospolita Polska od razu stanie się jednym z sygnatariuszy *Układu o partnerstwie i współpracy pomiędzy Wspólnotami Europejskimi a Federacją Rosyjską*. Rzeczywistość okazała się jednak zgoła inna[662]. Rosja nie chciała pozwolić na zastosowanie zapisów porozumienia wobec nowych krajów członkowskich UE. Ostatecznie wyraziła ona zgodę na przystąpienie Rzeczypospolitej Polskiej do układu dopiero w listopadzie 2004 roku[663].

Jednym z głównych źródeł sporów w stosunkach Polski i Rosji nadal pozostawały kwestie historyczne. W 2002 roku władze obu państw postanowiły utworzyć Polsko-Rosyjską Grupę do Spraw Trudnych, stanowiącą platformę dialogu historycznego[664]. Należy jednak podkreślić, iż w latach 2002-2005 w ramach tego organu zostały zorganizowane tylko dwa spotkania[665].

Kolejne kontrowersje w relacjach dwustronnych ujawniły się podczas listopadowych protestów w Gruzji. Na skutek demonstracji stanowisko szefa państwa utracił Eduard Szewardnadze, a nowym prezydentem został Micheil Saakaszwili[666]. Rzeczpospolita Polska okazała zdecydowane wsparcie Saakaszwilemu, co spotkało się z dezaprobatą rosyjskich

---

[662] M. Kaczmarski, W. Konończuk: *Rosyjski dylemat w polityce zagranicznej Polski po 1999 roku*, [w:] *Polityka wschodnia. Uwarunkowania, koncepcje, realizacja*, red. A. Gil. T. Kapuśniak, Wyd. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2009, s. 207.
[663] R. Zięba: *Główne kierunki polityki…*, s. 181-182.
[664] J. Kaliński: *Polsko-Rosyjska Grupa ds. Trudnych (2007-2015). Przyczynek do polskiej polityki hidtorycznej*, s. 1.
[665] D. Mironyuk, K. Żęgota: *Działalność Polsko-Rosyjskiej do spraw Trudnych na rzecz przezwyciężania różnic w ocenie historii stosunków polsko-rosyjskich: geneza – przebieg współpracy – osiągnięcia*, [w:] *Polityka pomnikowa w Polsce wobec poradzieckich miejsc pamięci*, red. A. Żukowski, M. Chełminiak, W. Kotowicz, K. Żegota, Wyd. Instytut Nauk Politycznych UWM, Olsztyn 2017, s. 142.
[666] K. Kozłowski: *Kolory rewolucji*, Wyd. Poltext, Warszawa 2012, s. 55.

135:1014925466

rządzących[667]. Różnice poglądów odnośnie modelu rozwoju państw obszaru radzieckiego ujawniły się także podczas pomarańczowej rewolucji na Ukrainie[668].

W 2004 roku po raz kolejny objawiły się także spory o charakterze historycznym. Moskwa w dalszym ciągu nie uznawała współwiny ZSRR za wybuch II wojny światowej, do której mogło dojść dzięki podpisaniu Paktu Ribbentrop-Mołotow. Ponadto Kreml zdecydował, iż 4 listopada każdego roku obchodzone będzie święto państwowe, upamiętniające usunięcie polskich wojsk ze stolicy Rosji w 1612 roku[669]. Polska i Rosja nie uczyniły również postępów w dialogu dotyczącym zbrodni katyńskiej. Rosyjska Główna Prokuratura Wojskowa nie zakwalifikowała mordów w Katyniu jako aktu ludobójstwa nie podlegającego przedawnieniu, o co od lat występowała Warszawa. Rosja nie zdecydowała się także na przyznanie Polakom statusu narodu represjonowanego[670].

Istotną cezurą w stosunkach polsko-rosyjskich jest druga połowa 2005 roku. 23 października zwycięstwo w wyborach prezydenckich odniósł Lech Kaczyński, a 18 dni później działalność rozpoczął gabinet Kazimierza Marcinkiewicza[671]. Nowe władze Polski znacznie zaostrzyły politykę wobec Federacji Rosyjskiej. Działania Warszawy przyczyniły się do wzrostu napięć w relacjach dwustronnych, czego wyraźnym przejawem było nałożenie przez Moskwę embarga na zakup wybranych rodzajów produktów mięsnych z Polski[672].

Wśród celów polityki rządu PO-PSL wobec Rosji znalazły się: poprawa relacji bilateralnych, odpolitycznienie sporów historycznych, odzyskanie wraku Tu-154M oraz uniezależnienie Polski od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. Chcąc zmniejszyć napięcia w stosunkach z Moskwą, 27 listopada 2007 roku polski premier powiadomił, iż Polska nie będzie w dalszym ciągu blokować rokowań dotyczących przystąpienia Moskwy do OECD. Deklaracja ta dodatnio wpłynęła na częstotliwość kontaktów dwustronnych[673].

---

[667] M. Lakomy: *Główne problemy…*, [w:] *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*, red. M. Stolarczyk, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 79.
[668] W. Łysek: *Kolorowe rewolucje – amerykańska interwencja czy wola ludu?*, [w:] *Współczesne transformacje: kultura, polityka, gospodarka*, red. M. Banaś, J. Dziadowiec, Wyd. Księgarnia Akademicka, Kraków 2013, s. 105.
[669] G. Czerwiński: *Stosunki Polski z Rosją*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2005, s. 121.
[670] Ibidem, s. 122-123.
[671] P. Kuca: *Powstanie rządu Prawa i Sprawiedliwości, Ligi Polskich Rodzin i Samoobrony jako elementu budowy IV RP – analiza prasoznawcza wybranych dzienników ogólnopolskich*, „Polityka i Społeczeństwo" 2017, nr 4, s. 194.
[672] L. Kostecka: *Polsko-rosyjska współpraca handlowa i perspektywy jej rozwoju*, [w:] *Rola Polski w polityce Unii Europejskiej wobec krajów Europy Środkowo-Wschodniej*, red. R. Ciborowski, J. Grabowiecki, Wyd. UWB, Białystok 2007, s. 214.
[673] B. Cichocki: *Polityka…*, s. 117.

136:6892819568

Krótkotrwałe odprężenie w stosunkach dwustronnych nie oznaczało jednak zakończenia sporów dotyczących bezpieczeństwa międzynarodowego. Dotyczyły one m. in. przyszłości państw, położonych na obszarze poradzieckim. Polska dążyła bowiem do wprowadzenia w nich ustroju demokratycznego, rynkowego systemu ekonomicznego oraz wprowadzenia ich do UE i NATO. Federacja Rosyjska chciała natomiast utrzymać je w swojej strefie wpływów. Jedna z odsłon tych sporów miała miejsce w sierpniu 2008 roku, a jej bezpośrednią przyczyną był wybuch konfliktu rosyjsko-gruzińskiego. W działania ukierunkowane na jego zakończenie szczególnie zaangażował się Lech Kaczyński. Oskarżał on Moskwę o dążenie do podbicia krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w tym Polski. W związku z działaniami wojennymi Federacji Rosyjskiej, Kaczyński sprzeciwiał się rozpoczęciu dialogu dotyczącego nowego porozumienia o partnerstwie między UE a Federacją Rosyjską[674].

Rząd PO-PSL postępował w sposób bardziej ostrożny. Popierał on podejmowane przez Francję starania, zmierzające do zaprowadzenia pokoju[675]. Należy zwrócić uwagę, że wojna gruzińsko-rosyjska wzbudziła w koalicji PO-PSL obawy, związane z imperialnymi dążeniami Kremla na obszarze poradzieckim. Dobitnie pokazało to wystąpienie, jakie Sikorski wygłosił w Atlantic Council 19 listopada 2008 roku. Podkreślił wówczas, iż państwa NATO powinny stworzyć koncepcję będącą odpowiedzią na jedno z głównych założeń polityki Rosji wobec obszaru WNP, zgodnie z którym ma ona prawo do ochrony własnych interesów za granicą. Oznajmił, że NATO winno adekwatnie reagować na wszystkie wysiłki Kremla, mające na celu rewizję granic w Europie[676]. Sformułowanie to zyskało później miano doktryny Sikorskiego[677]. Należy ocenić, iż nazwanie wypowiedzi szefa polskiej dyplomacji doktryną nie było właściwe. Sikorski nie sprecyzował, na czym miałoby polegać odpowiednie reagowanie na destabilizujące działania Federacji Rosyjskiej. To ogólne stwierdzenie zostawia ogromne pole do interpretacji. Analizując postawę polskich rządzących wobec konfliktu gruzińsko-rosyjskiego, trzeba zwrócić uwagę na ich niekonsekwencję w polityce

---

[674] *Prezydenci Polski i Litwy wzywają do wycofania wojsk rosyjskich z Gruzji*, 04.11.2008, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/prezydenci-polski-i-litwy-wzywaja-do-wycofania-wojsk-rosyjskich-z-gruzji/218qd, (dostęp: 15.03.2022)

[675] B. Cichocki*: Polityka…*, s. 121

[676] *Propozycja Sikorskiego: Doktryna przeciwko doktrynie*, 19.11.2008, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-propozycja-sikorskiego-doktryna-przeciwko-doktrynie,nId,225037#crp_state=1, (dostęp: 31.05.2023)

[677] R. Kuźniar: *Wprowadzenie* [w:] *Rocznik Strategiczny 2008/2009*, Wyd. Scholar, Warszawa 2009, s. 20.

137:9222509917

zagranicznej. 26 lutego 2008 roku Rzeczpospolita Polska uznała niezawisłość Kosowa[678]. Biorąc pod uwagę stanowisko polskiego rządu w kwestii kosowskiej, zastrzeżenia, jakie później wyrażał odnośnie postępowania Rosji wobec Osetii Południowej zasługują na miano hipokryzji.

Kolejną kwestią sporną w relacjach Polski i Federacji Rosyjskiej była integracja Ukrainy z UE. Rosja nie zamierzała bowiem zrezygnować z rywalizacji o wpływy w państwie, należącym do priorytetowego w jej polityce zewnętrznej obszaru *bliskiej zagranicy*. Rozpoczęła szeroko zakrojoną kampanię, mającą na celu uniemożliwienie Kijowowi podpisanie umowy stowarzyszeniowej. W jej ramach wykorzystywała różnorodne środki: szantaż, dezinformację, wsparcie ugrupowań separatystycznych oraz interwencję zbrojną. W sierpniu 2013 roku ukraińska gazeta *Dzerkało Tyżnia* donosiła, iż rosyjscy rządzący mieli opracować tajną strategię, ukierunkowaną na uniemożliwienie Ukrainie stowarzyszenia z UE[679]. Zastosowane przez Federację Rosyjską środki przyniosły pożądany rezultat: 21 listopada Janukowycz oznajmił, iż nie zawrze układu o stowarzyszeniu z UE. Postanowienie to wywołało masowe demonstracje na Ukrainie. Rozpoczęte przez Ukraińców protesty zostały potraktowane przez Polskę jako czynnik, mogący umożliwić Brukseli podpisanie porozumienia stowarzyszeniowego z Kijowem. Dlatego też wespół z innymi krajami UE podtrzymywała ona dotychczasową ofertę zacieśnienia współpracy dla Ukrainy[680]. Poparcie, jakiego Polska udzielała ukraińskim protestującym spotkało się ze sprzeciwem Kremla, który chciał utrzymać dominującą pozycję na obszarze poradzieckim.

W 2014 roku relacje Rzeczpospolitej Polskiej i Federacji Rosyjskiej stały się jeszcze bardziej napięte. Zagarnięcie Krymu i wybuch wojny w Donbasie spowodowały, że w Polsce po raz kolejny pojawiły się obawy przed rosyjską napaścią. Nie uwzględniano przy tym znaczących różnic między sytuacją wewnętrzną i międzynarodową Polski oraz Ukrainy[681]. Odosobnione były głosy, iż Polsce nie grozi konflikt zbrojny z Federacją Rosyjską. W związku z tym, że polskie władze postrzegały politykę Federacji Rosyjskiej jako zagrożenie dla bezpieczeństwa międzynarodowego, popierały wszystkie sankcje, jakie UE

---

[678] P. Wawryszuk: *Polska wobec niepodległości Kosowa*, [w:] *Oblicza polskiej modernizacji: próba bilansu transformacji systemowej III Rzeczypospolitej*, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Szczepańska, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2011, s. 395.

[679] *Tajny plan Rosji: powstrzymać Ukrainę przed zbliżeniem z UE*, 19.08.2013, https://www.wprost.pl/413387/rosja-zablokuje-stowarzyszenie-ukrainy-z-unia-europejska.html, (dostęp: 24.03.2022)

[680] *Sikorski i Westerwelle zgodni ws. Ukrainy*, 26.11.2013, https://www.wprost.pl/426869/sikorski-i-westerwelle-zgodni-ws-ukrainy-demonstracje-to-dowod.html, (dostęp: 25.03.2022)

[681] M. Stolarczyk: *Implikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego 2013-2015 dla bezpieczeństwa Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2015, nr 2, s. 110.

138:2852490530

stosowała wobec Kremla. Rosja odpowiedziała na działania Brukseli, ustanawiając w sierpniu 2014 roku zakaz importu produktów spożywczych z państw UE, Australii, Kanady, Norwegii i Stanów Zjednoczonych[682].

Wybuch konfliktu we wschodniej Ukrainie spowodował, iż Polska zintensyfikowała wysiłki na rzecz zwiększenia obecności NATO w Europie Środkowo-Wschodniej[683]. Zakończyły się one sukcesem, bowiem podczas szczytu Sojuszu w Newport postanowiono, że na terenie należących do organizacji krajów Europy Środkowo-Wschodniej w sposób stały i rotacyjny będą obecne oddziały NATO[684]. Decyzja ta spotkała się z krytyką Moskwy[685].

Spory wokół przyczyn i sposobu zakończenia konfliktu na Ukrainie negatywnie wpłynęły na dwustronne relacje Polski i Rosji. W 2014 roku nie odbyły się obrady Komitetu Strategii Współpracy Polski i Rosji i Polsko-Rosyjskiej Grupy do Spraw Trudnych[686]. Zanikły również bezpośrednie kontakty między przedstawicielami polskich i rosyjskich władz. Komunikacja między Warszawą a Moskwą przybrała postać wydawania oświadczeń, zawierających krytykę działań drugiej strony.

Duży wpływ na kształt relacji polsko-rosyjskich miały wydarzenia z 10 kwietnia 2010 roku. Początkowo wydawało się, że tragedia z 10 kwietnia będzie stanowiła czynnik ułatwiający zbliżenie w stosunkach polsko-rosyjskich. Nadzieje te okazały się płonne. Moskwa wykazywała bowiem ograniczone chęci współdziałania z Polską w procesie wyjaśniania okoliczności katastrofy. Ponadto nie podjęła ona wielu, koniecznych w ocenie Polski działań: nie przesłuchała kontrolerów, nie zbadała stanu technicznego lotniska oraz nie dołożyła starań na rzecz odpowiedniego zabezpieczenia miejsca wypadku i szczątków samolotu. Warszawa krytycznie odniosła się również do sprawozdania dotyczącego postępowania w sprawie przyczyn katastrofy, przygotowanego przez Międzypaństwowy

---

[682] M. Szymańska: *Co dalej z rosyjskim embargiem na polską i unijną żywność*, 09.12.2020, https://www.tygodnik-rolniczy.pl/articles/pieniadze-i-prawo/co-dalej-z-rosyjskim-embargiem-na-polska-i-unijna-zywnosc/, (dostęp: 27.03.2022)

[683] *Prezydenci chcą wzmocnić wschodnią flankę NATO*, 22.07.2014, https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/5708,Prezydenci-chca-wzmocnic-wschodnia-flanke-NATO.html, (dostęp: 25.12.2023)

[684] M. Banasik: *NATO w świetle postanowień szczytu w Newport*, „Kwartalnik Bellona" 2015, nr 3, s. 58-59.

[685] MSZ Rosji: *Decyzje szczytu NATO spotęgują napięcie wokół Ukrainy*, 05.09.2014, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-msz-rosji-decyzje-szczytu-nato-spoteguja-napiecie-wokol-ukra,nId,1496273, (dostęp: 29.03.2022)

[686] *Rocznik Strategiczny 2014/2015*, Wyd. Scholar, Warszawa 2015, s. 305.

139:7908166082

Komitet Lotniczy[687]. Polskie środowiska prawicowe zaczęły lansować tezę, jakoby wypadek Tu-154 był rezultatem zamachu zleconego przez rosyjskie władze[688].

W okresie rządów PO-PSL, Polska i Rosja kontynuowały trwające od kilkunastu lat spory historyczne. Stanowiły one pochodną prezentowanych przez Warszawę i Moskwę, odmiennych interpretacji wspólnej historii[689]. Wybuch konfliktu na Ukrainie doprowadził do zaostrzenia polsko-rosyjskich sporów historycznych. Agresywne działania Moskwy wobec Kijowa sprawiły bowiem, że w Polsce zostały podjęte wysiłki na rzecz likwidacji pomników żołnierzy radzieckich. Spotkały się one z oburzeniem władz Federacji Rosyjskiej. Monumenty przypominały bowiem o roli ZSRR jako wyzwoliciela państw Europy Środkowo-Wschodniej[690].

Wybuch wojny na Ukrainie zaowocował także kontrowersjami związanymi ze sposobem uczczenia siedemdziesiątej rocznicy zakończenia II wojny światowej. Na początku lutego 2015 roku Bronisław Komorowski postanowił, że nie przybędzie do Moskwy na obchody 70. rocznicy zakończenia II wojny światowej[691]. Ponadto władze Polski poinformowały, że 8 maja na Westerplatte zorganizują własne uroczystości z okazji rocznicy zakończenia II wojny światowej[692].

Rząd koalicji PO-PSL dążył również do uniezależnienia się od dostaw rosyjskich nośników energii. Należy zauważyć, że w początkowym okresie swojego istnienia, rząd PO-PSL nie zarzucał Federacji Rosyjskiej wykorzystywania surowców energetycznych w charakterze instrumentu nacisku na państwa Europy Środkowo-Wschodniej. Jego przedstawiciele deklarowali, iż działania Moskwy w sferze energetycznej nie zagrażają Rzeczpospolitej Polskiej[693]. W rzeczywistości obawiali się jednak wykorzystania przez Rosję instrumentu energetycznego do oddziaływania na politykę zagraniczną Polski, o czym świadczy ich sprzeciw wobec budowy Nord Stream 2. Warto przy tym zwrócić uwagę, że

---

[687] Ibidem, s. 310-311.
[688] Ibidem, (dostęp: 20.03.2022)
[689] J. Ćwiek-Karpowicz: *Smoleńsk – konsekwencje dla stosunków polsko-rosyjskich*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2011, s. 31.
[690] M. Domańska: *Mocarstwowy mit wojny we współczesnej polityce zagranicznej Kremla*, 31.12.2019, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2019-12-31/mocarstwowy-mit-wojny-we-wspolczesnej-polityce-zagranicznej, (dostęp: 23.12.2023)
[691] *Prezydent Komorowski nie pojedzie 9 maja do Moskwy na obchody zakończenia II wojny światowej*, 06.02.2015, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/851958,prezydent-komorowski-nie-pojedzie-9-maja-do-moskwy-na-obchody-zakonczenia-ii-wojny-swiatowej.html,komentarze-najnowsze,1, (dostęp: 31.03.2022)
[692] *Bronisław Komorowski nie pojedzie do Moskwy 9 maja*, 06.02.2015, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/bronislaw-komorowski-nie-pojedzie-do-moskwy-9-maja/t5b0f, (dostęp: 31.03.2022)
[693] B Cichocki: *Polityka…*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2009, s. 129.

140:7891469313

rząd Tuska nie stosował w tej kwestii konfrontacyjnej retoryki, lecz starał się wskazywać na możliwości współpracy energetycznej między Rosją a pozostałymi krajami regionu Europy Środkowo-Wschodniej. Miało to związek z faktem, iż dążył on do zwiększenia efektywności polskiej polityki zewnętrznej poprzez koordynowanie jej z polityką zagraniczną czołowych państw UE[694]. Projekt Nord Stream 2 Rosja realizowała natomiast wespół z Niemcami – krajem o silnej pozycji w UE. Powodem, dla którego koalicja PO-PSL początkowo nie akcentowała zagrożenia związanego z ewentualnym zastosowaniem szantażu energetycznego przez Moskwę był również fakt, iż w 2009 roku rozpoczął on z Kremlem rozmowy o wydłużeniu obowiązywania umowy jamalskiej do 2037 roku i podniesieniu dostaw do poziomu 10.2 miliarda m^3 na rok[695]. W rzeczywistości gabinet Tuska doskonale zdawał sobie sprawę z niestabilności przesyłu surowców energetycznych z Rosji[696]. Obawy związane z potencjalnym szantażem gazowym zostały wzmocnione przez spory gazowe, jakie Federacja Rosyjska stoczyła w latach 2009-2010 z Ukrainą[697] i Białorusią[698]. W związku z tym podjął on działania na rzecz dywersyfikacji źródeł pozyskiwania energii. Obejmowały one: budowę terminalu LNG w Świnoujściu[699], wydobywanie gazu łupkowego oraz negocjacje z państwami pozaeuropejskimi.

Gabinet PO-PSL lansował pomysł uczynienia z gazu łupkowego, jednego z fundamentów bezpieczeństwa energetycznego Polski. Czynił to mimo opinii ekspertów, którzy zwracali uwagę, iż zasoby tego surowca są znacznie mniejsze, niż początkowo twierdzono[700].

---

[694] Ibidem, s. 115, 119.

[695] *Pawlak: w 2015 roku Polska będzie potrzebować ok. 15.5 mld m. sześc.*, 02.12.2009, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pawlak-w-2015-roku-Polska-bedzie-potrzebowac-ok-15-5-mld-m-szesc-2057543.html, (dostęp: 03.06.2022)

[696] *Odpowiedź ministra gospodarki na interpelację nr 5620 w sprawie rządowych planów dywersyfikacji dostaw ropy i gazu ziemnego do Polski*, 12.11.2008, http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/02886942, (dostęp: 31.05.2022)

[697] V. Oskolok: *Wojny gazowe – dyplomacja rosyjska XXI wieku w kontekście geopolityki. Skutki i znaczenie dla stron konfliktów*, „Athenaeum" 2011, nr 31, s. 190.

[698] Ł. Donaj: *Spór rosyjsko-białoruski z czerwca 2010 roku a solidarność Unii Europejskiej wobec kryzysów gazowych*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2010, nr 4, s. 176-177.

[699] *Tusk: gazoport w Świnoujściu do końca roku gotowy do prób technicznych*, 11.03.2014, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/tusk;gazoport;w;swinoujsciu;do;konca;roku;gotowy;do;prob;technicznych,222,0,1493470.html, (dostęp: 07.06.2022)

[700] *Pawlak: gazu z łupków starczy na wiele lat*, 12.03.2012, https://polskieradio24.pl/5/3/Artykul/564266,pawlak-gazu-z-lupkow-starczy-na-wiele-lat, (dostęp: 04.06.2022)

141:8401890798

Rząd Tuska usiłował również wzmocnić bezpieczeństwo energetyczne Rzeczpospolitej Polskiej poprzez współpracę z krajami pozaeuropejskimi[701]. Działania w tym obszarze nie przyniosły jednak konkretnych rezultatów.

Kwestia bezpieczeństwa energetycznego Polski nabrała jeszcze większego znaczenia w 2014 roku. Było to związane z sytuacją na Ukrainie oraz stosowanymi przez Rosję wobec Kijowa i Unii Europejskiej szantażami gazowymi. W kwietniu szef polskiego rządu zaprezentował koncepcję powołania unii energetycznej, która zlikwidowałaby zależność krajów unijnych od rosyjskiego gazu. W jej ramach kraje UE miałyby wspólnie kupować ten surowiec od Moskwy. Jednym z elementów tego pomysłu było także umocnienie instrumentów wzajemnego wsparcia, w przypadku wystąpienia problemów z pozyskiwaniem nośników energii[702].

Należy zwrócić uwagę, że opóźnienia w budowie terminala LNG i porażka w eksploatacji gazu łupkowego nie były jedynymi przykładami niekompetencji koalicji PO-PSL w dziedzinie bezpieczeństwa energetycznego. Jej przedstawiciele często formułowali sprzeczne postulaty odnośnie działań w tym obszarze[703].

Mimo występujących między Polską i Rosją sporów, w okresie rządów koalicji PO-PSL doszło do rozwoju dwustronnej współpracy ekonomicznej. Jej skalę dobrze obrazują statystyki dotyczące obrotów handlowych. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2008	-11.627664
2009	-7.819256
2010	-11.588004

[701] *Rozmowy z Arabami o dywersyfikacji ropy*, 26.04.2012, https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-rozmowy-z-arabami-o-dywersyfikacji-ropy,nId,3802720, (dostęp: 04.06.2022)

[702] M. Paszyn: *Plan unii energetycznej autorstwa Donalda Tuska jako przykład polityki bezpieczeństwa energetycznego UE oraz jego znaczenie dla Polski*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2016, nr 9, s. 146-147.

[703] 20 marca 2015 roku miały miejsce obrady RE, podczas których omówiono problem polityki energetycznej UE. Wśród wniosków ze spotkania znalazł się postulat rezygnacji z węgla, jako źródła energii. Był on bardzo niekorzystny dla Polski, której filarem energetycznym jest właśnie ten surowiec. Nie zważając na te okoliczności, Ewa Kopacz i przewodniczący RE, Donald Tusk z zadowoleniem przyjęli wyniki szczytu, uznając je za osiągnięcie Rzeczpospolitej Polskiej. Z. Kuźmiuk: *Tusk i Kopacz znowu ogłosili sukces. Choć trudno się doszukać w konkluzjach Rady polskich postulatów dot. Unii Energetycznej*, 21.03.2015, https://wgospodarce.pl/opinie/19252-tusk-i-kopacz-znowu-oglosili-sukces-choc-trudno-sie-doszukac-w-konkluzjach-rady-polskich-postulatow-dot-unii-energetycznej, (dostęp: 08.06.2022); Z kolei 4 października premier stwierdziła, iż węgiel stanowi fundament bezpieczeństwa energetycznego Polski. Zadeklarowała także chęć wsparcia przemysłu górniczego. Kopacz zapewnia: *węgiel to nasza podstawa energetyczna, nie wybudujemy po cichu elektrowni atomowej*, 04.10.2015, https://polskieradio24.pl/42/3167/Artykul/1524283,Kopacz-zapewnia-wegiel-to-nasza-podstawa-energetyczna-nie-wybudujemy-po-cichu-elektrowni-atomowej, (dostęp: 08.06.2022)

142:6956019522

2011	-17003005
2012	-18.074967
2013	-14.459975
2014	-14.006039

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2009-2015, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

Warto zauważyć, iż z powodu rozpowszechnionych wśród społeczeństwa i polityków uprzedzeń wobec Moskwy, wszystkie polskie rządy po 1989 roku miały ograniczone możliwości kształtowania relacji z Federacją Rosyjską. Ich członkowie byli bowiem świadomi, że jeśli podejmą działania ukierunkowane na ocieplenie stosunków z Kremlem, zostaną przez swych adwersarzy uznani za wrogów Polski. Scenariusz ten zwiększał natomiast prawdopodobieństwo utraty poparcia społecznego.

5.2. Polityka Polski wobec Ukrainy

Ukraina miała istotne znaczenie w polityce wschodniej rządu Tadeusza Mazowieckiego. Dobitnie świadczył o tym fakt, iż Warszawa jako pierwsza uznała jej niepodległość[704]. 13 października 1991 roku przedstawiciele władz obu państw podpisali *Deklarację o zasadach i podstawowych kierunkach rozwoju stosunków polsko-ukraińskich*. 8 stycznia 1992 roku Polska i Ukraina oficjalnie nawiązały relacje dyplomatyczne[705].

18 maja 1992 Warszawa i Kijów zawarły *Traktat o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy*. Należy zwrócić uwagę, iż dialog w sprawie podpisania dokumentu nie przebiegał bez problemów. Podczas rozmów duże kontrowersje wzbudzały kwestie historyczne. Przedstawiciele Polski i Ukrainy prezentowali bowiem odmienne stanowisko w kwestii polityki władz II Rzeczpospolitej Polskiej wobec mniejszości ukraińskiej, starć o Lwów z 1918 roku, działań UPA, zbrodni wołyńskiej oraz konsekwencji akcji *Wisła*. W związku z tym Warszawa i Kijów postanowiły, że w tekście traktatu nie zostaną poruszone problemy historyczne[706].

Rozwojowi dwustronnych stosunków nie sprzyjały również uwarunkowania międzynarodowe. Ukraina borykała się bowiem z izolacją w społeczności międzynarodowej, wynikającą z posiadania przez nią broni jądrowej. W związku z tym, między Polską i Ukrainą występowały różnice zdań w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego. W 1993 roku Leonid Krawczuk zaprezentował koncepcję, zgodnie z którą państwa Europy Środkowej, Litwa, Łotwa, Estonia, część krajów WNP (z wyłączeniem Federacji Rosyjskiej) i Austria powinny stworzyć organizację współdziałania w dziedzinie bezpieczeństwa, składający się

[704] K. Czornik: *Miejsce Ukrainy w polskiej polityce zagranicznej po „pomarańczowej rewolucji". Próba bilansu*, [w:] *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*, red. M. Stolarczyk, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 114.
[705] M. Cieślik: *Stosunki polsko-ukraińskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992, s. 135.
[706] K. Fedorowicz: *Polityka Polski…*, s. 213-214.

143:1063299389

m. in. z forum konsultacyjnego oraz sztabu antykryzysowego. Pomysł ten nie spodobał się Polsce, która pragnęła przystąpić do NATO i unikała uczestnictwa w inicjatywach, mogących uniemożliwić realizację tego celu[707].

5 grudnia 1994 roku przedstawiciele Federacji Rosyjskiej, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych oraz Wielkiej Brytanii podpisali Memorandum w sprawie gwarancji bezpieczeństwa w związku z przystąpieniem Ukrainy do Układu o nierozprzestrzenianiu broni jądrowej, zwane także Memorandum Budapesztańskim. W dokumencie tym Moskwa, Waszyngton i Londyn zobligowały się do respektowania niepodległości, suwerenności i obecnych granic państwa ukraińskiego a także powstrzymania się od stosowania presji gospodarczej, ukierunkowanej na podporządkowanie swojemu interesowi realizacji przez Kijów praw, wynikających z jego suwerenności[708]. Zaprezentowana przez Ukrainę gotowość do pozbycia się broni nuklearnej, umożliwiła jej stopniowe wychodzenie z alienacji międzynarodowej. Zmiana w polityce zagranicznej Kijowa została dostrzeżona przez polskie władze, które zaczęły wspierać podejmowane przez niego wysiłki na rzecz przystąpienia do Rady Europy oraz Inicjatywy Środkowoeuropejskiej[709].

W 1996 roku stosunki Warszawy i Kijowa zdynamizowały się i na nowo zaczęły być określane mianem strategicznego partnerstwa. Ponadto w 1996 roku Polska i Ukraina podpisały umowy: o ruchu bezwizowym i ochronie i zwrocie dóbr kultury[710]. Wciąż nie rozwiązane pozostawały jednak problemy historyczne. Nie zważając na te trudności, polskie władze wspierały Ukrainę w pogłębianiu współpracy z UE. Przejawem tej tendencji było m. in. utworzenie w 1998 roku Polsko-Ukraińskiej Stałej Konferencji ds. Integracji Europejskiej[711].

W późniejszym czasie polscy rządzący kontynuowali wspomaganie Ukrainy w procesie reform. W marcu 2000 roku powołały one międzyministerialną grupę ekspertów, której zadaniem było wspieranie ukraińskich rządzących w procesie modernizacji społeczno-

[707] A. Drzewicki: *Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 1, s. 155.
[708] A. Kleczkowska: *Memorandum Budapesztańskie – umowa międzynarodowa czy niewiążące porozumienie?*, „Władza sądzenia" 2021, nr 20, s. 151-152.
[709] T. Kapuśniak: *Polityka Polski wobec Ukrainy*, [w:] *Polityka wschodnia Polska: uwarunkowania, koncepcje, realizacja*, red. A. Gil, T. Kapuśniak, Wyd. Instytut Europy Środkowo-Wschodniej, Lublin 2009, s. 221-222.
[710] M. Menkiszak, M. A. Piotrowski: *Ewolucja stosunków…*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Wyd. Askon, Warszawa 2002, s. 231.
[711] J. Makar: *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie w kontekście procesów integracji europejskiej*, „Wschód Europy" 2016, nr 2, s. 173.

144:7385232676

ekonomicznej. W tym samym roku miały miejsce kolejne obrady Polsko-Ukraińskiej ds. Integracji Europejskiej[712].

Należy zwrócić uwagę, iż zaangażowanie polskich rządzących w sprawy ukraińskie wynikało z ich paradygmatu geopolitycznego, przyznającego Kijowowi istotną funkcję jako buforowi oddzielającemu Rzeczpospolitą Polską od Rosji. Pogwałcanie zasad demokracji przez reżim Kuczmy spowodowało regres we współpracy Ukrainy z krajami zachodnimi. Sytuacja ta została skwapliwie wykorzystana przez Federacją Rosyjską, która pogłębiła stosunki z Kijowem. Polska w dalszym ciągu prowadziła więc aktywną politykę wobec Ukrainy, chcąc zapobiec realizacji scenariusza, jaki miał miejsce z Białorusią w latach 90.[713]. W 2002 roku międzynarodowy wizerunek Ukrainy jeszcze bardziej się pogorszył. Pojawiły się bowiem informacje, jakoby Kijów przekazał Irakowi systemy uzbrojenia *Kolczuga*. Ponadto sytuacja wewnętrzna Ukrainy wciąż pozostawała niestabilna[714].

14 listopada 2004 roku na Ukrainie miała miejsce druga tura wyborów prezydenckich. Jej zwycięzcą został ogłoszony został ogłoszony prorosyjski polityk, Wiktor Janukowycz. Fakt ten wywołał oburzenie wśród społeczeństwa ukraińskiego, które zrozumiało, iż wyniki wyborów sfałszowano. Wkrótce potem rozpoczęły się zakrojone na szeroką skalę manifestacje. Polskie władze od początku uważnie obserwowały rozwój wydarzeń i podjęli intensywne działania, mające na celu rozwiązanie problemu. W czasie protestów na Ukrainę aż trzy razy udał się Kwaśniewski, aby wyrazić wsparcie dla postulatów obozu pomarańczowych. Należy podkreślić, że wespół z przywódcą Litwy, Valdasem Adamkusem, wysokim przedstawicielem Unii do spraw zagranicznych i polityki bezpieczeństwa, Javierem Solaną i szefem Dumy Państwowej, Borys Gryzłowem zorganizował on rozmowy między ukraińskimi władzami i opozycją. Podczas negocjacji ustalono, iż 26 grudnia 2004 ponownie odbędzie się druga tura wyborów prezydenckich. Zwycięstwo odniósł w niej Wiktor Juszczenko[715].

Na fali entuzjazmu związanego z pomarańczową rewolucją doszło do zbliżenia w stosunkach polsko-ukraińskich. Jednym z jego przejawów było oficjalne otwarcie Cmentarza Orląt Lwowskich w dniu 24 czerwca 2005 roku. W ceremonii tej uczestniczyli

[712] *Rocznik Strategiczny 2000/2001*, Wyd. Scholar, Warszawa 2001, s. 14.
[713] Z. Szmyd: *Ukraina*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2002, s. 297.
[714] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 78-79.
[715] *Polska polityka zagraniczna – U.S. first, lecz także więcej Europy*, [w:] *Rocznik Strategiczny 2004/2005*, Wyd. Scholar, Warszawa 2005, s. 377.

145:2320108942

Aleksander Kwaśniewski i Wiktor Juszczenko[716]. Nie bacząc na niestabilną sytuację polityczną na Ukrainie, Polska w dalszym ciągu zdecydowanie opowiadała się za integracją Kijowa z UE i NATO. Dowodzi tego expose, jakie 15 lutego 2006 roku wygłosił nowy szef polskiej dyplomacji, Stefan Meller. Oznajmił wówczas, że Ukraina powinna stać się w przyszłości członkiem UE i NATO. Zaakcentował przy tym, iż przyjęcie państwa ukraińskiego do tych organizacji pozytywnie wpłynęłoby na sytuację geopolityczną Rzeczpospolitej Polskiej[717].

Należy podkreślić, iż w 2006 roku jednym z głównych przedmiotów dwustronnego dialogu pozostawały kwestie historyczne. Warszawa postanowiła zaniechać dociekania prawdy historycznej, aby utrzymać dobre relacje z reprezentantami stronnictwa pomarańczowych, opowiadającymi się za integracją Ukrainy z UE i NATO. W ten sposób wysłała ona ukraińskim rządzącym wyraźny sygnał, iż jest gotowa udzielać im wsparcia, nie wymagając w zamian szacunku dla pamięci historycznej narodu polskiego. Analizując politykę Polski wobec Ukrainy w 2006 roku, należy wskazać, że podejmowane przez nią wysiłki na rzecz przybliżenia perspektywy akcesji Kijowa do UE spełzły na niczym. Na początku 2007 roku Rada UE uchwaliła mandat negocjacyjny w sprawie nowej umowy, regulującej stosunki Brukseli z Ukrainą. Mimo działań Rzeczpospolitej Polskiej, nie zamieszczono w nim stwierdzenia, iż Kijów mógłby w przyszłości stać się członkiem UE[718].

27 kwietnia 2007 roku, przywódcy obu państw sygnowali Mapę drogową współpracy polsko-ukraińskiej na lata 2007-2008. Zadeklarowano w niej pogłębienie współdziałania w obszarze integracji z UE oraz relacji między Ukrainą i NATO. Ponadto zobowiązano się do zacieśnienia współpracy w sferze ekonomicznej, energetycznej, społecznej, kulturalno-edukacyjnej oraz problemów historycznych[719]. Z kolei 6 grudnia Kaczyński i Juszczenko podpisali dokument *Wspólne wyzwania – nowe wymiary partnerstwa strategicznego*. Zgodnie

[716] M. Mróz: *Trudne dziedzictwo i wyzwania na przyszłość. Uwarunkowania historyczne współczesnych stosunków polsko-ukraińskich*, [w:] *Stosunki polsko-ukraińskie 1991-2014: próba bilansu*, red. M. Pietraś, M. Malskyj, B. Surmacz, Wyd. UMCS, Lublin 2016, s. 462.
[717] A. Latosińska: *Ukraina w polityce zagranicznej Polski (2004-2014)*, [w:] *Polityka zagraniczna Polski. 25 lat doświadczeń*, red. M. Pietrasiak, M. Stelmacha, K. Żakowski, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, s. 117-118.
[718] P. Świeżak: *Europejska Polityka Sąsiedztwa. Bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy*, „Bezpieczeństwo narodowe" 2007, nr 3-4, s. 139.
[719] *Polska polityka zagraniczna: jeden rok – dwie odsłony*, [w:] *Rocznik Strategiczny 2007/2008*, Wyd. Scholar, Warszawa 2008, s. 328.

146:1404062225

z jego zapisami miało dojść do utworzenia fundacji współpracy polsko-ukraińskiej i polsko-ukraińskiego ośrodka młodzieżowego nieopodal Iwano-Frankowska[720].

Gabinet koalicji PO-PSL dążył do uczynienia Ukrainy państwem demokratycznym, posiadającym rynkowy system ekonomiczny oraz będącym członkiem UE lub ściśle z nią współpracującym. W związku z tym wspomagał on Kijów w wysiłkach, mających na celu zacieśnienie relacji z Brukselą. Przejawem dążeń do integracji Ukrainy (oraz innych państw poradzieckich) z Zachodem była również koncepcja Partnerstwa Wschodniego, ogłoszona przez Radosława Sikorskiego oraz Carla Bildta 26 maja 2008 roku[721].

Rząd Donalda Tuska podejmował intensywne wysiłki, ukierunkowane na stowarzyszenie Ukrainy z UE. Spełzły one jednak na niczym, bowiem w wyniku presji Federacji Rosyjskiej, 21 listopada 2013 roku Janukowycz poinformował, że nie zawrze układu o stowarzyszeniu z UE. Decyzja ta spowodowała wybuch masowych protestów[722].

Władze Rzeczpospolitej Polskiej kontynuowały starania na rzecz stowarzyszenia Ukrainy z UE, nie zważając na decyzję ukraińskiego prezydenta. Zdawały sobie bowiem sprawę, iż demonstracje mogą doprowadzić do dymisji Janukowycza, a w konsekwencji powrotu Kijowa na ścieżkę integracji z UE. 22 listopada polski minister spraw zagranicznych podtrzymał ofertę podpisania porozumienia stowarzyszeniowego[723]. Deklaracje te nie przyniosły pożądanego rezultatu. 15 grudnia dialog UE i Kijowa w kwestii układu o stowarzyszeniu został przerwany[724].

Chcąc zachować władzę, ekipa Janukowycza podejmowała działania, mające na celu zdławienie demonstracji. Od tego momentu polskie władze skoncentrowały swoje wysiłki na pokojowym rozwiązaniu kryzysu politycznego. 19 lutego na Ukrainę przybył polski minister spraw zagranicznych, Radosław Sikorski[725]. Wespół z szefami dyplomacji Niemiec i Francji: Frankiem Walterem Steinmeierem i Laurentem Fabiusem rozpoczął on mediacje między ukraińskimi władzami i opozycją. W wyniku tych działań doszło do podpisania porozumienia

---

[720] *Ukraina: Prezydenci Kaczyński i Juszczenko podpisali deklarację o współpracy*, 06.12.2007, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/ukraina;prezydenci;kaczynski;i;juszczenko;podpisali;deklaracje;o;wspolpracy,113,0,302449.html, (dostęp: 31.10.2022)

[721] M. Lasoń: *Interesy…*, s. 165.

[722] G. Ocieczek: *Zwalczanie przestępczości korupcyjnej na Ukrainie – analiza organów ochrony oraz wybrane case study (część I)*, „Prawo w działaniu" 2020, nr 41, s. 210.

[723] *Sikorski niezadowolony z Ukrainy*, 22.11.2013, https://www.newsweek.pl/swiat/ukraina-umowa-stowrzyszeniowa-sikorski-niezadowolony-z-ukrainy/0rfw8yp, (dostęp: 13.01.2023)

[724] *Bruksela zawiesza rozmowy z Ukrainą*, 15.12.2013, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/bruksela-zawiesza-rozmowy-z-ukraina/mw915, (dostęp: 15.01.2023)

[725] *Sikorski udał się do Kijowa. W czwartek spotka się z Janukowyczem*, 19.02.2014, https://tvn24.pl/polska/sikorski-udal-sie-do-kijowa-w-czwartek-spotka-sie-z-janukowyczem-ra400016-3350638, (dostęp: 19.01.2023)

147:1978154786

w sprawie rozwiązania kryzysu politycznego. Przewidywało ono: uchwalenie w ciągu dwóch dni aktu prawnego przywracającego ustawę zasadniczą z 2004 roku, powołanie gabinetu jedności narodowej, podjęcie działań mających na celu opracowanie nowej konstytucji, zorganizowanie w oparciu o nową ustawę zasadniczą wyborów prezydenckich, przeprowadzenie dochodzenia w sprawie starć na Placu Niepodległości a także zwolnienie manifestantów z odpowiedzialności karnej[726]. Umowa nie została jednak zrealizowana[727].

Polscy rządzący nie dostrzegali, że niewdrożenie wynegocjowanej 21 lutego umowy stanowiło klęskę przedstawicieli ukraińskich ugrupowań opozycyjnych oraz Sikorskiego, Steinmeiera i Fabiusa. Wystosowane wobec przywódcy Ukrainy żądanie i jego ucieczka pokazała, iż Jaceniuk, Kliczko oraz Tiahnybok nie kontrolowali poczynań demonstrantów zgromadzonych na Majdanie. Z kolei ministrowie spraw zagranicznych Rzeczpospolitej Polskiej, Francji i Niemiec dowiedli, że nie byli wystarczająco rozeznani w sytuacji na Ukrainie, skoro pośredniczyli w dialogu między politykami, którzy nie mieli wpływu na rozwój wydarzeń. Ponadto okazali się oni niezdolni do zagwarantowania realizacji wspomnianej ugody. Przy okazji obalenia Janukowycza ujawniła się również hipokryzja władz Polski. Choć Warszawa konsekwentnie podkreślała, iż przed podpisaniem układu o stowarzyszeniu Ukraina musi spełnić określone wymogi w zakresie poszanowania standardów demokratycznych, to bez zastrzeżeń zaakceptowała dokonaną przez Radę Najwyższą zmianę na stanowisku prezydenta. Tym samym pokazała, że jest w stanie pogodzić się z pogwałceniem przez Kijów zasad demokracji, jeśli jego następstwem będzie zwiększenie szans na integrację Ukrainy z UE, a co za tym idzie jej geopolityczne przesunięcie w stronę Zachodu.

Po obaleniu Wiktora Janukowycza, Polska wznowiła działania, mające na celu zacieśnienie relacji Ukrainy z UE[728].

Od początku kryzysu, spowodowanego dążeniami separatystycznymi na Krymie i w Donbasie, Rzeczpospolita Polska konsekwentnie podkreślała konieczność ochrony

[726] M. Stolarczyk: *Dylematy bezpieczeństwa…*, [w:] *Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, red. K. Czornik, M. Lakomy, Wyd. Regionalny Ośrodek Debaty Międzynarodowej w Katowicach, Katowice 2014, s. 46.
[727] R. Zięba: *Ukraina…*, „Studia Polityczne" 2015, nr 3, s. 11.
[728] *Sikorski: Polska pomoże Ukrainie we współpracy z MFW*, 24.02.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/sikorski-polska-pomoze-ukrainie-we-wspolpracy-z-mfw/h6lsp, (dostęp: 21.01.2023)

148:1060850596

suwerenności oraz integralności terytorialnej państwa ukraińskiego. Jednocześnie w dalszym ciągu popierała integrację Kijowa z UE[729].

Rząd PO-PSL koordynował swoje działania na rzecz podpisania przez Ukrainę umowy stowarzyszeniowej, z innymi państwami UE, ze szczególnym uwzględnieniem Niemiec, jako państwa o silnej pozycji w Unii. W ten sposób chciał on zwiększyć skuteczność swojej polityki wobec Kijowa[730]. Należy zauważyć, iż Polska realizowała taktykę koordynowania polityki wobec Ukrainy z innymi państwami UE także po wybuchu protestów na Majdanie. 1 grudnia szefowie dyplomacji Polski i Szwecji wydali deklarację odnośnie wydarzeń na Ukrainie. Wskazali w niej, że UE nadal prezentuje gotowość do zawarcia porozumienia stowarzyszeniowego. Zaznaczyli jednak, że jeśli Kijów nie przeprowadzi reform ekonomicznych, to Unia nie będzie uczestniczyć w konflikcie o przyszłość państwa ukraińskiego[731].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, w stosunkach polsko-ukraińskich występowały spory historyczne. Były one wynikiem odmiennej interpretacji działalności OUN i UPA przez Kijów i Warszawę[732].

---

[729] *Rozmowy z Turczynowem i Van Rompuy'em o Ukrainie*, 01.03.2014, https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wydarzenia/rozmowy-z-turczynowem-i-van-rompuyem-o-ukrainie,15258, (dostęp: 22.01.2023)

[730] K. Czornik: *Miejsce Ukrainy…*, [w:] *Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku*, red. M. Stolarczyk, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2011, s. 154.

[731] *UE nadal gotowa…*, 01.12.2013, https://www.wprost.pl/427542/sikorski-i-bildt-ue-nadal-gotowa-podpisac-umowe-z-ukraina.html, (dostęp: 14.01.2023)

[732] Były one wynikiem odmiennej interpretacji działalności OUN i UPA przez Kijów i Warszawę. Polskie władze postrzegały te organizacje przez pryzmat dokonanych zbrodni, a przede wszystkim mordu wołyńskiego, na skutek którego życie straciło 50000-60000 osób, w większości Polaków. G. Motyka: *Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła". Konflikt polsko-ukraiński 1943-1947*, Wyd. Wydawnictwo Literackie 2011, s. 447. Z kolei ukraińscy politycy, w szczególności ci wywodzący się z obozu pomarańczowych, uznawali ich działaczy za bohaterów walki o niepodległości Ukrainy. Wydarzenia z lat 1943-1944 traktowali natomiast jako brutalny konflikt między Polakami a Ukraińcami, na skutek którego zginęli cywile, zaś liczba zabitych pozostaje drugorzędną kwestią. G. Motyka: *Cień Kłyma Sawura: polsko-ukraiński konflikt pamięci*, Wyd. Oskar: Muzeum II Wojny Światowej, Gdańsk 2013, s. 48. Tak duże różnice uniemożliwiały Polsce i Ukrainie wypracowanie wspólnego stanowiska odnośnie poszczególnych wydarzeń ze wspólnej historii. Należy zwrócić uwagę, iż Kijów negatywnie reagował na każde krytyczne stanowisko wobec działań OUN i UPA, jakie wyrażali polscy rządzący. Przykładem może być tutaj sytuacja z lipca 2009 roku. Przyjęcie przez Sejm uchwały, w której zbrodnię wołyńską określono mianem masowych mordów o charakterze czystki etnicznej i znamionach ludobójczych oraz zaakcentowano potrzebę jej należytego upamiętnienia, wywołało oburzenie polityków z zachodnich regionów Ukrainy. Rada Obwodu Tarnopolskiego oznajmiła, że polskie władze usiłują wzniecać wrogość narodową oraz negować niepodzielność terytorium Ukrainy. J. Kordas: *Polska – Ukraina – Rosja: polityka bieżąca i historyczna w latach 2004-2014 (do 25 maja)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili" 2014, nr 4, s. 76-77. Mało tego, strona ukraińska usiłowała narzucać Polsce kult UPA i Bandery. Wystarczy wspomnieć o inicjatywie rajdu rowerowego,

149:7321633541

W okresie prezydentury Wiktora Janukowycza doszło do deeskalacji polsko-ukraińskich sporów historycznych.

Analizując polsko-ukraińskie spory historyczne w latach 2007-2015, należy zauważyć, iż koalicja PO-PSL podporządkowała proces dochodzenia do prawdy historycznej jednemu z głównych celów polityki wschodniej, jakim była integracja Ukrainy z UE, a co za tym idzie uniezależnienie jej od Rosji i związanie z Zachodem. Ukraińskie władze doskonale zdawały sobie sprawę z faktu, iż Warszawa nie chce uczynić niczego, co mogłoby utrudnić bądź uniemożliwić ścisłą współpracę z Kijowem i jego integrację z UE, co skwapliwie wykorzystywały w sporach, dotyczących przeszłości. W tym miejscu należy postawić pytanie: której ze stron powinno było bardziej zależeć na utrzymaniu strategicznego partnerstwa? Polsce, która jest członkiem UE i NATO oraz od wielu lat pełniła funkcję adwokata Ukrainy na arenie międzynarodowej, czy też Ukrainie, która potrzebowała znaczącego wsparcia w procesie integracji z UE i uniezależnienia się od Rosji? Koalicja PO-PSL, dążąc za wszelką cenę do stowarzyszenia Kijowa z UE stawiała się jednocześnie w pozycji dającego i proszącego, dając się upokarzać. Co więcej, rząd Tuska realizował tę szkodliwą taktykę w okresie protestów na Majdanie. Bezwarunkowo popierał on demonstracje, nie zważając na fakt, iż w gronie demonstrujących doszło do rozłamu, a coraz większą rolę odgrywały ugrupowania radykalne, a w szczególności Prawy Sektor[733].

---

odbywającego się pod hasłem *Europejskimi śladami Stepana Bandery,* którego szlak miał przebiegać m. in. przez terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Polscy rządzący nie wyrazili jednak zgody na takie rozwiązanie. *Kontynuacja w polskiej polityce zagranicznej*, [w:] Rocznik Strategiczny 2009/2010, Wyd. Scholar, Warszawa 2010, s. 310. Warto zauważyć, że ówczesne władze Ukrainy gloryfikując UPA, posuwały się do działań niezgodnych z własnym prawodawstwem. 20 stycznia Wiktor Juszczenko nadał Stepanowi Banderze tytuł Bohatera Ukrainy. G. Mazur: *Rozważania nad kwestią tradycji skrajnie nacjonalistycznych ruchów w polityce historycznej współczesnej Ukrainy. Zarys problematyki*, „Europa Orientalis. Studia z dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich" 2016, nr 7, s. 197. Uczynił to, choć ukraińskie ustawodawstwo przewidywało, iż tytuł Bohatera Ukrainy może zostać nadany wyłącznie osobie, posiadającej obywatelstwo tego państwa, a przywódca UPA nigdy go nie miał. P. Kościński, T. Serwentyk: *Bandera dzieli Ukrainę*, 27.01.2010, https://www.rp.pl/swiat/art16759341-bandera-dzieli-ukraine, (dostęp: 09.09.2022). Postanowienie Juszczenki spotkało się ze zdecydowaną reakcją Polski. *Odpowiedź na interpelację w sprawie stanowiska MSZ wobec nadania pośmiertnie Stepanowi Banderze tytułu Bohatera Ukrainy*, 24.02.2010, http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/6142AA89, (dostęp: 09.09.2022). Ostatecznie, 2 kwietnia 2010 roku doniecki Okręgowy Sąd Administracyjny unieważnił postanowienie o nadaniu Banderze tytułu Bohatera Ukrainy. B. Mendyk: *Nacjonalizm ukraiński jako czynnik destabilizujący bezpieczeństwo publiczne*, „Securitologia" 2014, nr 1, s. 71. Wyrok ten został podtrzymany przez Naczelny Sąd Administracyjny w dniu 2 sierpnia 2011 roku. G. Mazur: *Rozważania nad…*, s. 197

[733] Ugrupowanie Prawy Sektor powstało w okresie protestów na Majdanie, wchłaniając organizacje skrajnie nacjonalistyczne, m. in. Tryzub im. Stepana Bandery. O. Voytyuk: *Prawy Sektor oraz jego przyszłość w polityce wewnętrznej Ukrainy*, „Studia Politologiczne" 2016, nr 42, s. 293.

150:5821971026

Ignorancja, jaką polskie władze wykazały wobec umacniającego się na Ukrainie kultu UPA, sprawiła, że Kijów przekraczał kolejne granice w deptaniu pamięci historycznej Polski[734].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, intensywnie rozwijała się polsko-ukraińska współpraca ekonomiczna. Jej skalę dobrze oddają statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2008	3.82
2009	2280.1
2010	2098.7
2011	1896.2
2012	2719.3
2013	3498.7
2014	1924.8

Źródło: J. Kuśpit: *Wpływ sytuacji polityczno-ekonomicznej na Ukrainie na stosunki gospodarcze z Polską*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2016, nr 14, s. 253.

W okresie rządów koalicji PO-PSL doszło również do rozwoju polsko-ukraińskiej współpracy energetycznej. W 2008 roku Warszawa i Kijów podjęły wysiłki na rzecz kontynuacji projektu ropociągu Odessa-Brody-Płock. W późniejszym czasie gabinet Tuska przestał przejawiać chęć realizacji tego przedsięwzięcia. Było to spowodowane kilkoma czynnikami. Po pierwsze, budowa ropociągu została zainicjowana tylko ze względów politycznych, co oznacza, że nie brano pod uwagę czynników ekonomicznych. Po drugie, przed rozpoczęciem prac nad jego budową nie podjęto prób porozumienia się z polskimi władzami. Po trzecie, twórcy projektu nie uzyskali zapewnienia w kwestii przesyłu ropy naftowej z regionu Morza Kaspijskiego[735]. Należy zauważyć, że temat rurociągu odżył w 2014 roku, po wybuchu wojny w Donbasie. Zastosowanie przez Federację Rosyjską instrumentów militarnych unaoczniło przywódcom państw Europy Środkowo-Wschodniej potrzebę zlikwidowania zależności surowcowej, łączącej je z Moskwą.

[734] Dowodzą tego wydarzenia z 9 kwietnia 2015 roku. Tego dnia na Ukrainie przebywał polski przywódca, Bronisław Komorowski. Wygłosił on wówczas wystąpienie w siedzibie Rady Najwyższej. Kilka godzin później, ukraińscy deputowani zainicjowali dyskusję nad czterema projektami ustaw w sprawie uhonorowania OUN i UPA. Ostatecznie, zagłosowali oni zagłosowali za uchwaleniem wszystkich czterech aktów. Przewidywały one m. in., iż osobom krytykującym bojowników OUN oraz UPA grozi do 10 lat pozbawienia wolności. Warszawa pozostawiła tę decyzję bez jakiejkolwiek reakcji, umacniając nowe władze Ukrainy w przekonaniu, że żadne działania gloryfikujące OUN i UPA nie skłonią Polski do zaprzestania wsparcia dla Kijowa.

[735] P. Kuspys: *Perspektywy współpracy energetycznej między Polską i Ukrainą*, https://www.cire.pl/pliki/2/wspenergukrain.pdf, (dostęp: 05.09.2022)

151:1750966711

W okresie rządów koalicji PO-PSL, rozwijała się także polsko-ukraińska współpraca wojskowa. Przejawiła się ona m. in. w podpisaniu 19 września 2014 roku umowy o powołaniu LITPOLUKRBRIG[736].

Jedną z istotnych form polsko-ukraińskiej współpracy militarnej były ćwiczenia wojskowe. Formacje armii Polski i Ukrainy brały udział m. in. w regularnie organizowanych ćwiczeniach Anakonda[737].

[736] *Historia*, https://litpolukrbrig.wp.mil.pl/pl/pages/historia-2018-02-23-b/, (dostęp: 18.10.2022)
[737] A. Radomski: *Anakonda 2014. Jak wyglądały ćwiczenia wojska? (zdjęcia, wideo)*, 01.10.2014, https://gp24.pl/anakonda-2014-jak-wygladaly-cwiczenia-wojska-zdjecia-wideo/ar/4841253, (dostęp: 21.10.2022)

152:9221288395

5.3. Polityka Polski wobec Białorusi

Analizując stosunki Polski z Białorusią, należy podkreślić, iż nie były one obciążone sporami historycznymi w takim stopniu, jak jej relacje z Rosją, Ukrainą oraz Litwą[738]. W związku z tym polskie władze były przekonane, że współpraca z Mińskiem będzie przebiegać bezproblemowo. Nadzieje te nie spełniły się[739]. Pierwsze porozumienie dotyczące stosunków polsko-białoruskich, noszące nazwę *Deklaracji o dobrym sąsiedztwie, wzajemnym zrozumieniu i współpracy* zostało zawarte 10 października 1991 roku[740]. 23 czerwca 1992 roku Warszawa i Mińsk podpisały *Traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy*. Sygnatariusze zobowiązali się do przestrzegania reguły suwerennej równości, powstrzymania się od wykorzystania siły bądź groźby jej użycia, nienaruszalności granic, niepodzielności terytorium, pokojowego załatwiania sporów, nieingerencji w sprawy wewnętrzne, respektowania praw i wolności człowieka a także prawa narodów do samostanowienia[741]. Ponadto zadeklarowali chęć rozwijania współpracy w dziedzinie: bezpieczeństwa, społecznej, ekonomicznej, transportowej, ekologicznej, kultury i edukacji oraz ochrony zdrowia i higieny sanitarnej[742]. W traktacie zostały również umieszczone zapisy dotyczące praw mniejszości polskiej na Białorusi i białoruskiej w Polsce[743]. Traktat stwarzał szerokie możliwości współpracy między Warszawą i Mińskiem. Nie zostały one jednak wykorzystane, co było spowodowane odmienną ewolucją polityki wewnętrznej oraz zagranicznej Rzeczpospolitej Polskiej i Białorusi. W Polsce stopniowo konstytuował się ustrój demokratyczny, a jej kolejne ekipy rządzące konsekwentnie opowiadały się za integracją z UE i NATO. Na Białorusi natomiast budowany był autorytarny system polityczny, a jej rządzący zdecydowali się na zacieśnianie relacji z Federacją Rosyjską oraz włączenie się w działanie utworzonych z jej inicjatywy organizacji: WNP i OUBZ.

W 1994 roku prezydentem Białorusi został Aleksander Łukaszenka. Nowy szef państwa zapowiedział, iż będzie dążył do politycznej, ekonomicznej oraz wojskowej

---

[738] С. Дембски: *Польска-беларуския адносины: стан и перспективы*, [w:] *Беларусь и Польша. Polska i Białoruś*, red. A. Eberhardt, U. Ułachowicz, Wyd. Polski Instytut Spraw Międzynarodowych, Warszawa 2003, s. 113-114.

[739] K. Fedorowicz: *Perspektywy rozwoju stosunków polsko-białoruskich w zmieniającej się rzeczywistości geopolitycznej*, [w:] *Polska i Białoruś we współczesnej Europie*, red. J. Tymanowski, A. Daniluk, J. Bryll, Wyd. Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 49-50.

[740] *Stosunki bilateralne*, https://poland.mfa.gov.by/pl/bilateral_relations/political/dip/, (dostęp: 22.06.2022)

[741] *Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r.*, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19931180527, (dostęp: 22.06.2022)

[742] Ibidem.

[743] Zostały one scharakteryzowane w rozdziale II.

153:1513440588

integracji z Moskwą[744]. Deklaracje te poważnie niepokoiły władze Rzeczpospolitej Polskiej. Obawy były tym większe, że począwszy od 1994 roku intensywność relacji polsko-białoruskich uległa zdecydowanemu spadkowi. Białoruscy rządzący nie wykazali zainteresowania polskimi propozycjami zacieśnienia współpracy transgranicznej i nie podejmowali znaczących działań w obrębie euroregionu Bug i Niemen[745].

W związku z pogwałcaniem przez Mińsk zasad demokracji, Warszawa zaczęła realizować wobec białoruskiego reżimu politykę krytycznego dialogu, opierającą się na utrzymywaniu stosunków na niskim szczeblu i napiętnowaniu pogwałcania przez niego praw człowieka[746]. Nie traciła przy tym nadziei na rozpoczęcie przez Łukaszenkę przemian demokratycznych. W 1997 roku polskie władze zaproponowały białoruskiemu prezydentowi zorganizowanie rozmów i mediację w negocjacjach z reprezentantami białoruskich organizacji opozycyjnych. Oferta ta została jednak odrzucona[747].

Polityka krytycznego dialogu nie skłoniła Mińska do demokratyzacji ustroju. Skoncentrował się on na pogłębieniu relacji z Federacją Rosyjską, która de facto stała się gwarantem istnienia białoruskiej dyktatury. 8 grudnia 1999 roku Białoruś i Rosja podpisały porozumienie dotyczące utworzenia państwa związkowego[748]. Wraz z zacieśnieniem stosunków z Moskwą, ograniczeniu konsekwentnie ulegały kontakty Białorusi z Rzeczpospolitą Polską.

Na stosunki Polski z Białorusią negatywnie wpłynęło wsparcie, jakiego Warszawa udzieliła obozowi pomarańczowych podczas kryzysu politycznego na Ukrainie, mającego miejsce na przełomie 2004 i 2005 roku. Łukaszenka zaczął obawiać się, iż polscy rządzący mogą podjąć starania na rzecz usunięcia go ze stanowiska szefa państwa. Uznawał, że Warszawa może w tym celu wykorzystać zamieszkującą Białoruś mniejszość polską. W związku z tym zainicjował on działania, mające na celu uzyskanie kontroli nad Związkiem Polaków na Białorusi[749]. Prześladowania członków tej organizacji stały się kolejnym źródłem sporów w relacjach dwustronnych[750].

---

[744] E. Mironowicz: *Sojusz…*, s. 123.
[745] M. Menkiszak, M. A. Piotrowski: *Polska…*, [w:] *Polityka zagraniczna RP 1989-2002*, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Wyd. Askon, Warszawa 2002, s. 228
[746] P. Żurawski vel Grajewski: *Polska…*, s. 136-137
[747] *Rocznik Strategiczny 1997/1998*, Wyd. Scholar, Warszawa 1997, s. 257.
[748] J. Gordziejew: *Stosunki białorusko-rosyjskie (1991-2008)*, [w:] *Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej: wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią*, red. L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010, s. 231.
[749] R. Czachor: *Miejsce Republiki Białoruś w polskiej polityce wschodniej. Bilans dwudziestolecia*, „Wrocławski Przegląd Międzynarodowy" 2011, nr 2, s. 140.
[750] Problem ten został scharakteryzowany w rozdziale II.

154:3173558478

Gabinet PO-PSL dążył do uczynienia Białorusi państwem demokratycznym, posiadającym rynkowy system ekonomiczny oraz poprawy sytuacji żyjącej na jego terenie mniejszości polskiej. W związku z tym wspierał on rozwój białoruskiego społeczeństwa obywatelskiego, m. in. poprzez utworzenie kanału telewizyjnego Biełsat, który rozpoczął nadawanie w grudniu 2007 roku[751].

Na skutek pogorszenia stosunków rosyjsko-białoruskich, w 2008 roku Łukaszenka podjął działania na rzecz poprawy relacji z państwami zachodnimi. Dobitnym przejawem wykazywanych przez Białoruś chęci do pogłębienia współpracy z UE, było jej przystąpienie do programu Partnerstwa Wschodniego, którego realizację rozpoczęto w maju 2009 roku[752]. W końcu 2010 roku Warszawa dostrzegła nowe możliwości wpływu na rozwój sytuacji wewnętrznej Białorusi. Białoruski reżim zaczął przejawiać pewne oznaki gotowości do zorganizowania wolnych wyborów prezydenckich, pod warunkiem, że otrzyma od państw zachodnich wsparcie ekonomiczne[753]. W związku z tym w listopadzie na Białoruś udali się szefowie dyplomacji Rzeczpospolitej Polskiej i Niemiec: Radosław Sikorski oraz Guido Westerwelle. Odbyli oni spotkanie z Łukaszenką, podczas którego przedstawili propozycję przekazania Mińskowi pomocy finansowej, opiewającej na 3 miliardy euro, jeżeli zaplanowane na 19 grudnia 2010 roku wybory prezydenckie spełnią standardy demokratyczne. Białoruski dyktator zagwarantował, iż nadchodząca elekcja będzie wolna i uczciwa[754]. 20 grudnia Centralna Komisja Wyborcza przekazała informacje o wynikach wyborów. Po raz kolejny zwycięstwo odniósł w nich Aleksander Łukaszenka, który otrzymał 79.67% głosów[755]. Przedstawiciele OBWE poinformowali, że elekcja nie została przeprowadzona w sposób demokratyczny[756]. Ponadto Mińsk po raz kolejny uciekł się do represji wobec opozycji[757]. Wydarzenia te wywołały oburzenie wśród polskich rządzących.

---

[751] J. Makaro: *Telewizja Biełsat jako element sąsiedztwa polsko-białoruskiego*, [w:] *Sąsiedztwa III RP – Białoruś. Zagadnienie społeczne*, red. M. Dębicki, J. Makaro, Wyd. Gajt, Wrocław 2019, s. 212.

[752] M. Mizerska-Wrotkowska: *Geneza…*, [w:] *Między sąsiedztwem a integracją. Założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, red. A. Szeptycki, Wyd. Elipsa, Warszawa 2011, s. 43.

[753] K. Fedorowicz: *Polityka…*, s. 283.

[754] T. Kubin: *W poszukiwaniu...*, s. 187.

[755] *Łukaszenka wybrany. Zdobył 79.67 proc. głosów*, 20.12.2010, https://tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/lukaszenka-wybrany-zdobyl-79-67-proc-glosow,156224.html?h=1c03, (dostęp: 29.06.2022)

[756] *OBWE oświadcza: Wybory na Białorusi nie były wolne*, 20.12.2010, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/473105,obwe-oswiadcza-wybory-na-bialorusi-nie-byly-wolne.html,obwe_oswiadcza_wybory_na_bialorusi_nie_byly_wolne.html,komentarze-najnowsze,1, (dostęp: 29.06.2022)

[757] W. Fabiszewski, A. Jurkun: *Wybory bez wyboru na Białorusi – analiza nieprawidłowości podczas wyborów prezydenckich w 2010 roku*, [w:] *Wybory i nieprawidłowości wyborcze wczoraj i dziś.*

155:8401756725

Radosław Sikorski zaprezentował koncepcję inteligentnych sankcji wobec białoruskiego reżimu. Obejmowała ona przywrócenie zakazu wjazdu na obszar państw unijnych członków białoruskiego reżimu oraz milicjantów, biorących udział w represjonowaniu opozycjonistów. Jednocześnie miałyby zostać zintensyfikowane kontakty między polską i białoruską młodzieżą, wymiana kulturalna. Istotnym elementem tego planu miała być również pomoc finansowa dla kanałów radiowych oraz telewizyjnych emitujących na obszar Białorusi[758]. Analizując przedstawioną przez Sikorskiego koncepcję, należy stwierdzić, że nie zawierała ona żadnych nowych elementów Stanowiła ona powtórzenie założeń polityki krytycznego dialogu. Chcąc efektywnie promować wśród społeczeństwa Białorusi wartości demokratyczne, rząd PO-PSL zdecydował, że od 1 stycznia 2011 roku białoruscy obywatele nie będą musieli uiszczać opłat za wizy, uprawniające do przybycia na terytorium Rzeczpospolitej Polskiej. Ustanowił również zakaz wjazdu do Polski dla osób, które uczestniczyły w prześladowaniu sił opozycyjnych.

Obostrzenia, zastosowane przez Warszawę wobec członków białoruskiego reżimu, wpisywały się w zrewidowaną po 19 grudnia politykę Brukseli. 31 stycznia 2011 roku Rada UE zdecydowała bowiem o nałożeniu sankcji na przedstawicieli władz Białorusi[759]. 2 lutego w Warszawie miała miejsce konferencja *Solidarność z Białorusią*, w której udział wzięli reprezentanci władz 36 krajów. Po zakończeniu dyskusji szef polskiej dyplomacji poinformował, że uczestnicy spotkania przeznaczą łącznie 87 milionów euro na rozwój społeczeństwa obywatelskiego na Białorusi[760].

30 września 2011 roku, podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego, Donald Tusk przedstawił koncepcję przyznania Białorusi pakietu modernizacyjnego. Zakładała ona, że po spełnieniu przez białoruskich rządzących wymogów w zakresie demokratyzacji systemu politycznego, UE mogłaby przekazać Mińskowi wsparcie finansowe, zezwolić na przyznanie mu kredytu przez MFW i wspomóc w procesie stabilizacji kursu rubla. Wśród kryteriów tych znalazły się: zorganizowanie wyborów parlamentarnych w zgodzie z normami OBWE,

---

Wybrane zagadnienia, red. A. R. Jurewicz, T. Kuczur, M. Piekarska, D. Wąsik, Wyd. Volumina.pl, Olsztyn 2015, s. 73-74.

[758] P. Wroński: *Polska „chce" inteligentnych sankcji wobec Białorusi*, 21.12.2010, https://wyborcza.pl/7,75398,8854243,polska-chce-inteligentnych-sankcji-wobec-bialorusi.html?disableRedirects=true, (dostęp: 30.06.2022)

[759] Sankcje te zostały scharakteryzowane w rozdziale IV, s. 11.

[760] *Sikorski: 87 mln euro na pomoc dla społeczeństwa białoruskiego*, 03.02.2011, https://publicystyka.ngo.pl/sikorski-87-mln-euro-na-pomoc-dla-spoleczenstwa-bialoruskiego, (dostęp: 28.08.2022)

156:9602132143

rozpoczęcie dialogu z opozycjonistami oraz uwolnienie i rehabilitacja więźniów politycznych[761]. Pomysł ten nie spotkał się z aprobatą białoruskiego reżimu.

Prowadzona przez UE i Polskę polityka, polegająca na zastosowaniu sankcji wobec reżimu Łukaszenki oraz wsparciu białoruskiej opozycji, okazała się wysoce nieefektywna. Prezentowany przez Brukselę i Warszawę brak konsekwencji, umocnił białoruskie władze w przekonaniu o możliwości manipulowania państwami unijnymi. Mińsk pozostał wierny swojej dotychczasowej strategii wobec UE i Rzeczypospolitej Polskiej. Polegała ona na podejmowaniu symbolicznych działań, sygnalizujących rzekomą gotowość do liberalizacji systemu politycznego. Bruksela reagowała na tego rodzaju decyzje, łagodząc sankcje wobec białoruskiego reżimu, co ułatwiało mu dalsze funkcjonowanie. Co więcej, okazała się ona w pełni skuteczna, gdyż UE po raz kolejny wykazała się daleko posuniętą naiwnością.

Analizując politykę koalicji PO-PSL wobec Białorusi, należy zauważyć, iż niejednokrotnie była ona pozbawiona profesjonalizmu[762].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, istotnym źródłem sporów w stosunkach polsko-białoruskich, pozostawała sytuacja mniejszości polskiej. Jedna z ich odsłon dotyczyła Karty Polaka. Reżim Łukaszenki uznawał bowiem ten dokument za instrument ingerencji Polski w sytuację wewnętrzną Białorusi[763].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, ponownie wybuchł spór o Związek Polaków na Białorusi. W 2008 roku polski resort dyplomacji przystąpił do nieoficjalnych negocjacji z reżimem Łukaszenki. Podczas dialogu uzgodniono, iż obie frakcje ZPB powinny się

---

[761] *Tusk chce pomóc Białorusi, ale Łukaszenka zostaje*, 30.09.2011, https://www.money.pl/gospodarka/tokfm/artykul/tusk;chce;pomoc;bialorusi;ale;lukaszenka;zostaje,79,0,922959.html, (dostęp: 24.08.2022)

[762] W 2011 roku Prokuratura Generalna Rzeczpospolitej Polskiej przekazała Białorusi dane na temat konta bankowego Alesia Bialackiego. *Sikorski przeprasza za przekazanie Mińskowi informacji o opozycjonistach*, 12.08.2011, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-sikorski-przeprasza-za-przekazanie-minskowi-informacji-o-opo,nId,354264#crp_state=1, (dostęp: 24.08.2022). Krok ten, umożliwił białoruskim służbom, aresztowanie aktywisty pod zarzutem utajania dochodów. *PILNA AKCJA: Białoruski obrońca praw człowieka aresztowany*, 09.08.2011, https://amnesty.org.pl/pilna-akcja-bia%C5%82oruski-obro%C5%84ca-praw-cz%C5%82owieka-aresztowany/, (dostęp: 24.08.2011). O podobnym zdarzeniu poinformowali w październiku 2012 roku dziennikarze *Rzeczpospolitej*. Resort dyplomacji przesłał pocztą około 30 białoruskim dysydentom PIT-y, w których znajdowały się dane o kwotach, jakie otrzymali od Polski na swoją działalność. W ten sposób stworzył on Łukaszence możliwość oskarżenia aktywistów o nielegalne pozyskiwanie środków finansowych. C. Gmyz: *Białoruska wpadka MSZ*, 18.10.2012, https://www.rp.pl/swiat/art13428351-bialoruska-wpadka-msz, (dostęp: 26.08.2022).

[763] *Sprawa Kart Polaka, „Kto dał Polsce prawo…”*, 17.12.2009, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-sprawa-kart-polaka-kto-dal-polsce-prawo,nId,872151, (dostęp: 26.06.2022)

157:6947859397

połączyć[764]. Rozwiązanie to zostało jednak odrzucone przez radę naczelną nieuznawanego Związku[765]. W związku z tym, białoruskie władze zastosowały represje wobec członków zdelegalizowanego ZPB[766] i zorganizowały wybory szefa Związku, które zwyciężył lojalny wobec Mińska, Stanisław Siemiaszko[767]. Konflikt między reżimem Łukaszenki a aktywistami zdelegalizowanego ZPB, ujawnił niemoc Warszawy i Brukseli wobec rozwoju sytuacji wewnętrznej na Białorusi. Działania polskich władz i UE ograniczyły się do kierowania w stronę białoruskich rządzących, apeli o zaprzestanie prześladowania członków nieuznawanego Związku[768].

Istotnym źródłem sporów w stosunkach polsko-białoruskich pozostawały kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego. Mińsk, jako sojusznik Federacji Rosyjskiej, sprzeciwiał się wzmacnianiu obecności wojskowej NATO i Stanów Zjednoczonych w Europie Środkowo-Wschodniej. Kwestia ta nie była jednak przedmiotem rozmów między przedstawicielami władz Polski i Białorusi. Łukaszenka ograniczył się do wydawania oświadczeń zgodnych ze stanowiskiem Kremla, rozumiejąc, iż do prowadzenia dialogu na temat problemów bezpieczeństwa jest uprawniona przede wszystkim Rosja – państwo o dominującej pozycji na obszarze poradzieckim. Białoruski przywódca oskarżał NATO o ekspansję w regionie Europy Środkowo-Wschodniej[769] oraz stwarzanie zagrożenia dla Federacji Rosyjskiej i Białorusi, włączając w to naruszanie terytorium jego państwa[770]. Warto zwrócić uwagę, iż Łukaszenka usiłował wykorzystać polsko-rosyjskie spory w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego do zamanifestowania swojej (pozornej) niezależności od Rosji i zniechęcenia jej do wywierania nacisków w kwestii integracji.

W okresie rządów PO-PSL, w relacjach polsko-białoruskich występowały spory historyczne. Reżim Aleksandra Łukaszenki hołdował bowiem prezentowanemu przez

---

[764] A. Włodarczyk: *Związek Polaków na Białorusi w polskiej polityce zagranicznej w latach 2008-2010*, „Studia Polonijne" 2019, t. 40, s. 360.
[765] A. Włodarczyk: *Związek…*, s. 361.
[766] J. Pawlicki: *Dom Polski w Iwieńcu przejęty przez Mińsk*, 08.02.2010, https://wyborcza.pl/7,75399,7538678,dom-polski-w-iwiencu-przejety-przez-minsk.html?disableRedirects=true, (dostęp: 27.06.2022)
[767] *Siemaszko prezesem. Głosowało 107.5% obecnych!*, 12.09.2009, https://web.archive.org/web/20090914200005/http://kresy24.pl/showNews/news_id/8324/, (dostęp: 26.12.2023)
[768] *Ostre stanowisko posłów na temat zatrzymań Polaków na Białorusi*, 22.01.2010, https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/392307,ostre-stanowisko-poslow-na-temat-zatrzyman-polakow-na-bialorusi.html, (dostęp: 27.06.2022)
[769] *Лукашенко пообещал защитить Россию от нападок НАТО с запада*, 03.04.2008, https://iz.ru/news/422109, (dostęp: 28.06.2022)
[770] *Łukaszenka: NATO bezczelnie nas szpieguje*, 08.09.2008, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-nato-bezczelnie-nas-szpieguje-ra70035-3714891, (dostęp: 28.06.2022)

158:3841141071

Federację Rosyjską sposobowi interpretacji historii II wojny światowej, polegającemu na uwypuklaniu roli ZSRR jako państwa, które doprowadziło do upadku III Rzeszy, z pominięciem faktów o zbrodniczych działaniach Stalina. W związku z torpedował on inicjatywy, zmierzające do wyjaśnienia losu i upamiętnienia osób, których szczątki spoczywają w Kuropatach. Mińsk negował istnienie białoruskiej listy katyńskiej[771] oraz fakt, iż na terenie Białorusi NKWD mordowało Polaków[772]. Łukaszenka nie wykazywał również chęci współpracy kwestii ekshumacji szczątków, znajdujących się w Kuropatach[773].

Mimo diametralnych różnic w interpretacji poszczególnych wydarzeń z przeszłości, w polsko-białoruskim dialogu historycznym występowały pozytywne akcenty[774].

---

[771] W maju 2012 roku reprezentant białoruskiego resortu sprawiedliwości, Uładzimir Adamuszka, podał w wątpliwość istnienie białoruskiej listy katyńskiej. Stwierdził, iż tego typu spisy przygotowywano tylko w miejscach, w których dokonywano mordów, zaś na Białorusi znajdowały się jedynie punkty przerzutowe. *Mińsk neguje istnienie tzw. białoruskiej listy katyńskiej*, 22.05.2012, https://dzieje.pl/aktualnosci/minsk-neguje-istnienie-tzw-bialoruskiej-listy-katynskiej, (dostęp: 01.09.2022)

[772] Pod koniec grudnia 2011 roku białoruski przywódca oznajmił, iż na terenie Białorusi w 1940 roku NKWD nie zabiło żadnego Polaka. Wskazał przy tym, że na Białorusi istniały punkty tranzytowe, z których osoby narodowości polskiej były przetransportowywane do Rosji i przypuszczalnie na Ukrainę. *Łukaszenka: Na Białorusi w 1940 r. NKWD nie rozstrzelało żadnego Polaka*, 23.12.2011, https://dzieje.pl/aktualnosci/lukaszenka-na-bialorusi-w-1940-r-nkwd-nie-rozstrzelalo-zadnego-polaka, (dostęp: 01.09.2022)

[773] *Łukaszenka do Polski: Zapłacicie, zrobimy ekshumację. Bez Polaków*, 15.01.2013, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-do-polski-zaplacicie-zrobimy-ekshumacje-bez-polakow-ra300287-3425312, (dostęp: 31.08.2022)

[774] W kwietniu 2009 roku białoruska stacja ONT wyemitowała dokument *Armia Krajowa. Nieznana historia*. Ukazał on w sposób zasadniczo bezstronny działalność AK, usiłując wyjaśnić z jakich powodów do organizacji tej przystępowali również Białorusini. A. Wierzbowska-Miazga: *Polityka Polski wobec Białorusi*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2010, s. 179. Kilka tygodni później w podziemnej części prawosławnej świątyni w Głębokiem zlokalizowano szczątki kilkudziesięciu osób. Strona polska przypuszczała, iż mogły one należeć do Polaków zamordowanych przez funkcjonariuszy NKWD. Mińsk przedstawił sprawozdanie, z którego wynikało, że NKWD nie ponosi odpowiedzialności za śmierć tych ludzi. Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa uznała je za prawdziwe. A. Wierzbowska-Miazga: *Polityka Polski…*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2010, s. 180. W dniach 23-24 lipca 2015 roku w Mińsku miało miejsce pierwsze spotkanie historyków z Polski i Białorusi. Uczestniczyli w nim m. in. szefowa oddziału IPN w Białymstoku, Barbara Bojaryn oraz Andrzej Kunert. Podjęto wówczas decyzję o powołaniu dwustronnej komisji historycznej. Większość osób, które brały udział w rozmowach, wyraziło przekonanie, iż nowo powstały organ powinien w pierwszej kolejności zająć się problemami nie budzącymi kontrowersji, wspólnymi dla obu państw. *Polsko-białoruskie spotkanie historyków w Mińsku*, 24.07.2015, https://dzieje.pl/aktualnosci/polsko-bialoruskie-spotkanie-historykow-w-minsku, (dostęp: 02.09.2022). Pod koniec listopada 2015 roku Rada Ochrony Pamięci Walk i Męczeństwa zawarła z władzami Brześcia porozumienie odnośnie remontu polskich nekropolii wojskowych. Przewidywało ono, iż prace renowacyjne zostaną zainicjowane w 2016 roku, a w pierwszej kolejności obejmą one północny obszar Polskiego Cmentarza Garnizonowego i nekropolię, położoną na terytorium dawnej wioski Adamkowo. Polskie cmentarze wojenne w Brześciu zostaną odnowione, 25.11.2015, https://kresy24.pl/polskie-cmentarze-wojenne-w-brzesciu-zostana-odnowione/, (dostęp: 02.09.2022).

159:2875339434

W okresie rządów PO-PSL, Polska i Białoruś podejmowały działania na rzecz zacieśnienia współpracy ekonomicznej. Jej skalę dobrze obrazują statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (tys. dolarów)
2008	289731
2009	395298
2010	767712
2011	499481
2012	1021595
2013	1639323
2014	1298362

Źródło: *Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2009-2015*, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

W okresie rządów koalicji PO-PSL, Polska i Białoruś próbowały pogłębić także współpracę energetyczną[775]. 26 sierpnia 2010 roku Kulczyk Holding i Grodnoenergo zawarły umowę w sprawie budowy elektrowni w Zelwie[776]. Niestety nie została ona zrealizowana ze względów politycznych. Represje, jakie białoruski reżim zastosował wobec opozycji po wyborach prezydenckich w 2010 roku, wywołały ostrą krytykę ze strony polskich władz. W związku z tym Mińsk zmienił decyzję w kwestii budowy elektrowni. Przedsięwzięcie to zostało usunięte ze spisu projektów inwestycyjnych. Oficjalnie Białoruś uzasadniła swoje postępowanie kwestiami ekonomicznymi[777].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, polsko-białoruska współpraca wojskowa była istotnie ograniczona. Wynikało to z faktu, iż Mińsk, jako sojusznik Federacji Rosyjskiej, posiada odmienne interesy w sferze bezpieczeństwa międzynarodowego, aniżeli Warszawa. 23 czerwca 2009 szefowie biur bezpieczeństwa Rzeczpospolitej Polskiej, Ukrainy oraz Białorusi powołali Inicjatywę Kijowską, będącą niesformalizowanym formatem dialogu

[775] W listopadzie 2008 roku Biełenergo i Kulczyk Holding podpisały oświadczenie dotyczące budowy elektrowni. *Elektrownia na Białorusi z polskim udziałem w 2014 r.*, 15.01.2010, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Elektrownia-na-Bialorusi-z-polskim-udzialem-w-2014-r-2078180.html, (dostęp: 06.09.2022). 7 stycznia 2009 roku jedno z przedsiębiorstw Skarbu Państwa – Operator Logistyczny Paliw Płynnych ogłosiło, iż wespół z Biełnieftiechimem planuje stworzyć połączenie pomiędzy bazą paliw płynnych w Małaszewiczach i rurociągami na Białorusi. Przepustowość urządzenia miała wynosić 2 miliony ton na rok. Ł. Adamski: *Polityka Polski…*, s. 147.

[776] *Kulczyk zbuduje elektrownię. Na Białorusi*, 27.08.2010, https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/300045,kulczyk-zbuduje-elektrownie-na-bialorusi.html, (dostęp: 06.09.2022)

[777] J. Wyganowski: *Elektrownię na Białorusi budować mieli Polacy, ale… zbudują Włosi*, „Energia Gigawat" 2012, nr 2, s. 1.

160:1114120069

między Warszawą, Kijowem i Mińskiem. Jednym z jej zadań miało wsparcie współpracy w łonie Partnerstwa Wschodniego[778].

5.4. Polityka Polski wobec Litwy

Nawiązanie stosunków dyplomatycznych z Litwą stanowiło duże wyzwanie dla polskich rządzących. Było to spowodowane perturbacjami, jakie dotknęły ten kraj podczas odzyskiwania suwerenności. 11 marca 1990 roku parlament Litewskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej proklamował niepodległość[779]. Rzeczpospolita Polska nieustannie wspierała siły niepodległościowe Litwy. Nie spieszyła się jednak z uznaniem jej niepodległości, co zrobiło złe wrażenie na litewskich politykach, dążących do zbudowania niezawisłego państwa[780]. Dodatkowym czynnikiem, utrudniającym budowanie pozytywnych relacji bilateralnych była postawa polskich deputowanych Rady Najwyższej wobec kwestii niepodległości Litwy. W głosowaniu mającym miejsce 11 marca 1990 roku jedynie trzech z nich opowiedziało się za przyjęciem uchwały o niepodległości. Pozostali wstrzymali się od głosu[781]. Kontrowersje wzbudzała także aktywność części członków Związku Polaków na Litwie, a szczególnie jego szefa, Jana Sienkiewicza, który powołał Polską Partię Praw Człowieka. Wśród celów tego ugrupowania znalazło się m. in. stworzenie polskiej autonomii terytorialnej w regionie Wileńszczyzny. Litewscy rządzący, wyczuleni na wszystkie oznaki podważania suwerenności państwa, zdecydowanie sprzeciwiły się temu pomysłowi. Żądanie to spotkało się także z krytyką Warszawy[782]. Ostatecznie Polska uznała niepodległość państwa litewskiego 26 sierpnia 1991 roku, jako siedemnasty kraj z kolei[783]. 10 dni później Rzeczpospolita Polska i Republika Litewska nawiązały relacje dyplomatyczne[784]. W dniach 12-14 stycznia 1992 roku na Litwie przebywał szef polskiej dyplomacji, Krzysztof Skubiszewski. Wespół ze swym litewskim odpowiednikiem, Algirdasem Saudargasem, sygnował on *Deklarację o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*. Zapisy

---

[778] *Inicjatywa Kijowska zbliży Polskę, Białoruś i Ukrainę*, 23.06.2009, https://www.tvp.info/694924/inicjatywa-kijowska-zblizy-polske-bialorus-i-ukraine, (dostęp: 30.06.2022)

[779] A. Zajankowska: *Przywrócenie niepodległości Litwy i odrodzenie kościoła katolickiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 2013, nr 99, s. 285.

[780] R. Jakimowicz: *Polityczne aspekty stosunków polsko-litewskich*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie" 2006, nr 706, s. 44.

[781] M. M. Kosman: *Polacy na Litwie…*, [w:] *U schyłku tysiąclecia. Księga pamiątkowa za okazji sześćdziesięciolecia urodzin profesora Marcelego Kosmana*, red. K. Pająk, Wyd. Forum Naukowe, Poznań 2001, s. 147.

[782] P. Cieplak: *Stosunki polsko-litewskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992, s. 163.

[783] L. Brodowski: *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1995, s. 115.

[784] W. T. Modzelewski *Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny*, „Studia Polityczne" 2012, nr 3, s. 287.

161:1069099400

tego dokumentu znalazły się w podpisanym pod koniec kwietnia 1994 roku traktacie, regulującym stosunki dwustronne[785].

26 kwietnia 1994 roku Polska i Litwa podpisały *Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy*. Sygnatariusze zobowiązali się do układania swych relacji w zgodzie z regułami prawa międzynarodowego, ze szczególnym uwzględnieniem poszanowania suwerenności, nienaruszalności granic, zakazu stosowania siły, niepodzielności terytorium, powstrzymania się od ingerencji w sprawy wewnętrzne a także respektowania praw i wolności jednostki[786]. Ponadto wyrazili chęć rozwijania współpracy m. in. w dziedzinie: bezpieczeństwa, ekonomicznej, naukowej oraz technicznej, transportowej, ekologicznej, kultury i edukacji, społecznej, ochrony zdrowia i higieny sanitarnej[787]. Co ważne, w dokumencie znalazły się regulacje dotyczące praw litewskich Polaków i mniejszości litewskiej w Polsce[788].

Celami rządu koalicji PO-PSL wobec Litwy były: utrzymanie strategicznego partnerstwa[789] oraz poprawa sytuacji litewskich Polaków[790]. Założenia te okazały się jednak niezwykle trudne do realizacji. Jedną z przyczyn takiego stanu rzeczy było wyczerpywanie się dotychczasowej formuły strategicznego partnerstwa, które ukierunkowane było na osiągnięcie jednego z podstawowych celów polityk zagranicznych obu krajów: akcesji do NATO i UE. Pod koniec 2007 roku Polska i Litwa zostały włączone do strefy Schengen.

Stopniowy zanik formuły strategicznego partnerstwa spowodował, że w stosunkach polsko-litewskich na pierwszy plan wysunęła się kwestia praw litewskich Polaków.

Jedną z trudności, dotykających ich w okresie rządów koalicji PO-PSL, była przymusowa lituanizacja nazwisk w dokumentach. W listopadzie 2009 roku Sąd Konstytucyjny Litwy wydał kolejne orzeczenie dotyczące zapisu imion i nazwisk osób przynależących do mniejszości narodowych. Stwierdził w nim, iż imiona i nazwiska obywateli Litwy należących do mniejszości narodowych, mogą być zapisywane

[785] P. Cieplak: *Stosunki…*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992, s. 164-165.
[786] *Traktat miedzy Rzecząpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r.*, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19950150071, (dostęp: 01.11.2022)
[787] Ibidem.
[788] Zostały one scharakteryzowane w rozdziale II.
[789] K. Buchowski: *Polska i Polacy w opiniach prasy litewskiej na przełomie XX i XXI w., [w:] Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku*, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Wydawnictwo HUMANICA Instytut Studiów Kobiecych, Białystok 2016, s. 348.
[790] *Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 r.*, https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf/main/20C4290E, (dostęp: 28.11.2022)

162:9039205175

w paszportach w obcym języku, jednak nie na pierwszej stronie. Zapis imienia i nazwiska w języku mniejszości narodowej miał spełniać wyłącznie funkcję pomocniczą[791].

Koalicja PO-PSL podejmowała wysiłki, ukierunkowane na uregulowanie problemu pisowni imion i nazwisk litewskich Polaków. Kwestia ta była przedmiotem rozmów przedstawicieli polskiego rządu z litewskimi władzami[792]. Nie przyniosły one jednak żadnych rezultatów.

Kolejnym problemem litewskich Polaków był zakaz stosowania tablic z polskimi nazwami topograficznymi. Otrzymywali oni kary za umieszczanie polskich nazw ulic i miejscowości na zamieszkanych przez nich terenach[793].

Należy zwrócić uwagę, że w okresie rządów PO-PSL doszło do pogorszenia sytuacji polskiej oświaty na Litwie. W sprawozdaniu dotyczącym poszanowania praw mniejszości polskiej na Litwie, opracowanym przez Stowarzyszenie Wspólnota Polska, wskazano, iż w rejonach: solecznickim i wileńskim, zamieszkałych przez znaczną liczbę litewskich Polaków oprócz szkół samorządowych otwierane są szkoły rządowe, w których nauczanie prowadzone jest w języku litewskim. Zwrócono uwagę, że działalność tych placówek jest finansowana ze środków państwowych, a postanowienia o ich uruchomieniu zapadają bez rozmów z władzami samorządowymi i mieszkańcami. Podkreślono, że szkoły rządowe posiadają wyższy budżet, lepsze wyposażenie oraz hale sportowe, których nie ma w szkołach samorządowych. Autorzy sprawozdania stwierdzili, iż w ten sposób litewskie władze pragną odwieść obywateli od zapisywania dzieci do polskich szkół. Co więcej, 12 marca 2008 roku litewski rząd przyjął uchwałę o podwyższeniu liczby uczniów, koniecznej do stworzenia klasy oraz zakazującej samorządom utrzymywania oddziałów z mniejszą liczbą dzieci, co spowodowało zamknięcie licznych szkół oraz klas[794]. W 2010 roku resort oświaty Litwy zainicjował przygotowania do zmiany ustawy o systemie edukacji. 10 czerwca litewski gabinet przekazał projekt nowelizacji do rozpatrzenia przez Seimas[795]. Przewidywał on, że w polskich gimnazjach, szkołach podstawowych i średnich część przedmiotów będzie obligatoryjnie nauczana w języku litewskim. Zawierał również zapis, zgodnie z którym na

---

[791] M. Jędrysiak: *Litewska tożsamość…*, „Internetowy Przegląd Prawniczy" TBSP UJ 2016, nr 3, s. 108-109.
[792] *Rocznik Strategiczny 2008/2009*, Wyd. Scholar, Warszawa 2009, s. 304.
[793] *List otwarty posłów na Sejm z ramienia AWPL*, 19.05.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/05/19/list-otwarty-poslow-na-sejm-rl-z-ramienia-awpl/, (dostęp: 01.12.2022)
[794] *Przestrzeganie praw mniejszości polskiej na Litwie. Raport Stowarzyszenia „Wspólnota Polska"*, 04.11.2009, https://kurierwilenski.lt/2009/11/04/przestrzeganie-praw-mniejszosci-polskiej-na-litwie-raport-stowarzyszenia-%e2%80%9ewspolnota-polska%e2%80%9d/ (dostęp: 04.12.2022)
[795] M. Wołłejko: *Sytuacja mniejszości…*, „Bezpieczeństwo narodowe" 2011, nr 17, s. 109.

163:5464200248

wsiach, gdzie funkcjonują dwie szkoły: polska oraz litewska, w razie jeśli placówkom nie uda się pozyskać wystarczającej liczby uczniów, szkoła polska miała zostać zamknięta. Ponadto zakładał unifikację egzaminu z języka litewskiego w szkołach litewskich i polskich[796]. Proponowane zmiany wywołały sprzeciw litewskich Polaków[797].

Warto zaznaczyć, że litewskie władze dążyły do marginalizacji roli litewskich Polaków w systemie politycznym. Dokonywane przez nie zmiany kształtu okręgów wyborczych[798], wypełniały znamiona gerrymanderingu[799] i miały na celu zmniejszenie szans na uzyskanie mandatu parlamentarnego przez kandydatów reprezentujących mniejszość polską[800].

Litewscy Polacy doświadczali również trudności w procesie reprywatyzacji[801].

Spory dotyczące praw litewskich Polaków negatywnie oddziaływały na stosunki Polski i Litwy. Litewskie władze zarzucały Polsce celowe zaostrzanie relacji dwustronnych[802] oraz czynienie z Wilna kozła ofiarnego i dążenie do przyjaźni z Federacją Rosyjską[803]. Oburzenie litewskich rządzących wywoływały podejmowane przez Warszawę, próby uzależnienia rozwoju dwustronnej współpracy[804] od spełnienia postulatów litewskich Polaków[805].

---

[796] R. Mickiewicz: *Ustawa o oświacie wycofana z porządku obrad Sejmu*, 16.12.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/12/16/ustawa-o-oswiacie-wycofana-z-porzadku-obrad-sejmu/, (dostęp: 05.12.2022)

[797] Omawiając polsko-litewskie nieporozumienia w zakresie praw mniejszości narodowych, należy wspomnieć o sporze dotyczącym funkcjonowania szkół litewskich w Polsce. W styczniu 2013 roku Rada gminy Puńsk zdecydowała bowiem o likwidacji trzech litewskich szkół. Postanowienie to oburzyło władze Litwy. Jednocześnie nie uwzględniły one faktu, iż puńska rada gminy składa się w większości z osób narodowości litewskiej. *Prezydent Litwy przeciwna zamknięciu litewskich szkół w Puńsku*, 21.02.2013, https://wiadomosci.wp.pl/prezydent-litwy-przeciwna-zamknieciu-litewskich-szkol-w-punsku-6031594364846721a, (dostęp: 11.12.2022)

[798] K. Kostygin: *Zatwierdzono nieprzychylne Polakom zmiany okręgów wyborczych*, 11.07.2012, http://www.wilnoteka.lt/artykul/zatwierdzono-nieprzychylne-polakom-zmiany-okregow-wyborczych (dostęp: 25.12.2022)

[799] Gerrymandering to *manipulowanie kształtem granic okręgów wyborczych celem zdobycia przewagi nad rywalami politycznymi podczas elekcji*. Cyt. za: M. Pierzgalski: *Gerrymandering, czyli manipulowanie strukturą granic okręgów wyborczych*, „Studia Socjologiczne" 2015, nr 3, s. 7.

[800] K. Kostygin: *Zatwierdzono…*, (dostęp: 25.12.2022)

[801] W. Janczys: *Przyspieszyć proces zwrotu ziemi*, 14.12.2009, https://kurierwilenski.lt/2009/12/14/przyspieszyc-proces-zwrotu-ziemi/, (dostęp: 22.12.2022)

[802] R. Mickiewicz: *Premier Litwy oskarża o podgrzewanie atmosfery*, 28.10.2010, https://www.rp.pl/swiat/art6964111-premier-litwy-oskarza-o-podgrzewanie-atmosfery, (dostęp: 02.01.2022)

[803] B. Bużyńska: *Litwa w roli kozła ofiarnego*, 21.05.2012, http://www.wilnoteka.lt/artykul/litwa-w-roli-kozla-ofiarnego, (dostęp: 18.12.2022)

[804] Tusk: *Relacje między Polską a Litwą będą tak dobre, jak dobre są relacje państwa litewskiego z polską mniejszością*, 04.09.2011, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/544470,tusk-

164:6247579438

W okresie rządów PO-PSL, Polska i Litwa kontynuowały spory historyczne. Dotyczyły one przede wszystkim postaci Józefa Piłsudskiego. Polskie władze uznają ją bowiem za jednego z polskich bohaterów narodowych. Litwa natomiast postrzega go głównie przez pryzmat tzw. buntu Żeligowskiego, w wyniku którego Wilno zostało przyłączone do Polski[806].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, rozwojowi uległa polsko-litewska współpraca ekonomiczna. Jej skalę dobrze oddają statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2008	1.656028
2009	0.862997
2010	0.789399
2011	1.224546
2012	1.800541
2013	1.724447
2014	1.692634

Źródło: Roczniki Statystyczne 2009-2015, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

W okresie rządów koalicji PO-PSL rozwijała się także polsko-litewska współpraca energetyczna. Należy zaznaczyć, że wysiłki na rzecz pogłębienia dwustronnego współdziałania w sferze energetycznej intensywnie wspierał polski prezydent, Lech Kaczyński. Opowiadał się on bowiem za stworzeniem mostu energetycznego, który łączyłby Warszawę i Wilno i stanowiłby element pierścienia energetycznego, otaczającego państwa położone nad Morzem Bałtyckim. Realizacja tej koncepcji umożliwiłaby Polsce pozyskanie pomocy w przypadku sytuacji kryzysowych, np. niesprawności elektrowni. Ponadto

relacje-miedzy-polska-a-litwa-beda-tak-dobre-jak-dobre-sa-relacje-panstwa-litewskiego-z-polska-mniejszoscia.html,komentarze-najnowsze,1, (dostęp: 01.01.2023)

[805] *Premier Litwy krytykuje ministra Radosława Sikorskiego*, 21.03.2013, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/691884,premier-litwy-krytykuje-ministra-radoslawa-sikorskiego.html,komentarze-popularne,1, (dostęp: 01.01.2023)

[806] Minister spraw zagranicznych Litwy, Vygaudas Uszaczkas wystosował do Sikorskiego list, w którym wyraził przekonanie, iż jego stwierdzenie dotyczące Wilna nie jest prawdziwe. Chcąc udowodnić słuszność swego stanowiska, dołączył do pisma kopię wystąpienia, wygłoszonego przez Piłsudskiego w stolicy Litwy 20 kwietnia 1922 roku. *Wraca spór o Wilno. Sikorski rozgrzewa Litwinów*, 03.06.2009, https://tvn24.pl/swiat/wraca-spor-o-wilno-sikorski-rozgrzewa-litwinow-ra98045-3731369, (dostęp: 19.12.2022)

165:2848644746

ułatwiłaby Polsce i Litwie zmniejszenie zależności od rosyjskich dostaw surowców energetycznych[807].

Polskie i litewskie władze dążyły do rozwoju współpracy w zakresie energetyki gazowej. 15 października 2015 roku, podczas spotkania z udziałem szefowej polskiego rządu, przewodniczącego KE oraz przedstawicieli Litwy, Łotwy i Estonii została zawarta umowa w sprawie finansowania budowy GIPL. Przewidziano w niej, że UE przeznaczy na ten projekt 305 milionów euro, Litwa, Łotwa i Estonia – 43 miliony euro, zaś Polska około 120 milionów euro[808].

Polska i Litwa próbowały także rozwijać współpracę w sferze energetyki atomowej. 2 marca 2007 roku szefowie rządów obu państw: Jarosław Kaczyński i Gediminas Kirkilas podpisali dokument, w którym zadeklarowali chęć zbudowania wspólnej elektrowni jądrowej w Ignalinie[809]. Projekt ten nie został jednak zrealizowany[810].

W okresie rządów koalicji PO-PSL, doszło również do zacieśnienia polsko-litewskiej współpracy wojskowej. W 2009 roku reprezentanci Polski, Litwy i Ukrainy podpisali deklarację, dotyczącą utworzenia wspólnej brygady – LITPOLUKRBRIG[811].

5.5. Polityka Polski wobec Mołdawii

W latach 90. Mołdawia nie należała do państw o istotnym znaczeniu w polskiej polityce zagranicznej. Było to spowodowane kilkoma czynnikami. Po pierwsze, Mołdawia nie graniczyła z Polską, a na jej terenie nie zamieszkiwała znacząca liczba Polaków. Po drugie, w relacjach Warszawy z Kiszyniowem nie występowały spory o charakterze historycznym. Po trzecie, Mołdawia borykała się z dużymi problemami natury ekonomicznej i nie posiadała jakichkolwiek atutów, które mogłyby uczynić współpracę z nią atrakcyjną oraz korzystną[812]. Formalno-prawną podstawą stosunków Polski i Mołdawii jest *Traktat o przyjaźni i współpracy*, który został zawarty 15 listopada 1994 roku[813]. Sygnatariusze zobowiązali się do układania swoich relacji w zgodzie z podstawowymi normami prawa

[807] W. T. Modzelewski: *Dwie dekady…*, s. 301.
[808] *UE: podpisano umowę ws. połączenia gazowego między Polską a Litwą*, 15.10.2015, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C417657%2Cue-podpisano-umowe-ws-polaczenia-gazowego-miedzy-polska-a-litwa.html, (dostęp: 24.09.2022)
[809] H. Bukowiecka: *Polityka Polski wobec Litwy*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2008, s. 206.
[810] S. Pilżys: *Współpraca polsko-litewska...*, s. 193.
[811] *Międzynarodowa Brygada coraz bliżej*, 25.02.2013, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/6627?t=Miedzynarodowa-brygada-coraz-blizej-, (dostęp: 22.09.2022)
[812] M. Kosienkowski: *Polska a Mołdawia i Naddniestrze*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2012, nr 10, s. 93.
[813] N. Cwicinskaja: *Stosunki traktatowe między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Mołdowy*, [w:] *Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona Pamięci profesora Janusza Solaka*, red. M. Kosienkowski, Wyd. Episteme, Lublin 2013, s. 84.

166:3125108838

międzynarodowego, do których należy respektowanie suwerenności, nienaruszalność granic, niepodzielność terytorium a także nieingerencja w sprawy wewnętrzne[814]. Ponadto zadeklarowali chęć zacieśniania współpracy m. in. w dziedzinach: bezpieczeństwa, ekonomicznej, naukowej i technicznej, transportowej, ekologicznej, kultury, nauki i edukacji, społecznej oraz ochrony zdrowia i higieny[815]. Co istotne, w dokumencie umieszczone zostały zapisy dotyczące praw mniejszości polskiej w Mołdawii i mołdawskiej w Polsce[816].

Podobnie jak w przypadku Ukrainy i Białorusi, polskie władze wspierały Kiszyniów w pogłębianiu stosunków z UE. W 2003 roku Aleksander Kwaśniewski udał się do Mołdawii, by spotkać się z jej prezydentem, Vladimirem Voroninem. Po rozmowie ze swoim mołdawskim odpowiednikiem oznajmił, że Rzeczpospolita Polska, jako państwo członkowskie NATO i UE pragnie wspomagać dążenia Kiszyniowa w zakresie współpracy z Brukselą. W związku z tym zaoferował wsparcie ekspercie w procesie transformacji systemu ekonomicznego oraz zacieśniania relacji z UE. Wyraził również oczekiwanie, że OBWE i UE pomogą Mołdawii w zakończeniu konfliktu o Naddniestrze[817].

Kontakty przedstawicieli najwyższych władz Polski i Republiki Mołdowy uległy znacznej redukcji po objęciu władzy przez PiS. Prezydent Lech Kaczyński spotkał się ze swoim mołdawskim odpowiednikiem tylko raz, biorąc udział w spotkaniu przywódców krajów członkowskich Organizacji na rzecz Demokracji i Rozwoju, które miało miejsce 22 maja 2006 roku w Kijowie. Prowadzone przez nich rozmowy dotyczyły problemów bezpieczeństwa energetycznego i możliwości współdziałania Rzeczpospolitej Polskiej z GUAM[818]. O niskiej intensywności stosunków polsko-mołdawskich świadczy również fakt, iż w latach 2005-2007 Warszawa i Kiszyniów podpisały tylko dwa porozumienia międzynarodowe, z czego jedno dotyczyło przyznania kredytu w ramach pomocy wiązanej[819]. Aktem o istotnym znaczeniu była natomiast zawarta we wrześniu 2006 roku, *Umowa między*

---

[814] *Mołdowa-Polska. Traktat o przyjaźni i współpracy. Warszawa.1994.11.15*, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/moldowa-polska-traktat-o-przyjazni-i-wspolpracy-warszawa-1994-11-15-16797672, (dostęp: 26.02.2022)
[815] Ibidem.
[816] Zostały scharakteryzowane w rozdziale II.
[817] *Wizyta oficjalna Prezydenta RP w Republice Mołdowy*, 22.10.2003, https://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/aktualnosci-rok-2003/wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-w-republice-moldowy,30561,archive, (dostęp: 01.03.2022)
[818] *Consultations on Energy Security*, 22.05.2006, https://www.president.pl/archive/news-archive-2000-2010/news-2006/consultations-on-energy-security,37659, (dostęp: 02.03.2022)
[819] *Traktaty…*, (dostęp: 02.03.2022)

167:3502494067

Rządem RP a Rządem Rep. Mołdowy o współpracy gospodarczej. Zgodnie z jej treścią utworzona została Polsko-Mołdawska Komisja do spraw Współpracy Gospodarczej[820].

Rząd PO-PSL dążył do uczynienia Mołdawii państwem o stabilnym ustroju demokratycznym i rynkowym systemie ekonomicznym, integrującym się z UE. Dobitnie świadczy o tym fakt, iż Kiszyniów został objęty stworzonym przez ministrów spraw zagranicznych Polski i Szwecji, programem Partnerstwa Wschodniego. Ponadto w 2008 roku doszło do utworzenia Polsko-Mołdawskiego Forum Integracji Europejskiej, którego działalność była ukierunkowana na wsparcie procesu pogłębiania współpracy Kiszyniowa z UE[821]. Co ważne, zacieśnienie relacji Mołdowy z UE ułatwiał również powstały we wrześniu 2009 roku gabinet Sojuszu na rzecz Integracji Europejskiej[822] - koalicji czterech ugrupowań opowiadających się za rozwojem stosunków z Brukselą. Rząd ten stwarzał największe szanse na pomyślną realizację założeń Partnerstwa Wschodniego, przez co cieszył się aprobatą Rzeczpospolitej Polskiej[823]. Należy zauważyć, iż Warszawa podejmowała wysiłki, mające na celu stabilizację sytuacji politycznej w Mołdawii. Potwierdzają to wydarzenia z 2010 roku. Po zorganizowanych wówczas wyborach parlamentarnych[824], wynikły nieporozumienia dotyczące składu nowej Rady Ministrów. W związku z tym do Mołdawii przybył Radosław Sikorski, który wespół z Carlem Bildtem podjął starania na rzecz zakończenia sporu. Dzięki ich działaniom doszło do utworzenia nowego, ukierunkowanego na współdziałanie z Zachodem rządu. Ponadto szefowie dyplomacji Polski i Szwecji przekazali mołdawskim politykom, że oczekują od nich bardziej intensywnych wysiłków, zmierzających do rozbudowy współpracy z UE[825]. W marcu 2011 roku Mołdawię odwiedził Donald Tusk. Ważnym elementem jego wizyty było uczestnictwo w posiedzeniu Forum Mołdawia-UE. Przemawiając do osób biorących w nim udział, stwierdził, iż Kiszyniów pozostaje częścią Europy, nawet jeżeli nie jest członkiem UE[826]. W 2011 roku doszło także do

---

[820] *Mołdowa-Polska. Umowa o współpracy gospodarczej*, https://www.prawo.pl/akty/m-p-2007-56-629,17374845.html, (dostęp: 02.03.2022)
[821] R. Kunert-Milcarz: *Mołdawia w perspektywie polityki zagranicznej III RP*, „Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych" 2016, s. 118.
[822] W. Rodkiewicz: *Odnowienie proeuropejskiej koalicji rządowej w Mołdawii*, 12.01.2011, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-01-12/odnowienie-proeuropejskiej-koalicji-rzadowej-w-moldawii, (dostęp: 08.03.2022)
[823] M. Kosienkowski: *Polska…*, 95-96.
[824] *IPU PARLINE database: REPUBLIC OF MOLDOVA (Parlament) ELECTIONS IN 2010*, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2215_10.htm, (dostęp: 08.03.2022)
[825] P. Kościński: *Rząd bez komunistów*, 30.12.2010, https://www.rp.pl/swiat/art14805701-rzad-bez-komunistow, (dostęp: 02.03.2022)
[826] *Mołdawia jest Europą, nawet jeśli jest poza UE*, 30.03.2011, https://wiadomosci.wp.pl/tusk-moldawia-jest-europa-nawet-jesli-jest-poza-ue-6037721446380673a?amp=1, (dostęp: 02.03.2022)

168:1087204156

rozbudowy instytucjonalnej bazy stosunków polsko-mołdawskich. W maju utworzone zostało Zgromadzenie Parlamentarne Rzeczpospolitej Polskiej i Parlamentu Republiki Mołdowy[827]. Pierwsze obrady tego organu miały miejsce w lipcu tego samego roku. Jego członkowie opracowali dokument, w którym wyrażono aprobatę dla działań Kiszyniowa na rzecz akcesji do UE[828]. Na początku grudnia 2012 roku Mołdawię odwiedził polski prezydent, Bronisław Komorowski. Po rozmowie ze swoim mołdawskim odpowiednikiem, Nicolae Timoftim, stwierdził, że Warszawa będzie uparcie wspomagała Kiszyniów w pogłębianiu współpracy z UE. Ocenił, iż daleko posunięte są rokowania dotyczące podpisania przez Mołdawię porozumienia o stowarzyszeniu z Unią Europejską. Zapowiedział też, że będzie nakłaniał organy UE do szybkiej likwidacji obowiązku wizowego dla obywateli Mołdawii[829]. W październiku 2013 roku Mołdawię odwiedzili szefowie dyplomacji Polski i Szwecji. Rozmawiali oni m. in. z Iurie Leancą. Po spotkaniu Sikorski stwierdził, iż Mołdawia spełniła warunki, konieczne dla parafowania porozumienia o stowarzyszeniu z UE. Negatywnie ocenił on działania Rosji, która zakazała zakupu mołdawskich win i wskazał, że tego rodzaju presja ekonomiczna nie zdoła odwieść Kiszyniowa od zacieśniania relacji z Unią[830].

Polityka Rzeczpospolitej Polskiej wobec Mołdawii uległa znacznej intensyfikacji w 2014 roku. Inspirowane przez Moskwę prorosyjskie wystąpienia we wschodniej części Ukrainy, wzbudziły wśród polskich władz obawę, iż Federacja Rosyjska może wykorzystać tendencje separatystyczne w Naddniestrzu do wymuszenia na Kiszyniowie porzucenia prozachodniego kursu w polityce zagranicznej i destabilizacji Mołdawii. Pod koniec marca do Mołdowy udał się Donald Tusk. Podczas obrad Polsko-Mołdawskiego Forum Gospodarczego oznajmił, że Polska chce wesprzeć Mołdawię w taki sposób, jak niegdyś Polska została wsparta przez państwa europejskie[831]. 20 listopada 2014 roku do Mołdowy udał się Bronisław Komorowski. Odbył tam spotkanie z Nicolae Timoftim i Petrem Poroszenką. Podsumowując dyskusję z przywódcami Mołdawii oraz Ukrainy wskazał, iż członkostwo Polski w UE i NATO dodatnie wpływa na jej bezpieczeństwo oraz system ekonomiczny. W związku z tym

[827] B. Goworko-Składanek: *Wybrane aspekty współpracy polsko-mołdawskiej*, „Studia Podlaskie" 2015, t. 23, s. 245.
[828] *Polsko-Mołdawskie Zgromadzenie Parlamentarne*, 26.07.2011, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/polsko-moldawskie-zgromadzenie-parlamentarne/9kljc, (dostęp: 02.03.2022)
[829] *UE, wizy i wino. Komorowski w Mołdawii*, 03.12.2012, https://tvn24.pl/swiat/ue-wizy-i-wino-komorowski-w-moldawii-ra292327-3515297, (dostęp: 08.03.2022)
[830] *Sikorski widzi Mołdawię bliżej UE „Piliśmy wino i jak widać, nie jest ono trujące"*, 22.10.2013, https://tvn24.pl/swiat/sikorski-widzi-moldawie-blizej-ue-pilismy-wino-i-jak-widac-nie-jest-ono-trujace-ra365119-3448245, (dostęp: 03.03.2022)
[831] *Tusk: Mołdawia może liczyć na pomoc Polski*, 28.03.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/tusk-moldawia-moze-liczyc-na-pomoc-polski/xymp0, (dostęp: 04.03.2022)

169:5355252839

życzył on Kijowowi, Kiszyniowowi i Tbilisi efektywnej integracji z tymi organizacjami. Ponadto poruszył on kwestię nadchodzących wyborów w Mołdawii. Wyraził oczekiwanie, że obywatele tego kraju opowiedzą się za kontynuowaniem procesu pogłębiania współpracy z UE[832].

W okresie rządów PO-PSL rozwijała się polsko-mołdawska współpraca ekonomiczna. Jej istotnym elementem była działalność dwustronnej komisji ds. współpracy gospodarczej. Pierwsze obrady tego organu miały miejsce w czerwcu 2008 roku. Doszło wtedy do zawarcia *Memorandum o współpracy między Polską Agencją Rozwoju Przedsiębiorczości a Ministerstwem Gospodarki i Handlu Republiki Mołdowy*[833]. W 2011 roku Komisja zebrała się po raz drugi. Zadeklarowała ona wówczas poparcie dla zwiększenia dwustronnej współpracy inwestycyjnej[834]. Skalę dwustronnej współpracy gospodarczej dobrze obrazują również statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2008	0.054107
2009	0.084447
2010	0.104088
2011	0.103081
2012	0.13358
2013	0.258768
2014	0.19883

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2009-2015, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

W okresie rządów koalicji PO-PSL, współpraca wojskowa Polski i Mołdawii charakteryzowała się niską intensywnością. Ograniczała się ona do udziału w manewrach organizowanych przez NATO: Sea Breeze[835], Rapid Trident[836] oraz Join Effort[837].

---

[832] *Komorowski: Polska wspiera Ukrainę i Mołdawię na proeuropejskiej drodze*, 20.11.2014, https://tvn24.pl/polska/komorowski-polacy-naturalnymi-ambasadorami-moldawii-ra292261-3515207, (dostęp: 09.03.2022)

[833] N. Cwicinskaja: *Stosunki…*, [w:] *Spotkania polsko mołdawskie. Księga poświęcona pamięci Profesora Janusza Solaka*, red. M. Kosienkowski, Wyd. Episteme, Lublin 2013, s. 105.

[834] *Mołdawia. Departament…*, s. 6, (dostęp: 07.03.2022)

[835] *Koniec manewrów na Ukrainie*, 23.07.2010, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/iar/artykul/koniec;manewrow;na;ukrainie,11,0,647691.html, (dostęp: 04.03.2022)

[836] *Żołnierze NATO ćwiczyli na Ukrainie*, 31.07.2012, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/22?t=Zolnierze-NATO-cwiczyli-na-Ukrainie#, (dostęp: 04.03.2022)

[837] *Joint Effort 2015: ćwiczenia polskich żołnierzy w mieście Bielce*, 19.07.2015, https://www.tvp.info/20898070/joint-effort-2015-cwiczenia-polskich-zolnierzy-w-miescie-bielce, (dostęp: 04.03.2022)

170:4886610593

Rozdział VI. Polityka wschodnia Polski w okresie rządów PiS (2015-2019)

6.1. Polityka Polski wobec Rosji

Wśród celów polityki rządu PiS wobec Rosji znajdowało się: budowa opartych na pragmatyzmie i poszanowaniu prawa międzynarodowego dwustronnych relacji, uniezależnienie Polski od rosyjskich dostaw surowców energetycznych, odzyskanie szczątków Tu-154M oraz uzyskanie dostępu do wszystkich dokumentów dotyczących zbrodni katyńskiej[838].

W okresie rządów PiS, jednym ze źródeł sporów w stosunkach polsko-rosyjskich były problemy bezpieczeństwa międzynarodowego. Rzeczpospolita Polska podkreślała, iż polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa w Europie Środkowo-Wschodniej. Dlatego też dążyła ona do zwiększenia obecności NATO w tym regionie.

Wysiłki na rzecz zwiększenia zaangażowania Sojuszu w Europie Środkowo-Wschodniej wywoływały negatywne reakcje Rosji, która od lat uznawała zbliżanie się NATO do swych granic za podstawowe zagrożenie dla bezpieczeństwa narodowego. Moskwa podkreślała, iż wzmocnienie obecności NATO w państwach Europy Środkowo-Wschodniej będzie stanowić naruszenie Aktu stanowiącego NATO-Rosja[839]. Zapewniała przy tym, że nie planuje napaści na którykolwiek z krajów Sojuszu i oskarżała NATO o celowe stwarzanie atmosfery zagrożenia, aby mieć pretekst do zwiększenia swojej obecności militarnej w Europie Środkowo-Wschodniej[840].

Podczas zorganizowanego w dniach 8-9 lipca 2016 roku szczytu NATO w Warszawie, uznano politykę Federacji Rosyjskiej za jedno z głównych wyzwań dla bezpieczeństwa międzynarodowego. W związku z tym zdecydowano o rozlokowaniu na terenie Polski, Estonii, Litwy i Łotwy batalionowych grup bojowych, składających się z ok. 1000 wojskowych[841]. Zaakceptowano również przedstawioną przez Stany Zjednoczone koncepcję Europejskiej inicjatywy wsparcia bezpieczeństwa, która zakładała rozmieszczenie

---

[838] *Pełna treść expose Witolda Waszczykowskiego*, 29.01.2016, https://www.rp.pl/polityka/art11222611-pelna-tresc-expose-witolda-waszczykowskiego, (dostęp: 10.09.2023)

[839] *Rosja: Ławrow i Szojgu skrytykowali działania NATO w Europie Wschodniej*, 27.04.2016, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/939485,krytyka-lawrwa-i-szojgu-dzialan-nato-w-europie-wschodniej.html, (dostęp: 09.04.2022)

[840] *Rosyjska dyplomacja zapewnia: Nie zamierzamy atakować Polski*, 07.06.2016, https://www.wprost.pl/swiat/10009318/rosyjska-dyplomacja-zapewnia-nie-zamierzamy-atakowac-polski.html, (dostęp: 10.04.2022)

[841] J. Wodnicki: *Bilans wybranych decyzji podjętych w 2016 roku przez Radę Północnoatlantycką podczas szczytu NATO w Warszawie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem" 2017, nr 1, s. 174-175.

171:2537881389

w Rzeczpospolitej Polskiej amerykańskiej formacji pancernej[842]. Postanowienia te wywołały krytykę ze strony Kremla. Oskarżał on NATO o zintensyfikowanie działań wojskowych w pobliżu granic Federacji Rosyjskiej[843], celowe wywoływanie napięć w stosunkach międzynarodowych i dążenia do uzyskania hegemonicznej pozycji w środowisku międzynarodowym[844].

W styczniu 2017 roku, zgodnie z ustaleniami szczytu NATO w Warszawie, na terenie Polski została rozlokowana amerykańska Pancerna Brygadowa Grupa Bojowa. Liczyła ona około 3 500 żołnierzy i blisko 2 000 pojazdów bojowych[845]. Zwiększanie obecności wojskowej Waszyngtonu w regionie Europy Środkowo-Wschodniej nie uszło uwadze Moskwy. Zarzucała ona NATO, iż jego ciągła aktywność w państwach graniczących z Federacją Rosyjską ma charakter prowokacyjny i godzi w stabilność środowiska międzynarodowego[846]. W kwietniu na terytorium Polski, Estonii, Litwy oraz Łotwy zostały ulokowane batalionowe grupy bojowe[847]. W związku z tym, rosyjscy politycy akcentowali potrzebę adekwatnej reakcji na amerykańskie dążenia do zwiększenia zaangażowania militarnego w Europie[848].

W kolejnych latach rząd PiS kontynuował zabiegi, mające na celu podtrzymanie i umocnienie obecności NATO w Europie Środkowo-Wschodniej. Były one tym intensywniejsze, iż wybrany w 2016 roku na prezydenta Stanów Zjednoczonych Donald Trump, podkreślał konieczność zmniejszenia dysproporcji w finansowaniu NATO,

---

[842] Ibidem, s. 176.

[843] *Rosja reaguje na szczyt NATO w Warszawie. Wydała oficjalny dokument*, 10.07.2016, https://www.wprost.pl/szczyt-nato/10014467/rosja-reaguje-na-szczyt-nato-w-warszawie-wydala-oficjalny-dokument.html, (dostęp: 14.04.2022)

[844] *Ławrow: Rosja reaguje na prowokacyjne działania NATO u jej granic*, 01.12.2016, https://zw.lt/swiat/lawrow-rosja-reaguje-na-prowokacyjne-dzialania-nato-u-jej-granic/, (dostęp: 14.04.2022)

[845] Ł. Jureńczyk: *Starania władz polskich o umiejscowienie na terytorium Rzeczypospolitej stałej bazy wojskowej Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2020, nr 1, s. 182.

[846] *Ławrow: Działania NATO u granic Rosji mają prowokacyjny i destabilizujący charakter*, 10.02.2017, https://www.wprost.pl/kraj/10042270/lawrow-dzialania-nato-u-granic-rosji-maja-prowokacyjny-i-destabilizujacy-charakter.html, (dostęp: 15.04.2022)

[847] *Trzy lata Batalionowej Grupy Bojowej NATO*, 13.04.2020, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/30883?t=Trzy-lata-Batalionowej-Grupy-Bojowej-NATO#, (dostęp: 15.04.2022)

[848] Ю. Зверев: *Польша превращается в хаб армии США для всей Северной Европы и Балтии*, 08.11.2017, https://eurasia.expert/polsha-prevrashchaetsya-v-khab-armii-ssha-dlya-vsey-severnoy-evropy-i-baltii/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, (dostęp: 15.04.2022)

172:9162066879

występujących między Waszyngtonem a jego europejskimi sojusznikami[849]. Polska prezentowała się jako państwo rzetelnie wypełniające zobowiązania w ramach Sojuszu, akcentując, że przeznacza 2% PKB na cele wojskowe, a w przyszłości zamierza konsekwentnie podnosić ten odsetek[850].

W dniach 11-12 lipca 2018 roku miał miejsce szczyt NATO w Brukseli. Jego uczestnicy skrytykowali Federację Rosyjską za agresywną politykę wobec Ukrainy. Podkreślili, iż należy kontynuować wysiłki, zmierzające do zwiększenia obecności NATO na wschodniej flance. Zadeklarowali też, że Sojusz nie stwarza zagrożenia dla Moskwy. Warto zwrócić uwagę, iż podtrzymali oni zobowiązanie ze szczytu w Bukareszcie, zgodnie z którym Ukraina zostanie w przyszłości przyjęta do NATO. Nie podjęto jednak decyzji o włączeniu jej do Programu rozszerzonych możliwości i MAP[851]. Jednym z istotnych postanowień powziętych na szczycie w Brukseli było zwiększenie możliwości rozlokowania większych formacji wojskowych. W tym celu zaaprobowana została Inicjatywa Gotowości NATO, zakładająca, że do 2020 roku państwa członkowskie mają osiągnąć zdolność wystawienia w okresie krótszym niż trzydzieści dni, 30 batalionów zmechanizowanych, 30 oddziałów lotniczych oraz 30 okrętów bojowych. Przewidziano również, iż w Stanach Zjednoczonych zostanie utworzone dowództwo, którego kompetencje obejmą m. in. zabezpieczenie ewentualnego przerzutu jednostek do Europy transportem morskim. Kolejne dowództwo, zlokalizowane na terenie Niemiec będzie gwarantować pomoc logistyczną dla przemieszczania oddziałów na kontynencie europejskim[852]. Szczyt Sojuszu w Brukseli obnażył występujące między krajami członkowskimi rozdźwięki dotyczące kwestii finansowych. Podczas pierwszego dnia obrad Donald Trump wytknął poszczególnym państwom NATO zbyt niskie nakłady na cele wojskowe. Oświadczył, że wszyscy sojusznicy winni przeznaczać na armię 4% PKB. Ponadto po raz kolejny negatywnie ocenił politykę Niemiec, które dokonują drogich zakupów gazu w Federacji Rosyjskiej, a jednocześnie pragną być chronione przed stwarzanymi przez nią zagrożeniami[853].

---

[849] *Rocznik Strategiczny 2018/2019*, Wyd. Scholar, Warszawa 2019, s. 47.

[850] *Minister Błaszczak z wizytą w NATO*, 15.01.2018, https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/24530, (dostęp: 31.12.2023)

[851] Ł. Jureńczyk: *Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2019, nr 13, s. 122.

[852] A. Kacprzyk: *Szczyt NATO w Brukseli*, 13.07.2018, https://www.pism.pl/publikacje/Szczyt_NATO_w_Brukseli, (dostęp: 23.04.2022)

[853] *Donald Trump chce zwiększenia wydatków na obronność do 4 proc. PKB*, 12.07.2018, https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/2166713,Donald-Trump-chce-zwiekszenia-wydatkow-na-obronnosc-do-4-proc-PKB, (dostęp" 23.04.2022)

173:5884906397

Plany dalszego umacniania obecności NATO w Europie Środkowo-Wschodniej wywołały negatywną reakcję Kremla. Federacja Rosyjska wytykała Sojuszowi, iż kontynuuje on politykę rozszerzenia, zbliżając się do jej granic, co utrudnia współpracę w dziedzinie zwalczania takich zagrożeń jak: terroryzm, przestępczość zorganizowana, zmiany klimatyczne oraz międzynarodowy handel narkotykami[854]. Ponadto zarzucała mu zwiększanie potencjału w pobliżu ZBiR oraz działania, mające na celu oczernienie ZBiR i zniszczenie bliskich stosunków między Moskwą a Mińskiem[855].

W okresie rządów PiS, Warszawa i Moskwa kontynuowały spór w kwestii rozmieszczenia tarczy antyrakietowej w Polsce. Kreml uznawał ją bowiem za instalację skierowaną przeciwko Federacji Rosyjskiej. Z kolei Polska podtrzymywała pogląd, zgodnie z którym tarcza nie jest wymierzona przeciw Rosji, zaś jej zadaniem jest ochrona przed niebezpieczeństwami spoza kontynentu europejskiego, w szczególności z Iranu[856]. Należy zauważyć, iż zarówno rząd PiS, jak i rosyjskie władze nie były zainteresowane dialogiem w tej sprawie. Ograniczyły się one do wydawania oświadczeń, przedstawiających ich dotychczasowe stanowiska[857].

W latach 2015-2019, jedną z kwestii spornych w relacjach Warszawy i Moskwy, były także podejmowane przez rząd PiS wysiłki na rzecz budowy wojskowej bazy Stanów Zjednoczonych w Polsce[858]. 12 czerwca 2019 roku prezydent Polski, Andrzej Duda przybył do Stanów Zjednoczonych. Efektem jego rozmów z Donaldem Trumpem było podpisanie Wspólnej Deklaracji o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych Ameryki na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Zapisano w niej, że Waszyngton przewiduje oddelegowanie na terytorium Polski dodatkowego tysiąca wojskowych, których zadaniem będzie zagwarantowanie Warszawie większych umiejętności w zakresie obrony oraz odstraszania. W dokumencie tym wskazano także, iż w Polsce

---

[854] M. Trojan: *Ławrow: rozszerzenie NATO nie pomaga w rozwiązaniu problemów*, 14.07.2018, https://kresy.pl/wydarzenia/lawrow-rozszerzenie-nato-nie-pomaga-w-rozwiazaniu-problemow/, (dostęp: 17.04.2022)

[855] *Szojgu: NATO u naszych granic, przezbrajamy żołnierzy*, 25.10.2019, https://www.rp.pl/swiat/art1060141-szojgu-nato-u-naszych-granic-przezbrajamy-zolnierzy, (dostęp: 17.04.2022)

[856] *Rusza budowy tarczy antyrakietowej w Redzikowie*, 13.05.2016, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/rusza-budowa-tarczy-antyrakietowej-w-redzikowie/8k4p92, (dostęp: 09.04.2022)

[857] *Rosja: Ławrow i Szojgu skrytykowali działania NATO w Europie Wschodniej*, 27.04.2016, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/939485,krytyka-lawrwa-i-szojgu-dzialan-nato-w-europie-wschodniej.html, (dostęp: 09.04.2022)

[858] J. Lepiarz: Mariusz Błaszczak w Monachium o „Fort Trump": jestem dobrej myśli, 15.02.2019, https://www.dw.com/pl/mariusz-b%C5%82aszczak-w-monachium-o-fort-trump-jestem-dobrej-my%C5%9Bli/a-47543346, (dostęp: 18.04.2022)

174:1156664301

zostanie stworzone polsko-amerykańskie Centrum Szkolenia Bojowego, formacja bezzałogowych statków powietrznych Stanów Zjednoczonych oraz baza lotnicza, wspomagająca zmianę lokalizacji sił zbrojnych dla przeprowadzenia manewrów bądź w razie kryzysu[859]. Rosja uznawała, że rozbudowa sił amerykańskich na obszarze Polski stanowiłaby pogwałcenie Aktu Stanowiącego NATO-Rosja[860]. Nie chcąc dopuścić do utworzenia bazy, rozpoczęła kampanię medialną, mającą na celu ukazanie mankamentów tej inicjatywy. Rosyjscy specjaliści wskazywali, iż budowa Fort Trump uczyniłaby Polskę jednym z głównych celów dla pozostających na wyposażeniu Moskwy rakiet. Co więcej, zmusiłaby ona Kreml do adekwatnej odpowiedzi, którą mogłoby być stworzenie baz wojskowych na terytorium Białorusi bądź któregoś z państw południowoamerykańskich[861] oraz rozbudowa sił wojskowych w Obwodzie Kaliningradzkim[862]. Zaznaczali, że prawdziwą motywacją, jaka przyświeca Warszawie w staraniach o bazę nie jest obawa przed napaścią Rosji, lecz zyskanie przewagi nad Węgrami w rywalizacji o pozycję lidera w Europie Wschodniej. Zwracali uwagę, iż budowa Fort Trump zaowocowałaby kolejnymi napięciami w relacjach Francji i Niemiec z Federacją Rosyjską, przez co nie cieszy się ona poparciem Paryża i Berlina[863]. Argumentowali również, że Fort Trump ułatwiłby Polsce aneksję zachodniej części Ukrainy[864].

W okresie rządów PiS, jednym ze źródeł sporów w relacjach Polski i Rosji, pozostawała kwestia zwrotu wraku Tupolewa. Rząd PiS groził Moskwie, że jeśli nie będzie chciała przekazać szczątków samolotu, Rzeczpospolita Polska zwróci się organów

---

[859] *Wspólna Deklaracja o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej*, 12.06.2019, https://pl.usembassy.gov/pl/wspolna_deklaracja/, (dostęp: 18.04.2022)

[860] *Więcej wojsk amerykańskich w Polsce? Siergiej Ławrow: to naruszenie aktu Rosja-NATO*, 30.04.2019, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/wiecej-wojsk-amerykanskich-w-polsce-siergiej-lawrow-to-naruszenie-aktu-rosja-nato/c4nltyz, (dostęp: 18.04.2022)

[861] M. Dura: *Fort Trump w Polsce, Fort Putin na Białorusi? Rosyjska propaganda wobec działań obecnego polskiego rządu [OPINIA]*, 08.11.2018, https://defence24.pl/fort-trump-w-polsce-fort-putin-na-bialorusi-rosyjska-propaganda-wobec-dzialan-obecnego-polskiego-rzadu-opinia, (dostęp: 31.12.2023)

[862] *Rosja: eksperci krytycznie o „Fort Trump”*, 27.09.2018, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-eksperci-krytycznie-o-fort-trump/7yzct53, (dostęp: 31.12.2018)

[863] Ю. Зверев: *Зачем Америке и Польше войска США у границ России и Беларуси*, 01.07.2019, https://eurasia.expert/zachem-amerike-i-polshe-voyska-ssha-u-granits-rossii-i-belarusi/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com, (dostęp: 19.04.2022)

[864] M. Dura: *Fort…*, (dostęp: 31.12.2023)

175:1718563674

międzynarodowych o rozpatrzenie tej sprawy[865]. Jednocześnie stał na stanowisku, jakoby upadek Tu-154M był efektem celowego działania Kremla[866]. Warszawa oskarżała Federację Rosyjską o podjęcie szeregu działań, ukierunkowanych na ukrycie prawdziwej przyczyny katastrofy. Należały do nich: zmiana danych w czarnych skrzynkach, przenoszenie szczątków Tupolewa[867], błędy podczas identyfikacji ciał ofiar wypadku[868], ukrywanie kluczowych świadków oraz nieudzielenie wsparcia prawnego[869]. Kreml odpowiadał na te zarzuty, podkreślając, iż ewentualne, odkryte przez Polskę nowe dowody dotyczące katastrofy powinny zostać zaprezentowane Rosji oraz innym państwom[870]. Co więcej, deklarował wolę współpracy przy wyjaśnianiu wątpliwości dotyczących wypadku[871].

Po przejęciu władzy przez PiS, w stosunkach polsko-rosyjskich kontynuowane były spory historyczne. Koncentrowały się one przede wszystkim wokół usuwania pomników Armii Czerwonej. Rząd PiS kontynuował bowiem rozpoczęte przez koalicję PO-PSL działania, ukierunkowane na demontaż kolejnych tego rodzaju monumentów[872].

W 2019 roku, w stosunkach polsko-rosyjskich miała miejsce kolejna odsłona sporu, dotyczącego przyczyn wybuchu II wojny światowej. 23 września szef rosyjskiej dyplomacji pozytywnie ocenił pakt Ribbentrop-Mołotow stwierdzając, iż dzięki niemu II wojna światowa rozpoczęła się dwa lata później, a co za tym idzie, setki tysięcy osób uniknęło śmierci[873]. 20 grudnia do kwestii kontrowersyjnej umowy odniósł się Władimir Putin. Tak, jak

---

[865] *Waszczykowski zapowiada starania o zwrot wraku tupolewa. „To nie wymaga żadnej wojny”*, 09.11.2015, https://tvn24.pl/polska/katastrofa-smolenska-waszczykowski-zapowiada-dzialania-ws-wraku-ra593105-3317497, (dostęp: 08.04.2022)

[866] *Wiceminister kultury: Udowodniono wybuchy na pokładzie prezydenckiego tupolewa*, 30.11.2015, https://www.wprost.pl/kraj/526303/wiceminister-kultury-udowodniono-wybuchy-na-pokladzie-prezydenckiego-tupolewa.html, (dostęp: 24.04.2022)

[867] *Ustalenia podkomisji smoleńskiej*, https://tvn24.pl/raporty/ustalenia-podkomisji-smolenskiej-rr1113-2590909, (dostęp: 24.04.2022)

[868] *Ekshumacje ofiar katastrofy smoleńskiej. Rosyjskie MSZ odrzuca zarzuty*, 31.05.2017, https://dorzeczy.pl/kraj/31129/rosyjskie-msz-odrzuca-zarzuty-ws-katastrofy-smolenskiej.html, (dostęp: 25.04.2022)

[869] *Rosyjskie MSZ odniosło się do zarzutów o ukrywanie świadków katastrofy smoleńskiej*, 21.12.2017, https://www.wprost.pl/swiat/10093951/rosyjskie-msz-odnioslo-sie-do-zarzutow-o-ukrywanie-swiadkow-katastrofy-smolenskiej.html, (dostęp: 25.04.2022)

[870] *Rosyjski MSZ w ostrych słowach o Macierewiczu i ustaleniach podkomisji smoleńskiej*, 15.09.2016, https://www.wprost.pl/kraj/10023299/rosyjski-msz-w-ostrych-slowach-o-macierewiczu-i-ustaleniach-podkomisji-smolenskiej.html, (dostęp: 24.04.2022)

[871] *Rosja: pod koniec maja badanie wraku Tu-154M z udziałem przedstawicieli Polski*, 08.05.2019, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C449002%2Crosja-pod-koniec-maja-badanie-wraku-tu-154m-z-udzialem-przedstawicieli, (dostęp: 21.04.2022)

[872] R. Foks: *Polska polityka wobec Rosji w okresie sprawowania władzy przez rząd pod kierownictwem premier Beaty Szydło. Zarys zagadnienia*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo” 2017/2018, nr 1, s. 78.

[873] A. Łomanowski: *Rosja znów chwali pakt Ribbentrop-Mołotow*, 23.09.2019, https://www.rp.pl/kraj/art9200521-rosja-znow-chwali-pakt-ribbentrop-molotow, (dostęp: 20.04.2022)

176:4224387971

i w poprzednich latach oznajmił, że źródłem II wojny światowej był nie pakt Ribbentrop-Mołotow, lecz podział Czechosłowacji, w którym wzięła udział m. in. Polska[874]. Następnego dnia do wypowiedzi odniósł się Instytut Pamięci Narodowej i polskie ministerstwo spraw zagranicznych. W deklaracji IPN zapisano, iż kwestionowanie podstawowych faktów dotyczących udziału ZSRR w rozpoczęciu II wojny światowej hańbi pamięć poległych w jej wyniku osób[875].

Rząd PiS, podobnie jak rząd koalicji PO-PSL, dążył do uniezależnienia Polski od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. W związku z tym, realizował projekt zwiększenia potencjału importowego infrastruktury LNG, znajdującej się w Świnoujściu i Gdyni3[876].

Chcąc zwiększyć bezpieczeństwo energetyczne Polski, rząd PiS podjął działania, ukierunkowane na stworzenie gazociągu Baltic Pipe, umożliwiającego pozyskiwanie gazu, wydobywanego z terenu Morza Północnego[877].

Gabinet PiS podejmował również intensywne wysiłki, ukierunkowane na zaniechanie budowy Nord Stream 2. Polegały one m. in. na budowie koalicji krajów, przeciwstawiających się temu projektowi. 7 marca 2016 roku przedstawiciele Czech, Chorwacji, Estonii, Litwy, Łotwy, Polski, Rumunii, Słowacji oraz Węgier sygnowali list dotyczący drugiej nitki gazociągu północnego. Zapisano w nim, że jego budowa generuje zagrożenie dla bezpieczeństwa energetycznego państw europejskich, pogłębia uzależnienie UE gazu z Rosji a także negatywnie wpływa na położenie Ukrainy[878].

W okresie rządów PiS, polsko-rosyjska współpraca ekonomiczna była ograniczona. Sytuacja ta stanowiła konsekwencję aneksji Krymu i konfliktu w Donbasie. Skalę

---

[874] *Putin: Przyczyną II wojny światowej był nie pakt Ribbentrop-Mołotow, a pakt monachijski*, 20.12.2019, https://forsal.pl/artykuly/1445645,putin-przyczyna-ii-wojny-swiatowej-byl-nie-pakt-ribbentrop-molotow-a-pakt-monachijski.html, (dostęp: 20.04.2022)

[875] *„Zbrojna agresja ZSRS stanowiła wydatną pomoc dla Niemiec". Odpowiadają Putinowi*, 21.12.2019, https://tvn24.pl/polska/ipn-i-msz-odpowiadaja-wladimirowi-putinowi-ws-pakt-ribbentrop-molotow-ra995097-2614592, (dostęp: 20.04.2022)

[876] *Morawiecki: powiększamy zdolności przyjmowania gazu przez terminal w Świnoujściu*, 17.10.2018, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2018-10-17/pgnig-podpisal-dwie-umowy-na-dostawy-gazu-skroplonego-z-firmami-z-usa/, (dostęp: 29.05.2022)

[877] *Beata Szydło i premier Danii podpisali porozumienie ws. Gazociągu Północnego*, 09.06.2017, https://biznes.wprost.pl/gospodarka/10059285/baltic-pipe-jest-porozumienie.html, (dostęp: 23.05.2022)

[878] I. Trusewicz: *Dziewięć krajów podpisało się pod listem protestacyjnym przeciwko budowie gazociągu Nord Stream 2*, 16.03.2016, https://energia.rp.pl/energetyka/art3829671-dziewiec-krajow-podpisalo-sie-pod-listem-protestacyjnym-przeciwko-budowie-gazociagu-nord-stream-2, (dostęp: 28.05.2022)

177:4800283609

dwustronnej współpracy gospodarczej dobrze oddają statystyki dotyczące obrotów handlowych. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (tys. dolarów)
2016	-5788386
2017	-7800000
2018	-11200000
2019	-7900000

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2017-2020, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

6.2. Polityka Polski wobec Ukrainy

Celami rządu PiS wobec Ukrainy były: zachowanie jej suwerenności i integralności terytorialnej, uczynienie jej państwem w pełni demokratycznym, posiadającym rynkowy system ekonomiczny, pogłębienie jej integracji z UE oraz rozwiązanie sporów historycznych, występujących w stosunkach polsko-ukraińskich[879]. Polskie władze konsekwentnie okazywały wsparcie dla suwerenności i niezawisłości Ukrainy oraz podkreślały konieczność implementacji porozumień mińskich jako niezbędnego kroku, mającego doprowadzić do zakończenia konfliktu w Donbasie. Popierały one przedłużanie sankcji wobec Federacji Rosyjskiej oraz zacieśnianie przez Kijów relacji z UE[880].

Warszawa konsekwentnie reagowała na wszelkie działania, podważające suwerenność i integralność terytorialną Ukrainy. 11 listopada 2018 roku w Donieckiej Republice Ludowej oraz Ługańskiej Republice Ludowej zostały zorganizowane wybory parlamentarne. Polski resort dyplomacji wydał komunikat, w którym wskazano, iż elekcja ta jest nielegalna i narusza porozumienia mińskie[881].

Należy zwrócić uwagę, iż rząd PiS konsekwentnie działał na rzecz pozyskania jak największego wsparcia międzynarodowego dla suwerenności oraz integralności terytorialnej Ukrainy. 5 listopada 2015 roku zostało zorganizowane Warsaw Security Forum. Podczas obrad poruszono takie problemy jak: stosunki państw zachodnich z Federacją Rosyjską, działalność Partnerstwa Wschodniego, cyberbezpieczeństwo oraz bezpieczeństwo

[879] *Pełna treść expose…*, (dostęp: 14.08.2022)
[880] *„Ukraina jest wielkim strategicznym partnerem Polski”*, 15.12.2015, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/drugi-dzien-wizyty-na-ukrainie,2846, (dostęp: 14.08.2022)
[881] *MSZ: Polska potępia przeprowadzenie rzekomych wyborów w okupowanej części Donbasu*, 11.11.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/msz-polska-potepia-przeprowadzenie-rzekomych-wyborow-w-okupowanej-czesci-donbasu, (dostęp: 02.01.2024)

178:2574598385

energetyczne. Obecni podczas nich politycy i eksperci zgodnie skrytykowali agresywną politykę Moskwy[882].

W okresie rządów PiS, doszło do ożywienia polsko-ukraińskich sporów historycznych. Wyłonione na skutek Euromajdanu władze prowadziły bowiem działania, mające na celu zrehabilitowanie OUN i UPA. W październiku 2015 ukraiński przywódca podpisał dokument o nazwie *Strategia narodowo-patriotycznego wychowania dzieci i młodzieży na lata 2016-2020*[883]. Zapisano w niej, że proces formowania świadomości narodowej u młodych obywateli Ukrainy powinna opierać się m. in. na przykładzie UPA[884]. Należy również zauważyć, iż od 2014 roku zaczęła zwiększać się liczba Ukraińców pozytywnie postrzegających bojowników UPA. Zgodnie z wynikami sondażu przeprowadzonego przez Rejtynh w 2015 roku, mianem bohaterów określiło ich aż 41% badanych[885]. Podczas spotkania przywódców Polski i Ukrainy w grudniu 2015 roku ustalono, że zostanie utworzone Forum Dialogu Historycznego, w obrębie którego będzie prowadzona dyskusja na temat poszczególnych z przeszłości, m. in. rzezi wołyńskiej[886]. Sygnalizowana przez Kijów gotowość do wyjaśniania problemów z zakresu wspólnej historii była jednak pozorna. Ukraińscy rządzący nie zamierzali bowiem zrezygnować z podtrzymywania kultu OUN i UPA. W 2014 roku szefem Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej został Wołodymyr Wiatrowycz. W jednej ze swych książek dowodził on, iż mordy na Wołyniu nie stanowiły ludobójstwa, lecz jedną z odsłon konfliktu między Polakami a Ukraińcami, sprowokowanego zresztą przez ludność polską[887]. Kierując UIPN, podejmował on działania

---

[882] *Security taken to the next level – Warsaw Security Forum 2015 summary*, 08.12.2015, https://pulaski.pl/en/security-debate-taken-to-the-next-level-warsaw-security-forum-2015-summary/, (dostęp: 17.08.2022)

[883] J. Kordas: *Oceny OUN-UPA na Ukrainie i w Polsce w latach 1991-2015*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili" 2016, vol. 6, s. 65, 69.

[884] *Порошенко утвердил Стратегию национально патриотического воспитания детей и мододёжи на 2016-2020 годы*, 13.10.2015, https://censor.net/ru/news/356118/poroshenko_utverdil_strategiyu_natsionalnopatrioticheskogo_vospitaniya_deteyi_i_molodeji_na_20162020, (dostęp: 01.08.2022)

[885] *Obywatel – patriota to zwolennik UPA? Tak zakłada „Strategia wychowania"*, 14.10.2015, https://kresy24.pl/obywatel-patriota-to-zwolennik-upa-tak-zaklada-strategia-wychowania/, (dostęp: 01.08.2022)

[886] Z. Parafianowicz, M. Potocki: *Duda reanimował przyjaźń z Ukrainą. Będzie pożyczka na 4 mld zł?*, 16.12.2015, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/913244,duda-przyjazn-z-ukraina-pozyczka-na-4-mld-zl.html, (dostęp: 14.08.2022)

[887] G. Hryciuk: *Druha polśko-ukrajińska wijna 1942-1947, Wołodymyr Wiatrowycz, Kijów 2011: [recenzja]*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2013, nr 1, s. 461-462.

179:1081898837

na rzecz umacniania kultu UPA jako organizacji walczącej o niezawisłość Ukrainy, pomijając zbrodnie, których dokonała na ludności cywilnej[888].

22 lipca 2016 roku Sejm przyjął *uchwałę w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945*. Zapisano w niej, iż dotychczas nie upamiętniono w odpowiedni sposób osób, które zostały zabite w latach 40. przez OUN i UPA. Zaznaczono również, że wydarzenia te nie zostały nazwane ludobójstwem, choć są zgodne z definicją tego terminu. W akcie tym zaapelowano o ustalenie miejsc mordów oraz ich oznakowanie, zagwarantowanie godnego pochówku i upamiętnienie wszystkich zabitych a także przygotowanie kompletnych spisów ofiar. Wśród postulatów skierowanych do ukraińskich władz znalazły się także: podejmowanie kolejnych wysiłków na rzecz pojednania i dialogu oraz wspomaganie współdziałania historyków, włączając w to ułatwienie korzystania z archiwów państwowych. Ponadto zdecydowano, iż 11 lipca będzie obchodzony jako *Narodowy Dzień Pamięci Ofiar Ludobójstwa dokonanego przez ukraińskich nacjonalistów na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej*[889]. Uchwała ta wywołała oburzenia na Ukrainie. 8 września Rada Najwyższa uchwaliła rezolucję, w której zarzucono Polsce wykorzystywanie historii jako instrumentu politycznego[890]. Mimo tych napięć, Warszawa i Kijów wciąż dążyły do rozwoju dialogu historycznego. W październiku 2016 roku Sejm RP i Rada Najwyższa Ukrainy uchwaliła *Deklarację pamięci i solidarności*, w której zaakcentowano potrzebę obiektywnych badań nad wspólną historią[891].

26 stycznia 2018 roku Sejm uchwalił dwa projekty zmiany ustawy o IPN – Komisji Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu. Na ich mocy kompetencje IPN zostały poszerzone o dokumentowanie zbrodniczych działań nacjonalistów ukraińskich. Najistotniejszy był jednak zapis, zgodnie z którym *kto publicznie i wbrew faktom przypisuje Narodowi Polskiemu lub Państwu Polskiemu odpowiedzialność lub współodpowiedzialność za popełnione przez III Rzeszę Niemiecką zbrodnie nazistowskie lub za inne przestępstwa*

---

[888] W. Bonusiak: *Ukraina-Polska: nadzieja na powrót do „strategicznego partnerstwa”*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe” 2020, nr 2, s. 250.

[889] *Uchwala Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945*, http://orka.sejm.gov.pl/proc8.nsf/uchwaly/625_u.htm, (dostęp: 01.08.2022)

[890] *Ukraina: Rada Najwyższa potępiła polską uchwałę o mordzie na Wołyniu*, 12.09.2016, https://www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/ukraina-rada-najwyzsza-potepila-polska-uchwale-o-mordzie-na-wolyniu,13878.html, (dostęp: 01.08.2022)

[891] *Sejm przyjął polsko-ukraińską deklarację pamięci i solidarności*, 20.10.2016, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C680213%2Csejm-przyjal-polsko-ukrainska-deklaracje-pamieci-i-solidarnosci.html, (dostęp: 01.01.2024)

180:6642512115

stanowiące zbrodnie przeciwko pokojowi, ludzkości lub zbrodnie wojenne lub w inny sposób rażąco pomniejsza odpowiedzialność rzeczywistych sprawców tych zbrodni, podlega karze grzywny lub karze pozbawienia wolności do lat 3. […] *Przepis ten stosuje się do obywateli polskich i do cudzoziemców*[892]. Nowelizacje te wywołały zastrzeżenia nie tylko w Polsce, ale również w Izraelu i na Ukrainie. Przeciwnicy poprawek wskazywali, iż tego rodzaju regulacje poważnie ograniczają swobodę badań i dyskusji historycznych[893].

Kwestie historyczne były również jednym z problemów, poruszonych podczas spotkania przywódców Polski i Ukrainy 31 sierpnia 2019 roku. Zełenski i Duda postanowili wówczas, iż reaktywowana zostanie grupa robocza, która podejmie wysiłki na rzecz załagodzenia sporów dotyczących wspólnej historii. Zdecydowali też, że polsko-ukraińskie zespoły przystąpią do prac, mających na celu odnalezienie i pochowanie zamordowanych polskich i ukraińskich wojskowych oraz osób cywilnych. Podczas dyskusji, prezydent Ukrainy przedstawił koncepcję zbudowania Memoriału Pojednania na granicy polsko-ukraińskiej[894]. Co więcej, zadeklarował on gotowość do zniesienia zakazu ekshumacji na Ukrainie, w zamian za uporządkowanie ukraińskich obiektów historycznych, położonych na terenie Polski[895]. 27 września 2019 roku wiceszef dyplomacji Ukrainy, Wasyl Bodnar powiadomił, iż Rzeczpospolita Polska otrzymała zgodę na kontynuację poszukiwań szczątków Polaków[896]. Kilkanaście dni później taką samą informację przekazał ukraiński minister spraw zagranicznych, Wadym Prystajko[897]. Stwierdzenia te nie były jednak w pełni prawdziwe. Szef polskiego IPN, Krzysztof Szwagrzyk oświadczył, że strona ukraińska zezwoliła jedynie na poszukiwania w Zboiskach we Lwowie, gdzie zakopani zostali polscy

[892] Cyt. za: A. Wójcik: *Nowelizacja ustawy o IPN to „zagrożenie dla całej przestrzeni życia publicznego i toczącej się debaty o polskiej przeszłości"*, 29.01.2018, https://oko.press/nowelizacja-ustawy-o-ipn-zagrozenie-dla-calej-przestrzeni-zycia-publicznego-toczacej-sie-debaty-o-polskiej-przeszlosci/, (dostęp: 03.08.2022)
[893] Ibidem, (dostęp: 04.08.2022)
[894] *Prezydent Ukrainy: Wizyta w Polsce to nie odwilż, a przełom w relacjach*, 01.09.2019, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/606574,wolodymyr-zelenski-ukraina-polska-wizyta.html, (dostęp: 06.08.2022)
[895] *Zełenski zapowiedział odblokowanie ekshumacji*, 31.08.2019, https://wydarzenia.interia.pl/kraj/news-zelenski-zapowiedzial-odblokowanie-ekshumacji,nId,3178162, (dostęp: 06.08.2022)
[896] *Ukraina zgodziła się na ekshumacje polskich ofiar konfliktów*, 27.09.2019, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-09-27/jest-zgoda-ukrainy-na-przeprowadzenie-ekshumacji-polskich-ofiar/, (dostęp: 06.08.2022)
[897] M. Trojan: *Szef MSZ Ukrainy: są pierwsze pozwolenia na ekshumacje szczątków Polaków*, 12.10.2019, https://kresy.pl/wydarzenia/szef-msz-ukrainy-sa-pierwsze-pozwolenia-na-ekshumacje-szczatkow-polakow/, (dostęp: 06.08.2022)

181:4507422566

żołnierze, broniący tego terenu w 1939 roku[898]. Sytuacja ta pokazała, iż ukraińskie władze nie są jeszcze gotowe na rozliczenie zbrodni dokonanych przez UPA.

W okresie rządów PiS, Polska i Ukraina działały na rzecz zacieśnienia współpracy energetycznej. Jej istotnym elementem był sprzeciw wobec projektu Nord Stream 2. Oba państwa sprzeciwiały się budowie drugiej nitki gazociągu północnego, uznając ją za kolejny instrument, umożliwiający Rosji realizację agresywnej polityki wobec państw Europy Środkowo-Wschodniej[899].

W okresie rządów gabinetu PiS doszło do rozwoju polsko-ukraińskiej współpracy ekonomicznej. Jej skalę dobrze oddają statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one zaprezentowane w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2016	5 855
2017	7191,8
2018	8291,5
2019	2.52

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2017-2020, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

W okresie rządów PiS intensywnie rozwijała się polsko-ukraińska współpraca wojskowa. 9 lipca 2016 roku Polska i Ukraina zawarły umowę o utworzeniu grupy roboczej do spraw współpracy wojskowo-technicznej funkcjonującej w ramach Polsko-Ukraińskiej Komisji Międzyrządowej do spraw Współpracy Gospodarczej[900]. 2 grudnia 2016 roku szefowie resortów obrony Polski i Ukrainy zawarli *Umowę ogólną między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności*. W artykule 4 tego porozumienia zapisano, iż współdziałanie Warszawy i Kijowa w sferze obronności będzie realizowane m. in. poprzez: wymianę informacji, materiałów i dokumentów, wspólne programy techniczne w obszarze modernizacji broni i sprzętu militarnego, wspólne militarne programy naukowe, bilateralne oraz multilateralne manewry wojskowe, szkolenie specjalistów w sferze międzynarodowego prawa konfliktów zbrojnych, operacji antyterrorystycznych oraz utrzymania pokoju i bezpieczeństwa oraz bezpłatne dostawy broni,

[898] *Prezes IPN dla PAP: na deklaracje władz Ukrainy patrzymy z rezerwą*, 14.10.2020, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C736092%2Cprezes-ipn-dla-pap-na-deklaracje-wladz-ukrainy-patrzymy-z-rezerwa.html, (dostęp: 06.08.2022)

[899] *Duda: nie ma ekonomicznego powodu dla Nord Stream 2*, 13.02.2016, https://tvn24.pl/biznes/ze-swiata/duda-nie-ma-ekonomicznego-powodu-dla-nord-stream-2-ra618964-4466125, (dostęp: 10.08.2022)

[900] P. Żurawski vel Grajewski: *Specyfika relacji polsko-ukraińskich po 2015 r.*, „Sprawy Międzynarodowe" 2018, nr 1, s. 59.

182:1152070208

sprzętu podwójnego zastosowania i militarnego mienia niebojowego[901]. Należy zauważyć, że do umowy dodano protokół, umożliwiający dwustronną współpracę w dziedzinie technologii rakietowych[902].

Współpraca militarna Polski i Ukrainy obejmuje także wspólne uczestnictwo w manewrach[903] i przedsięwzięcia szkoleniowe[904].

O skali polsko-ukraińskiej współpracy wojskowej dobitnie świadczą dane, zaprezentowane na początku 2018 roku przez ukraiński resort obrony. Wynikało z nich, że w latach 2014-2017 Polska plasowała się na trzeciej lokacie pod względem wielkości udzielanej Kijowowi pomocy militarnej. Opiewała ona wówczas na 6.5 milionów dolarów[905].

6.3. Polityka Polski wobec Białorusi

W expose ze stycznia 2016 roku, Witold Waszczykowski niewiele miejsca poświęcił założeniom polityki wobec Białorusi. Podtrzymał on cele, jakie poprzednie rządy prezentowały w relacjach z tym państwem. Należały do nich: demokratyzacja ustroju i poprawa sytuacji mniejszości polskiej. Zamierzenia te zostały jedynie wzbogacone o postulat zacieśnienia współpracy w sferze infrastruktury. W praktyce, rząd PiS zdecydował się na zmianę hierarchii celów w relacjach z Mińskiem. Ocieplenie stosunków dwustronnych i zacieśnienie współpracy ekonomicznej zyskało nadrzędną pozycję wobec wspomagania reform białoruskiego systemu politycznego[906]. Strategia ta wpisywała się w politykę UE, która w połowie lutego 2016 roku postanowiła nie wydłużać obowiązywania sankcji wobec 170 przedstawicieli władz Białorusi i trzech, powiązanych z nimi przedsiębiorstw[907].

Poprawa stosunków między Polską i Białorusią była jednak krótkotrwała. 17 lutego 2017 roku na Białorusi rozpoczęły się demonstracje, które zostały spowodowane decyzją Łukaszenki o nałożeniu podatku na osoby pozostające bez pracy. Zgodnie z nową regulacją, każdy obywatel, który w okresie roku nie przepracował co najmniej 183 dni ma obowiązek

---

[901] *Umowa ogólna między Rządem rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności, sporządzona w Warszawie dnia 2 grudnia 2016 r.*, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000050, (dostęp: 07.08.2022)

[902] *Zacieśnienie współpracy wojskowej z Ukrainą*, 02.12.2016, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/21240?t=Zaciesnienie-wspol-#, (dostęp: 07.08.2022)

[903] *Ruszają manewry Dragon – 17*, 20.09.2017, https://www.tvp.info/34068576/ruszaja-manewry-dragon17#!, (dostęp: 07.08.2022)

[904] M. Kowalska- Sendek: *Polacy z misją szkoleniową na Ukrainie*, 13.07.2016, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19999?t=Polacy-z-misja-szkoleniowa-na-Ukrainie#, (dostęp: 07.08.2022)

[905] P. Żurawski vel Grajewski: *Specyfika…*, s. 56-57.

[906] *Rocznik Strategiczny 2016/2017*, Wyd. Scholar, Warszawa 2017, s. 234.

[907] K. Kłysiński: *Stabilność, nie wartości: UE znosi sankcje wobec Białorusi*, 17.02.2016, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-17/stabilnosc-nie-wartosci-ue-znosi-sankcje-wobec-bialorusi, (dostęp: 06.01.2024)

183:6782663189

uiszczenia opłaty o równowartości 800 złotych[908]. Białoruski reżim przystąpił do siłowego dławienia protestów. Zatrzymanych zostało kilkuset manifestantów[909]. Polskie władze skrytykowały działania władz Białorusi. Wezwały Mińsk do wstrzymania represji wobec demonstrantów i wypuszczenia osób, które zostały zaaresztowane za udział w wiecach[910]. Sytuacja ta pokazała, iż białoruski reżim nie wykazuje chęci do przeprowadzenia jakichkolwiek zmian ustrojowych. Co więcej, komentarze Łukaszenki odnośnie protestów pokazały, że ocieplenie w relacjach z Polską było tylko pozorne. 22 marca białoruski przywódca oskarżył bowiem Rzeczpospolitą Polską oraz Litwę o przekazywanie środków finansowych i szkolenie rzekomych rebeliantów, którzy mieli destabilizować sytuację wewnętrzną na Białorusi[911].

Chwilowe odprężenie w relacjach z Warszawą, było potrzebne białoruskim władzom w związku z presją, jaką Kreml wywierał na nie odnośnie wdrażania poszczególnych zapisów porozumienia o utworzeniu państwa związkowego. Przejawem tej tendencji było powołanie 1 stycznia 2015 roku Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej[912]. Napięcia występujące między Rosją a Białorusią wyraźnie objawiły się w październiku 2014 roku, kiedy to Moskwa zakazała importu białoruskich produktów roślinnych[913] i mięsnych[914]. Poprawa relacji z Polską miała być dla Rosji sygnałem, iż zbyt duża presja w kwestii integracji, może doprowadzić do związania Białorusi z Zachodem. Z kolei polscy rządzący po raz kolejny chcieli wykorzystać ochłodzenie w stosunkach rosyjsko-białoruskich, by wyciągnąć Mińsk z rosyjskiej strefy wpływów. Zdawali się nie przy tym nie pamiętać, iż podobna strategia była już stosowana przez poprzednie ekipy rządzące i nie przyniosła ona pożądanych rezultatów.

W okresie rządów PiS, jednym ze źródeł sporów w stosunkach Polski i Białorusi, były kwestie bezpieczeństwa międzynarodowego. Koncentrowały się one m. in. wokół wysiłków,

---

[908] A. Poczobut: *Łukaszenka pacyfikuje Białoruś*, 26.03.2017, https://wyborcza.pl/7,75399,21551245,lukaszenka-pacyfikuje-bialorus.html, (dostęp: 10.06.2022)

[909] R. Szoszyn: *Protesty na Białorusi. Kilkuset aresztowanych*, 27.03.2017, https://www.rp.pl/swiat/art2827011-protesty-na-bialorusi-kilkuset-aresztowanych#ap-1, (dostęp: 10.06.2022)

[910] Ibidem, (dostęp: 10.06.2022)

[911] *„Pieniądze szły przez Polskę i Litwę". Łukaszenka rzuca ciężkie oskarżenie*, 22.03.2017, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-rzuca-oskarzenie-pod-adresem-polski-i-litwy-ra725622-2450574, (dostęp: 11.06.2022)

[912] P. Bielicki: *Polityka Rosji wobec Białorusi po 2014 r. – zmiana czy kontynuacja?*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, sectio K" 2021, nr 28, s. 14.

[913] *Rosja uderza embargiem w Białoruś*, 20.10.2014, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rosja-uderza-embargiem-w-Bialorus-3221287.html, (dostęp: 11.06.2022)

[914] *Białoruś: 100 mln dolarów strat na zakazie importu mięsa do Rosji*, 02.02.2015, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Bialorus-100-mln-dolarow-strat-na-zakazie-importu-miesa-do-Rosji-3281730.html, (dostęp: 11.06.2022)

184:7800235339

jakie rząd PiS podejmował na rzecz zwiększenia obecności wojskowej Stanów Zjednoczonych w Polsce. W czerwcu 2018 roku szef białoruskiej dyplomacji, Uładzimir Makiej, odniósł się do projektu Fort Trump. Oświadczył, iż Białoruś nie przewiduje rozlokowania na swoim terenie baz Federacji Rosyjskiej. Zastrzegł jednak, że założenie to może ulec zmianie, jeśli w Polsce pojawi się amerykańska baza wojskowa[915]. Pięć miesięcy później Łukaszenka oznajmił, że jeżeli Sojusz będzie w dalszym ciągu straszył państwa sąsiadujące, lokując bazy na terenie Polski bądź podejmując inne działania, to Białoruś będzie musiała pozyskać broń rakietową[916]. Wypowiedzi te doskonale wpisywały się w retorykę Moskwy, zgodnie z którą budowa Fort Trump mogłaby pociągnąć za sobą skutek w postaci rozmieszczenia rosyjskiej bazy wojskowej na Białorusi.

Ważnym problemem w stosunkach polsko-białoruskich w okresie rządów PiS pozostawała sytuacja mniejszości polskiej na Białorusi. Reżim Łukaszenki kontynuował bowiem represje wobec jej przedstawicieli.

Jednym z przejawów dyskryminacji mniejszości polskiej na Białorusi było ograniczanie możliwości działania jej szkolnictwa. 20 lipca 2016 roku zostało zawarte *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o współpracy w dziedzinie edukacji*. Artykuł 8 tej umowy przewiduje, iż Warszawa i Mińsk, w zgodzie ze swoim prawem wewnętrznym, zapewnią członkom mniejszości polskiej na Białorusi oraz białoruskiej w Polsce warunki do nauki języka ojczystego i kształcenia się w nim a także będą wspierały wysiłki na rzecz zagwarantowania warunków do nauczania kultury, tradycji, historii i geografii państwa, z którego pochodzi mniejszość[917]. Niestety akt ten nie przyczynił się do rozwiązania problemów funkcjonowania polskich placówek edukacyjnych na Białorusi.

Redukcja liczby miejsc w szkołach nie była jedynym problemem, który dotknął polską oświatę na Białorusi. Na początku kwietnia 2017 roku, białoruski resort edukacji zapowiedział dokonanie modyfikacji w ustawie dotyczącej systemu edukacji. Projekt reformy zakładał, iż szkoły mniejszości narodowych miałyby zostać przekształcone w instytucje

---

[915] *Szef MSZ Białorusi:: stała baza USA w Polsce pogłębiłaby nieufność. „Sądzę, że byłaby reakcja”*, 01.06.2018, https://tvn24.pl/swiat/szef-msz-bialorusi-stala-baza-usa-w-polsce-poglebilaby-nieufnosc-ra841662-2341401, (dostęp: 06.01.2024)

[916] *Łukaszenka: od rosyjskiej bazy lepsze będą rakiety*, 06.11.2018, https://www.polskieradio.pl/75/921/artykul/2211605,lukaszenka-od-rosyjskiej-bazy-lepsze-beda-rakiety, (dostęp: 12.06.2022)

[917] *Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o współpracy w dziedzinie edukacji, podpisane w Warszawie dnia 20 lipca 2016 r.*, 20.01.2017, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20170000049, (dostęp: 18.06.2022)

185:5029647695

dwujęzyczne, a zajęcia w nich odbywałyby się tylko w języku rosyjskim lub białoruskim. Ponadto uczniowie utraciliby prawo do zdawania matury w języku ojczystym[918].

26 września 2019 roku Aleksander Łukaszenka oficjalnie poruszył problem funkcjonowania mniejszości polskiej na Białorusi. Zamieszkujące Białoruś osoby narodowości polskiej określił wówczas mianem białoruskich Polaków. Zasugerował, że w Polsce istnieją siły chcące wykorzystać mniejszość polską do destabilizacji i rozpadu państwa białoruskiego[919].

W latach 2015-2019 trudna pozostawała również sytuacja polskich duchownych, pełniących posługę na Białorusi. Reżim Łukaszenki starał się uniemożliwić księżom działalność, odbierając im prawo pobytu na terenie Białorusi[920]. Tego rodzaju decyzje były uzasadniane pogwałceniem przepisów prawa drogowego[921] bądź wydawane bez jakiegokolwiek wyjaśnienia[922]. Ponadto Mińsk zaniżał liczbę osób biorących udział w obchodach Bożego Narodzenia oraz Wielkiego Tygodnia. Praktyki te, były związane z prowadzoną przez białoruskiego przywódcę, polityką białorutenizacji kościoła katolickiego[923]. Na miejsce wyrzuconych księży do świadczenia posługi kapłańskiej oddelegowywani byli białoruscy duchowni[924]. Wrogi stosunek władz białoruskich do polskich księży jest spowodowany faktem, iż biorą oni udział w życiu politycznym, negatywnie oceniając działania Aleksandra Łukaszenki[925]. Mińsk doskonale zdaje sobie sprawę, że jednym z celów polityki wschodniej Polski jest demokratyzacja Białorusi. W związku z tym,

---

[918] *Polskie szkoły na Białorusi zagrożone? Polski MSZ reaguje*, 03.04.2017, https://www.tvp.info/29776518/bialoruski-parlament-chce-nowelizowac-ustawe-o-oswiacie, (dostęp: 18.06.2022)

[919] *Łukaszenko: mamy na Białorusi wielu Polaków, ale to moi Polacy*, 27.09.2019, https://kresy.pl/wydarzenia/lukaszenko-mamy-na-bialorusi-wielu-polakow-ale-to-moi-polacy/, (dostęp: 16.06.2022)

[920] *Władze Białorusi wydalają kolejnych księży z polskim paszportem*, 14.07.2016, http://znadniemna.pl/17622/wladze-bialorusi-wydalaja-kolejnych-ksiezy-polskim-paszportem/, (dostęp: 13.06.2022)

[921] *Białoruś: polscy księża na celowniku. Drogówka „poluje" na naszych duchownych*, 04.08.2017, https://pch24.pl/bialorus-polscy-ksieza-na-celowniku-drogowka-poluje-na-naszych-duchownych/, (dostęp: 14.06.2022)

[922] K. Janiga: *Polski ksiądz wyrzucony z Białorusi po 20 latach posługi*, 15.01.2019, https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/bialorus/polski-ksiadz-po-20-latach-poslugi-wyrzucony-z-bialorusi/, (dostęp: 14.06.2022)

[923] *Białoruś: abp T. Kondrusiewicz krytykuje władze za zaniżanie liczby aktywnych katolików*, 02.02.2017, https://opoka.org.pl/News/Swiat/2017/aktualnosci-1399, (dostęp: 14.06.2022)

[924] R. Szoszyn: *Białoruś bez polskich księży*, 03.02.2019, https://www.rp.pl/kosciol/art9466211-bialorus-koscioly-bez-polskich-ksiezy, (dostęp: 15.06.2022)

[925] *Można wyjechać, nie można wrócić. Białoruskie MSW unieważnia paszport metropolity Kondrusiewicza*, 18.09.2020, https://wyborcza.pl/7,75399,26309931,mozna-wyjechac-nie-mozna-wrocic-bialoruskie-msw-uniewaznia.html?disableRedirects=true, (dostęp: 15.06.2022)

186:6611337301

polscy duchowni, propagujący wartości demokratyczne są postrzegani przez łukaszenkowski reżim jako instrument, który Warszawa stosuje w celu zmiany ustroju na Białorusi.

Rząd PiS podejmował działania, mające na celu poprawę sytuacji mniejszości polskiej na Białorusi. Interweniował on w sprawie zmniejszających się limitów przyjęć do polskich placówek edukacyjnych[926].

Rząd PiS dążył także do poprawy sytuacji polskich księży. Problemy związane z działaniem polskich duchownych były dyskutowane podczas wizyty grupy polskich parlamentarzystów w Mińsku w sierpniu 2017 roku[927] oraz spotkania Andrzeja Dudy z Michaiłem Miasnikowiczem w lutym 2019 roku[928]. Rozmowy te nie przyniosły żadnych efektów.

Istotną rolę w relacjach Polski i Białorusi w okresie rządów PiS odgrywały problemy historyczne. Polskie władze konsekwentnie domagały się zainicjowania prac ekshumacyjnych w Kuropatach[929].

W okresie rządów PiS, w stosunkach polsko-białoruskich wyniknął kolejny spór historyczny, dotyczący Romualda Rajsa pseudonim *Bury*. Jedną z cech charakterystycznych polityki historycznej gabinetu PiS była bowiem gloryfikacja tzw. Żołnierzy Wyklętych, czyli członków powojennych organizacji militarnych, walczących z systemem komunistycznym[930]. Pomijane były przy tym niewygodne fakty, dotyczące przestępczych aspektów działalności poszczególnych Wyklętych[931]. Z kolei białoruscy historycy, omawiając działalność

---

[926] Cyt. za: A. Jastrzębski: *Problemy Polaków na Białorusi. Reakcja MSZ ws. dyskryminacji*, 02.09.2018, https://wiadomosci.wp.pl/problemy-polakow-na-bialorusi-reakcja-msz-ws-dyskryminacji-6290890711266945a, (dostęp: 18.06.2022)

[927] *Terlecki w Mińsku o stosunkach dwustronnych, mniejszości i Zapad-2017*, 30.08.2017, https://tvn24.pl/programy/terlecki-w-minsku-o-stosunkach-dwustronnych-mniejszosci-i-zapad-2017-ra768670-ls2478422, (dostęp: 16.06.2022)

[928] *Spotkanie z szefem Izby Wyższej Parlamentu Republiki Białorusi [PL/EN]*, 13.02.2019, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-z-szefem-izby-wyzszej-parlamentu-republiki-bialorusi-plen,1271, (dostęp: 16.06.2022)

[929] *Łukaszenka: jak Polska zapłaci, przeprowadzimy ekshumację w Kuropatach*, 14.07.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/lukaszenka-jak-polska-zaplaci-przeprowadzimy-ekshumacje-w-kuropatach, (dostęp: 12.06.2022)

[930] J. Bednarek: *Wstęp*, [w:] *Zapomniani wyklęci. Sylwetki żołnierzy powojennej konspiracji antykomunistycznej*, red. J. Kwaśniewska-Wróbel, M. Wołłejko, Wyd. Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa 2019, s. 11.

[931] R. Kuzak: *Żołnierze wyklęci okradali polskich chłopów. Twierdzili, że mają do tego pełne prawo*, 13.01.2020, https://wielkahistoria.pl/zolnierze-wykleci-okradali-polskich-chlopow-twierdzili-ze-maja-do-tego-pelne-prawo/, (dostęp: 21.08.2022)

187:1016539961

powojennych polskich organizacji antykomunistycznych, skupiali się na dokonywanych przez nie zbrodniach[932].

Jedną ze spornych kwestii historycznych w stosunkach Polski i Białorusi była także obława augustowska – przeprowadzona w lipcu 1945 roku przez siły komunistyczne operacja, ukierunkowana na wyeliminowanie członków polskich organizacji niepodległościowych. Szacuje się, iż w jej wyniku śmierć poniosło około 600 osób[933].

Analizując polsko-białoruski spór dotyczący obławy augustowskiej można zauważyć, iż nie był on zbyt intensywny. Mińsk obrał bowiem strategię niezauważania problemu. Przedstawiciele białoruskich władz nie odnosili się do tego wydarzenia historycznego, ani podejmowanych przez Polskę wysiłków, mających na celu wyjaśnienie jej okoliczności.

Kolejnym przejawem braku poszanowania polskiej pamięci historycznej przez Białoruś było zburzenie nekropolii członków AK, znajdujących się w Mikuliszkach[934] oraz Surkontach[935]. Polski resort dyplomacji potępił te działania i zaapelował do Mińska o ich zaprzestanie[936].

W okresie rządów PiS, Polska podejmowała działania na rzecz rozwoju współpracy ekonomicznej z Białorusią. Jej skalę dobrze oddają statystyki dotyczące obrotów handlowych. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (tys. dolarów)
2016	550055
2017	408090
2018	260535
2019	583511

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2017-2020, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych

W sferze energetycznej to Mińsk dążył do zacieśnienia współpracy z Polską. 23 października 2016 roku szef białoruskiego rządu, Andriej Kobiakow przekazał, że przedstawił Rzeczpospolitej Polskiej ofertę zakupu energii z budowanej w Ostrowcu

[932] E. Mironowicz: E. Łatyszonek: *Historia Białorusi od połowy XVIII do końca XX wieku*, Wyd. Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej, Białystok 2001, s. 245.
[933] *Obława augustowska: IPN ponawia apel o materiał do badań DNA*, 10.11.2015, https://dzieje.pl/aktualnosci/oblawa-augustowska-ipn-ponawia-apel-o-material-do-badan-dna, (dostęp: 19.08.2022)
[934] *MSZ: zniszczenie cmentarza AK w Mikuliszkach to bezprecedensowy akt bestialstwa*, 05.07.2022, https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/msz-zniszczenie-cmentarza-ak-w-mikuliszkach-bezprecedensowy-akt-bestialstwa, (dostęp: 11.03.2024)
[935] R. Szoszyn*: Zniszczony cmentarz AK na Białorusi. Łukaszenko chce wymazać pamięć koparką*, 25.08.2022, https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art36935451-zniszczony-cmentarz-zolnierzy-ak-na-bialorusi-lukaszenko-chce-wymazac-pamiec-koparka, (dostęp: 11.03.2024)
[936] *MSZ: zniszczenie…*, (dostęp: 11.03.2024)

188:7337581697

elektrowni nuklearnej. Pomysł ten nie spodobał się jednak Warszawie. Uważała ona bowiem, iż jego realizacja mogłaby zwiększyć zależność energetyczną Polski od Rosji[937].

Polska wykluczyła jednak możliwość importu energii elektrycznej z Białorusi. Ponadto zapowiedziała, że PSE zlikwiduje pozostałości połączeń, biegnących w kierunku państwa białoruskiego[938].

W okresie rządów PiS, polsko-białoruska współpraca wojskowa była bardzo ograniczona[939]. Wynikało to z faktu, iż Mińsk, jako sojusznik Federacji Rosyjskiej zgłaszał zastrzeżenie wobec prowadzonej przez Polskę polityki bezpieczeństwa, ukierunkowanej na zwiększenie zaangażowania NATO i Stanów Zjednoczonych w regionie Europy Środkowo-Wschodniej.

6.4. Polityka Polski wobec Litwy

Wśród celów polityki rządu PiS wobec Litwy znalazła się współpraca w procesie kształtowania polityki wschodniej UE oraz poprawa sytuacji litewskich Polaków. Możliwość ich realizacji wydawała się jednak nikła, biorąc pod uwagę, iż stosunki dwustronne były poważnie naruszone sporem o prawa mniejszości polskiej, który uległ intensyfikacji w okresie rządów koalicji PO-PSL. Nowe akcenty w relacjach polsko-litewskich pojawiły się dopiero pod koniec 2016 roku, kiedy to na Litwie sformowany został gabinet Sauliusa Skvernelisa. Wyraził on chęć współpracy z Rzeczpospolitą Polską i wsparcia mniejszości polskiej[940]. Potrzebę poprawy relacji z Polską dostrzegali również litewscy deputowani, którzy 20 grudnia 2016 roku uchwalili rezolucję dotyczącą umocnienia dyplomacji parlamentarnej. Wezwano w niej do odnowy współdziałania parlamentarnego z Warszawą. Podkreślono, iż polsko-litewska współpraca międzyparlamentarna ma istotne znaczenie w procesie wypracowywania wspólnego stanowiska w zakresie bezpieczeństwa regionalnego a także likwidacji czynników, utrudniających wzmocnienie stosunków bilateralnych[941].

---

[937] *Władze Białorusi zachęcają wicepremiera Morawieckiego do kupna energii z elektrowni jądrowej w Ostrowcu*, 24.10.2016, https://energetyka-jadrowa.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/117123-wladze-bialorusi-zachecaja-wicepremiera-morawieckiego-do-kupna-energii-z-elektrowni-jadrowej-w-ostrowcu, (dostęp: 20.06.2022)

[938] *Minister Naimski: „Nie" dla energii z Białorusi*, 17.03.2017, https://energetyka24.com/minister-naimski-nie-dla-energii-z-bialorusi, (dostęp: 21.06.2022)

[939] R. Szoszyn: *Polska i Białoruś rozmawiają o współpracy wojskowej*, 29.08.2018, https://www.rp.pl/sluzby/art1777101-polska-i-bialorus-rozmawiaja-o-wspolpracy-wojskowej, (dostęp: 20.06.2022)

[940] *Litwa: nowy rząd deklaruje wolę współpracy z Polską*, 13.12.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/litwa-nowy-rzad-deklaruje-wole-wspolpracy-z-polska, (dostęp: 14.07.2022)

[941] *Litwa: Sejm w rezolucji apeluje o odbudowę stosunków z Polską*, 20.12.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/litwa-sejm-w-rezolucji-apeluje-o-odbudowe-stosunkow-z-polska, (dostęp: 14.07.2022)

189:7031661580

Choć litewskie władze sygnalizowały gotowość do poprawy sytuacji litewskich Polaków, kwestia przysługujących im praw wciąż pozostawała jednym z głównych źródeł sporów, występujących w stosunkach między Warszawą i Wilnem. Koncentrowały się one m. in. wokół pisowni nazwisk mniejszości polskiej[942].

Kolejną trudnością, z jaką zmagała się mniejszość polska na Litwie były ograniczenia w zakresie pisowni nazw toponimicznych w języku polskim[943]. Przełomowe znaczenie we wspomnianej kwestii miał jednak wyrok Najwyższego Sądu Administracyjnego Litwy z 23 stycznia 2019 roku. Zgodnie z nim, tablice z nazwami poszczególnych obiektów w językach mniejszości narodowych nie pogwałcają litewskiego ustawodawstwa[944].

Jednym z głównych problemów, których doświadczały polskie szkoły na Litwie, były trudności w procesie uzyskiwania akredytacji[945].

Kolejnym problemem, z jakim borykają się litewscy Polacy są nieprawidłowości w procesie reprywatyzacji ziemi na terenie Wileńszczyzny. Szacuje się, iż w 2017 roku jeszcze 4 000 polskich rodzin nie otrzymało należnej im ziemi. Litewskie urzędy niejednokrotnie przedstawiają Polakom alternatywne rozwiązanie, w postaci wypłacenia rażąco niskiego odszkodowania[946].

Rząd PiS podejmował działania, mające na celu poprawę sytuacji litewskich Polaków. Należy zwrócić uwagę, że przywiązywał on szczególną wagę do kwestii polskiej oświaty na Litwie. Podejmował on wysiłki na rzecz poprawy warunków jej funkcjonowania. Obejmowały one zarówno wsparcie materialne[947] oraz rozmowy z reprezentantami litewskich

---

[942] Cyt. za: *Litwa: ponowne przesunięcie omawiania ustawy o pisowni nazwisk*, 11.07.2016, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-litwa-ponowne-przesuniecie-omawiania-ustawy-o-pisowni-nazwis,nId,2234525, (dostęp: 17.07.2022)

[943] A. Pieszko: *Polskie tabliczki tylko na prywatnych posesjach lub jako informacja turystyczna*, 15.11.2016, https://kurierwilenski.lt/2016/11/15/polskie-tabliczki-tylko-na-prywatnych-posesjach-lub-jako-informacja-turystyczna/, (dostęp: 23.07.2022)

[944] *Sąd orzekł – dwujęzyczne tabliczki są zgodne z prawem. Lecz co dalej?*, 24.01.2019, http://www.wilnoteka.lt/artykul/sad-orzekl-dwujezyczne-tabliczki-sa-zgodne-z-prawem-lecz-co-dalej, (dostęp: 23.07.2022)

[945] *Rugi szkolne*, 25.03.2017, http://l24.lt/pl/oswiata/item/180646-rugi-szkolne, (dostęp: 20.07.2022)

[946] *Lituanizacja Wileńszczyzny trwa*, 22.05.2017, https://naszdziennik.pl/mysl/182281,lituanizacja-wilenszczyzny-trwa.html, (dostęp: 22.07.2022)

[947] *MSZ: od 1 września 2016 wyprawki dla polskich uczniów na Litwie*, 18.07.2016, https://dzieje.pl/edukacja/msz-od-1-wrzesnia-2016-wyprawki-dla-polskich-uczniow-na-litwie, (dostęp: 20.07.2022). Warto zaznaczyć, iż nie była to jedyna tego rodzaju akcja. Na początku września 2017 roku na Litwę przybyli szefowa Komisji Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, Janina Sagatowska oraz wiceminister edukacji narodowej, Jan Dziedziczak. Przekazali oni polskim dzieciom 1018 wyprawek w postaci plecaków z wyposażeniem. *Litwa: 1018 wyprawek polskich wyprawek dla polskich pierwszaków*, 02.09.2017, https://dzieje.pl/edukacja/litwa-1018-polskich-wyprawek-dla-polskich-pierwszakow, (dostęp: 20.07.2022)

190:2054998208

władz. Nacisk, jaki Warszawa wywierała na Wilno odniósł pewien skutek. 15 grudnia 2016 roku kilku polskim szkołom na Litwie został przyznany status gimnazjum[948]. Z kolei w lutym 2018 roku szefowa litewskiego resortu oświaty, przychylnie odniosła się do pomysłu, aby książki do nauki języka polskiego oraz literatury dla polskich placówek były dostarczane z Polski. Była to znacząca zmiana, bowiem dotychczas litewscy rządzący nie zgadzali się na pozyskiwanie podręczników z Polski[949].

22 listopada 2018 roku centra rozwoju edukacji Rzeczpospolitej Polskiej oraz Litwy zawarły porozumienie o współdziałaniu w dziedzinie oświaty. Na mocy tego aktu utworzono dwudziestoosobową grupę, złożoną z 10 przedstawicieli Polski i 10 przedstawicieli Litwy. Jej zadaniem było zbadanie danych dotyczących szkolnictwa litewskiego w Polsce i polskiego na Litwie, które następnie zostaną przekazane ministerstwom oświaty obu państw. Ponadto powołano ciało składające się z 5 specjalistów, którego celem było przygotowanie zakresu dostosowania występujących na polskim rynku materiałów do nauki. Następnie zaprojektowany miał zostać podręcznik do nauczania polskich dzieci na Litwie[950]. Koniec końców, wrześniowa obietnica Zalewskiej nie została jednak zrealizowana. 20 listopada 2019 roku polski minister edukacji narodowej, Dariusz Piontkowski odbył rozmowę ze swoim litewskim odpowiednikiem, Algirdasem Monkeviciusem. Doszło wówczas do podpisania *deklaracji w sprawie oświaty polskiej mniejszości narodowej w Republice Litewskiej i litewskiej mniejszości narodowej w Rzeczypospolitej Polskiej.* Przewidywała ona regularne nadzorowanie poziomu polskiego szkolnictwa na Litwie i wzrostu poziomu litewskiego szkolnictwa w Polsce. W dokumencie tym zobowiązano się także do rozważenia metod przygotowania egzaminu maturalnego z języka polskiego na Litwie oraz zaliczenia jego rezultatu podczas rekrutacji na studia. Istotnym punktem oświadczenia była zapowiedź współdziałania polskich i litewskich podmiotów, zajmujących się organizacją egzaminów na szczeblu państwowym. Ponadto Litwa zobligowała się do dostarczenia książek w języku polskim dla uczniów, pobierających naukę w polskich placówkach[951].

---

[948] *Społeczność polska na Litwie obroniła swe szkoły*, 15.12.2016, http://l24.lt/pl/oswiata/item/163392-legendarna-piatka, (dostęp: 20.07.2022)

[949] *Minister oświaty Litwy zgadza się na sprowadzanie podręczników z Polski*, 06.02.2018, https://dzieje.pl/edukacja/minister-oswiaty-litwy-zgadza-sie-na-sprowadzanie-podrecznikow-z-polski, (dostęp: 21.07.2022)

[950] M. Trojan: *Rząd PiS chce decydować o polskiej edukacji na Litwie ponad głowami tamtejszych Polaków*, 24.11.2018, https://kresy.pl/wydarzenia/rzad-pis-chce-decydowac-o-polskiej-edukacji-na-litwie-ponad-glowami-tamtejszych-polakow/, (dostęp: 21.07.2022)

[951] *Spotkanie ministrów edukacji Polski i Litwy*, 20.11.2019, https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/deklaracja-polska-litwa, (dostęp: 21.07.2022)

191:1066471082

Należy zauważyć, iż podobnie jak w poprzednich latach, głównym czynnikiem ułatwiającym rozwój współpracy między Polską a Litwą była zbieżność interesów w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego. Zarówno Warszawa, jak i Wilno akcentowały zagrożenia wypływające z ofensywnej polityki Federacji Rosyjskiej. Co ważne, zarówno polskie, jak i litewskie władze, usiłowały wykorzystać istniejącą między nimi zbieżność interesów w dziedzinie bezpieczeństwa międzynarodowego do realizacji partykularnych celów w kwestii litewskich Polaków. Rząd PiS, podobnie jak gabinet PO-PSL, usiłował zmienić dotychczasowy model stosunków dwustronnych, polegający na zaniechaniu rozwiązywania sporów w celu rozwoju efektywnej współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa. Z kolei litewskie władze dążyły do utrzymania status quo[952].

W okresie rządów PiS, Polska i Litwa poczyniły pewne postępy w dialogu historycznym. Upamiętniały one przede wszystkim te wydarzenia, co do których ich ocena była zbieżna: Powstanie Styczniowe[953], uchwalenie Konstytucji 3 Maja[954], zawarcie Unii Lubelskiej[955] oraz walkę z komunizmem[956].

W latach 2015-2019, rozwijała się polsko-litewska współpraca gospodarcza. Jej skalę dobrze oddają statystyki dotyczące dwustronnej wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (tys. dolarów)
2016	1541674
2017	1503846
2018	1763180
2019	1438830

Źródło: *Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2017-2020*, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

[952] *Szefowie MSZ Litwy i Polski rozmawiali o sytuacji geopolitycznej i mniejszościach narodowych*, 23.01.2017, http://www.wilnoteka.lt/artykul/szefowie-msz-litwy-i-polski-rozmawiali-o-sytuacji-geopolitycznej-i-mniejszosciach-narodowych, (dostęp: 15.07.2022)

[953] *Rocznica Powstania Styczniowego pod znakiem współpracy Polski i Litwy*, 23.01.2017, https://biznesalert.pl/rocznica-powstania-styczniowego-znakiem-wspolpracy-polski-litwy/, (dostęp: 25.07.2022)

[954] *Wicemarszałek Sejmu w litewskim parlamencie: Konstytucja 3 Maja to nasza wspólna duma*, 03.05.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/wicemarszalek-sejmu-w-litewskim-parlamencie-konstytucja-3-maja-nasza-wspolna-duma, (dostęp: 25.07.2022)

[955] *Prezydenci Polski i Litwy uczcili 450. Rocznicę Unii Lubelskiej [PL/EN]*, 22.02.2019, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-krajowe/prezydenci-polski-i-litwy-uczcili-450-rocznice-unii-lubelskiej-plen,2579, (dostęp: 26.07.2022)

[956] *W Wilnie spotkały się kobiety Solidarności i Sajudisu*, 07.06.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/w-wilnie-spotkaly-sie-kobiety-solidarnosci-i-sajudisu, (dostęp: 25.07.2022)

192:2865046701

W okresie rządów PiS zacieśnieniu uległa także polsko-litewska współpraca energetyczna. Warszawa i Wilno kontynuowały działania na rzecz uruchomienia GIPL. Zakończyły się one sukcesem – 5 maja 2022 roku gazociąg został uroczyście otwarty[957].

W latach 2015-2019, Litwa podejmowała wysiłki na rzecz wyjścia z poradzieckiego systemu IPS/UPS oraz złączenia z europejskim systemem elektroenergetycznym. 19 grudnia 2023 roku przedstawiciele KE, Polski, Litwy, Łotwy i Estonii sygnowali dokument przewidujący synchronizację sieci elektroenergetycznych. Ponadto zobligowano się w nim do przyspieszenia prac nad uruchomieniem polsko-litewskiego połączenia elektroenergetycznego[958].

W latach 2015-2019, Polska i Litwa poczyniły postępy w rozwiązywaniu problemów dotyczących funkcjonowania rafinerii w Możejkach. 28 czerwca 2017 roku Orlen Lietuva i Koleje Litewskie zawarły umowę, która rozwiązała wieloletni konflikt między nimi. Przewidywała ona równy podział żądań, będących skutkiem sporu o egzekwowanie opłaty infrastrukturalnej. Zawierała ona także zapisy dotyczące wielkości stawek i obopólnych zobowiązań, które obaj sygnatariusze zaaprobowali jako konkurencyjne i opłacalne[959].

W okresie rządów PiS, Polska i Litwa rozwijały współpracę wojskową. 25 stycznia 2016 roku oficjalnie zainicjowano działanie brygady LITPOLUKRBRIG[960]. Dwustronna współpraca militarna obejmowała również wspólne uczestnictwo w ćwiczeniach wojskowych.: Hunter[961], Iron Sword[962], Saber Strike 17[963] oraz Flaming Thunder -18[964].

---

[957] *Polsko-litewski gazociąg GIPL oficjalnie otwarty*, 05.05.2022, https://www.gov.pl/web/klimat/polsko-litewski-gazociag-gipl-oficjalnie-otwarty, (dostęp: 10.03.2024)

[958] *Państwa bałtyckie zsynchronizują swoją sieć przesyłową z Europą. Pomoże w tym Polska*, 19.12.2023, https://www.money.pl/gospodarka/energetyka-polska-zsynchronizuje-swoja-siec-przesylowa-z-europa-6975516646960064a.html, (dostęp: 10.03.2024)

[959] *Orlen Lietuva i Koleje Litewskie podpisały porozumienie kończące spór*, 28.06.2017, https://forsal.pl/artykuly/1053835,orlen-lietuva-i-koleje-litewskie-podpisaly-porozumienie-konczace-spor.html, (dostęp: 22.07.2022)

[960] *Historia*, https://litpolukrbrig.wp.mil.pl/pl/pages/historia-2018-02-23-b/, (dostęp: 16.07.2022)

[961] *Polsko-niemieckie ćwiczenia na Litwie*, 17.05.2016, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polsko-niemieckie-cwiczenia-na-litwie, (dostęp: 16.07.2022)

[962] *NATO „wysyła sygnał" Rosji. Ćwiczyli żołnierze z 11 państw, w tym Polacy*, 02.12.2016, https://tvn24.pl/swiat/nato-wysyla-sygnal-rosji-cwiczyli-zolnierze-z-11-panstw-w-tym-polacy-ra696748, (dostęp: 16.07.2022)

[963] *Szef MON obserwuje ćwiczenia sojusznicze Saber Strike 17*, 16.06.2017, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1051177,mon-cwiczenia-saber-strike-17.html, (dostęp: 16.07.2022)

[964] *Artylerzyści na ćwiczeniu Flaming Thunder – 18*, 17.05.2018, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/25438?t=Artylerzysci-na-cwiczeniu-Flaming-Thunder-18#, (dostęp: 16.07.2022)

193:8501204275

6.5. Polityka Polski wobec Mołdawii

Rząd PiS dążył do uczynienia Mołdawii państwem ze stabilnym ustrojem demokratycznym i rynkowym systemem ekonomicznym[965], posiadającym perspektywę przystąpienia do UE[966]. W kwietniu 2016 roku szef polskiej dyplomacji, Witold Waszczykowski odbył rozmowę ze swoim mołdawskim odpowiednikiem, Andreiem Galburem. Jej tematem były postępy Kiszyniowa we wdrażaniu porozumienia o stowarzyszeniu z UE[967]. Ministrowie spraw zagranicznych Polski i Mołdawii po raz kolejny spotkali się 11 kwietnia 2017 roku. Dyskutowali wówczas o Partnerstwie Wschodnim i wysiłkach, jakie Kiszyniów podejmuje na rzecz zacieśnienia współpracy z UE[968]. W 2017 roku do Mołdawii nie udał się już żaden inny przedstawiciel władz Rzeczpospolitej Polskiej. Zmniejszenie intensywności relacji bilateralnych było spowodowane faktem, iż zorganizowane w Mołdawii pod koniec 2016 roku wybory prezydenckie, wygrał prorosyjski polityk, Igor Dodon[969]. W styczniu 2017 roku oznajmił on, iż nie będzie podejmował wysiłków ukierunkowanych na włączenie Mołdawii do UE. Zaznaczył też, że układ o stowarzyszeniu nie jest korzystny dla Kiszyniowa. Ponadto zaapelował on do Władimira Putina o przyznanie Mołdawii statusu obserwatora w Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej[970]. Wyraźnym przejawem dystansu, jaki Dodon prezentował wobec państw zachodnich była jego decyzja dotycząca manewrów Rapid Trident, zorganizowanych w 2017 roku. Zakazał on mołdawskiej armii uczestnictwa w tym przedsięwzięciu[971]. Rząd PiS nie porzucił jednak wysiłków, ukierunkowanych na integrację Mołdowy z UE. W październiku 2017 roku miało miejsce IV posiedzenie Zgromadzenia Parlamentarnego Rzeczpospolitej Polskiej i Republiki Mołdawii. Podczas obrad deputowani poruszyli temat sytuacji politycznej w Europie Środkowo-Wschodniej a także współdziałania w obszarze przedsięwzięć regionalnych, oświaty i kultury. Szef mołdawskiego parlamentu wskazał wtedy, iż zacieśnianie stosunków z UE jest podstawowym celem Mołdawii. Zwrócił uwagę, że Polska nieustannie wspiera

---

[965] *Pełna treść…*, (dostęp: 10.09.2023)
[966] *MSZ: minister Witold Waszczykowski w FAZ: „Dziś i jutro integracji europejskiej – spojrzenie z Warszawy" (komunikat)*, 04.04.2016, https://pap-mediaroom.pl/ludzie-i-kultura/msz-minister-witold-waszczykowski-w-faz-dzis-i-jutro-integracji-europejskiej, (dostęp: 10.09.2023)
[967] *Waszczykowski: Rosja stanowi zagrożenie egzystencjalne*, 15.04.2016, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-04-15/waszczykowski-rosja-stanowi-zagrozenie-egzystencjalne/, (dostęp: 04.03.2022)
[968] Ibidem, (dostęp: 05.03.2022)
[969] *Igor…*, (dostęp: 05.03.2022)
[970] B. Cięszczyk: *Mołdawia…*, (dostęp: 05.03.2022)
[971] *Dodon „nie wyraził zgody". Mołdawskich żołnierzy na ćwiczeniach nie będzie*, 05.09.2017, https://tvn24.pl/swiat/igor-dodon-zabronil-zolnierzom-brac-udzial-w-cwiczeniach-na-ukrainie-ra770080-2492116, (dostęp: 05.03.2022)

194:6004291198

Kiszyniów w procesie pogłębiania współpracy z Brukselą. Ponadto zadeklarował, iż istnieją plany powołania w Mołdawii Akademickiego Centrum Kulturalnego imienia Lecha Kaczyńskiego, którego zadaniem byłoby propagowanie dzieł polskiej kultury[972]. Rok później do Mołdawii udali się reprezentanci polskiego senatu, na czele ze Stanisławem Karczewskim. Przewodniczący senatu spotkał się wówczas z szefem mołdawskiego parlamentu, Andrianem Candu. Tematem ich rozmowy były działania Kiszyniowa na rzecz akcesji do UE oraz pogłębienie bilateralnej współpracy parlamentarnej, ekonomicznej i naukowej. Karczewski stwierdził, że polscy rządzący będą wspomagać Mołdawię w wysiłkach, zmierzających do uzyskania członkostwa w UE. Zaznaczył jednak, że jej władze muszą dokonać kolejnych reform. Candu wyraził wdzięczność za wsparcie, jakiego Warszawa udziela Mołdawii w procesie zacieśniania relacji z UE[973]. Następnie przedstawiciele senatu odbyli rozmowę z szefem mołdawskiego rządu, Pavlem Filipem. Oznajmił on, że gabinet Mołdawii realizuje zmiany, konieczne dla wypełnienia kryteriów akcesji do UE. Zaakcentował, że podstawowym celem rady ministrów jest przekształcenie systemu prawnego[974]. W lipcu 2019 roku do Mołdawii przybył szef polskiej dyplomacji, Jacek Czaputowicz. Podczas swojej wizyty rozmawiał on m. in. z prezydentem Igorem Dodonem, szefową rządu, Maią Sandu oraz ministrem spraw zagranicznych, Nicolaesem Popescu. Przedstawiciele mołdawskich władz zagwarantowali Czaputowiczowi, iż w dalszym ciągu będą dążyć do uzyskania członkostwa w UE. Minister spraw zagranicznych Polski zwrócił uwagę, że Kiszyniów pragnie poszerzenia współdziałania w obrębie Partnerstwa Wschodniego. Wskazał przy tym, że w Mołdawii należy wprowadzić szereg zmian, obejmujących m. in zwalczanie korupcji, oligarchii oraz ustanowienie proporcjonalnego systemu wyborczego. Poruszając problem stosunków bilateralnych stwierdził, iż istnieją warunki do wzrostu wymiany handlowej i bardziej efektywnego rozdysponowania kredytów, które Warszawa oferuje mołdawskim przedsiębiorcom rolnym[975].

---

[972] *IV sesja Zgromadzenia Parlamentarnego Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Mołdawii – relacja*, 09.10.2017, https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/komunikat.xsp?documentId=E57676EBD3F7B640C12581B4004A2689, (dostęp: 05.03.2022)

[973] *Wizyta marszałka Senatu w Mołdawii*, 04.10.2018, https://www.senat.gov.pl/aktualnoscilista/art,11088,wizyta-marszalka-senatu-w-moldawii.html, (dostęp: 06.03.2022)

[974] Ibidem, (dostęp: 06.03.2022)

[975] *Czaputowicz: Mołdawia jest na ścieżce ku UE i ta polityka będzie kontynuowana*, 12.07.2019, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C482570%2Cczaputowicz-moldawia-jest-na-sciezce-ku-ue-i-ta-polityka-bedzie, (dostęp: 06.03.2022)

195:1049169370

W okresie rządów PiS rozwijała się dwustronna współpraca ekonomiczna. Działalność kontynuowała Polsko-Mołdawska Komisja ds. Współpracy Gospodarczej. W 2016 roku zostały zorganizowane obrady tego organu, podczas których omówione zostały bilateralne relacje ekonomiczne oraz współpraca w dziedzinie nauki[976]. Dominującą pozycję w strukturze polskiego eksportu do Mołdawii zajmowały produkty przemysłu elektromaszynowego (samoloty, chłodziarko-zamrażarki, części turbin hydraulicznych), produkty chemiczne (leki, włókna, preparaty grzybobójcze, środki do prania) oraz artykuły żywnościowe (mrożone mięso wieprzowe, drób, sery)[977]. W polskim imporcie z Mołdawii największy udział miały produkty żywnościowe (sok jabłkowy, wina, nasiona słonecznika) i produkty metalurgiczne (sztaby i pręty z żeliwa bądź stali)[978].

Skalę polsko-mołdawskiej współpracy gospodarczej dobrze oddają również statystyki dotyczące wymiany handlowej. Zostały one przedstawione w poniższej tabeli:

Rok	Obroty handlowe (mln dolarów)
2016	0.095076
2017	0.071268
2018	0.0558
2019	0.10224

Źródło: Roczniki Statystyczne Handlu Zagranicznego 2017-2020, Wyd. Zakład Wydawnictw Statystycznych.

Podobnie jak w okresie rządów koalicji PO-PSL, polsko-mołdawskie relacje w dziedzinie wojskowej ograniczały się do uczestnictwa w manewrach organizowanych przez NATO. W 2016 roku oddziały militarne Polski i Mołdawii uczestniczyły w zorganizowanych na Ukrainie ćwiczeniach Sea Breeze. Ich celem było podniesienie umiejętności w zakresie działań zbrojnych na linii brzegowej oraz przerzutu jednostek drogą morską[979]. Dwa lata później formacje wojskowe Rzeczpospolitej Polskiej i Republiki Mołdawii wzięły udział w kolejnej edycji manewrów Rapid Trident, odbywającej się na Ukrainie. W jej ramach została zweryfikowana zdolność bojowa poszczególnych oddziałów a także ich umiejętności w obszarze koordynacji działań[980].

[976] *V posiedzenie Polsko-Mołdawskiej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej*, 06.04.2016, https://instytutintl.pl/pl/aktualnosci/item/754-posiedzenie-polsko-moldawskie, (dostęp: 07.03.2022)
[977] *Mołdawia. Departament Handlu i Współpracy Międzynarodowej*, DHM_Mołdawia_2020_06_30 (1).pdf, s. 4, (dostęp: 07.03.2022)
[978] Ibidem.
[979] *Manewry Sea Breeze 2016 na Morzu Czarnym*, 25.07.2016, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-manewry-sea-breeze-2016-na-morzu-czarnym,nId,2242081, (dostęp: 06.03.2022)
[980] *Rozpoczęły się międzynarodowe manewry Rapid Trident 2018. Na Ukrainie są też żołnierze z Polski*, 03.09.2018, https://forsal.pl/artykuly/1243650,rozpoczely-sie-miedzynarodowe-manewry-rapid-trident-2018-na-ukrainie-sa-tez-zolnierze-z-polski.html, (dostęp: 06.03.2022)

196:7239731919

Zakończenie

Koalicja rządowa PO-PSL oraz rząd PiS wykazywały daleko idącą zbieżność w zakresie celów polityki wschodniej, a główne różnice między tymi gabinetami dotyczyły instrumentów ich realizacji. Głównym celem polityki wschodniej Polski w okresie rządów koalicji PO-PSL oraz rządów PiS było powstrzymanie rewizjonistycznych działań Rosji w Europie Wschodniej, któremu podporządkowane były następujące cele: demokratyzacja oraz zbliżenie z UE Ukrainy, Białorusi i Mołdawii[981], a Kijowa również z NATO, rozwiązanie sporów historycznych, występujących w stosunkach z Federacją Rosyjską, Ukrainą i Białorusią a także uniezależnienie Polski od dostaw rosyjskich surowców energetycznych. Ważnym celem polityki wschodniej w omawianym okresie była również ochrona praw mniejszości polskiej na Białorusi i Litwie. Rząd PO-PSL realizował politykę wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi, współpracując z Niemcami i Francją oraz wykorzystując poszczególne instrumenty UE. Rząd PiS nie podejmował tego rodzaju działań i próbował osiągać cele polityki wschodniej poprzez bardziej samodzielne działania. Różnica ta była spowodowana dwoma faktami. Po pierwsze, Partnerstwo Wschodnie okazało się nieefektywnym środkiem realizacji polityki UE wobec obszaru poradzieckiego. Po drugie, w okresie rządów PiS, Polska skonfliktowała się z Brukselą w kwestii praworządności.

Rządowi PO-PSL i gabinetowi PiS nie udało się zrealizować celów polityki wobec Rosji. Kreml konsekwentnie prowadzi ofensywną politykę na obszarze poradzieckim, czego przejawem był wybuch konfliktu w Donbasie i pełnoskalowy atak na Ukrainę 24 lutego 2022 roku. Występujące w stosunkach polsko-rosyjskich spory historyczne nie zostały rozwiązane. Moskwa w dalszym ciągu prezentuje stanowisko, zgodnie z którym źródłem II wojny światowej nie pakt Ribbentrop-Mołotow, lecz układ monachijski[982]. Ponadto próbuje

[981] W czerwcu 2022 roku Ukraina i Mołdawia uzyskały status kandydatów do członkostwa w UE. Postanowienie to stanowiło bezpośrednią konsekwencję napaści Rosji na Ukrainę 24 lutego 2022 roku. *To oficjalne. Ukraina i Mołdawia zyskały status kandydatów do UE*, 23.06.2022, https://www.money.pl/gospodarka/to-oficjalne-ukraina-i-moldawia-zyskaly-status-kandydatow-do-ue-6782971078626272a.html, (dostęp: 22.04.2024). Polska od wielu lat jest orędownikiem przystąpienia Kijowa i Kiszyniowa do UE, czego przejawem jest inicjatywa Partnerstwa Wschodniego, zaprezentowana w maju 2008 roku przez Radosława Sikorskiego i Carla Bildta. Wśród państw nią objętych były m. in. Ukraina i Mołdawia. J. Cieślińska: *Partnerstwo Wschodnie – miejsce wymiaru wschodniego w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2009, nr 3, s. 130. Na skutek podjętych w ramach Partnerstwa działań, 27 czerwca 2014 roku Kijów i Kiszyniów zawarły porozumienie o stowarzyszeniu z UE. *Ukraina, Gruzja i Mołdawia podpisały umowy stowarzyszeniowe z UE*, 27.06.2024, https://www.wnp.pl/finanse/ukraina-gruzja-i-moldawia-podpisaly-umowy-stowarzyszeniowe-z-ue,229022.html, (dostęp: 22.04.2024)

[982] *Putinowi „chodzi o to, aby błoto, którym obrzuca, przyczepiło się do nazwy Polska"*, 05.01.2020, https://tvn24.pl/polska/dr-slawomir-debski-w-programie-horyzont-o-slowach-wladimira-putina-ra997945-3017504, (dostęp: 25.01.2024)

197:9079977917

fałszować historię, m. in. oskarżając Armię Krajową o wymordowanie Ukraińców i Żydów, zamieszkujących Warszawę[983]. Warszawa i Moskwa w dalszym ciągu toczą również spór o zwrot wraku Tu-154M. Federacja Rosyjska odmawia bowiem przekazania szczątków samolotu[984]. Ponadto koalicja PO-PSL i rząd PiS nie zdołał uniezależnić Polski od dostaw surowców energetycznych z Rosji. Zgodnie ze statystykami przygotowanymi przez Eurostat, w latach 2007-2015 Polska zakupiła od Federacji Rosyjskiej 57.2 milionów ton węgla. Sytuacja ta nie zmieniła się w okresie rządów PiS, bowiem w latach 2015-2022 do Polski sprowadzono 57 milionów ton rosyjskiego węgla[985]. Co więcej, po 24 lutego 2022 roku, Polska nie zaprzestała importu gazu z Rosji. W okresie od stycznia do marca 2023 roku, rosyjski gaz stanowił 50.8% gazu sprowadzanego z zagranicy[986].

Wydaje się, iż w najbliższych latach polityka Polski wobec Rosji nie ulegnie zmianie. Wybuch wojny rosyjsko-ukraińskiej 24 lutego 2022 roku umocnił wśród przedstawicieli polskich władz przekonanie o zagrożeniu atakiem Moskwy. W związku z tym, Warszawa kontynuuje działania, mające na celu zwiększenie obecności NATO w państwach Europy Środkowo-Wschodniej[987]. Starania te wywołują negatywne reakcje Federacji Rosyjskiej,

---

[983] *Premier odpowiada na dokumenty z Rosji. „Ile jeszcze bredni potrafią spreparować?"*, 18.01.2020, https://tvn24.pl/polska/rosja-publikuje-dokumenty-reakcja-premiera-mateusza-morawieckiego-3129575, (dostęp: 25.01.2024)

[984] *MSZ żąda niezwłocznego wydania wraku Tu-154M. Jest reakcja strony rosyjskiej*, 10.04.2020, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/6481880,wrak-tu-154-msz-rosja-katastrofa-smolenska-nota-dyplomatyczna-zwrot-wraku.html, (dostęp: 02.02.2024)

[985] B. Sawicki: *Ile węgla z Rosji importowano za czasów rządu PO, a ile za czasów PiS*, 28.11.2022, https://energia.rp.pl/wegiel/art37503471-ile-wegla-z-rosji-importowano-za-czasow-rzadu-po-a-ile-za-czasow-pis, (dostęp: 25.01.2024)

[986] *Polska wciąż na gazie z Rosji. Premier nie dotrzymał słowa*, 26.06.2023, https://www.money.pl/gospodarka/polska-wciaz-na-gazie-z-rosji-premier-nie-dotrzymal-slowa-6912088263858912a.html, (dostęp: 25.01.2024)

[987] W wyniku dotychczasowych wysiłków, jakie Polska i inne państwa Europy Środkowo-Wschodniej poczyniły w tym zakresie, siły NATO na wschodniej flance funkcjonują w ramach dwóch inicjatyw: wzmocnionej Wysuniętej Obecności oraz dostosowanej Wysuniętej Obecności Celem wzmocnionej Wysuniętej Obecności jest zwiększenie zdolności obrony oraz sił odstraszania poprzez powołanie w Estonii, Litwie, Łotwie i Polsce batalionowych grup bojowych, składających się z oddziałów państw-członków. Z kolei dostosowana Wysunięta Obecność polega na wzmocnieniu bezpieczeństwa Bułgarii oraz Rumunii poprzez wsparcie militarne znajdującej się w Rumunii Wielonarodowej Dywizji Południowo-Wschodniej i podporządkowanej jej Wielonarodowej Brygady Południowo-Wschodniej. J. Fiszer, J. Gruszczyński: *Wzmacnianie wschodniej flanki NATO*, https://zbiam.pl/artykuly/wzmacnianie-wschodniej-flanki-nato/, (dostęp: 20.04.2024). Szacuje się, iż wschodnia flanka Sojuszu złożona jest z czterdziestu tysięcy żołnierzy znajdujących się pod bezpośrednim dowództwem NATO, stu tysięcy żołnierzy Stanów Zjednoczonych oddelegowanych do Europy, sto trzydzieści samolotów w podwyższonym stanie gotowości oraz 140 sojuszniczych okrętów wojennych. Największa liczba żołnierzy Sojuszu znajduje się w Polsce (11 600). Ponadto Polska jest jednym z państw wyposażonych w NATO-wskie systemy obrony przeciwlotniczej. T. Mileszko: *Coraz więcej wojska na wschodniej flance NATO. Wymowna grafika Sojuszu*, 01.07.2022, https://www.komputerswiat.pl/aktualnosci/militaria/coraz-wiecej-wojska-na-wschodniej-flance-nato-

198:7702772856

która zarzuca Polsce dążenie do uzyskania kontroli nad zachodnimi terenami Ukrainy[988]. Spory dotyczące bezpieczeństwa międzynarodowego będą dominować w relacjach polsko-rosyjskich, uniemożliwiając rozwiązanie innych problemów – rozbieżności w interpretacji historii oraz zwrotu wraku Tupolewa.

Gabinet PO-PSL i rząd PiS nie osiągnęły także celów polityki wobec Ukrainy. Gabinet Tuska usilnie dążył do podpisania przez Kijów umowy stowarzyszeniowej z UE, nie zważając przy tym na fakt, iż ukraińskie władze zaniechały reform, które miały umożliwić im zbudowanie państwa prawa. W ten sposób doszło do niekorzystnego dla Polski odwrócenia ról: to nie Ukraina zabiegała o wsparcie Polski w procesie integracji z UE, lecz Warszawa starała się uczynić wszystko, aby Kijów nie zboczył z proeuropejskiej ścieżki polityki zagranicznej. Nacisk Polski na pogłębienie relacji Ukrainy z UE, przyczynił się do destabilizacji tego państwa. Rosja, chcąc utrzymać Kijów w swojej strefie wpływów, udzieliła bowiem wsparcia ugrupowaniom separatystycznym i doprowadziła do wybuchu wojny w Donbasie. Wysiłki na rzecz zawarcia przez Ukrainę porozumienia stowarzyszeniowego z UE uniemożliwił polskim władzom osiągnięcie innego celu, jakim było rozwiązanie dwustronnych sporów historycznych. Chcąc, aby działania na rzecz stowarzyszenia zakończyły się sukcesem, nie wysuwały one wobec Kijowa postulatów w kwestii należytego upamiętnienia zbrodni wołyńskiej. Politykę bezwarunkowego wsparcia dla suwerenności, integralności terytorialnej oraz integracji Ukrainy z UE kontynuował gabinet PiS. Podobnie jak w przypadku poprzedniego rządu, nie przyniosła ona zadowalających efektów. Pomoc Polski nie uchroniła Ukrainy przed agresją Rosji, rozpoczętą 24 lutego 2022 roku. Wprawdzie 23 czerwca 2022 roku Rada Europejska zdecydowała o przyznaniu Kijowowi statusu kandydata do UE[989], jednak krok ten był jednak spowodowany rosyjskim atakiem, a nie postępami, jakie poczynił on w spełnianiu kryteriów, niezbędnych do uzyskania członkostwa

---

wymowna-grafika-sojuszu/l7pgfhb, (dostęp: 20.04.2024). Taki rozwój sytuacji budził zastrzeżenia Rosji i Białorusi. Mińsk, przy aprobacie Moskwy, podjął starania na rzecz destabilizacji Polski, Litwy i Łotwy. W maju 2021 roku na teren Litwy zaczęli przybywać nielegalni migranci, będący obywatelami państw Bliskiego Wschodu oraz Afryki. Było to spowodowane działaniami Aleksandra Łukaszenki, który zorganizował akcję ich przerzutu z Białorusi. W późniejszym czasie kryzys ten objął terytorium Polski i Łotwy. J. Ciechanowska, K. Szwed: *Odpowiedź Polski i Litwy na kryzys migracyjny przy granicy z Białorusią – próba porównania*, „Polityka i Społeczeństwo" 2023, nr 1, s. 79; *Kryzys migracyjny i wojna hybrydowa Łukaszenki. „W tym lesie przy granicy nie ma świąt"*, 08.04.2023, https://tvn24.pl/polska/kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej-wojciech-brzozowski-zastepca-rpo-o-historii-syryjczyka-braku-swiat-na-granicy-i-dzialaniach-rezimu-lukaszenki-st6891662, (dostęp: 20.04.2024)

[988] P. Żochowski: *Rosja i Białoruś oskarżają Polskę o plany agresji*, 24.07.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-07-24/rosja-i-bialorus-oskarzaja-polske-o-plany-agresji, (dostęp: 03.02.2024)

[989] K. Nieczypor, K. Całus: *Początek długiej…*, (dostęp: 23.01.2024)

199:8635898054

w organizacji. Ukraina w dalszym ciągu boryka się z problemem wszechobecnej korupcji. Świadczy o tym spis koniecznych reform, jaki ambasada Stanów Zjednoczonych przekazała Ukrainie pod koniec września 2023 roku. Obejmowały one zmianę funkcjonowania licznych organów państwowych oraz służb porządkowych: Narodowego Biura Antykorupcyjnego, Narodowej Agencji ds. Zapobiegania Korupcji, Specjalnej Prokuratury Antykorupcyjnej, Naczelnej Rady Sądownictwa, Ministerstwa Obrony, Służby Bezpieczeństwa, Państwowej Służby Granicznej oraz policji. Pismo amerykańskiej ambasady zawierało również terminy, w jakich poszczególne reformy miały zostać przeprowadzone i ostrzeżenie, iż w przypadku ich zaniechania, wsparcie finansowe może zostać przerwane[990]. Uzależnienie pomocy od skutecznej walki z korupcją miało być również elementem tajnej Zintegrowanej Strategii Stanów Zjednoczonych wobec Ukrainy[991]. Nie zostały również rozwiązane polsko-ukraińskie spory historyczne. Pod koniec 2019 roku stanowisko prezesa Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej objął Anton Drobowycz, który tak jak i jego poprzednik, uznawał, iż wydarzenia na Wołyniu z lat 1943-1944 nie spełniają kryteriów ludobójstwa[992]. W czerwcu 2023 roku oświadczył on, że Ukraina nie zezwoli na prace ekshumacyjne na terenie Wołynia, dopóki Polska nie odrestauruje zniszczonego przez nieznanych sprawców grobu, w którym znajdują się szczątki bojowników UPA[993].

Wojna na Ukrainie ujawniła słabość współtworzonych przez Polskę sojuszy regionalnych. Jeden z członków Grupy Wyszehradzkiej, Węgry, nie zgadzają się na transport uzbrojenia dla Ukrainy przez swoje terytorium oraz sprzeciwiają się udzielaniu przez Brukselę pomocy finansowej Kijowowi[994]. Budapeszt stoi na stanowisku, iż państwa zachodnie są współwinne wybuchu tego konfliktu[995], a Ukraina nie powinna mieć statusu

---

[990] *USA stawiają Ukrainie warunki. „Chcecie pomocy, to najpierw zlikwidujcie korupcję”*, 26.09.2023, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/usa-stawiaja-ukrainie-warunki-chcecie-pomocy-to-najpierw-zlikwidujcie-korupcje/bx7x928, (dostęp: 24.01.2024)

[991] *Politico: w strategii USA wobec Ukrainy wsparcie Zachodu może zależeć od ograniczenia korupcji*, 03.10.2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/politico-w-strategii-usa-wobec-ukrainy-wsparcie-zachodu-moze-zalezec-od-ograniczenia, (dostęp: 24.01.2024)

[992] B. Piętka: *Cierń przeszłości*, 03.07.2023, https://www.tygodnikprzeglad.pl/ciern-przeszlosci/, (dostęp: 24.01.2024)

[993] Szef IPN Ukrainy Anton Drobowycz: Bez ekshumacji ofiar Wołynia, jeśli Polska nie odnowi pomnika UPA, 17.06.2023, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-06-17/szef-ipn-ukrainy-anton-drobowycz-bez-ekshumacji-ofiar-wolynia-jesli-polska-nie-odnowi-pomnika-upa/, (dostęp: 26.01.2024)

[994] *Szczyt UE. Orban odblokował pomoc dla Kijowa*, 01.02.2024, https://www.dw.com/pl/szczyt-ue-orban-odblokowa%C5%82-pomoc-dla-kijowa/a-68143794, (dostęp: 06.04.2024)

[995] *Orędzie Orbana. Niemal wszystkiemu winny jest Zachód*, 20.02.2023, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8664656,oredzie-orbana-wojna-w-ukrainie-bezpieczenstwo-stosunki-z-rosja.html#ukraine-de-facto-trzeba-poswiecic, (dostęp: 06.04.2024)

200:3258957983

kandydata do członkostwa w UE[996]. W związku z tym, Grupa Wyszehradzka nie ma potencjału, aby stanowić kanał wsparcia dla suwerenności i integralności terytorialnej Kijowa. Niską efektywnością cechuje się także Trójkąt Lubelski, powołana w lipcu 2020 roku przez Polskę, Litwę i Ukrainę platforma współpracy. Nie był on zdolny do realizacji jednego ze swoich głównych celów, jakim było przeciwdziałanie agresywnej polityce Federacji Rosyjskiej[997].

Można z dużym prawdopodobieństwem przewidywać, iż Polska będzie kontynuować dotychczasową politykę bezwarunkowego wsparcia dla Ukrainy. W warunkach konfliktu, toczącego się między Moskwą a Kijowem, pomoc ta jest dla Warszawy instrumentem przeciwdziałania agresywnej polityce Rosji. W związku z tym, rozwiązaniu nie ulegną spory historyczne, gdyż ukraińskie władze, pewne ciągłego wsparcia Polski, nie będą miały jakiejkolwiek motywacji, aby rozliczyć zbrodnie dokonane przez OUN i UPA.

Rządowi PO-PSL i gabinetowi PiS nie udało się także zrealizować celów polityki wobec Białorusi. Świadczą o tym dobitnie wydarzenia z sierpnia 2020 roku. 9 sierpnia ogłoszone zostały wyniki wyborów prezydenckich, w których zwycięstwo miał odnieść Aleksander Łukaszenka. Znaczna część białoruskich obywateli uznała te informacje za nieprawdziwe i rozpoczęła demonstracje przeciwko oszustwom wyborczym[998]. Reżim Łukaszenki podjął działania, mające na celu zdławienie protestów. W dniach 9-12 sierpnia w aresztach umieszczono blisko 7000 osób, biorących udział w manifestacjach[999]. Podobnie jak w poprzednich tego rodzaju sytuacjach, Mińsk oskarżył Polskę o inspirowanie manifestacji. Zastrzegł również, iż nie zaakceptuje prób wykorzystania mniejszości polskiej do rozbicia państwa białoruskiego i przyłączenia Grodna do Rzeczpospolitej Polskiej[1000]. Kilka miesięcy później rozpętał on kampanię represji, wymierzoną w przedstawicieli mniejszości polskiej. 23 marca 2021 roku białoruskie służby porządkowe zatrzymały liderkę

---

[996] *Węgry nie chcą Ukrainy w Unii. Viktor Orban blokuje też pomoc finansową*, 15.12.2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/wegry-nie-chca-ukrainy-w-unii-viktor-orban-blokuje-tez-pomoc-finansowa, (dostęp: 08.04.2024)

[997] M. Drabczuk: *Trójkąt Lubelski – perspektywy współpracy polsko – litewsko – ukraińskiej*, 13.08.2020, https://ies.lublin.pl/komentarze/trojkat-lubelski-perspektywy-wspolpracy-polsko-litewsko-ukrainskiej-2/, (dostęp: 08.04.2024)

[998] *Białoruś. Wyniki wyborów prezydenckich 2020 – podano oficjalne dane*, 10.08.2020, https://tvn24.pl/swiat/bialorus-wyniki-wyborow-prezydenckich-2020-podano-oficjalne-dane-4661269, (dostęp: 17.06.2022)

[999] *World Report 2021: Belarus*, https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/belarus, (dostęp: 21.01.2024)

[1000] *Łukaszenka: Sąsiedzi ingerują w sytuację na Białorusi. Nie ma zgody na polskie flagi w Grodnie*, 03.09.2020, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1489999,lukaszenka-polska-ingeruje-w-wybory.html, (dostęp: 17.06.2022)

201:7904232276

nielegalnego ZPB, Andżelikę Borys[1001]. Dwa dni później umieszczony w areszcie został Andrzej Poczobut[1002]. Zostali oni oskarżeni o *podżeganie do nienawiści na tle narodowościowym i religijnym oraz rehabilitację nazizmu*[1003]. Pod tym samym zarzutem zatrzymane zostały trzy inne członkinie nieuznawanego ZPB: Irena Biernacka, Maria Tiszkowska oraz Anna Paniszewa[1004]. Andżelikę Borys wypuszczono na wolność 25 marca 2022 roku[1005]. Z kolei Poczobut otrzymał karę ośmiu lat pozbawienia wolności[1006]. Działania białoruskiego reżimu pokazały, iż nie jest on zdolny do zainicjowania przemian ustrojowych oraz poszanowania wynikających z umów międzynarodowych zobowiązań w kwestii ochrony praw mniejszości narodowych, w tym mniejszości polskiej.

Biorąc pod uwagę represje, jakie Aleksander Łukaszenka zastosował wobec opozycji (w tym przedstawicieli mniejszości polskiej) po wyborach prezydenckich w 2020 roku, należy przypuszczać, iż Polska będzie kontynuować politykę krytycznego dialogu wobec Mińska oraz wsparcia dla nieuznawanego ZPB.

Największą skutecznością cechowała się polityka koalicji PO-PSL i rządu PiS wobec Litwy. Wywierane przez koalicję PO-PSL i gabinet PiS naciski w kwestii praw mniejszości polskiej, przyniosły pozytywne skutki. 18 stycznia 2022 roku Seimas uchwalił ustawę dotyczącą pisowni obcojęzycznych nazwisk w dokumentach. Zezwalała ona na zapis imion i nazwisk z wykorzystaniem liter w, q, z oraz dwuznaków[1007]. Osiem dni później została ona podpisana przez litewskiego prezydenta, Gitanasa Nausedę[1008]. Wilno dokonało również

[1001] *Andżelika Borys, szefowa Związku Polaków na Białorusi zatrzymana w Grodnie. Reakcja Polski*, 23.03.2021, https://tvn24.pl/swiat/andzelika-borys-szefowa-zwiazku-polakow-na-bialorusi-zatrzymana-w-grodnie-reakcja-polski-5050925, (dostęp: 17.06.2022)

[1002] *Andrzej Poczobut zatrzymany. „Zabrali go i nie powiedzieli dokąd"*, 25.03.2021, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-25/andrzej-poczobut-zostal-zatrzymany/, (dostęp: 17.06.2022)

[1003] J. Wilczak: *Andżelika Borys (prawie) na wolności, Poczobut nadal w więzieniu*, 25.03.2022, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2159945,1,andzelika-borys-prawie-na-wolnosci-poczobut-nadal-w-wiezieniu.read, (dostęp: 17.06.2022)

[1004] *Działaczki mniejszości polskiej z Białorusi 25 maja przyjechały do Polski*, 02.06.2021, https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8180082,dzialaczki-mniejszosci-polskiej-z-bialorusi-25-maja-przyjechaly-do-polski.html, (dostęp: 17.06.2022)

[1005] M. Markowska: *Andżelika Borys uwolniona z białoruskiego więzienia*, 25.03.2022, https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/211943, (dostęp: 17.06.2022)

[1006] *Andrzej Poczobut skazany przez białoruski reżim na osiem lat więzienia*, 08.02.2023, https://www.gov.pl/web/polonia/andrzej-poczobut-skazany-przez-bialoruski-rezim-na-osiem-lat-wiezienia, (dostęp: 24.01.2023)

[1007] *Litwa: Sejm przyjął ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk, w tym polskich*, 18.01.2022, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8335831,litwa-ustawa-pisownia-nielitewskich-nazwisk-polskich.html, (dostęp: 18.01.2024)

[1008] *Prezydent Litwy podpisał ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk. Podziękowania Andrzeja Dudy*, 26.01.2022, https://tvn24.pl/swiat/prezydent-litwy-podpisal-ustawe-o-pisowni-nielitewskich-nazwisk-podziekowania-andrzeja-dudy-5573409, (dostęp: 18.01.2024)

202:7388369543

progresu w procesie rozwiązywania trudności, związanych z funkcjonowaniem polskiej oświaty. Na skutek rozmów przedstawicieli polskiego i litewskiego rządu, w listopadzie 2021 roku postanowiono o przywróceniu w polskich szkołach obligatoryjnego egzaminu maturalnego z języka polskiego[1009]. Litwa podjęła również wysiłki na rzecz uchwalenia nowego aktu prawnego, dotyczącego mniejszości narodowych. 18 czerwca 2024 roku Seimas zatwierdził projekt ustawy o mniejszościach narodowych, zaprezentowany przez szefową resortu sprawiedliwości, Ewelinę Dobrowolską. Zawiera on m. in. definicję mniejszości narodowej i precyzuje prawa, przysługujące przedstawicielom mniejszości narodowych[1010]. Wspomniane działania nie są jednak równoznaczne z załatwieniem wszystkich problemów, dotykających Polaków na Litwie. Pod koniec 2023 roku wileński Okręgowy Sąd Administracyjny wydał orzeczenie, iż nazwy ulic na tablicach powinny być zapisywane wyłącznie w języku litewskim[1011]. Wciąż były również podejmowane starania na rzecz likwidacji poszczególnych polskich szkół. W kwietniu 2022 roku władze rejonu trockiego zdecydowały o zamknięciu dwóch placówek: Gimnazjum im. Longina Komołowskiego w Połukniu i Szkoły Podstawowej im. Andrzeja Stelmachowskiego w Starych Trokach[1012]. Polskie władze zaangażowały się w działania, mające na celu zmianę tego postanowienia[1013]. Ponadto litewskie władze wciąż nie zakończyły procesu zwrotu ziemi. Zgodnie z oficjalnymi szacunkami, jeszcze 20% terenów znacjonalizowanych w okresie istnienia ZSRR, nie zostało poddanych procedurze reprywatyzacji[1014].

W przewidywalnej przeszłości, polityka Polski wobec Litwy prawdopodobnie nie ulegnie przekształceniom. Warszawa w dalszym ciągu będzie podejmować działania na rzecz

---

[1009] *Język polski powróci na listę przedmiotów obowiązkowych na maturze w polskich szkołach na Litwie*, 26.11.2021, https://dzieje.pl/edukacja/jezyk-polski-powroci-na-liste-przedmiotow-obowiazkowych-na-maturze-w-polskich-szkolach-na, (dostęp: 18.01.2024)

[1010] *Sejm poparł rządowy projekt ustawy o mniejszościach narodowych, pod obrady wróci jesienią*, 18.06.2024, https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/2299922/sejm-poparl-rzadowy-projekt-ustawy-o-mniejszosciach-narodowych-pod-obrady-wroci-jesienia, (dostęp: 25.06.2024)

[1011] *Zaskakująca decyzja Litwy. Cios dla mniejszości polskiej*, 14.12.2023, https://wiadomosci.wp.pl/zaskakujaca-decyzja-litwy-cios-dla-polakow-6973708426037952a, (dostęp: 18.01.2024)

[1012] *Polacy na Litwie protestują przeciwko reorganizacji dwóch polskich szkół*, 01.04.2022, https://dzieje.pl/edukacja/polacy-na-litwie-protestuja-przeciwko-reorganizacji-dwoch-polskich-szkol, (dostęp: 18.01.2024)

[1013] *Wiceminister edukacji rozmawiał z litewskim odpowiednikiem ws. gimnazjum w Połukniu*, 21.10.2022, https://dzieje.pl/edukacja/wiceminister-edukacji-rozmawial-z-litewskim-odpowiednikiem-ws-gimnazjum-w-polukniu, (dostęp: 18.01.2024)

[1014] K. Kaźmierczak: *Polacy na Litwie zorganizowali konferencję na temat poziomu ochrony praw mniejszości*, 17.12.2023, https://kresy.pl/wydarzenia/polacy-na-litwie-zorganizowali-konferencje-na-temat-poziomu-ochrony-praw-mniejszosci/, (dostęp: 18.01.2024)

203:8185797357

rozwoju współpracy z Wilnem w dziedzinie bezpieczeństwa oraz poprawy sytuacji mniejszości polskiej.

Polska powinna kontynuować dotychczasową politykę wobec Litwy, polegającą na zacieśnianiu współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i konsekwentnym upominaniu się o poprawę sytuacji mniejszości polskiej, przy jednoczesnym wyrażaniu gotowości do rozwiązania tych problemów w drodze dwustronnego dialogu.

Niską efektywnością cechowała się polityka rządu PO-PSL i gabinetu PiS wobec Mołdawii. 23 czerwca 2022 roku Rada Europejska zdecydowała o przyznaniu Kiszyniowowi statusu kandydata do UE[1015]. Postanowienie to było jednak następstwem agresji Rosji na Ukrainę, rozpoczętej 24 lutego.

W najbliższej perspektywie, Polska będzie zapewne w dalszym ciągu wspierać Mołdawię w procesie jej integracji z UE. Znaczącą rolę w tych działaniach będzie odgrywać Fundacja Solidarności Międzynarodowej, która posiada swój oddział w Mołdawii[1016]. Jednocześnie Kiszyniów nie będzie pierwszoplanowym partnerem dla Warszawy, bowiem będzie ona koncentrować się na wspomaganiu Ukrainy – państwa w największym stopniu doświadczonego agresywną polityką Rosji.

Źródłem niskiej efektywności polskiej polityki wschodniej w okresie rządów koalicji PO-PSL i gabinetu PiS była zideologizowana percepcja sytuacji na obszarze poradzieckim, która opierała się na przekonaniu, iż Federacja Rosyjska jest wyłączną przyczyną problemów państw byłego ZSRR, a pozbawienie jej wpływów w tym regionie uczyni Ukrainę i Białoruś państwami z demokratycznym systemem politycznym i nowoczesną gospodarką rynkową. Zaburzone postrzeganie procesów, zachodzących w Europie Wschodniej, powodowało, że polskie władze nie dostrzegały wielu niepokojących zjawisk, rodzących negatywne konsekwencje w perspektywie długofalowej[1017]. Należy zwrócić uwagę, iż obie ekipy rządzące popełniły poważny błąd, rywalizując z Rosją o wpływy w przestrzeni poradzieckiej. Polska nie ma bowiem odpowiednich zasobów, aby móc osłabić pozycję Moskwy na tym obszarze. Wśród licznych mankamentów polskiej polityki wschodniej należy również wymienić brak dbałości przy podejmowaniu poszczególnych działań (skandal z PIT-ami dla

[1015] K. Nieczypor, K. Całus: *Początek długiej…*, (dostęp: 23.01.2024)
[1016] *Mołdawia – Fundacja Solidarności Międzynarodowej,* https://solidarityfund.pl/gdzie-pracujemy/moldawia/, (dostęp: 26.04.2024)
[1017] W tym kontekście można wymienić chociażby radykalizację protestujących podczas Euromajdanu i umacniający się po obaleniu Janukowycza kult UPA na Ukrainie.

204:7137759488

białoruskich opozycjonistów)[1018] oraz formułowane przez polityków, nieodpowiedzialne i nieprawdziwe wypowiedzi, czego świetnym przykładem są słowa Sikorskiego o proponowanym przez Putina rozbiorze Ukrainy[1019].

Normalizacja stosunków polsko-rosyjskich byłaby możliwa tylko wtedy, gdyby Warszawa i Moskwa zrezygnowały z rywalizacji o wpływy na Ukrainie. Dobrym rozwiązaniem byłoby postulowane przez Johna Mearsheimera, uczynienie Ukrainy strefą buforową między Federacją Rosyjską i NATO[1020]. Realizacja takiego rozwiązania jest jednak mało prawdopodobna, gdyż zarówno państwa zachodnie, jak i Kreml zainwestowały zbyt dużo środków, by pogodzić się z niemożnością realizacji własnych celów. Odnośnie sporów historycznych, Polska i Rosja musiałyby pogodzić się z faktem, iż w odmienny sposób interpretują wydarzenia z historii najnowszej, tym samym rezygnując z nakłaniania partnera do przyjęcia własnej, jedynie słusznej wersji pamięci[1021]. Polskie władze powinny również zaakceptować, że wrak Tu-154M znajduje się na terytorium Rosji, a co za tym idzie, jego zwrot leży wyłącznie w gestii Moskwy. Rezygnując z regularnego wysuwania postulatu jego przekazania, wytrąciłyby one Kremlowi z ręki instrument okazywania jego silniejszej pozycji w stosunkach międzynarodowych.

W polityce wobec Ukrainy, konieczne wydaje się zrozumienie, iż w przewidywalnej przyszłości Kijów najprawdopodobniej nie będzie w stanie spełnić wymogów, niezbędnych, aby mógł się stać członkiem UE i NATO. Polska powinna kontynuować wsparcie dla jej suwerenności i integralności terytorialnej[1022]. Decydenci mogli by jednak wpływać na Kijów,

---

[1018] W 2011 roku polska Prokuratura Generalna przekazała Mińskowi dane odnośnie konta bankowego Alesia Bialackiego. *Sikorski przeprasza za przekazanie Mińskowi informacji o opozycjonistach*, 12.08.2011, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-sikorski-przeprasza-za-przekazanie-minskowi-informacji-o-opo,nId,354264#crp_state=1, (dostęp: 20.04.2024). Zabieg ten umożliwił służbom Białorusi aresztowanie działacza oraz postawienie mu zarzutu utajania dochodów. *PILNA AKCJA: Białoruski obrońca praw człowieka aresztowany*, 09.08.2011, https://amnesty.org.pl/pilna-akcja-bia%C5%82oruski-obro%C5%84ca-praw-cz%C5%82owieka-aresztowany/, (dostęp: 20.04.2024). Kolejna tego rodzaju sytuacja została nagłośniona w październiku 2012 roku przez dziennikarzy *Rzeczpospolitej*. MSZ przesłał drogą pocztową około 30 białoruskim dysydentom PIT-y, w których umieszczone były informacje o środkach finansowych, jakie otrzymali od Polski na swoje działania. C. Gmyz: *Białoruska wpadka MSZ*, 18.10.2012, https://www.rp.pl/swiat/art13428351-bialoruska-wpadka-msz, (dostęp: 20.04.2024)

[1019] *Rozbiór Ukrainy? Sikorski przeprasza za swoje zachowanie i zmienia front*, 21.10.2014, https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/rozbior-ukrainy-sikorski-przeprasza-za-swoje,41,0,1642793.html, (dostęp: 09.04.2024)

[1020] *John Mearsheimer: nie dozbrajacie Ukrainy*, 16.02.2015, https://kresy.pl/publicystyka/john-mearsheimer-nie-dozbrajajce-ukrainy/, (dostęp: 07.02.2024)

[1021] S. Bieleń: *„Czekając na Godota" w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Studia Wschodnieuropejskie" 2021, nr 15, s. 170.

[1022] Istotnym jest jednak by wsparcie to było zgodne ze złożonymi wcześniej deklaracjami. Znanym jest bowiem fakt, iż Zachód nie zawsze potrafi się wywiązać z obietnic w tym zakresie. Świetnym

205:1953728839

aby ten spełnił konkretne postulaty, wśród których znajdują się: efektywna walka z korupcją, rezygnacja z żądań odbudowy pomników UPA w Polsce i wydanie zgody na prace ekshumacyjne na Wołyniu. Ponadto Warszawa powinna kontynuować starania aby na forum międzynarodowym zyskać pozycję eksperta od spraw ukraińskich oraz powrócić do roli adwokata Ukrainy w staraniach o integrację ze strukturami euroatlantyckimi.

W polityce wobec Białorusi, Polska powinna zrezygnować z bezowocnych działań na rzecz zmiany jej systemu politycznego i wyłączenia ze strefy wpływów Rosji, koncentrując wysiłki na rozwoju współpracy w sferze gospodarczej, infrastrukturalnej i społecznej oraz podtrzymania tożsamości narodowej mniejszości polskiej. Integracja Rosji i Białorusi jest bowiem zbyt daleko posunięta, a opozycja białoruska zbyt słaba, aby polskie władze mogły efektywnie wpływać na politykę wewnętrzną i zagraniczną Mińska.

W przypadku Litwy, Polska powinna skoncentrować się na rozwoju współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa, energetycznej, gospodarczej i społecznej oraz regularnie przypominać Wilnu o konieczności uregulowania problemów, dotykających litewskich Polaków, przy jednoczesnym wyrażaniu gotowości do załatwienia tych kwestii w drodze dwustronnego dialogu. Jednocześnie polscy rządzący muszą pamiętać, że kwestia praw społeczności polskiej leży wyłącznie w gestii władz Litwy, a poprawa jej sytuacji jest uzależniona przede wszystkim od zmian w mentalności litewskiego społeczeństwa – osłabienia stereotypów sięgających okresu międzywojennego oraz upadku ZSRR, co stanowi długotrwały proces.

W polityce wobec Mołdawii, Polska powinna podjąć działania na rzecz intensyfikacji współpracy gospodarczej, społecznej i energetycznej, gdyż Kiszyniów pod koniec 2022 roku zrezygnował z zakupu gazu ziemnego od Federacji Rosyjskiej[1023]. Jednocześnie powinna ona kontynuować wysiłki na rzecz akcesji Mołdawii do UE, bowiem państwo to uniezależniło się od dostaw surowców energetycznych z Rosji, a po pełnoskalowym ataku Federacji Rosyjskiej na Ukrainę uzyskało całkowitą kontrolę nad handlem zagranicznym Naddniestrza[1024].

---

przykładem jest sytuacja z 17 listopada 2023 roku, kiedy to przywódca Łotwy, Edgars Rinkeviczs zawiadomił, że Bruksela nie dostarczy do wiosny 2024 roku zapowiadanej pomocy w postaci miliona pocisków artyleryjskich. A. Wilk, P. Żochowski: *Problemy z zachodnim wsparciem dla Ukrainy. 631 dzień wojny*, 17.11.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/problemy-z-zachodnim-wsparciem-dla-ukrainy-631-dzien-wojny, (dostęp: 16.06.2024)

[1023] *Mołdawia: pierwszy zakup gazu skroplonego z Ameryki*, 03.04.2024, https://www.portalmorski.pl/porty-logistyka/55397-moldawia-pierwszy-zakup-gazu-skroplonego-z-ameryki, (dostęp: 13.05.2024)

[1024] K. Całus: *Naddniestrze w nowej rzeczywistości międzynarodowej*, 29.12.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-12-29/naddniestrze-w-nowej-rzeczywistosci-miedzynarodowej, (dostęp: 14.05.2024)

206:7195702127

Okoliczności te sprawiają, że Moskwa nie ma większych możliwości zablokowania procesu jego integracji z UE poprzez destabilizację sytuacji wewnętrznej, tak jak miało to miejsce w przypadku Ukrainy.

Zmian wymaga również polityka wobec Polonii. Departament Współpracy z Polonią i Polakami za Granicą powinien podjąć działania na rzecz rozwoju bezpośredniej współpracy z organizacjami, zrzeszającymi Polaków zamieszkujących w Rosji, na Ukrainie, Białorusi, Litwie i Mołdawii. Obecnie koncentruje się on bowiem na współdziałaniu z organizacjami pozarządowymi, których obszarem aktywności jest problematyka polonijna: Fundacja Pomoc Polakom na Wschodzie, Stowarzyszenie Wspólnota Polska, Fundacja Solidarności Międzynarodowej, Fundacja Wolność i Demokracja oraz Fundacja Studio Wschód[1025].

[1025] *Sprawozdanie roczne z realizacji Programu współpracy Ministra Spraw Zagranicznych z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020*, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/sprawozdania-ngo2018-2020, (dostęp: 12.04.2024)

207:2543383367

Bibliografia

DOKUMENTY

Аналитична доповидь до щоричного послання президента Украини до верховнои ради Украини Про внутришнэ та зовнишнэ становище Украини в 2017 роци, 25.02.2017, https://niss.gov.ua/sites/default/files/2019-02/Poslanya_druk_fin.pdf

Communication from the Commission to the European Parliament and the Council. A Strong European Neighbourhood Policy, https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0774:FIN:EN:PDF,

Cu privile le drepturile persoanelor apartinind minoritatilor nationale si la statutul juridic al. Organizatiilor lor, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=64020&lang=ro,

Декларация от 26 декабря 1991 г. N 142-Н В связи с созданием содружества независимых государств, 04.04.2021 http://www.consultant.ru/cons/cgi/online.cgi?req=doc&base=ESU&n=40179#03157014052037823

Декларация про державний суверенитет украини, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/55-12#Text

Dział 3 – O międzynarodowych komisjach. – Konwencja o pokojowym załatwianiu sporów międzynarodowych. Haga.1907.10.18, 10.09.2020 https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/konwencja-o-pokojowym-zalatwianiu-sporow-miedzynarodowych-haga-1907-10-16777740/dz-3

Full text: Putin's declaration of war on Ukraine, 24.02.2022, https://www.spectator.co.uk/article/full-text-putin-s-declaration-of-war-on-ukraine, (

Государственные гарантии равноправия языков народов Российской Федерации, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_15524/7d4f737e756645dc3056cac7b854229de806aa7e/,

Joint Declaration of the Eastern Partnership Summit (Riga 21-22 May 2015), https://www.consilium.europa.eu/media/21526/riga-declaration-220515-final.pdf,

Komisja Rozwoju Gospodarczego, Finansów i Handlu Wspólnego Zgromadzenia Parlamentarnego AKP-UE: Dokument Roboczy w sprawie skuteczności pomocy i definicji oficjalnej pomocy rozwojowej, 28.09.2020, https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2004_2009/documents/dt/704/704928/704928pl.pdf

Конституция Автономной Республики Крым, https://zakon.rada.gov.ua/krym/show/en/rb239k002-98#Text

208:1071570854

Концепция внешней политики Российской Федерации, Министерство иностранных дел Российской Федерации, https://www.mid.ru/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248

Конституция Республики Беларусь, https://pravo.by/pravovaya-informatsiya/normativnye-dokumenty/konstitutsiya-respubliki-belarus/

Конституция Украины, https://iportal.rada.gov.ua/uploads/documents/27396.pdf

Konstytucja Federacji Rosyjskiej – Ambasada Rosji w Polsce, https://poland.mid.ru/web/polska_pl/konstytucja-federacji-rosyjskiej

Konstytucja Republiki Mołdawii, https://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/06/Moldawia_pol_01014.pdf

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/kon1.htm

Konstytucja Ukrainy, http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2018/02/Ukraina_pol_010118-1.pdf

Lietuvos Respublikos Konstitucija, https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm

Lietuvos Respublikos Svietimo Istatymas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr, (dostęp: 18.10.2021).

Lietuvos Respublikos valstybines kalbos istatymas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.15211?jfwid=32wf6lrn

Litwa-Polska. Traktat o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy. Wilno. 1994.04.26, https://www.prawo.pl/akty/dz-u-1995-15-71,16796579.html

Mołdowa-Polska. Umowa o współpracy gospodarczej, https://www.prawo.pl/akty/m-p-2007-56-629,17374845.html

Mołdowa-Polska. Traktat o przyjaźni i współpracy. Warszawa.1994.11.15, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/moldowa-polska-traktat-o-przyjazni-i-wspolpracy-warszawa-1994-11-15-16797672

О национально-культурной автономии от 17 июня 1996, https://docs.cntd.ru/document/9018667

Об основах государственной языковой политики. Статья 3. Право языкого саьоопределения,

https://kodeksy.com.ua/ka/ob_osnovah_gosudarstvennoj_yazykovoj_politiki/statja-3.htm

Porozumienie między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Republiki Białorusi o współpracy w dziedzinie edukacji, podpisane w Warszawie dnia 20 lipca 2016 r., 20.01.2017, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20170000049

209:9179218578

Rosja-Polska. Traktat o przyjaznej i dobrosąsiedzkiej współpracy, https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/rosja-polska-traktat-o-przyjaznej-i-dobrosasiedzkiej-wspolpracy-moskwa-16795339

Sprawozdanie roczne z realizacji Programu współpracy Ministra Spraw Zagranicznych z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/sprawozdania-ngo2018-2020

Статья 3. Основные принципы государственной политики и правового регулирования отношенийв сфере образования, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_140174/15956ae575273a483e753fc119fb41fc4c37f846/

Статья 7. Права граждан Российской Федерации иностранных граждан и лиц без гражданства в области сохранения использования популяризации и государственной охраны обьектов культурного наследия, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_37318/35780f2447e4b60035d76ba2c1b6643558d596f2/

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Republiką Białoruś o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy, podpisany w Warszawie dnia 23 czerwca 1992 r., https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/bialorus-polska-traktat-o-dobrym-sasiedztwie-i-przyjaznej-wspolpracy-16795575

Traktat miedzy Rzecząpospolitą Polską a Republiką Litewską o przyjaznych stosunkach i dobrosąsiedzkiej współpracy, sporządzony w Wilnie dnia 26 kwietnia 1994 r., https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19950150071

Traktat między Rzecząpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, http://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU19931250573/O/D19930573.pdf

Uchwała Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 22 lipca 2016 r. w sprawie oddania hołdu ofiarom ludobójstwa dokonanego przez nacjonalistów ukraińskich na obywatelach II Rzeczypospolitej Polskiej w latach 1943-1945, http://orka.sejm.gov.pl/proc8.nsf/uchwaly/625_u.htm

Указ Президента Республики Беларусь от 17.07.2001 N 390 „Об утверждении Концепции национальной безопасности Республики Беларусь”, http://pravo.levonevsky.org/bazaby11/republic42/text232.htm

210:1029854495

Указ президента Украини Питання Военнои доктрини Украини, 21.04.2005, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/702/2005#Text

Указ президента Украини Про затвердження Стратегии интеграции Украини до Европейского Союзу, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text

Umowa ogólna między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Gabinetem Ministrów Ukrainy w sprawie wzajemnej współpracy w dziedzinie obronności, sporządzona w Warszawie dnia 2 grudnia 2016 r., https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20190000050

Ustawa o mniejszościach narodowych i etnicznych oraz o języku regionalnym, https://lexlege.pl/ustawa-o-mniejszosciach-narodowych-i-etnicznych-oraz-o-jezyku-regionalnym/

Ustawa o systemie oświaty, tekst ujednolicony na 08-11-2021, https://www.prawo.vulcan.edu.pl/przegdok.asp?qdatprz=akt&qplikid=1

Ustawa z dnia 3 czerwca 1947 r. o utworzeniu Polskiego Instytutu Spraw Międzynarodowych, https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU19470430227

Wspólna Deklaracja o Współpracy Obronnej w zakresie obecności sił zbrojnych Stanów Zjednoczonych na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, 12.06.2019, https://pl.usembassy.gov/pl/wspolna_deklaracja/

Wspólna deklaracja przyjęta podczas szczytu Partnerstwa Wschodniego w Pradze, https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8435-2009-INIT/pl/pdf

Wspólna deklaracja szczytu Partnerstwa Wschodniego, 03.10.2011, https://www.euractiv.pl/section/instytucje-ue/news/wspolna-deklaracja-szczytu-partnerstwa-wschodniego/

XI-3412 Lietuvos Respublikos tautiniu mazumu istatymas, https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.18856?jfwid=rivwzvpvg

Задачи законодательства Российской Федерации о культуре, http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_1870/e05c7b2ea63d0aea2128b1d8332aa65c60147d08/

Закон: О национальных меньшинствах в Украине, http://consultant.parus.ua/?doc=003N5EF17D

Закон РБ о национальных меньшинствах в Республике Беларусь. Статья 1, https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_natsional_nyh_men_shinstvah_v_respublike_belarus/1.htm

211:1874525826

Закон РБ О национальных меньшинствах в Республике Беларусь. Статья 6, https://kodeksy-by.com/zakon_rb_o_natsional_nyh_men_shinstvah_v_respublike_belarus/6.htm

Закон Украины от 25 апреля 2019 года Об обеспечении функционирования украинского языка как государственного, https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=33624660&pos=5;-106#pos=5;-106

Закон Украини Про засади внутришньои и зовнишньои политики, https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2411-17#Text

Zarządzenie nr 12 Prezesa Rady Ministrów z dnia 7 lutego 2006 r. w sprawie Międzyresortowego Zespołu do Spraw Polonii i Polaków za Granicą, https://sip.lex.pl/akty-prawne/mp-monitor-polski/miedzyresortowy-zespol-do-spraw-polonii-i-polakow-za-granica-17250155

Zarządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 1 kwietnia 2021 r. w sprawie nadania statutu Kancelarii Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.prezydent.pl/bip/status-prawny-kancelarii-prezydenta-rp

WYDAWNICTWA ZWARTE

Asymetria i hybrydowość: stare armie wobec nowych konfliktów, red. W. Sokała, B. Zapała, Warszawa 2011.

Беларусь и Польша. Polska i Białoruś, red. A. Eberhardt, U. Ułachowicz, Warszawa 2003.

Bezpieczeństwo państwa, red. K. A. Wojtaszczyk, A. Materska-Sonowska, Warszawa 2009.

Bezpieczeństwo subregionu Europy Środkowej i Wschodniej w kontekście konfliktu na Ukrainie, red. T. Kubaczyk, M. Żyła, Warszawa 2016.

Białe plamy – czarne plamy: sprawy trudne w relacjach polsko-rosyjskich 1918-2008, red. A. D. Rotfeld, A. W. Torkunow, Warszawa 2010.

Bierzanek R., Symonides J.: Prawo międzynarodowe publiczne, Warszawa 2005.

Bilans zasobów złóż kopalin w Polsce wg stanu na 31 XII 2019 r., red. M. Szuflicki, A. Malon, M. Tymiński, Warszawa 2020.

Budnikowski A.: *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, Warszawa 2006.

Burchill S.: *Teorie stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2006.

Cianciara A. K.: *Partnerstwo Wschodnie 2009-2014*, Warszawa 2014.

Czaputowicz J.: *Teorie stosunków międzynarodowych: krytyka i systematyzacja*, Warszawa 2007.

Cziomer E., Zyblikiewicz L.W.: *Zarys współczesnych stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2007.

212:4144538761

Deibel T. L.: *Foreign affairs strategy: logic for american statecraft*, Cambridge 2007.
Dobroczyński M. Stefanowicz J.: *Polityka zagraniczna*, Warszawa 1984.
20 lat polsko-litewskiego sąsiedztwa 1991-2011: wybrane problemy, red. K. Marzęda-Młynarska, J. Olchowski, Lublin 2015.
Dylematy polityki bezpieczeństwa Polski na początku drugiej dekady XXI wieku, red. K. Czornik, M. Lakomy, Katowice 2014.
Dziedzictwo Krzysztofa Skubiszewskiego w polityce zagranicznej RP, red. A. Bieńczyk-Missala, R. Kuźniar, Warszawa 2020.
Dziedzictwo pogranicza: realizacja praw mniejszości polskiej na Litwie, Białorusi, Ukrainie i w Czechach oraz mniejszości białoruskiej, litewskiej, ukraińskiej i czeskiej w Polsce, red. D. Górecki, Łódź 2013.
Eidintas A. Bumblauskas A. Kulakauskas A. Tamosaitis M.: *Historia Litwy*, Wyd. Eugrimas, Wilno 2013.
Fedorowicz E.: *Polityka Polski wobec Rosji, Ukrainy i Białorusi w latach 1989-2010*, Poznań 2011.
Fuksiewicz A., Kucharczyk J., Łada A.: *Obok siebie. Wzajemne postrzeganie się Polaków i Litwinów*, Warszawa 2013
Gawin T.: *Polskie odrodzenie na Białorusi 1988-2005*, Białystok 2010.
Geopolityka w stosunkach polsko-rosyjskich, red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Warszawa 2012.
Gliman W. E., Herold D. E.: *Peacekeeping Challenges to Euro-Atlantic Security*, Rzym 1994.
Guzzini S.: *Realizm w nauce o stosunkach międzynarodowych*, Warszawa 2017.
Imigranci z Ukrainy w Polsce: potrzeby i oczekiwania, reakcje społeczne, wyzwania dla bezpieczeństwa, red. Michał Lubicz-Miszewski, Wrocław 2018.
Implikacje konfliktu ukraińskiego dla polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Polski: aspekty polityczne, wojskowe, gospodarcze oraz społeczne, red. K. Czornik, M. Lakomy, M. Stolarczyk, Katowice 2015.
Jackson R. Sorensen G.: *Wprowadzenie do stosunków międzynarodowych: teorie i kierunki badawcze*, Kraków 2012.
Jundo-Kaliszewska B.: *Zakładnicy historii: mniejszość polska w postradzieckiej Litwie*, Łódź 2019.
Kalicka-Mikołajczyk A.: *Europejska polityka sąsiedztwa: konstrukcja i charakter prawny*, Wrocław 2021.
Keohane R. O.: *After Hegemony: Cooperation and Discord in the World Political Economy*, Princeton 1984.

213:8440164986

Kozłowski K.: *Kolory rewolucji*, Warszawa 2012.
Kruczkowski T.: *Polacy na Białorusi na tle historii i współczesności*, Słonim 2003.
Kukułka J.: *Historia współczesnych stosunków międzynarodowych: 1945-2000*, Warszawa 2007.
Kukułka J.: *Problemy teorii stosunków międzynarodowych*, Warszawa 1978.
Kuspys P.: *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie 1991-2008: polityka gospodarka, wojsko, sektor pozarządowy*, Kraków 2009.
Lasoń M.: *Polska misja w Iraku: użycie sił zbrojnych jako środka polityki zagranicznej Rzeczypospolitej Polskiej na przykładzie interwencji w Iraku 2003-2008*, Kraków 2010.
Leksykon politologii: wraz z aneksem o reformie samorządowej, wyborach do sejmu, prezydenckich oraz gabinetach rządowych : praca zbiorowa, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 2004.
Leksykon politologii: wraz z aneksem: partie, parlament, wybory (1989-1997) : praca zbiorowa, red. A. Antoszewski, R. Herbut, Wrocław 1997.
Leśniewska-Napierała K.: *Geograficzno-polityczne uwarunkowania sytuacji mniejszości polskiej na Litwie i Łotwie po 1990 roku*, Łódź 2015.
Liberalizm i neoliberalizm w badaniu polityki zagranicznej państwa i gospodarki światowej, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016.
Liberalizm i neoliberalizm w nauce o stosunkach międzynarodowych. Teoretyczny pluralizm, red. E. Haliżak, R. Ożarowski, A. Wróbel, Warszawa 2016.
Łazowski A., Zawidzka A.: *Prawo międzynarodowe publiczne*, Warszawa 2008.
Łoś R.: *Teoria stosunków międzynarodowych: wybrane zagadnienia*, Łódź 2001.
Łoś-Nowak T.: *Stosunki międzynarodowe: teorie, systemy, uczestnicy*, Wrocław 2000.
Machiavelli N.: *Książę*, Warszawa 1984.
Maszkiewicz M.: *Między bezpieczeństwem a tożsamością: rosyjskie, ukraińskie i białoruskie interpretacje idei i koncepcji w polskiej polityce wschodniej (1990-2010)*, Wrocław 2013.
Menkes M.: *Stosowanie sankcji gospodarczych: analiza prawnomiędzynarodowa*, Toruń 2011.
Między sąsiedztwem i integracją: założenia, funkcjonowanie i perspektywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej, red. A. Szeptycki, Warszawa 2011.
Михальченко Н., Андрущенко В.: *Украина разделенная в себе: от леонидии к виктории*, Киев 2012.
Minkina M.: *Sztuka wywiadu w państwie współczesnym*, Warszawa 2014.
Mironowicz E.: *Polityka zagraniczna Ukrainy 1990-2010*, Białystok 2012.

214:3939127939

Mironowicz E., Łatyszonek E.: *Historia Białorusi od połowy XVIII do końca XX wieku*, Białystok 2001.

Morgenthau H.: *Polityka między narodami: walka o potęgę i pokój*, Warszawa 2010.

Motyka G.: *Cień Kłyma Sawura: polsko-ukraiński konflikt pamięci*, Gdańsk 2013.

Motyka G.: *Od rzezi wołyńskiej do akcji „Wisła": konflikt polsko-ukraiński 1943-1947*, Kraków 2011.

Motyka G.: *Wołyń '43: ludobójcza czystka: fakty, analogie, polityka historyczna*, Kraków 2016.

Normy, wartości i instytucje we współczesnych stosunkach międzynarodowych, red. E. Stadtmüller, Ł. Fijałkowski, Warszawa 2015.

Nowy Leksykon PWN, red. J. Bartoszewicz, Warszawa 1998.

Oblicza polskiej modernizacji: próba bilansu transformacji systemowej III Rzeczypospolitej, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Szczepańska, Toruń 2011.

Obraz konfliktów między narodami słowiańskimi w XIX i XX wieku w historiografii, red. I. Stawowy-Kawka, Kraków 2007.

Olszański T.A.: *Ćwierćwiecze niepodległej Ukrainy: wymiary transformacji*, Warszawa 2017.

Onufer M.: *Transformacja systemowa w Polsce: stracona szansa czy otwarcie drzwi do jednoczącej się Europy?*, Wrocław 2004.

Organizacje międzynarodowe w działaniu, red. Agnieszka Florczak, A. Lisowska, Wrocław 2014.

Ostaszewski P.: *Międzynarodowe stosunki polityczne: zarys wykładów*, Warszawa 2008.

Pamięć i polityka historyczna w stosunkach polsko-rosyjskich, red. S. Bieleń, A. Skrzypek, Warszawa 2017.

Partnerstwo Wschodnie : raport otwarcia, red. B. Wojna, M. Gniazdowski, Warszawa 2009.

Partnerstwo Wschodnie: wielka szansa Europy, red. J. Sawczuk, Chorzów 2011.

Piskorska B.: *Soft power w polityce UE wobec państw Partnerstwa Wschodniego*, Lublin 2017.

Polacy na Litwie: cztery szkice do obrazu polskiego mikrokosmosu, red. M. W. Solarz, Warszawa 2016.

Polityka i politycy w prasie XX i XXI wieku, red. M. Dajnowicz, A. Miodowski, Białystok 2016.

Polityka pomnikowa w Polsce wobec poradzieckich miejsc pamięci, red. A. Żukowski, M. Chełminiak, W. Kotowicz, K. Żegota, Olsztyn 2017.

215:4401820411

Polityka wschodnia Polski: uwarunkowania, koncepcje, realizacja, red. A. Gil, T. Kapuśniak, Lublin 2009.
Polityka zagraniczna Federacji Rosyjskiej: wybrane aspekty stosunków z Polską, Ukrainą i Białorusią, red. L. Zyblikiewicz, M. Czajkowski, P. Bajor, Kraków 2010.
Polityka zagraniczna państwa, red. J. Kukułka, R. Zięba, Warszawa 1992.
Polityka zagraniczna Polski : 25 lat doświadczeń, red. M. Pietrasiak, M. Stelmacha, K. Żakowski, Łódź 2016.
Polityka zagraniczna RP: 1989-2002, red. R. Kuźniar, K. Szczepanik, Warszawa 2002.
Polska-Białoruś: problemy sąsiedztwa, red. H. Chałupczak, E. Michalik, Lublin 2005.
Polska i Białoruś we współczesnej Europie, red. J. Tymanowski, A. Daniluk, J. Bryll, Warszawa 2015.
Polska – Litwa: historia i kultura, red. J. Miziński, J. Święch, Lublin 1994.
Polska na tle procesów rozwojowych Europy w XX wieku, red. S. Sierpowski, Poznań 2002.
Polskie wybory 2014-2015: kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne T. 2, red. M. Kolczyński, Katowice 2017.
Poziomy analizy stosunków międzynarodowych, red. E. Haliżak, M. Pietraś, Warszawa 2013.
Problematyka geopolityczna Europy Środkowej i Wschodniej, red. J. Kitowski, Rzeszów 1999.
Problemy polityczne współczesnego świata, red. Z. Cesarz, E. Stadtmuller, Wrocław 2002.
Racja stanu: historia, teoria, współczesność, red. E. Olszewski, Lublin 1989.
Razem czy osobno?: dwadzieścia lat stosunków polsko-ukraińskich, red. O. Boryniak, M. Walak, Piotrków Trybunalski 2013.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2009, Warszawa 2009.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2010, Warszawa 2010.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2011, Warszawa 2011.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2012, Warszawa 2012.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2013, Warszawa 2013.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2014, Warszawa 2014.
Rocznik Statystyczny Handlu Zagranicznego 2015, Warszawa 2015.
Rocznik Strategiczny 1995/1996, Warszawa 1996.
Rocznik Strategiczny 1997/1998, Warszawa 1997.
Rocznik Strategiczny 2000/2001, Warszawa 2001.
Rocznik Strategiczny 2004/2005, Warszawa 2005.
Rocznik Strategiczny 2007/2008, Warszawa 2008.

216:8178724923

Rocznik Strategiczny 2008/2009, Warszawa 2009.
Rocznik Strategiczny 2009/2010, Warszawa 2010.
Rocznik Strategiczny 2014/2015, Warszawa 2015.
Rocznik Strategiczny 2016/2017, Warszawa 2017.
Rocznik Strategiczny 2017/2018, Warszawa 2018.
Rocznik Strategiczny 2018/2019, Warszawa 2019.
Rodzinna Europa. Europejska myśl polityczno-prawna u progu XXI wieku, red. P. Fiktus, M. Marszał, H. Malewski, J. Koredczuk, Wrocław 2015.
Rola Polski w polityce Unii Europejskiej wobec krajów Europy Środkowo-Wschodniej: praca zbiorowa, red. R. Ciborowski, J. Grabowiecki, Białystok 2007.
Roman Ł., Winogrodzki G.: *Służby specjalne w systemie bezpieczeństwa państwa*, Józefów 2016.
Ryniejska-Kiełdanowicz M.: *Dyplomacja publiczna Unii Europejskiej*, Warszawa 2019.
Ryszka J.: *Sankcje gospodarcze wobec podmiotów zewnętrznych w prawie i praktyce Unii Europejskiej*, Toruń 2008.
Saletra W., Betiuk M.: *Od Układu Warszawskiego do NATO : polityka obronna RP w latach 1989-2004*, Łódź-Kielce 2020.
Sąsiedztwa III RP – Białoruś: zagadnienia społeczne, red. M. Dębicki, J. Makaro, Wrocław 2019.
Sidorkiewicz K.: *Między demokracją a buntem : działalność polityczna i samorządowa Polaków Republice Litewskiej (1988-2011)*, Elbląg 2011.
Sikorski R.: *Polska może być lepsza*, Kraków 2018.
Skubiszewski K.: *Polityka zagraniczna i odzyskanie niepodległości : przemówienia, oświadczenia, wywiady 1989-1993*, Warszawa 1997.
Skulski P.: *Uwarunkowania komunikacji na międzynarodowym rynku uzbrojenia i sprzętu wojskowego*, Wrocław 2013.
Sobik P.: *Akcja Wyborcza Polaków na Litwie w systemie politycznym Republiki Litewskiej*, Wrocław 2017.
Sojusz Północnoatlantycki w środowisku niepewności i zmiany, red. W. Paruch, M. Pietraś, B. Surmacz, Warszawa 2020.
Społeczne, gospodarcze i polityczne relacje we współczesnych stosunkach międzynarodowych, red. B. Bednarczyk, M. Lasoń, Kraków 2007.
Spotkania polsko-mołdawskie. Księga poświęcona Pamięci profesora Janusza Solaka, red. M. Kosienkowski, Lublin 2013.

217:4392381454

Stolarczyk M.: *Rosja w polityce zagranicznej Polski w latach 1992-2015*, Wyd. Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2016.

Stosunki międzynarodowe, red. W. Malendowski, Cz. Mojsiewicz, Wrocław 2004.

Stosunki międzynarodowe: geneza, struktura, dynamika, red. E. Haliżak, R. Kuźniar, Warszawa 2006.

Stosunki Polski z sąsiadami w pierwszej dekadzie XXI wieku, red. M. Stolarczyk, Katowice 2011.

Stosunki polsko-litewskie wczoraj i dziś: historia, kultura, polityka, red. W. K. Roman, J. Marszałek-Kawa, Europejskie Centrum Edukacyjne, Łysomice 2009.

Stosunki polsko-ukraińskie 1991-2014: próba bilansu, red. M. Pietraś, M. Malskyj, B. Surmacz, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2016.

Strzelczyk J.: *Ucieczka ze Wschodu: Rosja w polskiej polityce 1989-1993*, Warszawa 2002.

Studia nad geopolityką XX wieku, red. P. Eberhardt, Warszawa 2013.

Śląsk – Polska – Europa – Świat: pamięci profesora Jana Przewłockiego, red. K. Miroszewski, M. Stolarczyk, Katowice 2013.

Świat i Polska u progu XXI wieku, red. W. Gill, K. Robakowski, M. Szczepaniak, Toruń 1997.

Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.

Teoria realizmu w nauce o stosunkach międzynarodowych: założenia i zastosowania badawcze, red. E. Haliżak, J. Czaputowicz, Warszawa 2014.

Teorie i podejścia badawcze w nauce o stosunkach międzynarodowych, red. R. Zięba, S. Bieleń, J. Zając, Warszawa 2015.

Tyszkiewicz A.: *Sankcje ekonomiczne jako instrument przeciwdziałania międzynarodowemu terroryzmowi*, Warszawa 2008.

UE-USA-NATO a Federacja Rosyjska, red. T. Kapuśniak, Lublin 2010;

U schyłku tysiąclecia. Księga pamiątkowa z okazji sześćdziesięciolecia urodzin profesora Marcelego Kosmana, red. K. Pająk, Poznań 2001.

Vukadinović R.: *Międzynarodowe stosunki polityczne*, Warszawa 1980.

Waltz K. N.: *Struktura teorii stosunków międzynarodowych*, Warszawa 2010.

Wasilewski W.: *Ludobójstwo : kłamstwo i walka o prawdę: sprawa Katynia 1940-2014*, Łomianki 2014.

Współczesne stosunki międzynarodowe, red. T. Łoś-Nowak, Wrocław 1997.

218:4012684047

Współczesne stosunki międzynarodowe: wprowadzenie do stosunków międzynarodowych, red. E. Cziomer, Kraków 2014.

Współczesne transformacje: kultura, polityka, gospodarka, red. M. Banaś, J. Dziadowiec, Kraków 2013.

Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa, red. R. Zięba, Toruń 2004.

Wstęp do teorii polityki zagranicznej państwa, red. R. Zięba, Toruń 2009.

Wyzwania Europy Środkowo-Wschodniej, red. Z. Sielska, A. Robak, E. Dziwak, Toruń 2021.

Zając J.: *Środki i metody oddziaływania USA w bliskowschodnim procesie pokojowym*, Warszawa 2004.

Zapomniani wyklęci: sylwetki żołnierzy powojennej konspiracji antykomunistycznej, red. J. Kwaśniewska-Wróbel, M. Wołłejko, Warszawa 2019.

Zenderowski R.: *Stosunki międzynarodowe: vademecum*, Wrocław 2006.

Z europejskich problemów międzynarodowych, red. J. Przewłocki, Katowice 1993.

Zięba R.: *Polityka zagraniczna Polski w strefie euroatlantyckiej*, Warszawa 2013.

Żebryk R.: *Biała Księga: w obronie Armii Krajowej na Wileńszczyźnie*, Lublin 1991

Żurawski vel Grajewski P.: Polska polityka wschodnia 1989-2015: wymiar narodowy i unijny, Kraków 2016.

ARTYKUŁY SPECJALISTYCZNE

Adamczyk M., Baraniuk K.: *People's Republic of China as a global actor of international relations – role of intelligence in chinese foreign policy*, „Kultura – Historia – Globalizacja" 2019, nr 25.

Adamczyk N.: *Proces wdrażania Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej a problemy transformacji gospodarczej państw poradzieckich na przykładzie Mołdawii*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2019, nr 2.

Adamczyk N.: *Rola Polski w próbach rozwiązania kryzysu ukraińskiego – od formatu weimarskiego do formatu normandzkiego*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2015, nr 2

Adamski Ł.: *Polityka Polski wobec Białorusi*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2009, nr 01.

Adamski Ł.: *Polityka Polski wobec Ukrainy*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2010, nr 01.

Baluk W.: *Formalny i materialny wymiar partnerstwa strategicznego Polski i Ukrainy*, „Sprawy Międzynarodowe" 2018, nr 1.

Banasik M.: *Bezpieczeństwo w aspekcie zagrożeń hybrydowych*, „Obronność – Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii Sztuki Wojennej" 2016, nr 3.

219:1354043527

Banasik M.: *NATO w świetle postanowień szczytu w Newport*, „Kwartalnik Bellona" 2015, nr 3.

Banaś M.: *Autorytaryzm rywalizacyjny na Ukrainie podczas prezydentury Wiktora Janukowycza w latach 2010-2013*, „Nowa Polityka Wschodnia" 2014, nr 1.

Bankowicz M.: *Dekada niełatwej wolności: przemiany polityczne w Czechach i na Słowacji w latach 1989-1999*, „Państwo i Społeczeństwo" 2001, nr 1.

Bartmiński J., Mavrić L., Rżeutska S.: *Litewski i białoruski stereotyp Polaka (w świetle badań za pomocą dyferencjału semantycznego)*, „Etnolingwistyka" 2005, nr 17.

Bieleń S.: *Cechy i zasady prawne negocjacji dyplomatycznych*, „Kwartalnik Naukowy OAP UW e-Politikon" 2013, nr 6.

Bieleń S.: *„Czekając na Godota" w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Studia Wschodnieuropejskie" 2021, nr 15.

Bielicki P.: *Polityka Rosji wobec Białorusi po 2014 r. – zmiana czy kontynuacja?*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska Lublin – Polonia, sectio K" 2021, nr 28.

Bierowiec M.: *Analiza stosunków polsko-litewskich w latach 1991-2007*, „Dialogi Polityczne" 2007, nr 8.

Bonusiak W.: *Stosunki polsko-ukraińskie po Euromajdanie*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2015, nr 2.

Bonusiak W.: *Ukraina-Polska: nadzieja na powrót do „strategicznego partnerstwa"*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2020, nr 2.

Brodowski L.: *Stosunki z Litwą*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1995.

Bryc A.: *Prawa człowieka w polityce zagranicznej Federacji Rosyjskiej*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne" 2004, nr 6.

Bryjka F.: *Rosyjska wojna zastępcza w Donbasie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem" 2016, nr 1.

Brzeziński A.M.: *Zagadnienie bezpieczeństwa zbiorowego w stosunkach międzynarodowych (1919-1939)*, „Przegląd Nauk Historycznych" 2002, nr 2.

Buchowski K.: *Lithuanian New Foreign Policy*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2017, nr 3.

Bukowiecka H.: *Polityka Polski wobec Litwy*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2008.

Cichocki B.: *Polityka Polski wobec Rosji*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2009, nr 01.

Cichocki B.: *Rosja wobec Białorusi: 1992-2007*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2007, nr 5-6.

220:9097244254

Ciechanowska J. Szwed K.: *Odpowiedź Polski i Litwy na kryzys migracyjny przy granicy z Białorusią – próba porównania*, „Polityka i Społeczeństwo" 2023, nr 1.
Cieplak P.: *Stosunki polsko-litewskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992.
Cieplucha P.: *Prometeizm i koncepcja Międzymorza w praktyce polityczno-prawnej oraz dyplomacji II RP*, „Studia Prawno-Ekonomiczne" 2014, nr 93.
Cieślik M.: *Stosunki polsko-ukraińskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992.
Cieślińska J.: *Partnerstwo Wschodnie : miejsce wymiaru wschodniego w Europejskiej Polityce Sąsiedztwa UE*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2009, nr 3.
Czachor R.: *Miejsce Republiki Białoruś w polskiej polityce wschodniej. Bilans dwudziestolecia*, „Wrocławski Przegląd Międzynarodowy" 2011, nr 2.
Czernicka M.: *Realizm i liberalizm w badaniach nad bezpieczeństwem i polityką bezpieczeństwa państwa*, „Przegląd Europejski" 2018, nr 1.
Czerwiński G.: *Stosunki Polski z Rosją*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2005.
Ćwiek-Karpowicz J.: *Smoleńsk : konsekwencje dla stosunków polsko-rosyjskich*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2011.
Danowska-Prokop B.: *Poglądy Adama Smitha, Tomasza Roberta Malthusa i Davida Ricardo na kwestie ludnościowe*, „Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach" 2017, nr 309.
Domachowska A.: *Dyplomacja kulturalna ASEAN-u*, „Kultura i Edukacja" 2016, nr 3.
Domke R.: *Położenie geopolityczne Rzeczypospolitej w latach 1918-1939 oraz 1989-2009. Próba porównania*, „Przegląd Geopolityczny" 2010, t. 2.
Donaj Ł.: *Spór rosyjsko-białoruski z czerwca 2010 roku a solidarność Unii Europejskiej wobec kryzysów gazowych*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2010, nr 4.
Drzewicki A.: *Stosunki z Ukrainą w sferze bezpieczeństwa: polski punkt widzenia*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 1.
Duroselle J. B.: *Paix et guerre entre les nations: la theorie des relations internationales selon Raymond Aron*, „Revue francaise de science politique" 1962, nr 12.
Dzwończyk J. Jakimowicz R.: *Stereotypy w stosunkach polsko-rosyjskich*, „Zeszyty Naukowe Akademii Naukowej" 2002, nr 611.
Falkowicz S.: *Polska i Polacy w wyobrażeniach Rosjan: refleksje ogólne*, „Dzieje Najnowsze" 1997, nr 29.
Fedorowicz K.: *Wybrane problemy w stosunkach polsko-białoruskich*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2008, nr 6.

221:1832704864

Filary M.: „*Moralność siły": etyka w teorii polityki międzynarodowej Hansa J. Morgenthaua*, „Kultura i Polityka: Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Europejskiej im. ks. Józefa Tischnera w Krakowie" 2008, nr 2-3.

Foks R.: *Polska polityka wobec Rosji w okresie sprawowania władzy przez rząd pod kierownictwem premier Beaty Szydło. Zarys zagadnienia*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo" 2017/2018, nr 1.

Gladii A.: *Konflikt zbrojny w Donbasie w latach 2014/2015 – rozłam wewnętrzny czy ukraińsko rosyjska wojna? Scenariusze dalszego rozwoju konfliktu*, „Przegląd Strategiczny" 2017, nr 10.

Gostomski E., Michałowski T.: *Euroazjatycka Unia Gospodarcza – próba ożywienia instytucjonalnej integracji gospodarczej na obszarze ZSRR*, „Studia i Prace Wydziału Nauk Ekonomicznych i Zarządzania" 2015, nr 41.

Goworko-Składanek B.: *Wybrane aspekty współpracy polsko-mołdawskiej*, „Studia Podlaskie" 2015, t. 23.

Górka M.: *Rola i zadania kontrwywiadu w obszarze funkcjonowania państwa z uwzględnieniem wybranych aspektów polityki bezpieczeństwa III RP*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2017, nr 2.

Gronek K. A.: *Konsekwencje wynikające z przystąpienie Polski do NATO w ocenie środowiska wojskowego*, „Bezpieczeństwo Obronność Socjologia" 2014, nr 1.

Habas P.: *Partnerstwo strategiczne Polski i Ukrainy w XXI w.*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2011, nr 3.

Habowski M.: *Polityka wschodnia rządu Donalda Tuska*, „Wschodnioznawstwo" 2011, t. 5.

Hryciuk G.: *Druha polśko-ukrajińska wijna 1942-1947, Wołodymyr Wiatrowycz, Kijów 2011: [recenzja]*, „Pamięć i Sprawiedliwość" 2013, nr 1.

Hurak I.: *Relacje Polski i Ukrainy 2010-2015 : ukraiński punkt widzenia*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2016, nr 2.

Hurska-Kowalczyk L.: *Umowa stowarzyszeniowa między Unią Europejską a Ukrainą jako wyzwanie dla Polski,* „Teka of Political Science and International Relations" 2016, nr 2.

Idzior A.: *Obrazy Białorusi i Białorusinów w świetle procesów globalizacyjnych*, „Pogranicze. Studia Społeczne" 2014, t. 23.

Jakimowicz R.: *Polityczne aspekty stosunków polsko-litewskich*, „Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie" 2006, nr 706.

222:1962088548

Jartyś J. Orzechowski M.: *Konflikt rosyjsko-gruziński z 2008 roku i jego implikacje dla reintegracyjnej strategii Federacji Rosyjskiej na obszarze poradzieckim*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny" 2018, t. 15.

Jaśkowska-Józefiak Z.: *Kwestia „korytarza suwalskiego" w świetle materiałów z polskiej prasy: lata 2001-2002*, „Przegląd Archiwalno-Historyczny" 2017, t. 4.

Jaworski K.: *Teoretyczne aspekty analizy polityki zagranicznej państwa*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2010, nr 3.

Jelonek B. A.: *Idea umowy społecznej*, „Acta Erasmiana" 2014, nr 6.

Jędrysiak M.: *Litewska tożsamość konstytucyjna a kwestia pisowni nazwisk przedstawicieli mniejszości narodowych na Litwie* „Internetowy Przegląd Prawniczy" TBSP UJ 2016, nr 3.

Jureńczyk Ł.: *Okoliczności i postawa NATO wobec polityki militarnej Rosji na Ukrainie*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2019, nr 13.

Jureńczyk Ł.: *Starania władz polskich o umiejscowienie na terytorium Rzeczypospolitej stałej bazy wojskowej Sił Zbrojnych Stanów Zjednoczonych*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2020, nr 1

Kabat-Rudnicka D.: *Pojęcie interesu w perspektywie głównych ujęć teoretycznych stosunków międzynarodowych*, „Polski Przegląd Stosunków Międzynarodowych" 2013, nr 3.

Kadykało A.: *Upadek Związku Radzieckiego w świetle rosyjskich podręczników do historii*, „Kultura i Edukacja" 2017, nr 1.

Kaliński J.: *Nierównowaga zewnętrzna gospodarki Polski Ludowej*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace/ Szkoła Główna Handlowa" 2011, nr 3.

Kapuśniak T.: *Miejsce Ukrainy w polityce wschodniej Unii Europejskiej: perspektywa Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2009, nr 4.

Kirwiel E.: *„Polska musi być ambasadorem Ukrainy!" Polskie stanowisko wobec konfliktu rosyjsko-ukraińskiego 2013/2014*, „Wschód Europy" 2015, nr 2.

Kleczkowska A.: *Memorandum Budapesztańskie : umowa międzynarodowa czy niewiążące porozumienie?*, „Władza sądzenia" 2021, nr 20.

Kłoskowska A.: *Rozumienie kultury w antropologii kulturalnej i socjologii*, „Przegląd Socjologiczny" 1962, nr 16.

Kolisnyk I.: *Układ o stowarzyszeniu Ukraina : UE jako wyraz wsparcia ze strony Unii dla ochrony praw człowieka w kontekście wojny na Ukrainie*, „Studia Prawnicze KUL" 2015, nr 2.

Konieczna-Sałamatin J.: *Kontakty polsko-ukraińskie a zmiany wzajemnego postrzegania Polaków i Ukraińców*, „Państwo i Społeczeństwo" 2016, nr 1.

223:7167094691

Kopka A.: *Mediacja jako sposób rozwiązywania sporów gospodarczych o charakterze transgranicznym na przykładzie Polski i Niemiec*, „Przegląd Politologiczny" 2017, nr 2.

Korab-Karpowicz W. J: *Filozofia polityczna Thomasa Hobbesa i jej wpływ na ukształtowanie się moderności*, „Dialogi Polityczne" 2016, nr 21.

Kordas J.: *Oceny OUN-UPA na Ukrainie i w Polsce w latach 1991-2015*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili" 2016, vol. 6.

Kordas J.: P*olska – Ukraina – Rosja: polityka bieżąca i historyczna w latach 2004-2014 (do 25 maja)*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia de Securitate et Educatione Civili" 2014, nr 4.

Kordel P.: *Metody rozwiązywania sporów i konfliktów międzynarodowych w świetle prawa międzynarodowego*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne" 2018, t. 37.

Kosienkowski M.: *Polska a Mołdawia i Naddniestrze*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2012, nr 10.

Koźbiał K.: *Państwa nieuznawane jako element dezintegrujący w stosunkach międzynarodowych. Wybrane aspekty*, „Rocznik Stowarzyszenia Naukowców Polaków Litwy" 2018, t. 18.

Krawczuk A.: *Nowe profile ukraińskiego stereotypu Polaka: (na podstawie ankietowania studentów lwowskich*, „Postscriptum Polonistyczne" 2008, nr 1.

Kubin T.: *W poszukiwaniu rezultatów… Polityka Unii Europejskiej wobec Białorusi*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis" 2013, nr 10.

Kuca G.: *Pozycja ustrojowa Prezydenta Gruzji: stabilizator ustroju czy inspirator konfliktów?*, „Studia Politologiczne" 2014, vol. 33.

Kuca P.: *Powstanie rządu Prawa i Sprawiedliwości, Ligi Polskich Rodzin i Samoobrony jako elementu budowy IV RP: analiza prasoznawcza wybranych dzienników ogólnopolskich*, „Polityka i Społeczeństwo" 2017, nr 4.

Kundera W.: *Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie : dziś i w przeszłości*, „Łódzkie Studia Teologiczne" 2018, nr 3.

Kunert-Milcarz R.: *Mołdawia w perspektywie polityki zagranicznej III RP*, „Zeszyty Naukowe Uczelni Jana Wyżykowskiego. Studia z Nauk Społecznych" 2016, nr 9.

Kusion M.: *Wojna rosyjsko-gruzińska w sierpniu 2008 roku i jej implikacje dla międzynarodowego bezpieczeństwa*, „Zeszyt Naukowy" 2010, nr 4.

Kuśpit J.: *Wpływ sytuacji polityczno-ekonomicznej na Ukrainie na stosunki gospodarcze z Polską*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2016, nr 14.

224:3508747371

Lasoń M.: *Interesy, cele i oczekiwania Polski w ramach inicjatywy Partnerstwa Wschodniego Unii Europejskiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2009, nr 4.

Legucka A.: *„Pomarańczowa Rewolucja": wybór strategiczny w polityce zagranicznej i bezpieczeństwa Ukrainy*, „Zeszyty Naukowe AON" 2006, nr 2.

Leszczyński P. A.: *Bezpieczeństwo narodowe Ukrainy w kontekście jej podstaw konstytucyjnych i położenia geopolitycznego : węzłowe zagadnienia*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Przyrodniczo-Humanistycznego w Siedlcach" 2014, nr 103.

Lubicz-Miszewski M.: *Organizacje polonijne w Mołdawii*, „Wschodnioznawstwo" 2009, nr 3.

Łapińska A.: *Pojęcie bezpieczeństwa kulturowego: próba systematyzacji*, „Securitologia" 2014, nr 2.

Makar J.: *Współczesne stosunki polsko-ukraińskie w kontekście procesów integracji europejskiej*, „Wschód Europy" 2016, nr 2.

Malinowski K.: *Polityka Niemiec wobec Europy Wschodniej: Russia First?*, „Przegląd Politologiczny" 2015, nr 4.

Marcinkowski Cz.: *Istota i ewolucja misji pokojowych ONZ*, „Przegląd Historyczno-Wojskowy" 2011, nr 12.

Marulewska K.: *Idea „wiecznego pokoju" Kanta a współczesny porządek międzynarodowy*, „Dialogi Polityczne" 2005, nr 5-6.

Mazur G.: *Rozważania nad kwestią tradycji skrajnie nacjonalistycznych ruchów w polityce historycznej współczesnej Ukrainy: zarys problematyki*, „Europa Orientalis. Studia z dziejów Europy Wschodniej i Państw Bałtyckich" 2016, nr 7.

Mądziel M.: *Polityka drugiej Rzeczpospolitej Polskiej wobec mniejszości ukraińskiej w latach trzydziestych XX wieku*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych" 2011, nr 3.

Mendyk B.: *Nacjonalizm ukraiński jako czynnik destabilizujący bezpieczeństwo publiczne*, „Securitologia" 2014, nr 1.

Michalski A.: *Stosunki z Rosją*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2000.

Milczarek D.: *Polska jako kreator polityki wschodniej Unii Europejskiej*, „Studia Europejskie" 2015, nr 4.

Milczarek D.: *Rola międzynarodowa Unii Europejskiej jako „mocarstwa niewojskowego"*, „Studia Europejskie" 2003, nr 1.

Mironowicz E.: *Rosja – Ukraina. 25 lat między „ograniczoną współpracą a ograniczoną konfrontacją"*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2014, z. 2.

225:3009283593

Mironowicz E.: *Sojusz interesów. Stosunki białorusko-rosyjskie 1991-2014*, „Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej" 2015, z. 2.

Modzelewski W. T.: *Dwie dekady stosunków Polski z Litwą – wymiar polityczny*, „Studia Polityczne" 2012, nr 3.

Molo B.: *Stosunki międzynarodowe : pojęcie, zakres oraz forma z perspektywy wybranych teorii i podejść badawczych*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2018, nr 3.

Moravcsik A.: *Taking Preferences Seriously: A Liberal Theory of Interantional Politics*, „International Organization" 1997, nr 4.

Moszyńska A. Naworski Z.: *Mniejszość białoruska i jej kościół u schyłku II Rzeczypospolitej*, „Studia Prawnoustrojowe" 2014, nr 26.

Nekrasas E.: *Kritiniai pamąstymai apie Lietuvos uzsienio politiką*, „Politologija" 2009, nr 2.

Nekrasas E. Stefanowicz M.: *Refleksje nad litewską polityką zagraniczną*, „Politeja" 2011, nr 16.

Nowak W.: *Azjatycki model pomocy rozwojowej*, „Nierówności społeczne a Wzrost Gospodarczy" 2015, nr 3.

Nowicki M.: *Sankcje jako wolicjonalny środek wywierania presji na państwa naruszające ład międzynarodowy*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu" 2015, nr 406.

Ocieczek G.: *Zwalczanie przestępczości korupcyjnej na Ukrainie: analiza organów ochrony oraz wybrane case study (część I)*, „Prawo w działaniu" 2020, nr 41.

Oskolok V.: *Wojny gazowe: dyplomacja rosyjska XXI wieku w kontekście geopolityki : skutki i znaczenie dla stron konfliktów*, „Athenaeum" 2011, nr 31.

Осталеп В.: *Внешняя политика Молдавии: 1991-2014 годы*, „Проблемы постсоветского пространства" 2014, н. 2.

Ostanek A., A.: *Stosunki polsko-ukraińskie a bezpieczeństwo II Rzeczypospolitej w kontekście wydarzeń 1930 w Małopolsce Wschodniej*, „Studia Historica Gedanensia" 2017, t. 8.

Ostraszewska Z., Tylec A.: *Nakłady wewnętrzne na działalność badawczo-rozwojową w Polsce i źródła jej finansowania w sektorze przedsiębiorstw*, „Zeszyty Naukowe Polityki Częstochowskiej Zarządzanie" 2016, nr 24.

Park A., Paulionyte M.: *Lithuania's foreign policy under Grybauskaite: change or continuity?*, Journal of Contemporary European Studies" 2016, vol. 24, nr 4.

Partacz Cz.: *Krytyczne spojrzenie na europejskie aspiracje Ukrainy i stanowisko Polski*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2017, nr 11.

226:9738379895

Paszyn M.: *Plan unii energetycznej autorstwa Donalda Tuska jako przykład polityki bezpieczeństwa energetycznego UE oraz jego znaczenie dla Polski*, „Studia Bezpieczeństwa Narodowego" 2016, nr 9.

Pawlikowski G.: *Mniejszość rosyjska jako instrument polityki zagranicznej Federacji Rosyjskiej po 1991 roku. Wybrane aspekty*, „Przegląd Geopolityczny" 2016, t. 15.

Piekut M.: *Finansowanie działalności badawczo-rozwojowej w Polsce na tle świata*, „Polityki Europejskie, Finanse i Marketing" 2013, nr 9.

Pierzgalski M.: *Gerrymandering, czyli manipulowanie strukturą granic okręgów wyborczych*, „Studia Socjologiczne" 2015, nr 3.

Pietnoczka P.: *Eurointegracyjna droga Ukrainy*, „Przegląd Wschodnioeuropejski" 2018, nr 1.

Pilżys S.: *Współpraca polsko-litewska w kontekście utworzenia wspólnego europejskiego rynku energii w latach 2004-2015*, „Ekonomia Międzynarodowa" 2016, nr 15.

Piwowar J.: *O stereotypach Litwina w Polsce i Polaka na Litwie: historia i współczesność*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna" 2007-2008, nr 3-4.

Powirska L.: *Granice potencjału mediacyjnego Unii Europejskiej*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2015, nr 3.

Przeździecka J.: *Bezpieczeństwo według poglądów głównych nurtów naukowych w stosunkach międzynarodowych*, „Zeszyty Naukowe Ruchu Studenckiego" 2012, nr 2.

Raburski T.: *Niccolo Machiavelli: klasyczny realizm i republikanizm*, „Filozofia Publiczna i Edukacja Demokratyczna" 2012, nr 1.

Rogowicz K.: *Rola Sejmu w wycofaniu wojsk Armii Radzieckiej z terytorium Polski*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2011, nr 1-2.

Rogozińska A.: *Kijowski Majdan : symbol narodowego przewrotu i jego reperkusje w opiniach prasy polskiej*, „Polityka i Bezpieczeństwo" 2016, t. 7.

Rozmowa przeprowadzona przez Leszka Zasztowta z profesorem Alfredasem Bumblauskasem: Wielkie Księstwo Litewskie jako państwo wielu narodów: o litewskości, ruskości, polskości i pamięci historycznej, „Kwartalnik Historii Nauki i Techniki" 2014, nr 1.

Rudnicki Z.B. Kabat Rudnicka D.: *Postępowanie badawcze w pokojowym rozstrzyganiu sporów międzynarodowych w ramach Ligi Narodów i Narodów Zjednoczonych*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie" 2010, nr 843.

Sierpowski S.: *Geneza Ligi Narodów*, „Dzieje Najnowsze", 1999, nr 1.

Silecki J.: *Stereotyp Polaka w tradycyjnym światopoglądzie Ukraińców*, „Postscriptum polonistyczne" 2008, nr 1.

227:6027713892

Skarżyński M.: *Bezpieczeństwo narodowe Rzeczypospolitej Polskiej: aspekty logistyczne*, „Przegląd Politologiczny" 2015, nr 1.

Solarz Z.: *Polska – kilka uwag na temat rozwoju granic, spójności terytorium i zmian położenia geopolitycznego w latach 1667-2014*, „Acta Universitatis Lodziensis. Folia Geographica Socio-Oeconomica" 2014, nr 17.

Stańczyk J.: *Geneza i założenia programu Partnerstwo Wschodnie*, „Doctrina. Studia społeczno-polityczne" 2011, nr 8.

Stańczyk J.: *Usytuowanie bezpieczeństwa pośród celów uczestników stosunków międzynarodowych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego" 2012/2013, nr 7.

Staszewski W. Sz.: *Struktura organizacyjna Ministerstwa Spraw Zagranicznych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Roczniki Nauk Prawnych" 2004, t. 14.

Stępniewski T.: *Konflikt zbrojny Rosji z Ukrainą i negocjacje pokojowe w Mińsku*, „Studia Europejskie" 2016, nr 3.

Stępnik A.: *Wizja natury ludzkiej u Hobbesa i Rousseau w świetle współczesnych nauk*, „Przegląd Filozoficzny – Nowa Seria" 2012, nr 4.

Stolarczyk M.: I*mplikacje kryzysu i konfliktu ukraińskiego 2013-2015 dla bezpieczeństwa Polski*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2015, nr 2.

Sydun S.: *Partnerstwo Wschodnie: szansa dla europejskiej integracji państw poradzieckich*, „Rocznik Integracji Europejskiej" 2011, nr 5.

Szeptycki A.: *„Nie ma wolnej Polski bez wolnej Ukrainy" Polityka Rzeczypospolitej Polskiej wobec kwestii ukraińskiej, 1918-2018*, „Stosunki Międzynarodowe – International Relations" 2018, nr 1.

Szmyd Z.: *Ukraina*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2002.

Szukalski P.: *Czy w Polsce nastąpi powrót do prostej zastępowalności pokoleń?*, „Przyszłość demograficzna Polski" 2009, t. 231.

Szumski A.: *Status prawny Donieckiej Republiki Ludowej i Ługańskiej Republiki Ludowej*, „Dyplomacja i Bezpieczeństwo" 2015, nr 1.

Śliwań Z.: *Organizacja Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym*, „Kwartalnik Bellona" 2010, nr 3.

Świeżak P.: *Europejska Polityka Sąsiedztwa: bilans funkcjonowania na przykładzie Ukrainy*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2007, nr 3-4.

Topolski I.: *Instrument militarny polityki zagranicznej państwa*, „ Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych" 2016, vol. 11, nr 3.

228:7872559836

Tutak G.: *Rola i znaczenie Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym na obszarze Wspólnoty Niepodległych Państw*, „Zeszyty Naukowe Towarzystwa Doktorantów UJ" 2018, nr 22.

Voytyuk O.: *Prawy Sektor oraz jego przyszłość w polityce wewnętrznej Ukrainy*, „Studia Politologiczne" 2016, nr 42.

Waingertner P.: *Jerzego Giedroycia idea ULB : geneza, założenia, próby realizacji. Zarys problematyki*, „Studia z Historii Społeczno-Gospodarczej" 2015, t. 15.

Wawryszuk A.: *Negocjacje dotyczące wyprowadzenia armii radzieckiej : warunkiem odzyskania pełnej suwerenności Polski*, „Wiedza Obronna" 2017, t. 260-261.

Weremiuk S.: *Polska wobec Rosji w latach 1992-2014: od zależności postimperialnych do trudnych relacji: analiza wybranych aspektów*, „Przegląd Bezpieczeństwa Wewnętrznego" 2015, nr 13.

Węglarz A.: *Idealista czy pragmatyk?: Woodrow Wilson i jego plany urządzenia powojennego świata w świetle „Czasu" z 1919 r.*, „Białostockie Teki Historyczne" 2007, nr 5.

Wierzbowska-Miazga A.: *Polityka Polski wobec Białorusi*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 2010.

Więcławski J.: *Hans Morgenthau, realizm klasyczny i jego rekomendacje dla polskiej polityki zagranicznej*, „Myśl Ekonomiczna i Polityczna" 2011, nr 3.

Wiśniewski R.: *Przemiany etniczne na Krymie : od inkorporacji do Rosji carskiej po aneksję przez Federację Rosyjską (1783-2014)*, „Przegląd Wschodnioeuropejski" 2016, nr 2.

Włodarczyk A.: *Związek Polaków na Białorusi w polskiej polityce zagranicznej w latach 2008-2010*, „Studia Polonijne" 2019, t. 40.

Włodkowska-Bagan A.: *Kultura strategiczna in statu nascendi: casus Ukrainy*, „Rocznik Instytutu Europy Środkowo-Wschodniej" 2020, z. 4.

Wodnicki J.: *Bilans wybranych decyzji podjętych w 2016 roku przez Radę Północnoatlantycką podczas szczytu NATO w Warszawie*, „Ante Portas – Studia nad Bezpieczeństwem" 2017, nr 1.

Wojtyszyn R.: *Szkoła prawa natury: od Hugona Grocjusza do Johna Locke'a*, „Studia Erasmiana Wratislaviensia" 2007, nr 1.

Wołłejko M.: *Sytuacja mniejszości polskiej na Litwie a stosunki polsko-litewskie*, „Bezpieczeństwo Narodowe" 2011, nr 17.

Wonicki R.: *Hobbes i Grocjusz o wojnie i przemocy w stosunkach międzynarodowych*, „Civitas" 2015, nr 17.

229:2514402270

Wójtowicz T.: *Konflikt zbrojny na Ukrainie jako przykład wojny hybrydowej*, „Kultura i polityka" 2016, nr 20.

Wróbel M.: *Negocjacje w organizacjach międzynarodowych na przykładzie Unii Europejskiej*, „Security, Economy & Law" 2017, nr 1.

Wyganowski J.: *Elektrownię na Białorusi budować mieli Polacy, ale… zbudują Włosi*, „Energia Gigawat" 2012, nr 2.

Zajankowska A.: *Przywrócenie niepodległości Litwy i odrodzenie kościoła katolickiego*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 2013, nr 99.

Zając J.: *Role międzynarodowe państwa średniego : aspekty teoretyczne*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2013, nr 4.

Zajączkowski W.: *Stosunki polsko-rosyjskie*, „Rocznik Polskiej Polityki Zagranicznej" 1992.

Zbirański A.: *Barbarzyńca ze Wschodu: od stereotypu do mitologizacji Rosjan*, „Nowa Polityka Wschodnia" 2019, nr 1.

Zięba R.: *Ukraina jako przedmiot rywalizacji między Zachodem a Rosją*, „Środkowoeuropejskie Studia Polityczne" 2015, nr 3.

Zięba R.: *Uwarunkowania polityki zagranicznej Polski na początku drugiej dekady XXI wieku*, „Stosunki Międzynarodowe" 2011 nr 1-2.

Żarna K.: *Determinanty polityki zagranicznej Republiki Słowackiej*, „Krakowskie Studia Międzynarodowe" 2018, nr 4.

Żukowska H.: *Sankcje wobec Rosji a gospodarka rosyjska w okresie 2014-2018*, „ Roczniki Ekonomii i Zarządzania " 2018, nr 3.

Żurawski vel Grajewski P.: *Specyfika relacji polsko-ukraińskich po 2015 r.*, „Sprawy Międzynarodowe" 2018, nr 1.

ŹRÓDŁA INTERNETOWE

Amnesty International: Polacy solidarni z Euromajdanem, 30.01.2014, https://www.polskieradio.pl/7/1691/Artykul/1037504,Amnesty-International-Polacy-solidarni-z-Euromajdanem

Ananicz Sz.: *Armenia odwraca się od UE*, 04.09.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-09-04/armenia-odwraca-sie-od-ue

Andrzej Poczobut skazany przez białoruski reżim na osiem lat więzienia, 08.02.2023, https://www.gov.pl/web/polonia/andrzej-poczobut-skazany-przez-bialoruski-rezim-na-osiem-lat-wiezienia

Andrzej Poczobut zatrzymany. „Zabrali go i nie powiedzieli dokąd", 25.03.2021, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2021-03-25/andrzej-poczobut-zostal-zatrzymany/

230:1329848221

Andżelika Borys, szefowa Związku Polaków na Białorusi zatrzymana w Grodnie. Reakcja Polski, 23.03.2021, https://tvn24.pl/swiat/andzelika-borys-szefowa-zwiazku-polakow-na-bialorusi-zatrzymana-w-grodnie-reakcja-polski-5050925

Artylerzyści na ćwiczeniu Flaming Thunder – 18, 17.05.2018, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/25438?t=Artylerzysci-na-cwiczeniu-Flaming-Thunder-18#

Autonomia. 30 lat później, 18.05.2019, https://kurierwilenski.lt/2019/05/18/autonomia-30-lat-pozniej/

AWPL – ZCHR : Historia, http://www.awpl.lt/?page_id=37

Beata Szydło i premier Danii podpisali porozumienie ws. Gazociągu Północnego, 09.06.2017, https://biznes.wprost.pl/gospodarka/10059285/baltic-pipe-jest-porozumienie.html

Belarus, https://web.archive.org/web/20170909103534/http://www.evrel.ewf.uni-erlangen.de/pesc/peaceradio-BLR.html

Belarus adds Euroradio to list of 'extremist formations', 21.07.2022, https://novayagazeta.eu/articles/2022/07/21/belarus-adds-euroradio-to-list-of-extremist-formations-news

Belarus declares Poland – based Belsat news channel an 'extremist organisation', 03.11.2021, https://www.reuters.com/world/europe/belarus-declares-poland-based-belsat-news-channel-an-extremist-organisation-2021-11-03/

Białoruskie Towarszystwo Społeczno-Kulturalne, https://rejestr.io/krs/90061/bialoruskie-towarzystwo-spoleczno-kulturalne

Białoruś: 100 mln dolarów strat na zakazie importu mięsa do Rosji, 02.02.2015, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Bialorus-100-mln-dolarow-strat-na-zakazie-importu-miesa-do-Rosji-3281730.html

Białoruś. Wyniki wyborów prezydenckich 2020 – podano oficjalne dane, 10.08.2020, https://tvn24.pl/swiat/bialorus-wyniki-wyborow-prezydenckich-2020-podano-oficjalne-dane-4661269

Bielecki T.: *NATO o pomyśle Kaczyńskiego: nie wyślemy żołnierzy na Ukrainę*, 16.03.2022, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2158539,1,nato-o-pomysle-kaczynskiego-nie-wyslemy-zolnierzy-na-ukraine.read

Biura i departamenty, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/biura-i-departamenty

Bronisław Komorowski nie pojedzie do Moskwy 9 maja, 06.02.2015, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/bronislaw-komorowski-nie-pojedzie-do-moskwy-9-maja/t5b0f

231:8939725155

Bruksela zawiesza rozmowy z Ukrainą, 15.12.2013, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/bruksela-zawiesza-rozmowy-z-ukraina/mw915

Brzeskot A.: *Neorealistyczna koncepcja równowagi sił*, https://geopolityka.net/artur-brzeskot-neorealistyczna-koncepcja-rownowagi-sil/#_edn5

Bużyńska B.: Litwa w roli kozła ofiarnego, 21.05.2012, http://www.wilnoteka.lt/artykul/litwa-w-roli-kozla-ofiarnego

Całus K.: *Naddniestrze w nowej rzeczywistości międzynarodowej*, 29.12.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2023-12-29/naddniestrze-w-nowej-rzeczywistosci-miedzynarodowej

Cele programowe, https://pol.org.pl/cele/

Cele. Związek Polaków na Ukrainie, http://z-p-u.org/index.php/zwiazek/10-2/

Chądzyński M.: *Inflacja w marcu w Polsce ostro w górę. Szok na rynku paliw głównym* powodem, 01.04.2022, https://300gospodarka.pl/analizy/inflacja-w-marcu-2022-w-polsce-gus

Cięszczyk B.: *Mołdawia woli z Rosją*, 20.01.2017, https://www.rynekwschodni.pl/news/Moldawia-woli-z-Rosja,1709/

Centrum Kultury Polskiej na Litwie im. Stanisława Moniuszki, https://www.mistrzmowy.pl/centrum-kultury-polskiej/

Colebrook M., *Whose National Interest? Which Foreign Policy?*, https://www.realcleardefense.com/articles/2020/02/07/whose_national_interest_which_foreign_policy_115030.html

Companion to East Timor – National Interest, https://www.unsw.adfa.edu.au/school-of-humanities-and-social-sciences/timor-companion/national-interest

Consultations on Energy Security, 22.05.2006, https://www.president.pl/archive/news-archive-2000-2010/news-2006/consultations-on-energy-security,37659

Czaputowicz: Mołdawia jest na ścieżce ku UE i ta polityka będzie kontynuowana, 12.07.2019, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C482570%2Cczaputowicz-moldawia-jest-na-sciezce-ku-ue-i-ta-polityka-bedzie

Dąbrowska A.: *Polacy w Wilnie czyli „bunt" Żeligowskiego*, 10.10.2021, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/35506?t=Polacy-w-Wilnie-czyli-bunt-Zeligowskiego#

Departament Współpracy z Polonią i Polakami za granicą, https://www.gov.pl/web/premier/departament-wspolpracy-z-polonia-i-polakami-za-granica

Departament Wschodni, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/departament-wschodni

Dmitruk T., *Wydatki obronne Polski w latach 2000-2019*, 2019, https://www.magnum-x.pl/artykul/wydatki-obronne-polski-w-latach-2000-2019

232:6485343485

Dobre usługi i pośrednictwo, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/dobre-uslugi-i-posrednictwo;3893257.html

Dodon „nie wyraził zgody". Mołdawskich żołnierzy na ćwiczeniach nie będzie, 05.09.2017, https://tvn24.pl/swiat/igor-dodon-zabronil-zolnierzom-brac-udzial-w-cwiczeniach-na-ukrainie-ra770080-2492116

Domagała M.: *Nowy wiceminister finansów likwidował Instytut Europy Środkowo-Wschodniej*, 17.04.2020, https://lublin.wyborcza.pl/lublin/7,48724,25877447,nowy-wiceminister-finansow-likwidowal-instytut-europy-srodkowo-wschodniej.html?_ga=2.23562170.1866615612.1586945215-1601170660.1567845169#S.main_topic_2-K.C-B.2-L.3.maly

Domańska M.: *Mocarstwowy mit wojny we współczesnej polityce zagranicznej Kremla*, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2019-12-31/mocarstwowy-mit-wojny-we-wspolczesnej-polityce-zagranicznej

Domsalla M.: Gilpin, *War nad Change in World Politics (XXI)*, https://saass.fandom.com/wiki/Gilpin,_War_and_Change_in_World_Politics_(XXI)

Donald Trump chce zwiększenia wydatków na obronność do 4 proc. PKB, 12.07.2018, https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/2166713,Donald-Trump-chce-zwiekszenia-wydatkow-na-obronnosc-do-4-proc-PKB

Doniecka Republika Ludowa została utworzona, 11 maja referendum, 07.04.2014, https://www.wprost.pl/swiat/443262/doniecka-republika-ludowa-zostala-utworzona-11-maja-referendum.html

Drabczuk M.: *Trójkąt Lubelski – perspektywy współpracy polsko – litewsko – ukraińskiej*, 13.08.2020, https://ies.lublin.pl/komentarze/trojkat-lubelski-perspektywy-wspolpracy-polsko-litewsko-ukrainskiej-2/

Duda: nie ma ekonomicznego powodu dla Nord Stream 2, 13.02.2016, https://tvn24.pl/biznes/ze-swiata/duda-nie-ma-ekonomicznego-powodu-dla-nord-stream-2-ra618964-4466125

Dura M.: *Fort Trump w Polsce, Fort Putin na Białorusi? Rosyjska propaganda wobec działań obecnego polskiego rządu [OPINIA]*, 08.11.2018, https://defence24.pl/fort-trump-w-polsce-fort-putin-na-bialorusi-rosyjska-propaganda-wobec-dzialan-obecnego-polskiego-rzadu-opinia

Dyskryminacja i brak tolerancji mniejszości narodowych, 24.10.2010, https://www.rp.pl/publicystyka/art6971821-dyskryminacja-i-brak-tolerancji-mniejszosci-narodowych

233:8126480164

Działaczki mniejszości polskiej z Białorusi 25 maja przyjechały do Polski, 02.06.2021, https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8180082,dzialaczki-mniejszosci-polskiej-z-bialorusi-25-maja-przyjechaly-do-polski.html

Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2017 r., 27.11.2018, dzialalnosc_badawcza_i_rozwojowa_w_polsce_w_2017_r. (1).pdf

Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2018 roku, 30.10.2019 https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/nauka-i-technika-spoleczenstwo-informacyjne/nauka-i-technika/dzialalnosc-badawcza-i-rozwojowa-w-polsce-w-2018-roku,8,8.html

Działalność badawcza i rozwojowa w Polsce w 2019 r., 31.12.2020, dzialalnosc_badawcza_i_rozwojowa_w_2019_r. (1).pdf

Dziedziczak: chcemy wpisać politykę polonijną w politykę zagraniczną państwa polskiego, 22.02.2020, https://zw.lt/swiat/dziedziczak-chcemy-wpisac-polityke-polonijna-w-polityke-zagraniczna-panstwa-polskiego/

Dziedziczak: 52 mln zł na konkurs „Polonia i Polacy za granicą 2022", 08.11.2021, https://polonia.tvp.pl/56812167/dziedziczak-52-mln-zl-na-konkurs-polonia-i-polacy-za-granica-2022

Dzień św. Kazimierza Sejny, 08.02.2020, https://sejny.net/artykul/dzien-sw-kazimierza/925003

Ekshumacje ofiar katastrofy smoleńskiej. Rosyjskie MSZ odrzuca zarzuty, 31.05.2017, https://dorzeczy.pl/kraj/31129/rosyjskie-msz-odrzuca-zarzuty-ws-katastrofy-smolenskiej.html

Elektrownia na Białorusi z polskim udziałem w 2014 r., 15.01.2010, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Elektrownia-na-Bialorusi-z-polskim-udzialem-w-2014-r-2078180.html

Europejska Polityka Sąsiedztwa, https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/fiches_techniques/2013/060504/04A_FT(2013)060504_PL.pdf

Ewaluacja wybranych inicjatyw zrealizowanych w ramach polskiej współpracy rozwojowej – wykonanie przez Białoruskie Radio Racja umowy koprodukcyjnej na rok 2013, Ewaluacja2014_ulotka_radio (1).pdf

Expose Donalda Tuska z 23.11.2007, 25.02.2016, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Expose-Donalda-Tuska-z-23-11-2007-7329167.html

Филат поздравил Петра Лучинского с днем рождения, 27.01.2014, https://point.md/ru/novosti/politika/filat-pozdravil-petra-luchinskogo-s-dnem-rozhdeniya/

234:5677743190

Fiszer J. Gruszczyński J.: *Wzmacnianie wschodniej flanki NATO*, https://zbiam.pl/artykuly/wzmacnianie-wschodniej-flanki-nato/

Fundacja im. Bpa Antanasa Baranauskasa „Dom Litewski" w Sejnach, https://spis.ngo.pl/148648-fundacja-im-bpa-antanasa-baranauskasa-dom-litewski-w-sejnach

Герасимчук С.: А*нализ зовнишньополитичного вимиру програми уряду Олексия Гончарука*, 27.10.2019, http://prismua.org/government-program/

Gmyz C.: *Białoruska wpadka MSZ*, 18.10.2012, https://www.rp.pl/swiat/art13428351-bialoruska-wpadka-msz

Gotkowska J. Rodkiewicz W.: *Spotkanie Rady NATO-Rosja: między dialogiem a konfrontacją*, 13.01.2022, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-13/spotkanie-rady-nato-rosja-miedzy-dialogiem-a-konfrontacja

Gruzja – 12 lat po wojnie z Rosją, 07.08.2020, https://radioszczecin.pl/6,409941,gruzja-12-lat-po-wojnie-z-rosja

Grzeszak A.: *Gaz łupkowy – koniec marzeń?*, 02.02.2012, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/rynek/1523949,1,gaz-lupkowy---koniec-marzen.read

„GW": Polacy na Litwie nie czują się dyskryminowani, 18.04.2013, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/gw-polacy-na-litwie-nie-czuja-sie-dyskryminowani/y9f1b

Historia, https://litpolukrbrig.wp.mil.pl/pl/pages/historia-2018-02-23-b/

Historia organizacji, https://sites.google.com/site/poloniasaratowa/historia-organizacji

HP368/1995, https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=60504&lang=ro

Ideologia, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/ideologia;3913853.html

2005-IEJI Lietuvos Uzsienio Politikos: Svarbiu Sprendimai Metai, 29.12.2005, http://urm.lt/default/lt/naujienos/2005-ieji-lietuvos-uzsienio-politikoje-svarbiu-sprendimu-metai

Igor Dodon przybliżył Mołdawię do prorosyjskiej Euroazjatyckiej Unii Gospodarczej. Parlament i rząd w Kiszyniowie są przeciw, 17.05.2018, https://studium.uw.edu.pl/igor-dodon-przyblizyl-moldawie-do-prorosyjskiej-euroazjatyckiej-unii-gospodarczej-parlament-i-rzad-w-kiszyniowie-sa-przeciw/

Independent Institute of Socio-Economic and Political Studies (IISEPS): June 2016: Friends and foes of Belarus, http://www.iiseps.org/?p=4793&lang=en

Informacja ministra spraw zagranicznych o założeniach polskiej polityki zagranicznej w 2008 r., https://orka2.sejm.gov.pl/Debata6.nsf/main/20C4290E

Informacje o ZPB – Związek Polaków na Białorusi, https://znadniemna.pl/informacje-o-zpb/

235:6687000272

Inicjatywa kijowska zbliży Polskę, Białoruś i Ukrainę, 23.06.2009, https://www.tvp.info/694924/inicjatywa-kijowska-zblizy-polske-bialorus-i-ukraine

IPU PARLINE database: REPUBLIC OF MOLDOVA (Parlament) ELECTIONS IN 2010, http://archive.ipu.org/parline-e/reports/arc/2215_10.htm

Irina Rozowa: *Waldemar Tomaszewski dobrze pracuje w europarlamencie*, 04.12.2013, https://www.delfi.lt/pl/aktualia/litwa/irina-rozowa-waldemar-tomaszewski-dobrze-pracuje-w-europarlamencie.d?id=63448902

Iwański T. Matuszak S. Nieczypor K. Żochowski P.: *Ani cud, ani katastrofa – rok prezydentury Zełenskiego*, 20.05.2020, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2020-05-20/ani-cud-ani-katastrofa-rok-prezydentury-zelenskiego

Jak duża jest polska mniejszość na Białorusi? MSZ: To nawet 12 proc. ogółu mieszkańców, 28.03.2021, https://forsal.pl/swiat/aktualnosci/artykuly/8130101,jak-duza-jest-polska-mniejszosc-na-bialorusi-msz-to-nawet-12-proc-ogolu-mieszkancow.html

Jakie kraje lubią, a jakich nienawidzą Ukraińcy? Polska bezkonkurencyjna, Rosja na dnie! (SONDAŻ), https://kresy24.pl/jakie-kraje-lubia-a-jakich-nienawidza-ukraincy-polska-bezkonkurencyjna-rosja-na-dnie-sondaz/

Jak wynika z sondażu opinii publicznej, mieszkańcy Litwy za najważniejszego partnera uznają Polskę, 12.02.2018, https://www.urm.lt/default/pl/news/jak-wynika-z-sondau-opinii-publicznej-mieszkacy-litwy-za-najwaniejszego-partnera-uznaja-polske

Janczys W.: *Przyspieszyć proces zwrotu ziemi*, 14.12.2009, https://kurierwilenski.lt/2009/12/14/przyspieszyc-proces-zwrotu-ziemi/

Janiga K.: *Tylko 30% pomocy wojskowej dla Ukrainy trafia na front? CBS usuwa materiał po krytyce Ukraińców,* https://kresy.pl/wydarzenia/regiony/ukraina/tylko-30-pomocy-wojskowej-dla-ukrainy-trafia-na-front-cbs-news-usuwa-material-po-krytyce-ukraincow/

Jastrzębski A.: *Problemy Polaków na Białorusi. Reakcja MSZ ws. dyskryminacji*, 02.09.2018, https://wiadomosci.wp.pl/problemy-polakow-na-bialorusi-reakcja-msz-ws-dyskryminacji-6290890711266945a

Jest nas coraz mniej. Poznaliśmy najnowsze dane GUS, 29.01.2020, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/6429686,gus-ludnosc-polska-dane-demografia.html

Język polski powróci na listę przedmiotów obowiązkowych na maturze w polskich szkołach na Litwie, 26.11.2021, https://dzieje.pl/edukacja/jezyk-polski-powroci-na-liste-przedmiotow-obowiazkowych-na-maturze-w-polskich-szkolach-na

236:4418151813

John Mearsheimer: nie dozbrajacie Ukrainy, 16.02.2015, https://kresy.pl/publicystyka/john-mearsheimer-nie-dozbrajajce-ukrainy/

Joint Effort 2015: ćwiczenia polskich żołnierzy w mieście Bielce, 19.07.2015, https://www.tvp.info/20898070/joint-effort-2015-cwiczenia-polskich-zolnierzy-w-miescie-bielce

Kacewicz M.: *Wiktor Janukowycz chce od Europy 160 miliardów euro*, 27.11.2013, https://www.newsweek.pl/swiat/ukraina-integracja-z-unia-europejska-protesty-newsweekpl/bl74v7m

Kacprzyk A.: *Szczyt NATO w Brukseli*, 13.07.2018, https://www.pism.pl/publikacje/Szczyt_NATO_w_Brukseli

Kaczyński: *Potrzebna jest misja pokojowa NATO na terenie Ukrainy*, 15.03.2022, https://www.rp.pl/kraj/art35870991-kaczynski-potrzebna-jest-misja-pokojowa-nato-na-terenie-ukrainy

Kaliński J.: Polsko-Rosyjska Grupa ds., Trudnych (2007-2015): przyczynek do polskiej polityki historycznej, https://www.researchgate.net/publication/365275711_Polsko-Rosyjska_Grupa_do_Spraw_Trudnych_2007-2015_Przyczynek_do_polskiej_polityki_historycznej

Kaźmierczak K.: *Polacy na Litwie zorganizowali konferencję na temat poziomu ochrony praw mniejszości,* 17.12.2023, https://kresy.pl/wydarzenia/polacy-na-litwie-zorganizowali-konferencje-na-temat-poziomu-ochrony-praw-mniejszosci/

KGB uznało nadające z Białegostoku białoruskie radio za „organizację ekstremistyczną”, 23.01.2024, https://kresy24.pl/kgb-uznalo-nadajace-z-bialegostoku-bialoruskie-radio-za-organizacje-ekstremistyczna/

Kim jesteśmy? – Towarzystwo Ukraińskie, http://www.ukr-tov.pl/pl/?page_id=8

Klub Kobiet, https://pmsgrodno.org/klub-kobiet/

Klub Weteranów AK obchodził 25-lecie swojej działalności, 04.03.2015, https://kurierwilenski.lt/2015/03/04/klub-weteranow-ak-obchodzil-25-lecie-swojej-dzialalnosci/

Kłysiński K.: *Stabilność, nie wartości: UE znosi sankcje wobec Białorusi*, 17.02.2016, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2016-02-17/stabilnosc-nie-wartosci-ue-znosi-sankcje-wobec-bialorusi

Kobosko M.: *Koncepcja Trójmorza ma sens*, 16.12.2016, https://www.rp.pl/opinie-polityczno-spoleczne/art3057161-michal-kobosko-koncepcja-trojmorza-ma-sens#ap-1

237:9543114877

Koc J.: *Paradoks na rynku pracy. Brakuje rąk do pracy, a część młodych nie robi nic*, 07.06.2020 https://www.pulshr.pl/rekrutacja/paradoks-na-rynku-pracy-brakuje-rak-do-pracy-a-czesc-mlodych-nie-robi-nic,70858.html

Kolany K.: *Rekordowy wzrost cen. Inflacja najwyższa od 24 lat*, 13.05.2022, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Inflacja-w-Polsce-w-kwietniu-2022-finalne-dane-8336000.html

Komisja Łączności z Polakami za Granicą, https://www.sejm.gov.pl/Sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=LPG

Komisja Spraw Emigracji i Łączności z Polakami za Granicą, https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/komisja,161,komisja-spraw-emigracji-i-lacznosci-z-polakami-za-granica.html

Komisja Spraw Zagranicznych (SZA), https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/agent.xsp?symbol=KOMISJAST&NrKadencji=9&KodKom=SZA

Komorowski: Polska wspiera Ukrainę i Mołdawię na proeuropejskiej drodze, 20.11.2014, https://tvn24.pl/polska/komorowski-polacy-naturalnymi-ambasadorami-moldawii-ra292261-3515207

Konflikt wokół Osetii Płd.: kalendarium wydarzeń, 10.12.2008, https://wiadomosci.onet.pl/konflikt-wokol-osetii-pld-kalendarium-wydarzen/s7lck

Konflikt wokół Związku Polaków na Białorusi trwa już pięć lat, 14.02.2010, https://www.rmf24.pl/raporty/raport-represjenabialorusi/represjenajnowsze/news-konflikt-wokol-zwiazku-polakow-na-bialorusi-trwa-juz-piec-la,nId,238184#crp_state=1

Koniec manewrów na Ukrainie, 23.07.2010, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/iar/artykul/koniec;manewrow;na;ukrainie,11,0,647691.html

Kongres Polaków w Rosji. Federalna Polska: Narodowo-Kulturalna Autonomia: Aktualności, http://www.poloniarosji.ru/pl/aktualnosci

Konkurs Polonia i Polacy za Granicą 2024 – wydarzenia i inicjatywy polonijne, https://www.gov.pl/web/polonia/konkurs-polonia-i-polacy-za-granica-2024---wydarzenia-i-inicjatywy-polonijne2

Konończuk W.: *Ukraina rezygnuje z podpisania umowy stowarzyszeniowej w Wilnie: przyczyny i implikacje*, 27.11.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-11-27/ukraina-rezygnuje-z-podpisania-umowy-stowarzyszeniowej-w-wilnie

238:7787727333

Konsekwencje rosyjskiego embarga, https://archive.is/aXCMC

Kopacz zapewnia: węgiel to nasza podstawa energetyczna, nie wybudujemy po cichu elektrowni atomowej, 04.10.2015, https://polskieradio24.pl/42/3167/Artykul/1524283,Kopacz-zapewnia-wegiel-to-nasza-podstawa-energetyczna-nie-wybudujemy-po-cichu-elektrowni-atomowej

Kostygin K.: *Zatwierdzono nieprzychylne Polakom zmiany okręgów wyborczych*, http://www.wilnoteka.lt/artykul/zatwierdzono-nieprzychylne-polakom-zmiany-okregow-wyborczych

Kościński P.: *Rząd bez komunistów*, 30.12.2010, https://www.rp.pl/swiat/art14805701-rzad-bez-komunistow

Kościński P. Serwentyk T.: *Bandera dzieli Ukrainę*, 27.01.2010, https://www.rp.pl/swiat/art16759341-bandera-dzieli-ukraine

Kowalska- Sendek M.: *Polacy z misją szkoleniową na Ukrainie*, 13.07.2016, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/19999?t=Polacy-z-misja-szkoleniowa-na-Ukrainie#

Kreml: będziemy ściśle monitorować działania NATO w kosmosie, 22.11.2019, https://space24.pl/polityka-kosmiczna/kreml-bedziemy-scisle-monitorowac-dzialania-nato-w-kosmosie

Kryzys migracyjny i wojna hybrydowa Łukaszenki. „W tym lesie przy granicy nie ma świąt", 08.04.2023, https://tvn24.pl/polska/kryzys-na-granicy-polsko-bialoruskiej-wojciech-brzozowski-zastepca-rpo-o-historii-syryjczyka-braku-swiat-na-granicy-i-dzialaniach-rezimu-lukaszenki-st6891662

Kryzys rządowy na Litwie. Premier wyrzucił polskiego ministra [aktualizacja], 19.08.2014, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/467386,premier-wyrzucil-polskiego-ministra-awpl-wyjdzie-z-rzadu.html

Kucharczyk M.: *Ukraina ustępuje w sprawie Donbasu?*, 19.09.2019, https://www.euractiv.pl/section/polityka-zagraniczna-ue/news/ukraina-ustepuje-w-sprawie-donbasu/

Kulczyk zbuduje elektrownię. Na Białorusi, 27.08.2010, https://gospodarka.dziennik.pl/news/artykuly/300045,kulczyk-zbuduje-elektrownie-na-bialorusi.html

Kuspys P.: *Perspektywy współpracy energetycznej między Polską i Ukrainą*, https://www.cire.pl/pliki/2/wspenergukrain.pdf

239:2534407119

Kuzak R.: *Żołnierze wyklęci okradali polskich chłopów. Twierdzili, że mają do tego pełne prawo*, 13.01.2020, https://wielkahistoria.pl/zolnierze-wykleci-okradali-polskich-chlopow-twierdzili-ze-maja-do-tego-pelne-prawo/

Kuźmiuk Z.: *Tusk i Kopacz znowu ogłosili sukces. Choć trudno się doszukać w konkluzjach Rady polskich postulatów dot. Unii Energetycznej*, 21.03.2015, https://wgospodarce.pl/opinie/19252-tusk-i-kopacz-znowu-oglosili-sukces-choc-trudno-sie-doszukac-w-konkluzjach-rady-polskich-postulatow-dot-unii-energetycznej

Lachert J.: *Zamrożone konflikty w strefie postsowieckiej wyzwaniem dla bezpieczeństwa w Europie,* 14.03.2019, https://warsawinstitute.org/wp-content/uploads/2019/03/Zamro%C5%BCone-konflikty-w-strefie-postsowieckiej-Raport-Specjalny-Warsaw-Institute.pdf

15 lat członkostwa Polski w Unii Europejskiej, 2019, https://cbos.pl/SPISKOM.POL/2019/K_059_19.PDF, (dostęp: 11.08.2021).

Lepiarz J.: *Der Spiegel o sankcjach wobec Rosji: „Wielkie słowa bez pokrycia"*, 26.02.2022, https://www.dw.com/pl/der-spiegel-o-sankcjach-wobec-rosji-wielkie-s%C5%82owa-bez-pokrycia/a-60926086

Lepiarz J.: *Mariusz Błaszczak w Monachium o „Fort Trump": jestem dobrej myśli*, 15.02.2019, https://www.dw.com/pl/mariusz-b%C5%82aszczak-w-monachium-o-fort-trump-jestem-dobrej-my%C5%9Bli/a-47543346

Liderzy separatystycznych „republik" w Donbasie poprosili Putina o „pomoc w odparciu agresji", 23.02.2022, https://tvn24.pl/swiat/rosja-zagraza-ukrainie-liderzy-separatystycznych-republik-w-donbasie-donieckiej-i-luganskiej-poprosili-wladimira-putina-o-pomoc-5611038

List otwarty posłów na Sejm z ramienia AWPL, 19.05.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/05/19/list-otwarty-poslow-na-sejm-rl-z-ramienia-awpl/

Lituanizacja Wileńszczyzny trwa, 22.05.2017, https://naszdziennik.pl/mysl/182281,lituanizacja-wilenszczyzny-trwa.html

Litwa: nowy rząd deklaruje wolę współpracy z Polską, 13.12.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/litwa-nowy-rzad-deklaruje-wole-wspolpracy-z-polska

Litwa: Polak po raz pierwszy w litewskim rządzie, 13.12.2012, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/litwa;polak;po;raz;pierwszy;w;litewskim;rzadzie,96,0,1215328.html

Litwa: ponowne przesunięcie omawiania ustawy o pisowni nazwisk, 11.07.2016, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-litwa-ponowne-przesuniecie-omawiania-ustawy-o-pisowni-nazwis,nId,2234525

240:7543785855

Litwa: Sejm przyjął ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk, w tym polskich, 18.01.2022, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8335831,litwa-ustawa-pisownia-nielitewskich-nazwisk-polskich.html

Litwa: Sejm w rezolucji apeluje o odbudowę stosunków z Polską, 20.12.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/litwa-sejm-w-rezolucji-apeluje-o-odbudowe-stosunkow-z-polska

Litwa: 1018 wyprawek polskich wyprawek dla polskich pierwszaków, 02.09.2017, https://dzieje.pl/edukacja/litwa-1018-polskich-wyprawek-dla-polskich-pierwszakow

Litwa: wygasła ustawa o mniejszościach narodowych, 07.01.2010, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/litwa;wygasla;ustawa;o;mniejszosciach;narodowych,195,0,574403.html

Litwini: Mniejszości narodowe i Etniczne, Portal Gov.pl, https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/litwini

Litwini wolą Rosjan od Polaków, https://tvn24.pl/swiat/litwini-wola-rosjan-od-polakow-ra194823-3535929

Лукашенко пообещал защитить Россию от нападок НАТО с запада, 03.04.2008, https://iz.ru/news/422109

Lutsenko pardoned (UPDATED), 07.04.2013, http://web.archive.org/web/20140628050534/http://www.kyivpost.com/content/ukraine/jailed-former-interior-minister-pardoned-322842.html

Łastawski K.: *Polska racja stanu w II dekadzie XXI wieku*, http://daszynski-stowarzyszenie.manifo.com/k-lastawski-polska-racja-stanu-w-ii-dekadzie-xxi-wieku

Ławrow: Działania NATO u granic Rosji mają prowokacyjny i destabilizujący charakter, 10.02.2017, https://www.wprost.pl/kraj/10042270/lawrow-dzialania-nato-u-granic-rosji-maja-prowokacyjny-i-destabilizujacy-charakter.html

Ławrow: Rosja reaguje na prowokacyjne działania NATO u jej granic, 01.12.2016, https://zw.lt/swiat/lawrow-rosja-reaguje-na-prowokacyjne-dzialania-nato-u-jej-granic/

Łomanowski A.: *Rosja znów chwali pakt Ribbentrop-Mołotow*, 23.09.2019, https://www.rp.pl/kraj/art9200521-rosja-znow-chwali-pakt-ribbentrop-molotow

Łukaszenka: jak Polska zapłaci, przeprowadzimy ekshumację w Kuropatach, 14.07.2016, https://dzieje.pl/aktualnosci/lukaszenka-jak-polska-zaplaci-przeprowadzimy-ekshumacje-w-kuropatach

Łukaszenka do Polski: Zapłacicie, zrobimy ekshumację. Bez Polaków, 15.01.2013, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-do-polski-zaplacicie-zrobimy-ekshumacje-bez-polakow-ra300287-3425312

241:3932400234

Łukaszenka: Na Białorusi w 1940 r. NKWD nie rozstrzelało żadnego Polaka, 23.12.2011, https://dzieje.pl/aktualnosci/lukaszenka-na-bialorusi-w-1940-r-nkwd-nie-rozstrzelalo-zadnego-polaka

Łukaszenka: NATO bezczelnie nas szpieguje, 08.09.2008, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-nato-bezczelnie-nas-szpieguje-ra70035-3714891

Łukaszenka: od rosyjskiej bazy lepsze będą rakiety, 06.11.2018, https://www.polskieradio.pl/75/921/artykul/2211605,lukaszenka-od-rosyjskiej-bazy-lepsze-beda-rakiety

Łukaszenka: Sąsiedzi ingerują w sytuację na Białorusi. Nie ma zgody na polskie flagi w Grodnie, 03.09.2020, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1489999,lukaszenka-polska-ingeruje-w-wybory.html

Łukaszenka skrytykował NATO i UE. Posłużył się przykładem Polski, 21.04.2017, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-lukaszenka-skrytykowal-nato-i-ue-posluzyl-sie-przykladem-pol,nId,2385142#crp_state=1

Łukaszenka wybrany. Zdobył 79.67 proc. głosów, 20.12.2010, https://tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/lukaszenka-wybrany-zdobyl-79-67-proc-glosow,156224.html?h=1c03

Mołdawia: Consilium, https://www.consilium.europa.eu/pl/policies/enlargement/moldova/

Mołdawia. Departament Handlu i Współpracy Międzynarodowej, DHM_Mołdawia_2020_06_30 (1).pdf

Manewry Sea Breeze 2016 na Morzu Czarnym, 25.07.2016, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-manewry-sea-breeze-2016-na-morzu-czarnym,nId,2242081

Markowska M.: *Andżelika Borys uwolniona z białoruskiego więzienia*, 25.03.2022, https://www.radio.bialystok.pl/wiadomosci/index/id/211943

Marszałek Senatu: Andżelika Borys dołączy do Polonijnej Rady Konsultacyjnej Senatu RP, https://dzieje.pl/wiadomosci/marszalek-senatu-andzelika-borys-dolaczy-do-polonijnej-rady-konsultacyjnej-senatu-rp

Matusiak M.: *Reforma konstytucyjna w Gruzji: zmieniać aby zachować?*, 20.10.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-10-20/reforma-konstytucyjna-w-gruzji-zmieniac-aby-zachowac

Menkiszak M.: *Rosyjski szantaż wobec Zachodu*, 20.12.2021, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2021-12-20/rosyjski-szantaz-wobec-zachodu

242:7730720341

Mickiewicz R.: *Premier Litwy oskarża o podgrzewanie atmosfery*, 28.10.2010, https://www.rp.pl/swiat/art6964111-premier-litwy-oskarza-o-podgrzewanie-atmosfery
Mickiewicz R.: *Ustawa o oświacie wycofana z porządku obrad Sejmu*, 16.12.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/12/16/ustawa-o-oswiacie-wycofana-z-porzadku-obrad-sejmu/
Mieszkańcy Litwy za najbardziej przyjazny kraj uznają Łotwę z kolei za kraj budzący największe zagrożenie – Rosję, wynika z badania opinii publicznej, 29.01.2019, https://www.urm.lt/default/pl/news/mieszkacy-litwy-za-najbardziej-przyjazny-kraj-uznaja-otwe-z-kolei-za-kraj-budzacy-najwieksze-zagroenierosje-wynika-z-badania-opinii-publicznej,
Międzynarodowa Brygada coraz bliżej, 25.02.2013, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/6627?t=Miedzynarodowa-brygada-coraz-blizej-
Mileszko T.: *Coraz więcej wojska na wschodniej flance NATO. Wymowna grafika Sojuszu*, 01.07.2022, https://www.komputerswiat.pl/aktualnosci/militaria/coraz-wiecej-wojska-na-wschodniej-flance-nato-wymowna-grafika-sojuszu/l7pgfhb
Minister Błaszczak z wizytą w NATO, 15.01.2018, https://polska-zbrojna.pl/Mobile/ArticleShow/24530
Minister Naimski: „Nie" dla energii z Białorusi, 17.03.2017, https://energetyka24.com/minister-naimski-nie-dla-energii-z-bialorusi
Minister oświaty Litwy zgadza się na sprowadzanie podręczników z Polski, 06.02.2018, https://dzieje.pl/edukacja/minister-oswiaty-litwy-zgadza-sie-na-sprowadzanie-podrecznikow-z-polski
Mińsk neguje istnienie tzw. białoruskiej listy katyńskiej, 22.05.2012, https://dzieje.pl/aktualnosci/minsk-neguje-istnienie-tzw-bialoruskiej-listy-katynskiej
Mołdawia: Fundacja Solidarności Międzynarodowej, https://solidarityfund.pl/gdzie-pracujemy/moldawia/
Mołdawia jest Europą, nawet jeśli jest poza UE, 30.03.2011, https://wiadomosci.wp.pl/tusk-moldawia-jest-europa-nawet-jesli-jest-poza-ue-6037721446380673a?amp=1
Mołdawia niemal całkiem uniezależniła się energetycznie od Rosji, 23.02.2023, https://niezalezna.pl/index.php/swiat/moldawia-niemal-cakiem-uniezaleznia-energetycznie-sie-od-rosji/476238
Mołdawia obiera kurs na Rosję. Igor Dodon prezydentem, 14.11.2016, https://www.wprost.pl/swiat/10030663/moldawia-obiera-kurs-na-rosje-igor-dodon-prezydentem.html

243:5867983389

Mołdawia: pierwszy zakup gazu skroplonego z Ameryki, 03.04.2024, https://www.portalmorski.pl/porty-logistyka/55397-moldawia-pierwszy-zakup-gazu-skroplonego-z-ameryki, (dostęp: 13.05.2024)

Mołdawia: Prezydent: podpiszemy umowę stowarzyszeniową z UE, 13.05.2014, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Moldawia-Prezydent-podpiszemy-umowe-stowarzyszeniowa-z-UE-3121296.html

Mołdawia: wybory parlamentarne wygrali komuniści, 05.04.2009 https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-moldawia-wybory-parlamentarne-wygrali-komunisci,nId,857399

Mołdawskim priorytetem jest integracja z UE, 23.08.2012, https://www.euractiv.pl/section/wschod-europy/news/moldawskim-priorytetem-jest-integracja-z-ue/

Morawiecki: powiększamy zdolności przyjmowania gazu przez terminal w Świnoujściu, 17.10.2018, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2018-10-17/pgnig-podpisal-dwie-umowy-na-dostawy-gazu-skroplonego-z-firmami-z-usa/

MSZ: minister Witold Waszczykowski w FAZ: „Dziś i jutro integracji europejskiej – spojrzenie z Warszawy" (komunikat), 04.04.2016, https://pap-mediaroom.pl/ludzie-i-kultura/msz-minister-witold-waszczykowski-w-faz-dzis-i-jutro-integracji-europejskiej

MSZ: od 1 września 2016 wyprawki dla polskich uczniów na Litwie, 18.07.2016, https://dzieje.pl/edukacja/msz-od-1-wrzesnia-2016-wyprawki-dla-polskich-uczniow-na-litwie

MSZ: Polska potępia przeprowadzenie rzekomych wyborów w okupowanej części Donbasu, 11.11.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/msz-polska-potepia-przeprowadzenie-rzekomych-wyborow-w-okupowanej-czesci-donbasu

MSZ Rosji: Decyzje szczytu NATO spotęgują napięcie wokół Ukrainy, 05.09.2014, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-msz-rosji-decyzje-szczytu-nato-spoteguja-napiecie-wokol-ukra,nId,1496273

MSZ: zniszczenie cmentarza AK w Mikuliszkach to bezprecedensowy akt bestialstwa, 05.07.2022, https://dzieje.pl/dziedzictwo-kulturowe/msz-zniszczenie-cmentarza-ak-w-mikuliszkach-bezprecedensowy-akt-bestialstwa

MSZ żąda niezwłocznego wydania wraku Tu-154M. Jest reakcja strony rosyjskiej, 10.04.2020, https://wiadomosci.dziennik.pl/wydarzenia/artykuly/6481880,wrak-tu-154-msz-rosja-katastrofa-smolenska-nota-dyplomatyczna-zwrot-wraku.html

244:4525811355

Naddniestrze prosi Rosję o wysłanie większej liczby „sił pokojowych”, 08.05.2023, https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/1983492/naddniestrze-prosi-rosje-o-wyslanie-wiekszej-liczby-sil-pokojowych

Narodziny III RP – 25 lat temu Mazowiecki stworzył rząd, 12.09.2014, https://www.newsweek.pl/wiedza/historia/rzad-mazowieckiego-rocznica-upadek-komunizmu/xgmc3sh

Nasiliły się ataki i hejt wobec Białorusinów mieszkających w Polsce, 20.03.2022, https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art35899751-nasilily-sie-ataki-i-hejt-wobec-bialorusinow-mieszkajacych-w-polsce

NATO „wysyła sygnał” Rosji. Ćwiczyli żołnierze z 11 państw, w tym Polacy, 02.12.2016, https://tvn24.pl/swiat/nato-wysyla-sygnal-rosji-cwiczyli-zolnierze-z-11-panstw-w-tym-polacy-ra696748

Nicolae Timofti prezydentem Mołdawii, 16.03.2012, https://www.wprost.pl/swiat/311286/nicolae-timofti-prezydentem-moldawii.html

Nieczypor K., Całus K.: *Początek długiej drogi. Ukraina i Mołdawia kandydatami do UE*, 24.06., https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-06-24/poczatek-dlugiej-drogi-ukraina-i-moldawia-kandydatami-do-ue

Niemcy jednak przekażą Ukrainie broń. Zełenski: Oby tak dalej, kanclerzu Scholz, 26.02.2022, https://www.rp.pl/polityka/art35765861-niemcy-jednak-przekaza-ukrainie-bron-zelenski-oby-tak-dalej-kanclerzu-scholz

15.05.2014: Niespokojnie na wschodzie Ukrainy. Zachód grozi Rosji kolejnymi sankcjami [relacja], 15.05.2014, https://www.polskieradio24.pl/5/3/Artykul/1124942,15052014-Niespokojnie-na-wschodzie-Ukrainy-Zachod-grozi-Rosji-kolejnymi-sankcjami-relacja, (dostęp: 08.01.2022).

Obława augustowska: IPN ponawia apel o materiał do badań DNA, 10.11.2015, https://dzieje.pl/aktualnosci/oblawa-augustowska-ipn-ponawia-apel-o-material-do-badan-dna

OBWE: Niektóre aspekty wyborów na Ukrainie to krok wstecz, 29.10.2012, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/658078,obwe-niektore-aspekty-wyborow-na-ukrainie-to-krok-wstecz.html

OBWE oświadcza: Wybory na Białorusi nie były wolne, 20.12.2010, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/473105,obwe-oswiadcza-wybory-na-bialorusi-nie-byly-wolne.html,obwe_oswiadcza_wybory_na_bialorusi_nie_byly_wolne.html,komentarze-najnowsze,1

245:7871505541

Obywatel – patriota to zwolennik UPA? Tak zakłada „Strategia wychowania", 14.10.2015, https://kresy24.pl/obywatel-patriota-to-zwolennik-upa-tak-zaklada-strategia-wychowania/

Огляд ЗМІ: чому українські мігранти в Польщі не хочуть повертатися?, https://www.bbc.com/ukrainian/press-review-43903592

O Fundacji, https://web.archive.org/web/20131124010055/http://solidarityfund.pl/pl/fundacja1/o-fundacji

O Instytucie, https://www.pism.pl/o_nas/o-instytucie

Olszański T.A.: *Wybory samorządowe na Ukrainie – ostatni etap przejmowania władzy przez Partię Regionów*, 04.11.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-04/wybory-samorzadowe-na-ukrainie-ostatni-etap-przejmowania-wladzy-przez

Ołeksandr Turczynow jest gotowy do dialogu z władzami Rosji, 23.02.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/oleksandr-turczynow-jest-gotowy-do-dialogu-z-wladzami-rosji/ed2bk

Omar A. A.: *Is There Anything 'New' in Neoclassical Realism?*, https://www.e-ir.info/2013/02/13/is-there-anything-new-in-neoclassical-realism/

O nas: Dom Polski w Kijowie, http://dom-polski.org.ua/o-nas/

O nas: Fundacja Solidarności Międzynarodowej, https://solidarityfund.pl/kim-jestesmy/o-nas/,

O nas, https://forumbrzeskie.pl/forum-brzeskie.html

O nas, https://ies.lublin.pl/instytut/misja/

O nas, https://instytutpolski.pl/vilnius/pl/o-nas/

O nas, https://www.osw.waw.pl/pl/o-nas

O nas, ZPK.com.ua, https://zpk.com.ua/pro-nas.html

O nas: Związek Ukraińców w Polsce, https://ukraincy.org.pl/o-nas/

О польском культурном центре, https://instytutpolski.pl/moskva/%d0%be-%d0%bf%d0%be%d0%bb%d1%8c%d1%81%d0%ba%d0%be%d0%bc-%d0%b8%d0%bd%d1%81%d1%82%d0%b8%d1%82%d1%83%d1%82%d0%b5/

Orędzie Orbana. Niemal wszystkiemu winny jest Zachód, 20.02.2023, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/swiat/artykuly/8664656,oredzie-orbana-wojna-w-ukrainie-bezpieczenstwo-stosunki-z-rosja.html#ukraine-de-facto-trzeba-poswiecic

Orlen Lietuva i Koleje Litewskie podpisały porozumienie kończące spór, 28.06.2017, https://forsal.pl/artykuly/1053835,orlen-lietuva-i-koleje-litewskie-podpisaly-porozumienie-konczace-spor.html

246:9461394973

Odpowiedź ministra gospodarki na interpelację nr 5620 w sprawie rządowych planów dywersyfikacji dostaw ropy i gazu ziemnego do Polski, 12.11.2008, http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/02886942

Odpowiedź ministra spraw zagranicznych na interpelację nr 71 w sprawie polityki rządu wobec Polaków mieszkających poza granicami kraju, 11.12.2007, https://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/1C164007

Odpowiedź na interpelację w sprawie stanowiska MSZ wobec nadania pośmiertnie Stepanowi Banderze tytułu Bohatera Ukrainy, 24.02.2010, http://orka2.sejm.gov.pl/IZ6.nsf/main/6142AA89

O Stowarzyszeniu, http://www.muzeumbialoruskie.hajnowka.pl/index.php/stowarzyszenie

Ostre stanowisko posłów na temat zatrzymań Polaków na Białorusi, 22.01.2010, https://www.gazetaprawna.pl/artykuly/392307,ostre-stanowisko-poslow-na-temat-zatrzyman-polakow-na-bialorusi.html

Państwa bałtyckie zamiast Węgier? Czesi zastanawiają się, co dalej z Grupą Wyszehradzką, 05.04.2022, https://forsal.pl/swiat/unia-europejska/artykuly/8394983,wyszehrad-panstwa-baltyckie-zamiast-wegier-czesi-zastanawiaja-sie-co-dalej-z-grupa-wyszehradzka.html

Państwa bałtyckie zsynchronizują swoją sieć przesyłową z Europą. Pomoże w tym Polska, 19.12.2023, https://www.money.pl/gospodarka/energetyka-polska-zsynchronizuje-swoja-siec-przesylowa-z-europa-6975516646960064a.html

Parafianowicz Z. Potocki M.: D*uda reanimował przyjaźń z Ukrainą. Będzie pożyczka na 4 mld zł?*, 16.12.2015, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/913244,duda-przyjazn-z-ukraina-pozyczka-na-4-mld-zl.html

Pawlak: gazu z łupków starczy na wiele lat, 12.03.2012, https://polskieradio24.pl/5/3/Artykul/564266,pawlak-gazu-z-lupkow-starczy-na-wiele-lat

Pawlak: w 2015 roku Polska będzie potrzebować ok. 15.5 mld m. sześc., 02.12.2009, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Pawlak-w-2015-roku-Polska-bedzie-potrzebowac-ok-15-5-mld-m-szesc-2057543.html

Pawlicki J.: *Dom Polski w Iwieńcu przejęty przez Mińsk*, 08.02.2010, https://wyborcza.pl/7,75399,7538678,dom-polski-w-iwiencu-przejety-przez-minsk.html?disableRedirects=true

Pełna treść expose Witolda Waszczykowskiego, 29.01.2016 https://www.rp.pl/Rzad-PiS/160129236-Pelna-tresc-expose-Witolda-Waszczykowskiego.html

247:6576953687

„Pieniądze szły przez Polskę i Litwę". Łukaszenka rzuca ciężkie oskarżenie, 22.03.2017, https://tvn24.pl/swiat/lukaszenka-rzuca-oskarzenie-pod-adresem-polski-i-litwy-ra725622-2450574

Pieszko A.: *Polskie tabliczki tylko na prywatnych posesjach lub jako informacja turystyczna*, 15.11.2016, https://kurierwilenski.lt/2016/11/15/polskie-tabliczki-tylko-na-prywatnych-posesjach-lub-jako-informacja-turystyczna/

Piętka B.: *Cierń przeszłości*, 03.07.2023, https://www.tygodnikprzeglad.pl/ciern-przeszlosci/,

Pilna akcja: Białoruski obrońca praw człowieka aresztowany, 09.08.2011, https://amnesty.org.pl/pilna-akcja-bia%C5%82oruski-obro%C5%84ca-praw-cz%C5%82owieka-aresztowany/

Plan współpracy pomiędzy Rzeczpospolitą Polską, Republiką Litewską i Ukrainą w ramach Trójkąta Lubelskiego, https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2021/0803/114847-mapa-drogowa-trojkata-lubelskiego-1.pdf

Poczobut A.: *Łukaszenka pacyfikuje Białoruś*, 26.03.2017, https://wyborcza.pl/7,75399,21551245,lukaszenka-pacyfikuje-bialorus.html

Почесни имена Украини – Елита держави, http://www.logos-ukraine.com.ua/project/index.php?project=piued&id=419

Pod tym względem Polska należy do elity NATO, 03.12.2019, https://businessinsider.com.pl/finanse/wydatki-panstwa-nato-na-obronnosc/v75gfrg

Podstawowe informacje: Ośrodek Rozwoju Polskiej Edukacji za Granicą, https://www.orpeg.pl/o-nas/podstawowe-informacje/

Pojęcie i rodzaje wywiadu, https://www.wywiad-gospodarczy.pl/pojecie-i-rodzaje-wywiadu.html

Polacy chcą autonomii? „To prowokacja", 27.04.2011, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/polacy;chca;autonomii;to;prowokacja,68,0,818756.html

Polacy na Litwie protestują przeciwko reorganizacji dwóch polskich szkół, 01.04.2022, https://dzieje.pl/edukacja/polacy-na-litwie-protestuja-przeciwko-reorganizacji-dwoch-polskich-szkol

Poland reports record number of migrants at Belarusian border, 09.08.2021, https://www.reuters.com/world/europe/poland-reports-record-number-migrants-belarusian-border-2021-08-09/

Poland Population (2021): Worldometer, 2021, https://www.worldometers.info/world-population/poland-population/

248:4004842018

Politico: w strategii USA wobec Ukrainy wsparcie Zachodu może zależeć od ograniczenia korupcji, 03.10.2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/politico-w-strategii-usa-wobec-ukrainy-wsparcie-zachodu-moze-zalezec-od-ograniczenia

Polonia w Naddniestrzu, http://poloniaintransnistria.tilda.ws/

Polska – Encyklopedia PWN, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Polska;4169123.html

Polska, Litwa, Łotwa i Estonia chcą blokady handlu z Rosją, 04.04.2022, https://www.tvp.info/59440781/polska-litwa-lotwa-i-estonia-chca-blokady-handlu-z-rosja

Polska Macierz Szkolna na Litwie obchodzi swoje 20-lecie, 15.10.2010, https://kurierwilenski.lt/2010/10/15/polska-macierz-szkolna-na-litwie-obchodzi-swoje-20-lecie/

Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2013, http://cprdip.pl/assets/media/Wydawnictwa/Raporty/Polska_Rosja._Diagnoza_spoleczna_2013.pdf

Polska-Rosja. Diagnoza społeczna 2015, http://cprdip.pl/assets/media/Wydawnictwa/Raporty/POLSKA_ROSJA._Diagnoza_spoleczna_2015.pdf

Polska wciąż na gazie z Rosji. Premier nie dotrzymał słowa, 26.06.2023, https://www.money.pl/gospodarka/polska-wciaz-na-gazie-z-rosji-premier-nie-dotrzymal-slowa-6912088263858912a.html

Polska Wiosna w Mołdawii, http://www.polskawiosna.md/

Polskie cmentarze wojenne w Brześciu zostaną odnowione, 25.11.2015, https://kresy24.pl/polskie-cmentarze-wojenne-w-brzesciu-zostana-odnowione/

Polskie MiG-i dla Ukrainy. Trwają rozmowy z Amerykanami, 09.03.2022, https://www.rp.pl/dyplomacja/art35834131-polskie-mig-i-dla-ukrainy-trwaja-rozmowy-z-amerykanami

Polskie Narodowe Centrum Kultury „Drużba" w Nalczi – Strona główna, https://polonia-nalchik.ucoz.ru/

Polsko-białoruskie spotkanie historyków w Mińsku, 24.07.2015, https://dzieje.pl/aktualnosci/polsko-bialoruskie-spotkanie-historykow-w-minsku

Polsko-litewski gazociąg GIPL oficjalnie otwarty, 05.05.2022, https://www.gov.pl/web/klimat/polsko-litewski-gazociag-gipl-oficjalnie-otwarty

Polsko-Mołdawskie Zgromadzenie Parlamentarne, 26.07.2011, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/polsko-moldawskie-zgromadzenie-parlamentarne/9kljc

249:3927490490

Polsko-niemieckie ćwiczenia na Litwie, 17.05.2016, https://defence24.pl/sily-zbrojne/polsko-niemieckie-cwiczenia-na-litwie

Polsko-rosyjski spór o mięso, https://tvn24.pl/raporty/polsko-rosyjski-spor-o-mieso-rr24-2594711

Порошенко утвердил Стратегию национально патриотического воспитания детей и мододёжи на 2016-2020 годы, 13.10.2015, https://censor.net/ru/news/356118/poroshenko_utverdil_strategiyu_natsionalnopatrioticheskogo_vospitaniya_deteyi_i_molodeji_na_20162020

V posiedzenie Polsko-Mołdawskiej Komisji ds. Współpracy Gospodarczej, 06.04.2016, https://instytutintl.pl/pl/aktualnosci/item/754-posiedzenie-polsko-moldawskie, (dostęp: 07.03.2022).

Prace/Komisje Senackie/Senat Rzeczypospolitej Polskiej, https://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/komisja,188,komisja-spraw-zagranicznych-i-unii-europejskiej.html

Pracownicy z Ukrainy – od czego zacząć, jak szukać i zatrudnić, https://worksol.pl/pl/pracownicy-z-ukrainy/

Пресс-конференция по итогам российско-молдавских переговоров, 17.07.2000, http://kremlin.ru/events/president/transcripts/24217

Premier Litwy krytykuje ministra Radosława Sikorskiego, 21.03.2013, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/691884,premier-litwy-krytykuje-ministra-radoslawa-sikorskiego.html,komentarze-popularne,1

Premier odpowiada na dokumenty z Rosji. „Ile jeszcze bredni potrafią spreparować?”, 18.01.2020, https://tvn24.pl/polska/rosja-publikuje-dokumenty-reakcja-premiera-mateusza-morawieckiego-3129575

Premierzy państw bałtyckich: szybka dostawa broni ciężkiej do Ukrainy jest niezbędna, 22.04.2022, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/premierzy-panstw-baltyckich-szybka-dostawa-broni-ciezkiej-do-ukrainy-jest-niezbedna/ygtk0s3

Prezes IPN dla PAP: na deklaracje władz Ukrainy patrzymy z rezerwą, 14.10.2020, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C736092%2Cprezes-ipn-dla-pap-na-deklaracje-wladz-ukrainy-patrzymy-z-rezerwa.html

Prezydenci chcą wzmocnić wschodnią flankę NATO, 22.07.2014, https://www.bbn.gov.pl/pl/wydarzenia/5708,Prezydenci-chca-wzmocnic-wschodnia-flanke-NATO.html

250:1448997841

Prezydenci Polski i Litwy uczcili 450. Rocznicę Unii Lubelskiej [PL/EN], 22.02.2019, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-krajowe/prezydenci-polski-i-litwy-uczcili-450-rocznice-unii-lubelskiej-plen,2579

Prezydenci Polski i Litwy wzywają do wycofania wojsk rosyjskich z Gruzji, 04.11.2008, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/prezydenci-polski-i-litwy-wzywaja-do-wycofania-wojsk-rosyjskich-z-gruzji/218qd

Prezydenci Polski, Litwy i Ukrainy podpisali deklarację podsumowującą 30 lat stosunków między państwami, 20.12.2021, https://dzieje.pl/wiadomosci/prezydenci-polski-litwy-i-ukrainy-podpisali-deklaracje-podsumowujaca-30-lat-stosunkow

Prezydent Komorowski nie pojedzie 9 maja do Moskwy na obchody zakończenia II wojny światowej, 06.02.2015, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/851958,prezydent-komorowski-nie-pojedzie-9-maja-do-moskwy-na-obchody-zakonczenia-ii-wojny-swiatowej.html,komentarze-najnowsze,1

Prezydent Litwy podpisał ustawę o pisowni nielitewskich nazwisk. Podziękowania Andrzeja Dudy, 26.01.2022, https://tvn24.pl/swiat/prezydent-litwy-podpisal-ustawe-o-pisowni-nielitewskich-nazwisk-podziekowania-andrzeja-dudy-5573409

Prezydent Litwy przeciwna zamknięciu litewskich szkół w Puńsku, 21.02.2013, https://wiadomosci.wp.pl/prezydent-litwy-przeciwna-zamknieciu-litewskich-szkol-w-punsku-6031594364846721a

Prezydent Ukrainy: Wizyta w Polsce to nie odwilż, a przełom w relacjach, 01.09.2019, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/606574,wolodymyr-zelenski-ukraina-polska-wizyta.html

Priorytety polskiej polityki zagranicznej 2012-2016, https://docer.pl/doc/x0n05xc

Program Lektorzy – NAWA, https://nawa.gov.pl/jezyk-polski/program-lektorzy

Программа Януковича Украина для людей!, 17.10.2009, https://focus.ua/news/88101

Propozycja Sikorskiego: Doktryna przeciwko doktrynie, 19.11.2008, https://www.rmf24.pl/fakty/swiat/news-propozycja-sikorskiego-doktryna-przeciwko-doktrynie,nId,225037#crp_state=1

Protesty w Armenii, 23.02.2011, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-02-23/protesty-w-armenii

Przestrzeganie praw mniejszości polskiej na Litwie. Raport Stowarzyszenia „Wspólnota Polska”, https://kurierwilenski.lt/2009/11/04/przestrzeganie-praw-mniejszosci-polskiej-na-litwie-raport-stowarzyszenia-%e2%80%9ewspolnota-polska%e2%80%9d/

251:7492595552

„Putin nie użyje broni atomowej". Gen. Koziej dla „Wprost" przestrzega przed innym zagrożeniem, 18.03.2022, https://www.wprost.pl/kraj/10659556/putin-nie-uzyje-broni-atomowej-gen-koziej-dla-wprost-przestrzega-przed-innym-zagrozeniem.html

Putin podpisał dekret o niepodległości dwóch republik w Donbasie. Co to oznacza?, 21.02.2022, https://www.wprost.pl/amp/10630882/putin-podpisal-dekret-o-niepodleglosci-dwoch-republik-w-donbasie-co-to-oznacza.html

Putin: Przyczyną II wojny światowej był nie pakt Ribbentrop-Mołotow, a pakt monachijski, 20.12.2019, https://forsal.pl/artykuly/1445645,putin-przyczyna-ii-wojny-swiatowej-byl-nie-pakt-ribbentrop-molotow-a-pakt-monachijski.html

Putin: Rozpad ZSRR to największa katastrofa XX wieku, 25.05.2005, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-putin-rozpad-zsrr-to-najwieksza-katastrofa-xx-wieku,nId,142083#crp_state=1

Putinowi „chodzi o to, aby błoto, którym obrzuca, przyczepiło się do nazwy Polska", 05.01.2020, https://tvn24.pl/polska/dr-slawomir-debski-w-programie-horyzont-o-slowach-wladimira-putina-ra997945-3017504

Rada Europejska, 26-27 czerwca 2014, https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/european-council/2014/06/26-27/

Rada do Spraw Zagranicznych, 14-15 kwietnia 2014, https://www.consilium.europa.eu/en/meetings/fac/2014/04/14-15/

Radczenko A.: *Narkiewicz stał się „problemem państwowym". Czy minister poda się do dymisji?*, 28.11.2019, https://kurierwilenski.lt/2019/11/28/narkiewicz-stal-sie-problemem-panstwowym-czy-minister-poda-sie-do-dymisji/

Radczenko A.: *Projekt ustawy o mniejszościach narodowych budzi kontrowersje*, 24.03.2021, https://kurierwilenski.lt/2021/03/24/projekt-ustawy-o-mniejszosciach-narodowych-budzi-kontrowersje/

Radomski A.: *Anakonda 2014. Jak wyglądały ćwiczenia wojska? (zdjęcia, wideo)*, 01.10.2014, https://gp24.pl/anakonda-2014-jak-wygladaly-cwiczenia-wojska-zdjecia-wideo/ar/4841253

Radosław Sikorski skrytykowany przez premiera Litwy, 21.03.2013, https://www.money.pl/gospodarka/tokfm/artykul/radoslaw;sikorski;skrytykowany;przez;premiera;litwy,236,0,1273836.html

Raport Stowarzyszenia „Wspólnota Polska", 04.11.2009, https://kurierwilenski.lt/2009/11/04/przestrzeganie-praw-mniejszosci-polskiej-na-litwie-raport-stowarzyszenia-%E2%80%9Ewspolnota-polska%E2%80%9D/

252:4558720857

Rocznica Powstania Styczniowego pod znakiem współpracy Polski i Litwy, 23.01.2017, https://biznesalert.pl/rocznica-powstania-styczniowego-znakiem-wspolpracy-polski-litwy/

Rodkiewicz W.: *Od demokracji „wirtualnej" ku europejskiej: geneza i konsekwencje przełomu politycznego w Mołdawii*, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/prace_32_1_0.pdf

Rodkiewicz W.: *Odnowienie proeuropejskiej koalicji rządowej w Mołdawii*, 12.01.2011, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2011-01-12/odnowienie-proeuropejskiej-koalicji-rzadowej-w-moldawii

Rodkiewicz W.: *Odpowiedzi USA i NATO na żądania Kremla – reakcje rosyjskie*, 28.01.2021, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2022-01-28/odpowiedzi-usa-i-nato-na-zadania-kremla-reakcje-rosyjskie

Romaniec R.: *Rosjanie o Polakach i Niemcach*, https://www.dw.com/pl/rosjanie-o-polakach-i-niemcach/a-16221904

Rosja: eksperci krytycznie o „Fort Trump", 27.09.2018, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/rosja-eksperci-krytycznie-o-fort-trump/7yzct53

Rosja gromadzi wojska blisko Ukrainy, 31.10.2021, https://defence24.pl/geopolityka/rosja-gromadzi-wojska-blisko-ukrainy

Rosja: Ławrow i Szojgu skrytykowali działania NATO w Europie Wschodniej, 27.04.2016, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/939485,krytyka-lawrwa-i-szojgu-dzialan-nato-w-europie-wschodniej.html

Rosja: pod koniec maja badanie wraku Tu-154M z udziałem przedstawicieli Polski, 08.05.2019, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C449002%2Crosja-pod-koniec-maja-badanie-wraku-tu-154m-z-udzialem-przedstawicieli

Rosja reaguje na szczyt NATO w Warszawie. Wydała oficjalny dokument, 10.07.2016, https://www.wprost.pl/szczyt-nato/10014467/rosja-reaguje-na-szczyt-nato-w-warszawie-wydala-oficjalny-dokument.html

Rosja uderza embargiem w Białoruś, 20.10.2014, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rosja-uderza-embargiem-w-Bialorus-3221287.html

Rosja wydaje mniej na armię. Jak bardzo?, 07.05.2019, https://warsawinstitute.org/pl/rosja-mniej-wydaje-na-armie-jak-bardzo/

Rosyjska dyplomacja zapewnia: Nie zamierzamy atakować Polski, 07.06.2016, https://www.wprost.pl/swiat/10009318/rosyjska-dyplomacja-zapewnia-nie-zamierzamy-atakowac-polski.html

253:7669906832

Rosyjskie embargo na polskie mięso zostanie zniesione, 12.12.2007, https://www.bankier.pl/wiadomosc/Rosyjskie-embargo-na-polskie-mieso-zostanie-zniesione-1682914.html

Rosyjskie Stowarzyszenie Kulturalno-Oświatowe, https://rejestr.io/krs/133859/rosyjskie-stowarzyszenie-kulturalno-oswiatowe

Rosyjskie MSZ grozi NATO. Mamy prawo traktować transporty wojskowe za cel, 21.04.2022, https://www.wprost.pl/swiat/10695277/rosyjskie-msz-grozi-nato-mamy-prawo-traktowac-transporty-wojskowe-za-cel.html

Rosyjskie MSZ odniosło się do zarzutów o ukrywanie świadków katastrofy smoleńskiej, 21.12.2017, https://www.wprost.pl/swiat/10093951/rosyjskie-msz-odnioslo-sie-do-zarzutow-o-ukrywanie-swiadkow-katastrofy-smolenskiej.html

Rosyjski MSZ w ostrych słowach o Macierewiczu i ustaleniach podkomisji smoleńskiej, 15.09.2016, https://www.wprost.pl/kraj/10023299/rosyjski-msz-w-ostrych-slowach-o-macierewiczu-i-ustaleniach-podkomisji-smolenskiej.html

Rozbiór Ukrainy? Sikorski przeprasza za swoje zachowanie i zmienia front, 21.10.2014, https://www.money.pl/gospodarka/wiadomosci/artykul/rozbior-ukrainy-sikorski-przeprasza-za-swoje,41,0,1642793.html

Rozmowy z Arabami o dywersyfikacji ropy, 26.04.2012, https://biznes.interia.pl/gospodarka/news-rozmowy-z-arabami-o-dywersyfikacji-ropy,nId,3802720

Rozmowy z Turczynowem i Van Rompuy'em o Ukrainie, 01.03.2014, https://www.prezydent.pl/kancelaria/archiwum/archiwum-bronislawa-komorowskiego/aktualnosci/wydarzenia/rozmowy-z-turczynowem-i-van-rompuyem-o-ukrainie,15258

Rozpoczęły się międzynarodowe manewry Rapid Trident 2018. Na Ukrainie są też żołnierze z Polski, 03.09.2018, https://forsal.pl/artykuly/1243650,rozpoczely-sie-miedzynarodowe-manewry-rapid-trident-2018-na-ukrainie-sa-tez-zolnierze-z-polski.html

Rozwój lokalny, https://solidarityfund.pl/co-robimy/rozwoj-lokalny/

Rugi szkolne, 25.03.2017, http://l24.lt/pl/oswiata/item/180646-rugi-szkolne

Rusza budowa tarczy antyrakietowej w Redzikowie, 13.05.2016, https://wiadomosci.onet.pl/kraj/rusza-budowa-tarczy-antyrakietowej-w-redzikowie/8k4p92

Ruszają manewry Dragon – 17, 20.09.2017, https://www.tvp.info/34068576/ruszaja-manewry-dragon17#!

254:2614278473

Rządowy program współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015-2020, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/rzadowy-program-wspolprac-z-polonia-i-polakami-za-granica-w-latach-2015-2020

Sadowski R.: *Szczyt w Wilnie: bez przełomu w Partnerstwie Wschodnim*, 04.12.2013, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2013-12-04/szczyt-w-wilnie-bez-przelomu-w-partnerstwie-wschodnim

Sawicki B.: *Ile węgla z Rosji importowano za czasów rządu PO, a ile za czasów PiS*, 28.11.2022, https://energia.rp.pl/wegiel/art37503471-ile-wegla-z-rosji-importowano-za-czasow-rzadu-po-a-ile-za-czasow-pis

Sąd orzekł – dwujęzyczne tabliczki są zgodne z prawem. Lecz co dalej?, 24.01.2019, http://www.wilnoteka.lt/artykul/sad-orzekl-dwujezyczne-tabliczki-sa-zgodne-z-prawem-lecz-co-dalej

Schwarzgruber M.: *Bez jednego wystrzału – wywiad z gen. Zdzisławem Ostrowskim*, 17.09.2013, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/9560?t=Bez-jednego-wystrzalu#

Security taken to the next level – Warsaw Security Forum 2015 summary, 08.12.2015, https://pulaski.pl/en/security-debate-taken-to-the-next-level-warsaw-security-forum-2015-summary/

Sejm poparł rządowy projekt ustawy o mniejszościach narodowych, pod obrady wróci jesienią, 18.06.2024, https://www.lrt.lt/pl/wiadomosci/1261/2299922/sejm-poparl-rzadowy-projekt-ustawy-o-mniejszosciach-narodowych-pod-obrady-wroci-jesienia, (dostęp: 25.06.2024)

Sejm przyjął polsko-ukraińską deklarację pamięci i solidarności, 20.10.2016, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C680213%2Csejm-przyjal-polsko-ukrainska-deklaracje-pamieci-i-solidarnosci.html

Separatystyczne Naddniestrze ponawia chęć przyłączenia się do Rosji, 22.07.2022, https://forsal.pl/swiat/bezpieczenstwo/artykuly/8497661,separatystyczne-naddniestrze-ponawia-chec-przylaczenia-sie-do-rosji.html

Separatyści ogłosili powstanie „Ługańskiej Republiki Ludowej”, 28.04.2014, https://tvn24.pl/swiat/separatysci-oglosili-powstanie-luganskiej-republiki-ludowej-ra422619-3358757

Separatyści się „jednoczą”. Powołali „Noworosję”, 24.05.2014, https://tvn24.pl/swiat/separatysci-sie-jednocza-powolali-noworosje-ra431970-3360583

255:2733757169

Separatyści znów mówią o ostrzale prowadzonym przez Ukrainę, 18.02.2022, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art35712221-separatysci-znow-mowia-o-ostrzale-prowadzonym-przez-ukraine

IV sesja Zgromadzenia Parlamentarnego Rzeczypospolitej Polskiej i Republiki Mołdawii – relacja, 09.10.2017, https://www.sejm.gov.pl/sejm8.nsf/komunikat.xsp?documentId=E57676EBD3F7B640C12581B4004A2689, (dostęp: 05.03.2022).

Siemaszko prezesem. Głosowało 107.5% obecnych!, 12.09.2009, https://web.archive.org/web/20090914200005/http://kresy24.pl/showNews/news_id/8324/

Siemiończyk G.: *Sankcje nałożone na Rosję należy uszczelnić, ale nawet wtedy nie zdziałają* cudów, 27.03.2024, https://klubekspertow.rp.pl/klub-ekspertow/art40075281-sankcje-nalozone-na-rosje-nalezy-uszczelnic-ale-nawet-wtedy-nie-zdzialaja-cudow

Sikorski i Westerwelle zgodni ws. Ukrainy, 26.11.2013, https://www.wprost.pl/426869/sikorski-i-westerwelle-zgodni-ws-ukrainy-demonstracje-to-dowod.html

Sikorski niezadowolony z Ukrainy, 22.11.2013, https://www.newsweek.pl/swiat/ukraina-umowa-stowrzyszeniowa-sikorski-niezadowolony-z-ukrainy/0rfw8yp

Sikorski: 87 mln euro na pomoc dla społeczeństwa białoruskiego, 03.02.2011, https://publicystyka.ngo.pl/sikorski-87-mln-euro-na-pomoc-dla-spoleczenstwa-bialoruskiego

Sikorski: Polska pomoże Ukrainie we współpracy z MFW, 24.02.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/sikorski-polska-pomoze-ukrainie-we-wspolpracy-z-mfw/h6lsp

Sikorski przeprasza za przekazanie Mińskowi informacji o opozycjonistach, 12.08.2011, https://www.rmf24.pl/fakty/polska/news-sikorski-przeprasza-za-przekazanie-minskowi-informacji-o-opo,nId,354264#crp_state=1

Sikorski udał się do Kijowa. W czwartek spotka się z Janukowyczem, 19.02.2014, https://tvn24.pl/polska/sikorski-udal-sie-do-kijowa-w-czwartek-spotka-sie-z-janukowyczem-ra400016-3350638

Sikorski widzi Mołdawię bliżej UE „Piliśmy wino i jak widać, nie jest ono trujące”, 22.10.2013, https://tvn24.pl/swiat/sikorski-widzi-moldawie-blizej-ue-pilismy-wino-i-jak-widac-nie-jest-ono-trujace-ra365119-3448245

Słomski D.: *Dane nie pozostawiają złudzeń. „System emerytalny jest niewydolny”*, 10.02.2020, https://www.money.pl/emerytury/dane-nie-pozostawiaja-zludzen-system-emerytalny-jest-niewydolny-6477092309088385a.html

256:1061423677

Słownik terminów i definicji NATO, https://wcnjik.wp.mil.pl/u/AAP6PL.pdf

„Sojusznicza Stanowczość – 2022". Ataki rakietowe i artyleryjskie pierwszego dnia manewrów, 10.02.2022, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2022-02-10/sojusznicza-stanowczosc-2022-ataki-rakietowe-i-artyleryjskie-pierwszego-dnia-manewrow/

Społeczność polska na Litwie obroniła swe szkoły, 15.12.2016, http://l24.lt/pl/oswiata/item/163392-legendarna-piatka

Spotkanie ministrów edukacji Polski i Litwy, 20.11.2019, https://www.gov.pl/web/edukacja-i-nauka/deklaracja-polska-litwa

Spotkanie z Prezesem Zarządu Fundacji „Pomoc Polakom na Wschodzie", https://www.prezydent.pl/pierwsza-dama/aktywnosc/art,882,spotkanie-z-prezesem-zarzadu-fundacji-pomoc-polakom-na-wschodzie.html

Spotkanie z szefem Izby Wyższej Parlamentu Republiki Białorusi [PL/EN], https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wydarzenia/spotkanie-z-szefem-izby-wyzszej-parlamentu-republiki-bialorusi-plen,1271

Sprawa Kart Polaka, „Kto dał Polsce prawo…", 17.12.2009, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-sprawa-kart-polaka-kto-dal-polsce-prawo,nId,872151

Sprawozdanie roczne z realizacji Programu współpracy Ministra Spraw Zagranicznych z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na lata 2018-2020, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/sprawozdania-ngo2018-2020

Stan i struktura demograficzno-społeczna i ekonomiczna ludności Polski w świetle wyników NSP 2021, https://stat.gov.pl/spisy-powszechne/nsp-2021/nsp-2021-wyniki-ostateczne/stan-i-struktura-demograficzno-spoleczna-i-ekonomiczna-ludnosci-polski-w-swietle-wynikow-nsp-2021,6,2.html

Stereotypy na temat Rosji i Rosjan, 27.04.2005, https://www.rosjapl.info/historia-rosji-ukrainy-zsrr/stereotypy-na-temat-rosji-i-rosjan.html

Stosunki bilateralne, https://poland.mfa.gov.by/pl/bilateral_relations/political/dip/

Stosunki polsko-ukraińskie po pomarańczowej rewolucji. Propozycje dla polskiej polityki zagranicznej, https://www.batory.org.pl/upload/files/pdf/dyskusja.pdf

Stowarzyszenie „Dom Polski" w Bielcach (Mołdawia), 16.10.2019, https://poloniamoldawska.com/stowarzyszenie-dom-polski-w-bielcach-moldawia/

Stowarzyszenie Litwinów W Polsce, https://rejestr.io/krs/99668/stowarzyszenie-litwinow-w-polsce

257:8332252133

Stowarzyszenie Russkij Dom, https://rejestr.io/krs/223445/stowarzyszenie-russkij-dom

Stowarzyszenie „Wspólnota Polska". O Stowarzyszeniu, http://wspolnotapolska.org.pl/stowarzyszenie/informacja.php

Strategia Polskiej Polityki Zagranicznej 2017-2021, 2017 Strategia_Polskiej_Polityki_Zagranicznej_2017-2021 (15).pdf

Sydoruk M.: *Wizja Europejskiej Polityki Sąsiedztwa UE oraz rola Polski w relacjach Unii i Ukrainy*, https://phavi.umcs.pl/at/attachments/2017/0510/101909-cew-analiza-nr15.pdf

Szczyt Partnerstwa Wschodniego, Ryga, 21-22 maja 2015, https://www.consilium.europa.eu/pl/meetings/international-summit/2015/05/21-22/

Szczyt UE. Orban odblokował pomoc dla Kijowa, 01.02.2024, https://www.dw.com/pl/szczyt-ue-orban-odblokowa%C5%82-pomoc-dla-kijowa/a-68143794

Szef IPN Ukrainy Anton Drobowycz: Bez ekshumacji ofiar Wołynia, jeśli Polska nie odnowi pomnika UPA, 17.06.2023, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2023-06-17/szef-ipn-ukrainy-anton-drobowycz-bez-ekshumacji-ofiar-wolynia-jesli-polska-nie-odnowi-pomnika-upa/

Szef MON obserwuje ćwiczenia sojusznicze Saber Strike 17, 16.06.2017, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/1051177,mon-cwiczenia-saber-strike-17.html

Szef MSZ Białorusi: stała baza USA w Polsce pogłębiłaby nieufność. „Sądzę, że byłaby reakcja", 01.06.2018, https://tvn24.pl/swiat/szef-msz-bialorusi-stala-baza-usa-w-polsce-poglebilaby-nieufnosc-ra841662-2341401

Szefowie MSZ Litwy i Polski rozmawiali o sytuacji geopolitycznej i mniejszościach narodowych, 23.01.2017, http://www.wilnoteka.lt/artykul/szefowie-msz-litwy-i-polski-rozmawiali-o-sytuacji-geopolitycznej-i-mniejszosciach-narodowych

Szojgu: NATO u naszych granic, przezbrajamy żołnierzy, 25.10.2019, https://www.rp.pl/swiat/art1060141-szojgu-nato-u-naszych-granic-przezbrajamy-zolnierzy

Szoszyn R.: *Polska i Białoruś rozmawiają o współpracy wojskowej*, 29.08.2018, https://www.rp.pl/sluzby/art1777101-polska-i-bialorus-rozmawiaja-o-wspolpracy-wojskowej

Szoszyn R.: *Protesty na Białorusi. Kilkuset aresztowanych*, 27.03.2017, https://www.rp.pl/swiat/art2827011-protesty-na-bialorusi-kilkuset-aresztowanych#ap-1

Szoszyn R.: *Zniszczony cmentarz AK na Białorusi. Łukaszenko chce wymazać pamięć koparką*, 25.08.2022, https://www.rp.pl/spoleczenstwo/art36935451-zniszczony-cmentarz-zolnierzy-ak-na-bialorusi-lukaszenko-chce-wymazac-pamiec-koparka

258:8717286464

Szymańska M.: *Co dalej z rosyjskim embargiem na polską i unijną żywność*, 09.12.2020, https://www.tygodnik-rolniczy.pl/articles/pieniadze-i-prawo/co-dalej-z-rosyjskim-embargiem-na-polska-i-unijna-zywnosc/

Tadeusz Kruczkowski, https://info.wyborcza.pl/temat/wyborcza/tadeusz+kruczkowski

Tajny plan Rosji: powstrzymać Ukrainę przed zbliżeniem z UE, 19.08.2013, https://www.wprost.pl/413387/rosja-zablokuje-stowarzyszenie-ukrainy-z-unia-europejska.html

Targońska B.: *Deklaracja ministrów MSZ Trójkąta Lubelskiego o wspólnym dziedzictwie i wspólnych wartościach*, 14.07.2021, https://www.umcs.pl/pl/wydarzenia,22090,deklaracja-ministrow-msz-trojkata-lubelskiego-o-wspolnym-dziedzictwie-i-wspolnych-wartosciach,104789.chtm

Terlecki w Mińsku o stosunkach dwustronnych, mniejszości i Zapad-2017, https://tvn24.pl/programy/terlecki-w-minsku-o-stosunkach-dwustronnych-mniejszosci-i-zapad-2017-ra768670-ls2478422

Towarzystwo Kultury Białoruskiej, https://rejestr.io/krs/263292/towarzystwo-kultury-bialoruskiej

Trojan M.: *Ławrow: rozszerzenie NATO nie pomaga w rozwiązaniu problemów*, 14.07.2018, https://kresy.pl/wydarzenia/lawrow-rozszerzenie-nato-nie-pomaga-w-rozwiazaniu-problemow/

Trojan M.: *Rząd PiS chce decydować o polskiej edukacji na Litwie ponad głowami tamtejszych Polaków*, 24.11.2018, https://kresy.pl/wydarzenia/rzad-pis-chce-decydowac-o-polskiej-edukacji-na-litwie-ponad-glowami-tamtejszych-polakow/

Trojan M.*: Szef MSZ Ukrainy: są pierwsze pozwolenia na ekshumacje szczątków Polaków*, 12.10.2019, https://kresy.pl/wydarzenia/szef-msz-ukrainy-sa-pierwsze-pozwolenia-na-ekshumacje-szczatkow-polakow/

Trusewicz I.: *Dziewięć krajów podpisało się pod listem protestacyjnym przeciwko budowie gazociągu Nord Stream 2*, 16.03.2016, https://energia.rp.pl/energetyka/art3829671-dziewiec-krajow-podpisalo-sie-pod-listem-protestacyjnym-przeciwko-budowie-gazociagu-nord-stream-2

Trzy lata Batalionowej Grupy Bojowej NATO, 13.04.2020, http://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/30883?t=Trzy-lata-Batalionowej-Grupy-Bojowej-NATO#

Tusk chce pomóc Białorusi, ale Łukaszenka zostaje, 30.09.2011, https://www.money.pl/gospodarka/tokfm/artykul/tusk;chce;pomoc;bialorusi;ale;lukaszenka;zostaje,79,0,922959.html

259:3343962446

Tusk: czy dzieci w Polsce 1 września w ogóle pójdą do szkoły?, 22.03.2014, https://www.salon24.pl/u/puli/575354,tusk-czy-dzieci-w-polsce-1-wrzesnia-w-ogole-pojda-do-szkoly

Tusk: gazoport w Świnoujściu do końca roku gotowy do prób technicznych, 11.03.2014, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/tusk;gazoport;w;swinoujsciu;do;konca;roku;gotowy;do;prob;technicznych,222,0,1493470.html

Tusk: Mołdawia może liczyć na pomoc Polski, 28.03.2014, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/tusk-moldawia-moze-liczyc-na-pomoc-polski/xymp0

Tusk: Nie możemy pchnąć Janukowycza w stronę Rosji, 02.12.2013, https://www.wprost.pl/427665/tusk-nie-mozemy-pchnac-janukowycza-w-strone-rosji.html

Tusk: Relacje między Polską a Litwą będą tak dobre, jak dobre są relacje państwa litewskiego z polską mniejszością, 04.09.2011, https://www.gazetaprawna.pl/wiadomosci/artykuly/544470,tusk-relacje-miedzy-polska-a-litwa-beda-tak-dobre-jak-dobre-sa-relacje-panstwa-litewskiego-z-polska-mniejszoscia.html,komentarze-najnowsze,1

TVP Wilno to kanał Telewizji Polskiej na Litwie, 10.03.2024, https://wilno.tvp.pl/68425426/tvp-wilno-to-kanal-telewizji-polskiej-na-litwie

Tygodnik Gospodarczy PIE, 27.01.2022, https://pie.net.pl/wp-content/uploads/2022/01/Tygodnik-Gospodarczy-PIE_04-2022.pdf

UE nadal gotowa podpisać umowę z Ukrainą, 01.12.2013, https://www.wprost.pl/427542/sikorski-i-bildt-ue-nadal-gotowa-podpisac-umowe-z-ukraina.html

UE: podpisano umowę ws. połączenia gazowego między Polską a Litwą, 15.10.2015, https://www.pap.pl/aktualnosci/news%2C417657%2Cue-podpisano-umowe-ws-polaczenia-gazowego-miedzy-polska-a-litwa.html

UE, wizy i wino. Komorowski w Mołdawii, 03.12.2012, https://tvn24.pl/swiat/ue-wizy-i-wino-komorowski-w-moldawii-ra292327-3515297

Ukraina, Gruzja i Mołdawia podpisały umowy stowarzyszeniowe z UE, 27.06.2024, https://www.wnp.pl/finanse/ukraina-gruzja-i-moldawia-podpisaly-umowy-stowarzyszeniowe-z-ue,229022.html

Ukraina i Mołdawia wyraziły chęć przyłączenia się do inicjatywy Trójmorza, https://www.ecpp.org.pl/moldawia-wyrazila-chec-przylaczenia-sie-do-inicjatywy-trojmorz/

260:1706986769

Ukraina i Mołdawia zyskały status kandydatów do UE, 23.06.2022, https://www.money.pl/gospodarka/to-oficjalne-ukraina-i-moldawia-zyskaly-status-kandydatow-do-ue-6782971078626272a.html

„Ukraina jest wielkim strategicznym partnerem Polski”, 15.12.2015, https://www.prezydent.pl/aktualnosci/wizyty-zagraniczne/drugi-dzien-wizyty-na-ukrainie,2846

Ukraina: Prezydenci Kaczyński i Juszczenko podpisali deklarację o współpracy, 06.12.2007, https://www.money.pl/archiwum/wiadomosci_agencyjne/pap/artykul/ukraina;prezydenci;kaczynski;i;juszczenko;podpisali;deklaracje;o;wspolpracy,113,0,302449.html

Ukraina: Rada Najwyższa potępiła polską uchwałę o mordzie na Wołyniu, 12.09.2016, https://www.wnp.pl/parlamentarny/wydarzenia/ukraina-rada-najwyzsza-potepila-polska-uchwale-o-mordzie-na-wolyniu,13878.html

Ukraina zgodziła się na ekshumacje polskich ofiar konfliktów, 27.09.2019, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2019-09-27/jest-zgoda-ukrainy-na-przeprowadzenie-ekshumacji-polskich-ofiar/

Ukraińcy, https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/ukraincy

Umland A.: *Niemiecka polityka wobec Rosji w świetle konfliktu na Ukrainie*, https://forumdialogu.eu/niemiecka-polityka-wobec-rosji-w-swietle-konfliktu-na-ukrainie/

USA stawiają Ukrainie warunki. „Chcecie pomocy, to najpierw zlikwidujcie korupcję”, 26.09.2023, https://businessinsider.com.pl/wiadomosci/usa-stawiaja-ukrainie-warunki-chcecie-pomocy-to-najpierw-zlikwidujcie-korupcje/bx7x928

USA wysyłają urzędników nad Dniepr. Przypilnują, by pomoc dla Ukrainy nie była rozkradana, 31.01.2023, https://300gospodarka.pl/news/usa-wysylaja-urzednikow-nad-dniepr-przypilnuja-by-pomoc-dla-ukrainy-nie-byla-rozkradana

Ustalenia podkomisji smoleńskiej, https://tvn24.pl/raporty/ustalenia-podkomisji-smolenskiej-rr1113-2590909

Vademecum Bielsatu: co, kto, ile i za ile?, 04.01.2017, https://naviny.belsat.eu/pl/news/vademecum-bielsatu-co-kto-ile-i-za-ile/

Video footage taken by Latvian border guards show participation of Belarusian militarized units in trafificking of migrants to the border with Latvia, 14.08.2021, https://www.baltictimes.com/video_footage_taken_by_latvian_border_guards_show_participation_of_
belarusian_militarized_units_in_trafficking_of_migrants_to_the_border_with_latvia/

261:3413690912

W 2020 roku Polacy na Litwie mają sprawdzić, czy są Polakami, 27.12.2019, https://wiadomosci.dziennik.pl/swiat/artykuly/616498,2020-polacy-litwa-powszechny-spis-ludnosci.html

Wałęsa: Jeśli świat nie powstanie przeciw Putinowi, Polska będzie następna w kolejności, 24.02.2022, https://www.rp.pl/konflikty-zbrojne/art35752611-walesa-jesli-swiat-nie-powstanie-przeciw-putinowi-polska-bedzie-nastepna-w-kolejnosci

Wasylów W.: *Pomimo zakazu, samoloty z Rosji latają nad Polską. „Polscy urzędnicy chowają głowę w piasek"*, 10.03.2022, https://natemat.pl/401189,pomimo-zakazu-samoloty-z-rosji-lataja-nad-polska

Waszczykowski: Rosja stanowi zagrożenie egzystencjalne, 15.04.2016, https://www.polsatnews.pl/wiadomosc/2016-04-15/waszczykowski-rosja-stanowi-zagrozenie-egzystencjalne/

Waszczykowski zapowiada starania o zwrot wraku tupolewa. „To nie wymaga żadnej wojny", 09.11.2015, https://tvn24.pl/polska/katastrofa-smolenska-waszczykowski-zapowiada-dzialania-ws-wraku-ra593105-3317497

Wątróbski L.: *O stosunkach polsko-mołdawskich i współczesnej Mołdawii*, https://polishexpress.com.au/o-stosunkach-polsko-moldawskich-i-wspolczesnej-moldawii/

Węgry nie chcą Ukrainy w Unii. Viktor Orban blokuje też pomoc finansową, 15.12.2023, https://www.pap.pl/aktualnosci/wegry-nie-chca-ukrainy-w-unii-viktor-orban-blokuje-tez-pomoc-finansowa

Wicemarszałek Sejmu w litewskim parlamencie: Konstytucja 3 Maja to nasza wspólna duma, 03.05.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/wicemarszalek-sejmu-w-litewskim-parlamencie-konstytucja-3-maja-nasza-wspolna-duma

Wiceminister edukacji rozmawiał z litewskim odpowiednikiem ws. gimnazjum w Połukniu, 21.10.2022, https://dzieje.pl/edukacja/wiceminister-edukacji-rozmawial-z-litewskim-odpowiednikiem-ws-gimnazjum-w-polukniu

Wiceminister kultury: Udowodniono wybuchy na pokładzie prezydenckiego tupolewa, 30.11.2015, https://www.wprost.pl/kraj/526303/wiceminister-kultury-udowodniono-wybuchy-na-pokladzie-prezydenckiego-tupolewa.html

Wieczorek J. A.: *Fryderyk Ratzel*, https://www.academia.edu/31923871/Fryderyk_Ratzel

Wierzbowska-Miazga A. Olszański T. A.: *Poroszenko prezydentem Ukrainy*, 28.05.2014, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2014-05-28/poroszenko-prezydentem-ukrainy

262:1019968753

Więcej wojsk amerykańskich w Polsce? Siergiej Ławrow: to naruszenie aktu Rosja-NATO, 30.04.2019, https://wiadomosci.onet.pl/swiat/wiecej-wojsk-amerykanskich-w-polsce-siergiej-lawrow-to-naruszenie-aktu-rosja-nato/c4nltyz

Większość Białorusinów i Polaków na Białorusi uważa białoruski za swój język ojczysty, 11.09.2020, https://belsat.eu/pl/news/wiekszosc-bialorusinow-i-polakow-na-bialorusi-uwaza-bialoruski-za-swoj-jezyk-ojczysty/

Wilk A., Żochowski P.: *Problemy z zachodnim wsparciem dla Ukrainy. 631 dzień wojny*, 17.11.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-11-17/problemy-z-zachodnim-wsparciem-dla-ukrainy-631-dzien-wojny,

Wilczak J.*: Andżelika Borys (prawie) na wolności, Poczobut nadal w więzieniu*, 25.03.2022, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/swiat/2159945,1,andzelika-borys-prawie-na-wolnosci-poczobut-nadal-w-wiezieniu.read

Wilczak J.: *Litwini o Polakach, Polacy o Litwinach*, 16.04.2013, https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/kraj/1540869,1,litwini-o-polakach-polacy-o-litwinach.read

Wilczewski D.: *Nowy prezydent Litwy z wizytą w Polsce*, 12.07.2019, https://ies.lublin.pl/komentarze/nowy-prezydent-litwy-z-wizyta-w-polsce/

„Wisła", https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Wisla;3996729.html

Wizyta marszałka Senatu w Mołdawii, 04.10.2018, https://www.senat.gov.pl/aktualnoscilista/art,11088,wizyta-marszalka-senatu-w-moldawii.html

Wizyta oficjalna Prezydenta RP w Republice Mołdowy, 22.10.2003, https://www.prezydent.pl/archiwalne-aktualnosci/aktualnosci-rok-2003/wizyta-oficjalna-prezydenta-rp-w-republice-moldowy,30561,archive

Władze Białorusi zachęcają wicepremiera Morawieckiego do kupna energii z elektrowni jądrowej w Ostrowcu, 24.10.2016, https://energetyka-jadrowa.cire.pl/artykuly/serwis-informacyjny-cire-24/117123-wladze-bialorusi-zachecaja-wicepremiera-morawieckiego-do-kupna-energii-z-elektrowni-jadrowej-w-ostrowcu

World Report 2021: Belarus, https://www.hrw.org/world-report/2021/country-chapters/belarus

Wójcik A.: *Nowelizacja ustawy o IPN to „zagrożenie dla całej przestrzeni życia publicznego i toczącej się debaty o polskiej przeszłości"*, 29.01.2018, https://oko.press/nowelizacja-ustawy-o-ipn-zagrozenie-dla-calej-przestrzeni-zycia-publicznego-toczacej-sie-debaty-o-polskiej-przeszlosci/

263:3328514936

Воронин Владимир Николаевич, https://politike.ru/termin/voronin-vladimir-nikolaevich.html
Wraca spór o Wilno. Sikorski rozgrzewa Litwinów, 03.06.2009, https://tvn24.pl/swiat/wraca-spor-o-wilno-sikorski-rozgrzewa-litwinow-ra98045-3731369
Wroński P.: *Polska „chce" inteligentnych sankcji wobec Białorusi*, 21.12.2010, https://wyborcza.pl/7,75398,8854243,polska-chce-inteligentnych-sankcji-wobec-bialorusi.html?disableRedirects=true
Wspólnota Kultury Polskiej Obwodu Kaliningradzkiego, http://bazapolonii.wspolnotapolska.org.pl/organizacja/3909/Wsplnota-Kultury-Polskiej-Obwodu-Kaliningradzkiego
Wspólnota Litwinów W Polsce, https://rejestr.io/krs/121743/wspolnota-litwinow-w-polsce, (dostęp: 25.09.2021).
Wspólnota Rosyjska – Устав, http://www.wspolnota.narod.ru/ustaw.htm
W Wilnie spotkały się kobiety Solidarności i Sajudisu, 07.06.2018, https://dzieje.pl/aktualnosci/w-wilnie-spotkaly-sie-kobiety-solidarnosci-i-sajudisu
Wybory w Azerbejdżanie – kłopot dla Zachodu, 17.11.2010, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-11-17/wybory-w-azerbejdzanie-klopot-dla-zachodu
Wydział Mniejszości Narodowych i Etnicznych, http://mniejszosci.narodowe.mswia.gov.pl/mne/mniejszosci/podmioty-odpowiedzialn/wydzial-mniejszosci-na/6482,Wydzial-Mniejszosci-Narodowych-i-Etnicznych.html
Yerevan Municipality cracks down on street trading, 13.11.2011, https://news.am/eng/news/44378.html
Zacieśnienie współpracy wojskowej z Ukrainą, 02.12.2016, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/21240?t=Zaciesnienie-wspol-#
Zadania i kompetencje – Ministerstwo Spraw Zagranicznych, https://www.gov.pl/web/dyplomacja/zadania-i-kompetencje
Zadania – Polonia, https://www.gov.pl/web/polonia/zadania
Zagranica – Ministerstwo Edukacji Narodowej, https://www.gov.pl/web/edukacja/zagranica
Zagraniczne Ośrodki POT, https://www.pot.gov.pl/pl/o-pot/struktura-organizacyjna/zagraniczne-osrodki-pot/zagraniczne-osrodki-polskiej-organizacji-turystycznej
Zamieszki w Mołdawii: dziś kolejne protesty, https://wydarzenia.interia.pl/zagranica/news-zamieszki-w-moldawii-dzis-kolejne-protesty,nId,857536

264:1258759026

Zaniewicz M.: *Polityka zagraniczna Ukrainy w pierwszym roku prezydentury Wołodymyra Zełenskiego*, 18.06.2020, https://pism.pl/publikacje/Polityka_zagraniczna_Ukrainy_w_pierwszym_roku_prezydentury_Wolodymyra_Zelenskiego

Zaprzysiężeni zostali nowi ministrowie – Narkiewicz, Tamasuniene i Palionis, 20.08.2019, http://l24.lt/pl/polityka/item/315878-przysiegli-nowi-ministrowie-narkiewicz-tamasuniene-i-palionis

Zaskakująca decyzja Litwy. Cios dla mniejszości polskiej, 14.12.2023, https://wiadomosci.wp.pl/zaskakujaca-decyzja-litwy-cios-dla-polakow-6973708426037952a

Zasztowt K.: *Rok po wojnie rosyjsko-gruzińskiej. Stan realizacji porozumień Sarkozy-Miedwiediew z 12 sierpnia 2008 r. oraz 8 września 2008 r.*, 10.08.2009, Gruzja_Realizacja_porozumien_Sarkozy_Miedwiediew.pdf

„Zbrojna agresja ZSRS stanowiła wydatną pomoc dla Niemiec". Odpowiadają Putinowi, 21.12.2019,

Zając J. Zięba R.: *Opracowanie na temat prognozy (zdefiniowania i gradacji) interesów narodowych i celów strategicznych w dziedzinie bezpieczeństwa w perspektywie 20 lat*, file:///C:/Users/Dom/Downloads/Prognoza___.pdf

Zełenski zapowiedział odblokowanie ekshumacji, 31.08.2019, https://wydarzenia.interia.pl/kraj/news-zelenski-zapowiedzial-odblokowanie-ekshumacji,nId,3178162

Zenderowski R.: *Międzynarodowe stosunki kulturalne: skrypt do wykładu*, http://www.calculemus.org/lect/12stos-kult/stos-kult-zender.pdf

Зверев Ю.: *Польша превращается в хаб армии США для всей Северной Европы и Балтии*, 08.11.2017, https://eurasia.expert/polsha-prevrashchaetsya-v-khab-armii-ssha-dlya-vsey-severnoy-evropy-i-baltii/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

Зверев Ю.: *Зачем Америке и Польше войска США у границ России и Беларуси*, 01.07.2019, https://eurasia.expert/zachem-amerike-i-polshe-voyska-ssha-u-granits-rossii-i-belarusi/?utm_source=google.com&utm_medium=organic&utm_campaign=google.com&utm_referrer=google.com

Związek Białoruski w Rzeczypospolitej Polskiej, https://rejestr.io/krs/490964/zwiazek-bialoruski-w-rzeczypospolitej-polskiej

265:5444109038

Związek Polaków na Litwie, https://encyklopedia.pwn.pl/haslo/Zwiazek-Polakow-na-Litwie;4002382.html

Związek Ukraińców Podlasia, https://rejestr.io/krs/259643/zwiazek-ukraincow-podlasia

Żesławska W.: *Zdewastowano pomniki żołnierzy Armii Czerwonej w Katowicach. Policja bada sprawę*, 28.02.2022, https://dziennikzachodni.pl/zdewastowano-pomniki-zolnierzy-armii-czerwonej-w-katowicach-policja-bada-sprawe/ar/c1-16072207

Żochowski P.: *Rosja i Białoruś oskarżają Polskę o plany agresji*, 24.07.2023, https://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2023-07-24/rosja-i-bialorus-oskarzaja-polske-o-plany-agresji

Żołnierze NATO ćwiczyli na Ukrainie, 31.07.2012, http://www.polska-zbrojna.pl/home/articleshow/22?t=Zolnierze-NATO-cwiczyli-na-Ukrainie#

Żuławiński M.: *Inflacja w Polsce jednak poniżej 10%, choć i tak najwyższa w XXI wieku*, 15.02.2022, https://www.sii.org.pl/15109/analizy/newsroom/inflacja-w-polsce-jednak-ponizej-10-choc-i-tak-najwyzsza-w-xxi-wieku.html

Życiorys Waldemara Tomaszewskiego, http://www.vtomasevski.lt/pl/zyciorys/

266:7674066659